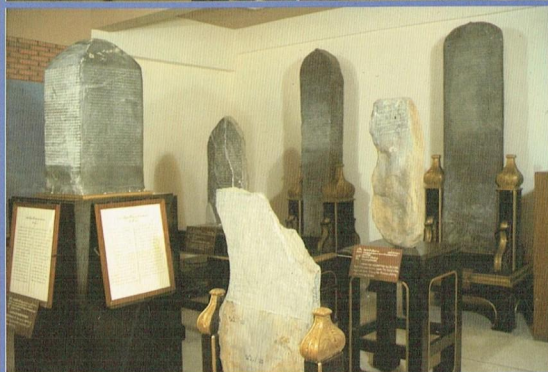

จารึกในประเทศไทย

เล่ม ๑

อักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ

พุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๑๔

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร พิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๒๙

จารึกในประเทศไทย

เล่ม ๑

อักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ

พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
พิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๒๘

จารึกในประเทศไทย เล่ม ๑

อักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔

เอกสารวิชาการหอสมุดแห่งชาติ อันที่ ๔ / ๒๕๒๕

หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร

พิมพ์เผยแพร่ พุทธศักราช ๒๕๒๕

พิมพ์ครั้งแรก ๑,๐๐๐ เล่ม

ISBN 974-7920-74-3

๔๑๑ ศิลาจารึก.

๕๕๓๗ จารึกในประเทศไทย เล่ม ๑ อักษรปัลลวะ
หลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔
กรุงเทพฯ, หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๕.

๑. ศิลาจารึก. ๒. ชื่อเรื่อง.

ISBN 974-7920-74-3

ผู้อำนวยการ โครงการ

นางกุลทรัพย์ เกษแม่นกิจ

ผู้อำนวยการกองหอสมุดแห่งชาติ

บรรณาธิการฝ่ายวิชาการ

นางสาวทองแก้ว วีระประจักษ์

หัวหน้างานบริการหนังสือภาษาโบราณ

คณะทำงาน

นางสาววิยะดา ทาสุคนธ์

นายประกาศ สุระเสน

นายเทิม มีเต็ม

นายชนะเมธ แก้วก้อย

นายบุญเลิศ แสนนันทน์

นายจำปา เชื้อเจริญ

นายบุญนาค สะแกนถ

นายอำไพ คำไท

บรรณาธิการฝ่ายจัดพิมพ์

นายทรงวิทย์ แก้วศรี

ประธานกรรมการจัดพิมพ์หนังสือของหอสมุดแห่งชาติ

คณะทำงาน

นางสาววิรินทร์ ทะสิตะเวช

นางวิภา เจริญวัฒน์

นายสุณดี บินดำรงธรรม

นางสาวพรวิมล เกษมสำราญ

นางสาวโคมทอง จงเจริญสุข

นางสาวประพิน แต้สุวรรณ

ผู้ออกแบบปก

นางสาวศุภรางค์ ควงแก้ว

ผู้ถ่ายภาพ

นางสาวจันทร์ฉาย พงศ์ชัยศรีกุล

นางสาวบุณคา สารมาศ

คำนำ

เนื่องจากจารึกในประเทศไทยเป็นเรื่องที่มีเนื้อหาสาระในทางวิชาการอันสำคัญ เป็นหลักฐานทางเอกสารในรูปลายลักษณ์อักษรซึ่งบ่งบอกถึงเรื่องราวของบรรพชน เป็นกระจกเงาที่ส่องสะท้อนให้เห็นอารยธรรมต่าง ๆ ที่เกิดขึ้นในอดีตนับพันปีล่วงมาแล้ว วิชาการด้านจารึกมิใช่จะเป็นเพียงเอกสารโบราณที่มีอายุเก่าแก่เท่านั้น ยังเป็นหลักฐานที่สามารถนำไปใช้ประกอบในวิชาการด้านโบราณคดี ประวัติศาสตร์รวมตลอดถึงศาสนา ศิลปกรรม อารยธรรม และวัฒนธรรมของไทยในยุคสมัยต่าง ๆ อีกด้วย จึงนับว่าเป็นมรดกวัฒนธรรมที่ควรอนุรักษ์ และเผยแพร่ให้กว้างขวาง

การรวบรวมจารึกเพื่อจัดพิมพ์ในครั้งนี้กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากรได้มอบหมายให้ นายเทิม มีเต็ม นายจำปา เขื่องเจริญ นายชะเอม แก้วคล้าย นายบุญเลิศ เสนานนท์ และนายบุญนาค สะแกนोक เป็นผู้จัดเตรียมต้นฉบับรวบรวมคำอ่านแปลจารึกต่าง ๆ นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ เป็นผู้ตรวจสอบและเรียบเรียงประวัติทะเบียนจารึก โดยจัดเป็นกลุ่มรูปแบบอักษรตามลำดับยุคสมัย รวมเป็นหนังสือชุดจารึกในประเทศไทย ๕ เล่มคือ

- เล่มที่ ๑ จารึกอักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔
- เล่มที่ ๒ จารึกอักษรปัลลวะ อักษรมอญ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๑
- เล่มที่ ๓ จารึกอักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖
- เล่มที่ ๔ จารึกอักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘
- เล่มที่ ๕ จารึกอักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๙-๒๔

แต่การจัดพิมพ์หนังสือชุดใหญ่ เช่นนี้เป็นสิ่งที่ทำได้ยากมาก เนื่องจากทางราชการมีงบประมาณจำกัด ดังนั้น กรมศิลปากรจึงได้จัดสรรเงินกองทุนโบราณคดีให้แก่กองหอสมุดแห่งชาติ นำไปใช้ดำเนินการจัดพิมพ์จนบรรลุผลสำเร็จตามวัตถุประสงค์ทุกประการ

กรมศิลปากรหวังว่าหนังสือนี้คงจะอำนวยประโยชน์แก่ผู้สนใจศึกษา ตามสมควร

กองหอสมุดแห่งชาติ
มีนาคม ๒๕๒๕

(นายทวีศักดิ์ เสนาณรงค์)
อธิบดีกรมศิลปากร

สารบัญ

	หน้า
คำนำ	(๑)
สารบัญ	(๓)
บทนำ	๑
จารึก และรูปอักษรในจารึก	๑๒
จารึกอักษรปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒	๓๓
จารึกเขารัง	๓๕
จารึกช่องสระแจง	๔๐
จารึกวัดมเหยงค์	๔๔
จารึกหุบเขาช่องคอย	๔๘
จารึกเขาพระนารายณ์เมืองตะกั่วป่า	๕๖
จารึกธรรมจักร	๕๘
จารึกเขรมุมมาฯ	๖๕
จารึกถ้ำถ่านีเขามืองราชบุรี	๖๘
จารึกเขรมุมมาฯ บนพระพุทธรูปศิลา	๗๒
จารึกเขรมุมมาฯ ๑ (ระเบียงด้านขวของค์พระปฐมเจดีย์)	๗๕
จารึกเขรมุมมาฯ ๒ บนสถูปศิลา	๗๖
จารึกเขรมุมมาฯ ๓ (หน้าศาลเจ้า)	๘๓
จารึกเขรมุมมาฯ ๔ (พระองค์ภานุ ๑)	๘๖
จารึกเขรมุมมาฯ ๕ (พระองค์ภานุ ๒)	๘๘
จารึกเขรมุมมาฯ ที่ศาลเจ้า	๘๒

เหรียญเงินมีจารึก	๕๕
จารึกฐานรองพระธรรมจักร	๕๘
จารึกเขษมมาฯ บนแผ่นอิฐ	๑๐๐
จารึกซับจำปา ๓	๑๐๓
จารึกเมืองพรหมทิน ๑	๑๐๖
จารึกบนชัฏพระธรรมจักร	๑๐๕
จารึกเหรียญเงินเมืองพรหมทิน ๓	๑๑๒
จารึกซับจำปา ๑	๑๑๖
จารึกบนวงพระธรรมจักร	๑๒๓
จารึกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง)	๑๒๖
จารึกบึงคอกช้าง ๑	๑๒๕
จารึกเขษมมาฯ เมืองศรีเทพ	๑๓๒
จารึกเมืองศรีเทพ	๑๓๕
จารึกบ้านวังไผ่	๑๓๕
จารึกวัดจันทัก	๑๔๔
จารึกถ้ำเปิดทองด้านใน	๑๔๗
จารึกถ้ำเปิดทองด้านนอก	๑๕๑
จารึกผนังถ้ำเปิดทอง	๑๕๓
จารึกวัดศรีเมืองแอม	๑๕๕
จารึกปากน้ำมูล ๑	๑๕๘
จารึกปากน้ำมูล ๒	๑๖๑
จารึกวัดสุปฏิหาราม ๑	๑๖๕
จารึกดอนเมืองเตย	๑๖๘
จารึกอักษรหลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔	๑๗๗
จารึกเนินสระบัว	๑๗๕
จารึกวัดเสมาเมือง	๑๘๗
จารึกเขาปุมยะคีรี	๒๒๓
จารึกแผ่นทองแดงอุทอง	๒๒๕
จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืนวัดมหาธาตุเมืองลพบุรี	๒๒๕
จารึกซับจำปา ๒	๒๓๒

จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมหิน	๒๓๓๗
จารึกชัยจำปา ๔	๒๔๔๑
จารึกสถูปดินเผาเมืองทพขุมพล ๒	๒๔๔๔
จารึกบนพระพิมพ์	๒๔๔๗
จารึกหินขอน ๑	๒๕๕๑
จารึกหินขอน ๒	๒๖๓
จารึกห้วยมะอึ	๒๖๗
จารึกปราสาทหินพนมรุ้ง ๑	๒๗๐
จารึกวัดบ้านมะค่า	๒๗๓
จารึกฐานพระพุทธรูป	๒๗๖
จารึกสถาปนาสีมา	๒๘๐
จารึกวัดสระแก้ว	๒๘๔
จารึกพระพิมพ์ดินเผาวัดโลกไม่เด่น	๒๘๗
ครุฑ	๒๙๒
บรรณานุกรม	๓๐๗

บทนำ

ประเทศไทยมีมรดกวัฒนธรรมที่บรรพชนได้เพียรพยายามสร้างสรรค์ไว้เป็นจำนวนมาก อีกทั้งมีคุณค่าควรแก่การศึกษาค้นคว้าอย่างยิ่ง แต่ในทีนี้จะกล่าวถึงเฉพาะหลักฐานที่เป็นรูปสัญลักษณ์อักษร และภาษา ซึ่งปรากฏอยู่ในเอกสารโบราณประเภทจารึก มีอายุในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นต้นมา จนถึงพุทธศตวรรษที่ ๒๔ จารึกเหล่านั้นเป็นหลักฐานในรูปลายลักษณ์อักษร ซึ่งจะบ่งบอกถึงความเคลื่อนไหวของอารยธรรม และค่านิยมแห่งสังคมในกลุ่มชนโบราณต่าง ๆ แต่ละยุคสมัยทุกภูมิภาคของประเทศไทย และจะเป็นหลักฐานทางวิชาการในด้าน ศาสนา ศิลป โบราณคดี ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ และอักษรวิทยา ของไทยอีกด้วย

เพื่อส่งเสริมให้การศึกษาค้นคว้าอักษร ภาษาโบราณจากจารึกกว้างขวางยิ่งขึ้น กองหอสมุดแห่งชาติได้จัดทำโครงการจัดพิมพ์จารึกในประเทศไทยขึ้น โดยรวบรวมจารึกต่าง ๆ ที่พบในประเทศไทย จารึกเหล่านั้นบางหลักได้มีการอ่านแปล และพิมพ์เผยแพร่แล้ว บางหลักยังไม่เคยพิมพ์ในที่ใดมาก่อน โดยจัดจารึกเหล่านั้นเป็นกลุ่มตามรูปแบบอักษรที่ปรากฏใช้ในจารึกนั้น ๆ รวมเป็นหนังสือจารึกในประเทศไทย ๕ เล่ม คือ

๑. จารึกอักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔
๒. จารึกอักษรปัลลวะ อักษรมอญ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๑
๓. จารึกอักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖
๔. จารึกอักษรขอมพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘
๕. จารึกอักษรขอม อักษรธรรม และ อักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๒๔

การจัดทำต้นฉบับจารึกตามโครงการจัดพิมพ์จารึกในประเทศไทยครั้งนี้ ได้ปรับปรุงส่วนที่เกี่ยวกับหลักฐานของจารึกให้สมบูรณ์ที่สุดเท่าที่จะทำได้ เช่น ชื่อจารึก ในการพิมพ์ครั้งก่อนนิยมตั้งชื่อจารึกตามสถานที่ซึ่งได้พบจารึกนั้น ๆ ทั้งนี้เพื่อความสะดวกในการเรียกชื่อ และลงหลักฐานในบัญชี หรือทะเบียน ก่อนการศึกษาค้นคว้า และอ่านแปล ต่อมาเมื่อมีการพบจารึก ณ สถานที่แห่งเดียวกันมากขึ้นขึ้นอีก การเรียกชื่อจารึกจึงซ้ำซ้อน สับสน ทำให้เข้าใจไขว้เขวได้ ด้วยเหตุนี้จึงจำเป็นต้องเปลี่ยนชื่อ หรือกำหนดชื่อจารึกขึ้นใหม่ โดยเฉพาะจารึกที่ยังไม่เคยพิมพ์เผยแพร่ และจารึกที่ยังไม่เคยมีชื่อแม้จะพิมพ์เผยแพร่แล้วก็ตาม โดยให้ชื่อจารึกตามชื่อสถานที่หรือเนื้อเรื่อง หรือข้อความที่ปรากฏในจารึกนั้น ส่วนจารึกที่มีชื่ออยู่แล้ว และเคยพิมพ์เผยแพร่เป็นที่รู้จักกันโดยทั่วไปก็คงชื่อเดิมไว้ไม่เปลี่ยนแปลง

ในส่วนที่เกี่ยวกับหลักฐานการลงรายการทะเบียนจารึกนั้น ได้จัดทำรายละเอียดเกี่ยวกับจารึกเพื่อให้ทราบถึง อักษร ภาษา อายุสมัยวัตถุที่ใช้จารึก สถานที่พบ การเผยแพร่ และประวัติอื่น ๆ ที่เกี่ยวข้อง ทั้งนี้เพื่อให้ความรู้เกี่ยวกับองค์ประกอบของจารึกแต่ละชิ้นกระจ่างชัดยิ่งขึ้น ความรู้เหล่านี้จะเป็นข้อมูลสนับสนุนการศึกษาค้นคว้าภูมิหลังของจารึก ซึ่งเกี่ยวข้องกับประวัติการของกลุ่มชนในสังคม ผู้สร้างจารึกนั้น ๆ อีกทั้งเป็นปัจจัยในการศึกษาวิชาการด้านประวัติศาสตร์ โบราณคดี อักษรศาสตร์ ภาษาศาสตร์ ศิลปศาสตร์ ตลอดจนศาสนา วัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณี และอื่น ๆ อันเกี่ยวกับชีวิตความเป็นอยู่ของกลุ่มชนในอดีตนั้น ๆ อีกด้วย

เนื่องจากจารึกจำนวนมากที่นำมารวมพิมพ์ในครั้งนี้ ได้เคยมีการพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือต่าง ๆ ทั้งที่เป็นฉบับภาษาไทย และภาษาต่างประเทศ ดังนั้นการกำหนดชื่อจารึกและการลำดับเลขทะเบียน หรือเลขประจำหลักจารึกจึงแตกต่างกันไป โดยเฉพาะเลขประจำหลักจารึกของกองหอสมุดแห่งชาติ ได้กำหนดจำแนกออกไปตามชื่อจังหวัด พร้อมทั้งมีตัวเลขเรียงลำดับต่อท้ายอักษรย่อ ชื่อจังหวัดที่พบจารึกนั้น เช่น จารึกพบที่จังหวัดลพบุรี จำนวน ๓ หลัก ให้เลขเรียงลำดับการพบจารึกก่อนหลังต่อท้ายอักษรย่อชื่อจังหวัด เช่น ใช้ว่า จารึกเลขที่ ลพ.๑ ลพ.๒ และลพ.๓ เป็นต้น อักษรย่อชื่อจังหวัดต่าง ๆ ที่ใช้เป็นส่วนหนึ่งของเลขที่จารึกในหนังสือชุดนี้ มีดังต่อไปนี้

กจ. = กาญจนบุรี
 กท. = กรุงเทพฯ
 กส. = ภาพสินธุ์

มค. = มหาสารคาม
 ยส. = ยโสธร
 รบ. = ราชบุรี

ขก.	=	ขอนแก่น	รอ.	=	ร้อยเอ็ด
จป.	=	จันทบุรี	ลบ.	=	ลพบุรี
ขม.	=	เชียงใหม่	ลพ.	=	ลำพูน
ขย.	=	ชัยภูมิ	ลย.	=	เลย
นค.	=	หนองคาย	ศก.	=	ศรีสะเกษ
นฐ.	=	นครปฐม	สฎ.	=	สุราษฎร์ธานี
นพ.	=	นครพนม	สท.	=	สุโขทัย
นม.	=	นครราชสีมา	สน.	=	สกลนคร
นว.	=	นครสวรรค์	สบ.	=	สระบุรี
นศ.	=	นครศรีธรรมราช	สพ.	=	สุพรรณบุรี
บร.	=	บุรีรัมย์	สร.	=	สุรินทร์
ปจ.	=	ปราจีนบุรี	อด.	=	อุดรธานี
พง.	=	พังงา	อน.	=	อุทัยธานี
พข.	=	เพชรบูรณ์	อบ.	=	อุบลราชธานี
พป.	=	เพชรบุรี	อย.	=	พระนครศรีอยุธยา

จารึกที่รวบรวมพิมพ์ตามโครงการจัดพิมพ์จารึกในประเทศไทยครั้งนี้ คณะกรรมการผู้ดำเนินงานได้พยายามอ่าน ถ่ายทอดอักษร พร้อมทั้งแปลข้อความในจารึกต่าง ๆ ออกเป็นอักษรภาษาไทยปัจจุบัน มีคำอธิบายศัพท์ประกอบคำแปลเหล่านั้นให้ได้จำนวนจารึกมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ ส่วนจารึกหลักใดรูปอักษรลบเลือนมาก ทำให้อ่านไม่ได้ หรือจารึกที่ยังอ่านไม่เสร็จไม่ได้นำมารวมพิมพ์ในครั้งนี้

เนื่องจากหลักฐานด้านทะเบียนและประวัติของจารึกที่มีอยู่เดิม นั้น ยังไม่สมบูรณ์เท่าที่ควร ดังนั้นจึงตรวจสอบ และเรียบเรียงหลักฐานใหม่ พยายามสืบค้นให้ได้ความกระจ่างชัดมากที่สุดเท่าที่จะทำได้ โดยมีวัตถุประสงค์ที่จะใช้หลักฐานทะเบียนจารึกเป็นข้อมูลในการศึกษาเรื่องต่าง ๆ ดังนี้

๑. หลักฐานการเคลื่อนไหวน หรือ อพยพ โยกย้ายถิ่น ของกลุ่มชนโบราณ โดยเฉพาะ กลุ่มชนโบราณที่ใช้ภาษาเขมรโบราณ ภาษามอญโบราณ และภาษาไทยโบราณ ฯลฯ เป็นต้น

๒. หลักฐานแหล่งที่มา หรือสถานที่พบจารึก ซึ่งจะบ่งบอกถึงภาษาประจำกลุ่มชนโบราณในท้องถิ่นต่าง ๆ ตลอดบริเวณพระราชอาณาจักรไทย

๓. อิทธิพลการศึกษา ด้านอารยธรรม วัฒนธรรม อักษร ภาษา และศาสนา
ที่กลุ่มชนโบราณ บนผืนแผ่นดินไทยได้รับมาจากประเทศอินเดีย

๔. ประวัติการศึกษาจารึกในประเทศไทย

๕. ทะเบียนจารึกที่ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้จัดทำไว้ในหนังสือ
Inscriptions du Cambodge เปรียบเทียบกับ ทะเบียนจารึก ของหอสมุดแห่งชาติ

การศึกษาเรื่องของจารึกนั้นสิ่งสำคัญประการหนึ่งที่ต้องให้ความสนใจเป็นพิเศษ
คือ วัน เดือน ปี หรือศักราช ซึ่งเป็นหลักฐานบ่งบอกให้ทราบถึงอายุของหลักจารึก
หรือ เรื่องราวของเหตุการณ์ที่บันทึกไว้ในจารึก อีกทั้งยังสามารถใช้เป็นหลักฐาน
ประกอบการพิจารณาวิวัฒนาการของรูปอักษร และภาษาที่ปรากฏใช้ในจารึกนั้นด้วย
ดังนั้นการจัดลำดับจารึกในหนังสือเรื่องจารึกในประเทศไทยนี้ จึงได้จัดเรียงตามลำดับ
ศักราชน้อย ไปหามาก โดยจัดกลุ่มจารึกที่มีเลขศักราชปรากฏชัดเจนเรียงตามลำดับ
ไว้เป็นเบื้องต้น ส่วนจารึกที่ไม่มีเลขศักราชแต่ประมาณอายุในช่วงพุทธศตวรรษไว้
ด้วย จะจัดไว้ในลำดับต่อไป

นอกจากนี้ยังได้ออกนามผู้อ่านแปลจารึกไว้ในตอนท้ายของจารึกแต่ละหลัก
ด้วย ส่วนการจัดทำประวัติจารึก และลงรายการในทะเบียนจารึกนั้นได้เรียบเรียง
ประวัติเท่าที่จะหาหลักฐานได้ เพื่อใช้เป็นทะเบียนจารึกในประเทศไทยต่อไป ทั้งนี้
เพื่อให้เป็นไปตามวัตถุประสงค์ของโครงการ คือ

๑. เพื่อรวบรวมกลุ่มจารึกตามลำดับยุคสมัยของรูปอักษร ซึ่งจะรวบรวมรูป
อักษรที่ปรากฏในประเทศไทย อันได้แก่ รูปอักษรแบบปัลลวะ หลังปัลลวะ อักษรมอญ
อักษรขอม อักษรธรรม และอักษรไทย ซึ่งมีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๒๔

๒. เพื่อปูพื้นฐานและเริ่มต้นพัฒนาแนวทางแห่งการศึกษาด้านจารึกให้กว้าง
ขวางไปอีกขั้นหนึ่ง ซึ่งจะมีส่วนช่วยส่งเสริมความเจริญในการศึกษาของชาติ ด้าน
โบราณคดี ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ และอักษรวิทยาของไทย (Thai Palaeography)
ซึ่งเป็นวิชาการที่ใหม่ต่อวงการการศึกษาในประเทศไทย ให้ก้าวไปสู่รูปแบบอันถูกต้อง
สมบูรณ์ยิ่งขึ้น

๓. เพื่อให้ได้แนวทางวิวัฒนาการของรูปอักษรบนผืนแผ่นดินไทย อันเริ่ม
ต้นมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นลำดับมา

๔. เพื่อให้ทราบถึงกลุ่มชนโบราณที่ใช้รูปอักษรแบบปัลลวะ หลังปัลลวะ
มอญ ขอม ธรรมและไทยอันเกี่ยวข้องกับภาษาต่าง ๆ ที่ปรากฏควบคู่กันมากับรูป
อักษรแบบต่าง ๆ นั้น

๕. เพื่อให้ทราบว่าคุณสมบัติของชนโบราณ ซึ่งมีถิ่นพำนักอาศัยอยู่ตามภูมิภาคต่าง ๆ ของประเทศไทย ดำเนินชีวิตในแต่ละวัน อยู่ร่วมกันอย่างไร ใช้ภาษาอะไรเป็นสื่อกลางในการติดต่อกันและกัน มีชีวิตความเป็นอยู่ ขนบธรรมเนียม ประเพณี ความเชื่อ ศาสนา และวัฒนธรรมร่วมกัน หรือต่างกัน

๖. เพื่อให้ทราบแนวทางในการศึกษาวิจัย รูปลักษณะแห่งเส้นอักษรทางด้านอักษรวิทยา (Palaeography)

๗. เพื่อจัดพิมพ์เป็นหนังสือชุด “จารึกในประเทศไทย ฉบับหอสมุดแห่งชาติ” เล่มที่ ๑-๕

เล่มที่ ๑ อักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔

เล่มที่ ๒ อักษรปัลลวะ อักษรมอญ พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓

เล่มที่ ๓ อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖

เล่มที่ ๔ อักษรขอม พุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘

เล่มที่ ๕ อักษรขอม อักษรธรรม อักษรไทย พุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๔

เมื่อการจัดพิมพ์หนังสือชุดนี้สำเร็จเรียบร้อยแล้ว จะทำให้ได้ประโยชน์ซึ่งสามารถนำมาใช้เป็นแนวทางการศึกษาดังนี้

๑. ทำให้ทราบข้อเท็จจริงว่า กลุ่มชนโบราณบนผืนแผ่นดินอันเป็นที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบัน ได้รับอิทธิพลทางด้านการศึกษา วัฒนธรรม และอารยธรรมจากประเทศอินเดียอย่างแน่นอน โดยเฉพาะ ทางด้านรูปอักษร และภาษาในทางศาสนา ซึ่งเริ่มปรากฏขึ้นครั้งแรกเมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ลักษณะรูปสัณฐานของเส้นอักษร เหมือน และตรงกับรูปอักษรในสมัยราชวงศ์ปัลลวะแห่งประเทศอินเดียตอนใต้ รูปอักษรแบบปัลลวะนี้ จึงนับได้ว่า เป็นรูปอักษรรุ่นแรกในประเทศไทย

๒. ทำให้ได้ข้อยุติว่า จุดเริ่มต้น หรือกาลกำเนิดแห่งรูปอักษรในประเทศไทย ไม่เก่าเกินไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๒

๓. ทำให้สามารถจัดกลุ่มรูปแบบอักษรออกได้เป็น ๕ ระยะคือ

ระยะที่ ๑ รูปอักษรปัลลวะ อักษรหลังปัลลวะ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๔

ระยะที่ ๒ รูปอักษรปัลลวะ อักษรมอญ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓

ระยะที่ ๓ รูปอักษรขอม ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๕-๑๖

ระยะที่ ๔ รูปอักษรขอม ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๗-๑๘

ระยะที่ ๕ รูปอักษรขอม อักษรธรรม อักษรไทย ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๘-๒๔

และจากการจัดกลุ่มรูปอักษรออกเป็น ๕ ระยะแล้วนี้ ทำให้ทราบถึงอารยธรรม และ
ค่านิยมของกลุ่มชนโบราณในแต่ละภูมิภาคของประเทศไทย

๔. จะได้ทราบถึงภาษาประจำกลุ่มชนโบราณ คือ ภาษาเขมรโบราณ ภาษา
มอญโบราณ และภาษาไทยโบราณซึ่งอาจจะเป็นกลุ่มชนประจำท้องถิ่นมาแล้ว ตั้งแต่
พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๕. ทำให้ทราบว่า กลุ่มชนโบราณ ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ - ๒๔ ที่
กล่าวถึงข้างต้นนี้ ใช้ภาษาในทางศาสนา เป็นต้นว่า ภาษาบาลี และภาษาสันสกฤต
ซึ่งเป็นภาษาประจำประเทศอินเดีย ที่เข้ามาสู่ผืนแผ่นดินนี้

๖. ทำให้ได้ข้อมูลที่ชัดเจนถึงการเคลื่อนไหว หรืออพยพโยกย้ายถิ่นของ
กลุ่มชนโบราณ ระหว่างกลุ่มชนโบราณที่ใช้ภาษามอญโบราณ กลุ่มชนโบราณที่ใช้
ภาษาเขมรโบราณและกลุ่มชนโบราณที่ใช้ภาษาไทยโบราณ ข้อมูลเหล่านี้จะได้จาก
หลักฐานในจารึกกลุ่มนั้นเท่านั้น

๗. ทำให้ได้เอกสารอ้างอิง ซึ่งจะเป็นหลักฐานในทางวิชาการ ด้านโบราณ
คดี ประวัติศาสตร์ อักษรศาสตร์ และอักษรวิทยาของไทย (Thai Palaeography)

เพื่อให้การศึกษาดูตรวจสอบหลักฐานทะเบียนจารึกเป็นไปอย่างถูกต้องสมบูรณ์
จึงได้จัดทำทะเบียนจารึกเป็นตารางไว้ดังนี้

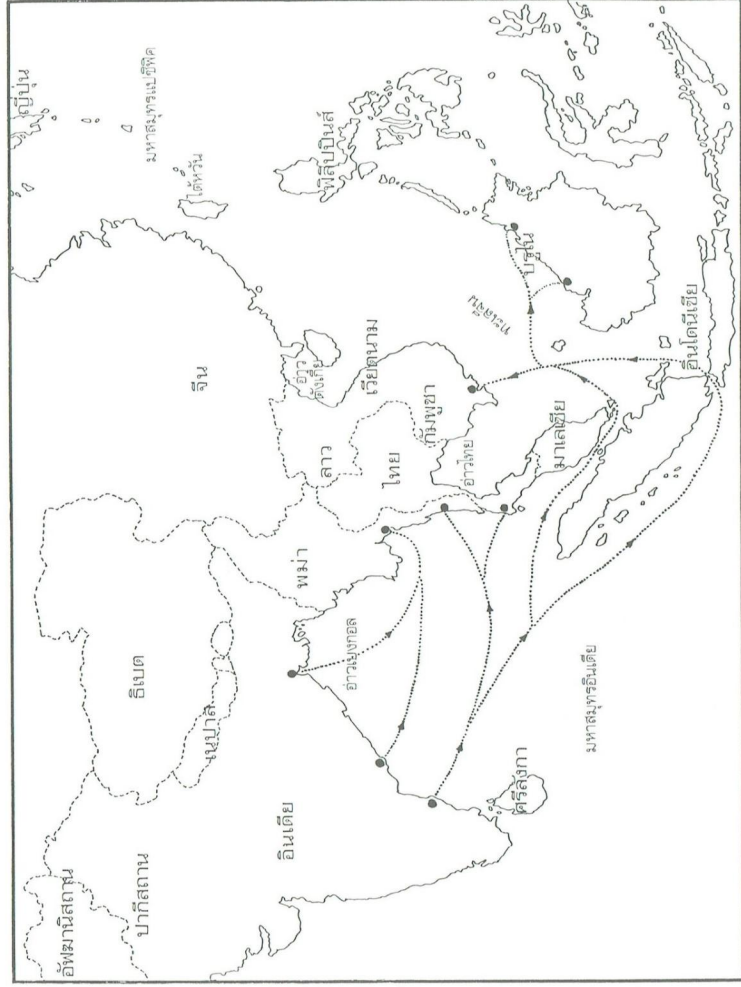
ทะเบียนจารึกอักษรปัลลวะ หลังปัลลวะ

ลำดับที่	กทข.	ชื่อจารึก	ป.จ. หลักที่	C.	พบที่จังหวัด	ปัจจุบันอยู่ที่	พิมพ์เผยแพร่
๑	กท.๒๘	จารึกธรรมจักร	—		นครปฐม	พข.พระนคร	
๒	กศ.๓	จารึกวัดบ้านมะค่า	—		กาฬสินธุ์	พข.	
๓	กศ.๕	จารึกฐานพระพุทธรูป	—		กาฬสินธุ์	พข.ขอนแก่น	
๔	ขก.๒	จารึกสถาปนาสีมา	—		กาฬสินธุ์	พข.ขอนแก่น	
๕	ขก.๑๕	จารึกวัดศรีเมืองแอม	—		ขอนแก่น	ขอนแก่น	
๖	ขบ.๒	จารึกห้วยมะอึ	—		ชัยภูมิ	ชัยภูมิ	
๗	นฐ.๒	จารึกเขรณุมมาฯ ๑ (ระเบียง ด้านขวาองค์พระปฐมเจดีย์)			นครปฐม	นครปฐม	
๘	นฐ.๓	จารึกเขรณุมมาฯ ๒ บนสถูปศิลา	๓๒		นครปฐม	พข.พระนคร	ปจ. ๓ : น.๕
๙	นฐ.๔	จารึกเขรณุมมาฯ ๓ (หน้าศาลเจ้า)			นครปฐม	นครปฐม	
๑๐	นฐ.๕	จารึกเขรณุมมาฯ ๔ (พระองค์กาญจนา ๑)			นครปฐม	พข.	
๑๑	นฐ.๖	จารึกเขรณุมมาฯ ๕ (พระองค์กาญจนา ๒)			นครปฐม	พข.	
๑๒	นฐ.๗	เหรียญเงินมีจารึก			นครปฐม	พข.พระนคร	ศ.๑๑.๕.๒๕๑๑ : น.๓๕
๑๓	นฐ.๑๐	จารึกเขรณุมมาฯ ที่ศาลเจ้า			นครปฐม	นครปฐม	ปจ.๒ : น.
๑๔	นป.๔	จารึกวัดขันทีก			นครราชสีมา	นศ.๘	
๑๕	นป.๒๔	จารึกหินขอน ๑	๑๒๑	K 388	นครราชสีมา	นครราชสีมา	ปจ.๔ : น.๒๔๑, C.VI : น.๑๕, BE.XXX น.๕๔
๑๖	นป.๓๑	จารึกหินขอน ๒	๑๒๒	K 389	นครราชสีมา	นครราชสีมา	ปจ.๔ : น.๒๔๑, C.VI : น.๑๕
๑๗	นว.๖	จารึกพระพิมพ์ดินเผา โลกโมเคน			นครสวรรค์	พข.พระนคร	บท.
๑๘	นพ.๕	จารึกวัดสามเมือง			นครศรีธรรมราช	พข.พระนคร	ปจ.๒ : น.๒๑
๑๙	นพ.๑๐	จารึกวัดมเหยงก์	๒๓	K 407	นครศรีธรรมราช	พข.พระนคร	ปจ.๒ : น.๓๖, สอ.
๒๐	นพ.๑๒	จารึกขุนเขมช่องคอย	๒๔		นครศรีธรรมราช	นครศรีธรรมราช	ศ.๒๔.๔.๒๕๒๓ : น.๔๘
๒๑	นร.๓	จารึกถ้ำเปิดทองด้านใน		K 513	บุรีรัมย์	บุรีรัมย์	BE. XXII : ๘๒
๒๒	นร.๔	จารึกถ้ำเปิดทองด้านนอก		K 514	บุรีรัมย์	บุรีรัมย์	C.II : น.๓๔, BE. XXII : น.๕๒
๒๓	นร.๕	จารึกถ้ำถ้ำเปิดทอง			บุรีรัมย์	บุรีรัมย์	
๒๔	นร.๗	จารึกประสาธน์พนมรุ้ง ๑			บุรีรัมย์	คปพ.	
๒๕	ปจ.๑	จารึกเขารัง	๑๑๕	K 505	ปราจีนบุรี	พข.	ปจ.๔ : น.๒๒๕, C.V : น.๒๓
๒๖	ปจ.๕	จารึกช่องสระแจง		K 969	ปราจีนบุรี	พข.พระนคร	ศ.๑๒.๑.๒๕๑๑ : น.๕๕, ศว.๕.๕, ๒๕๒๔ : น.๖๔, C.VII : น.๑๕๒

ลำดับที่	กทข.	ชื่อจารึก	ป.จ. หลักที่	C.	พบที่จังหวัด	ปัจจุบันอยู่ที่	พิมพ์เผยแพร่
๒๑๗	ป.จ.๑๔	จารึกเนินสระบัว	๕๖		ปราจีนบุรี	ปราจีนบุรี	ป.จ.๓ : ๒.๑๐6
๒๑๘	ป.๑.๑	จารึกเขาพระนารายณ์ เมืองตะกั่วป่า	๒๖		พังงา	พังงา	ป.จ.๒ : ๒.๓๔๔
๒๑๙	ป.๒.๑	จารึกเมืองศรีเทพ		K 499	เพชรบูรณ์	พษ.	ศ.๒๑๗.๒๑.๒๕๒๖ : ๒.๕๕, BE. XXXV : ๒.๓๔๔๔
๒๒๐	ป.๒.๒	จารึกบ้านวังไผ่		K 978	เพชรบูรณ์	พษ.	ศ.๒๑๗.๓.๒๕๒๖ : ๒.๔๖, C.VII : ๒.๑๕๖
๒๒๑	ป.๒.๒	จารึกเขมรมา			เพชรบูรณ์	-	
๒๒๒	ป.๔.๖	จารึกดอนเมืองเดช			ยโสธร	นศ.๖	
๒๒๓	ป.๒.๑	จารึกถ้ำฤๅษีเขาเมืองราชบุรี	๒๒๒		ราชบุรี	ราชบุรี	ป.จ.๒ : ๒.๒๐
๒๒๔	ป.๒.๒	จารึกเขมรมา บนมพระพุทธรูป ศิลา	๓๑		ราชบุรี	ราชบุรี	ป.จ.๓ : ๒.๓
๒๒๕	ป.๒.๓	จารึกเขาปูนชะคี			ราชบุรี		
๒๒๖	ป.๒.๕	จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืน วัดมหาธาตุเมืองลพบุรี	๑๖	K 577	ลพบุรี	พษ.ลพบุรี	ป.จ.๒ : ๒.๕
๒๒๗	ป.๒.๔	จารึกข้ามเจ้าป่า ๓			ลพบุรี	พษ.ลพบุรี	ฉก. : ๒.๒๖
๒๒๘	ป.๒.๕	จารึกทัพชุมพล ๑			ลพบุรี	ชัยนาท	ฉก. : ๒.๓๓
๒๒๙	ป.๒.๑๐	จารึกบนพระพิมพ์			เพชรบูรณ์	กรุงเก่า	ฉก. : ๒.๕๕
๒๓๐	ป.๒.๑๔	จารึกบนซุ้มพระธรรมจักร			ลพบุรี	พษ.ลพบุรี	ฉก. : ๒.๗
๒๓๑	ป.๒.๑๕	จารึกข้ามเจ้าป่า ๒			ลพบุรี	ลพบุรี	ฉก. : ๒.๒๑
๒๓๒	ป.๒.๑๖	จารึกเมืองพรหมทิน ๑			ลพบุรี	ลพบุรี	ฉก. : ๒.๑๑
๒๓๓	ป.๒.๑๗	จารึกข้ามเจ้าป่า ๑			ลพบุรี	พษ.ลพบุรี	ฉก. : ๒.๗๔
๒๓๔	ป.๒.๑๘	จารึกบนวงพระธรรมจักร			ลพบุรี	พษ.ลพบุรี	ฉก. : ๒.๕
๒๓๕	ป.๒.๒๐	จารึกบนพระขรรค์เงิน (บ้านคูเมือง)			สิงห์บุรี	กบศ.	ฉก. : ๒.๔๔
๒๓๖	ป.๒.๒๑	จารึกเหรียญเงินเมืองพรหมทิน๓			ลพบุรี	ลพบุรี	ฉก. : ๒.๑๔
๒๓๗	ป.๒.๒๒	จารึกข้ามเจ้าป่า ๔			ลพบุรี	ลพบุรี	ฉก. : ๒.๒๔
๒๓๘	ป.๒.๒๓	จารึกเขมรมา เมืองศรีเทพ			เพชรบูรณ์	ลพบุรี	
๒๓๙	ป.๒.๒๔	จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมทิน			ลพบุรี	ลพบุรี	ฉก. : ๒.๑๔
๒๔๐	ป.๒.๒๖	จารึกสถูปดินเผาเมืองทัพชุมพล๒			นครสวรรค์	ชัยนาท	ฉก. : ๒.๓๔
๒๔๑	ป.๒.๑	จารึกฐานรองพระธรรมจักร			นครปฐม	พษ.นครปฐม	
๒๔๒	ป.๒.๓	จารึกแผ่นทองแดงอุททอง	๓๔	K 964	สุพรรณบุรี	พษ.พระนคร	ป.จ.๓ : ๒.๕, ศ.๒.๒.๒๕๕๐๒ : ๒.๖๖
๒๔๓	ป.๒.๔	จารึกเขมรมา บนม้านอิฐ	๓๐		สุพรรณบุรี	พษ.	ป.จ.๓ : ๒.๑
๒๔๔	ป.๒.๑	จารึกปลงออกช้าง ๑			อุทัยธานี	อุทัยธานี	ฉก. : ๒.๕๑
๒๔๕	ป.๒.๑	จารึกปากน้ำมูล ๑		K 496	อุบลราชธานี	อุบลราชธานี	ศ.๒๑๕.๓.๒๕๒๔ : ๒.๔๗, BE. XXII : ๒.๕๗

๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔
๗	๗	๗	๗	๗	๗	๗	๗
๘	๘	๘	๘	๘	๘	๘	๘
๙	๙	๙	๙	๙	๙	๙	๙
๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐	๐
๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑	๑
๒	๒	๒	๒	๒	๒	๒	๒
๓	๓	๓	๓	๓	๓	๓	๓
๔	๔	๔	๔	๔	๔	๔	๔
๕	๕	๕	๕	๕	๕	๕	๕
๖	๖	๖	๖	๖	๖	๖	๖
๗	๗	๗	๗	๗	๗	๗	๗
๘	๘	๘	๘	๘	๘	๘	๘
๙	๙	๙	๙	๙	๙	๙	๙

- ๑ จารึกพระเจ้าคิวงะสกันทวรมัน แห่งราชวงศ์ปัลลวะ ประเทศอินเดีย ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑
- ๒ จารึกกไดอั้ง (Kdei An) ประเทศกัมพูชา พ.ศ. ๑๑๗๒
- ๓ จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๑๘๒
- ๔ อักษรไทยปัจจุบัน

เอกสารโบราณประเภทจารึก ซึ่งจารึกข้อความบนเนื้อวัตถุประเภทต่าง ๆ ที่มีโลหะ ดินเผา และใบลาน ดังกล่าวแล้วข้างต้น ส่วนใหญ่จะมีอายุเกินกว่าร้อยปีขึ้นไป ดังนั้นจึงเป็นธรรมดาอยู่เองที่รูปอักษร และภาษาที่ใช้ย่อมต้องลบเลือน และผิดเพี้ยนไปจากรูปอักษรและภาษาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ การพบจารึกใหม่แต่ละครั้ง นับเป็นบุญตาของประเทศชาติ สิ่งที่ได้จากจารึก จึงเป็นคุณสมบัติอันดีต่อการศึกษาของชาติอย่างมหาศาล เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นการเพิ่มพูนภูมิปัญญาให้แก่อนุชนรุ่นหลังเท่านั้น ยังเป็นสิ่งที่มีส่วนในการเสริมสร้างให้ได้หลักฐานอันเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติศาสตร์ของบุรพชนซึ่งเคยตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณนั้น ๆ นับเป็นเกียรติคุณของประเทศชาติ เป็นเงาสะท้อนส่องให้เห็นความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรม อารยธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของอดีตชนทั้งหลายเหล่านั้น อีกทั้งยังเป็นการถ่ายทอดผลงานดังกล่าวที่อดีตชนสร้างสรรค์ไว้ เผยแพร่ให้อนุชนในปัจจุบัน และอนาคตได้ทราบ ได้เข้าใจถึงค่านิยมในอดีตสมัย และยังเป็นการสร้างเสริมพื้นฐานทางวิชาการอีกประการหนึ่งด้วย

จารึกรุ่นแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อดีตกาลนับเวลาไม่ต่ำกว่า ๒๖ ศตวรรษล่วงมาแล้ว ประเทศอินเดียมีความเจริญทางอารยธรรมอย่างสูงยิ่ง อีกทั้งได้มีการเผยแพร่ออกสู่ประเทศข้างเคียง ทั้งโดยทางทะเลและทางบก^๑ ผู้เผยแพร่อารยธรรมเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าวานิชซึ่งเดินทางไปมาค้าขายในดินต่าง ๆ เมื่อมาถึงบ้านเมืองใดก็หยุดพักอาศัยปฏิบัติการกิจของตนช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในระหว่างนั้นก็ได้นำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ อันมีอยู่ในประเทศของตนบอกเล่าถ่ายทอดสู่ชนพื้นเมืองต่าง ๆ ในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้สังคมในท้องถิ่นนั้นมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญยุคใหม่อีกก้าวหนึ่ง อารยธรรมต่าง ๆ จึงมีวิวัฒนาการตามเหตุแห่งสภาพธรรมเหล่านั้น

อารยธรรมอินเดียซึ่งแพร่อิทธิพลไปสู่ประเทศใกล้เคียงนั้น มีหลักฐานทั้งในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์รับรองว่า บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแหล่งพักอารยธรรมแห่งหนึ่งของอินเดีย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ กลุ่มชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างได้รับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียในด้าน

^๑ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. ๒๐๐๐ (กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๑๐ .

ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ศาสตร์ต่าง ๆ รวมทั้งภาษาศาสตร์และอักษรศาสตร์ด้วย^๑ จุดเริ่มต้นของเอกสารโบราณในกลุ่มประเทศซึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ตลอดบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือแหลมอินโดจีนโบราณทั้งหมด รวมถึงดินแดนอันเป็นที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบัน สามารถกล่าวได้ว่าไม่เก่าเกินไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ทั้งนี้ จะเห็นได้จากการได้พบหลักฐานโดยเฉพาะศิลาจารึก ซึ่งจารึกรูปอักษรที่มีลักษณะเหมือนรูปอักษรที่ใช้อยู่ในสมัยราชวงศ์ปัลลวะแห่งประเทศอินเดียตอนใต้ เช่น จารึกวัดมเหยงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี จารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ จารึกปากแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี จารึกกไดอังก์ ประเทศกัมพูชา จารึกต่าง ๆ ของพระเจ้าปुरुณวรมัน แห่งประเทศอินโดนีเซีย จารึกของพระเจ้ามหายานาวิกพุทธคุปตะแห่งประเทศมาเลเซียจารึกปยูแห่งประเทศพม่า และจารึกฐานสฤปลิลา ประเทศบรูไน เป็นต้น

ลักษณะของรูปอักษรในจารึกที่ยกตัวอย่างขึ้นมาข้างต้น เหมือนรูปอักษรที่ใช้อยู่ในสมัยพระเจ้าศิเวศน์ทวรมัน กษัตริย์แห่งราชวงศ์ปัลลวะ ประเทศอินเดียประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า กลุ่มจารึกรุ่นแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใช้รูปอักษรปัลลวะทั้งสิ้น รูปอักษรปัลลวะจึงเริ่มต้นเข้ามามีบทบาทอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ เป็นต้นมา^๒ ถ้าพิจารณารูปแบบตัวอักษรควบคู่กันไปกับแบบอย่างในทางศิลปกรรมพร้อมกันกับรูปอักษรปัลลวะนี้ จะอยู่ในขอบเขตแห่งระยะเวลาของพุทธศิลปสมัยทวารวดีระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖

ทวารวดีเป็นชื่อของศิลปกรรมสมัยแรกที่สุดที่ได้บัญญัติขึ้นในประเทศไทย และในระหว่างสมัยทวารวดีมีรูปอักษรปัลลวะซึ่งเป็นรูปแบบอักษรจากประเทศอินเดียร่วมสมัยอยู่ด้วย ซึ่งได้เป็นแม่แบบของรูปอักษรต่าง ๆ ในยุคสมัยต่อมา ได้แก่ รูปอักษรอมฤต อักษรขอม และอักษรไทย เป็นต้น

^๑ Ahmad Hason Dani, *Indian Palaeography* (Oxford : The Charendon Press, 1963), p. 230-236.

^๒ คงเดช ปะพัฒน์ทอง, *การวิจัยเอกสารโบราณเบื้องต้น* (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๐), หน้า ๕-๖, (หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์ เนื่องในงานนิทรรศการเอกสารโบราณ ครั้งที่ ๑ ๑ พฤศจิกายน - ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๐).

๑	๒	๓	๔	๑	๒	๓	๔
๓	๓	๓	ก	๓	๓	๓	๓
๓	๓	๓	ค	๓	๓	๓	กumar
๓	๓	๓	ช	๓	๓	๓	๓
๓	๓	๓	ฌ	๓	๓	๓	๓
๓	๓	๓	ป	๓	๓	๓	๓
๓	๓	๓	ม	๓	๓	๓	๓
๓	๓	๓	ย	๓	๓	๓	๓
๓	๓	๓	ล	๓	๓	๓	๓

- ๑ จารึกพระเจ้าติวสะสกันทวรมัน แห่งราชวงศ์ปัลลวะ ประเทศอินเดีย ระหว่างพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๐-๑๑
- ๒ จารึกกไดอิ่ง (Kdei An) ประเทศกัมพูชา พ.ศ. ๑๑๗๒
- ๓ จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๑๘๒
- ๔ อักษรไทยปัจจุบัน

เอกสารโบราณประเภทจารึก ซึ่งจารึกข้อความบนเนื้อวัตถุประเภทต่าง ๆ ที่มีใช้กระดาษ ผ้า และใบลาน ดังกล่าวแล้วข้างต้น ส่วนใหญ่จะมีอายุเกินกว่าร้อยปีขึ้นไป ดังนั้นจึงเป็นธรรมชาติอยู่เองที่รูปอักษร และภาษาที่ใช้ย่อมต้องเปลี่ยนแปลง และผิดแผกแปลกไปจากรูปอักษรและภาษาที่ใช้กันอยู่ในปัจจุบันนี้ การพบจารึกใหม่แต่ละครั้ง นับเป็นบุญตาของประเทศชาติ สิ่งที่ได้จากจารึก จึงเป็นคุณสมบัติอันต่อการศึกษาของชาติอย่างมหาศาล เพราะไม่เพียงแต่จะเป็นการเพิ่มพูนภูมิปัญญาให้แก่ชนรุ่นหลังเท่านั้น ยังเป็นสิ่งที่มีส่วนในการเสริมสร้างให้ได้หลักฐานอันเป็นข้อมูลเกี่ยวกับประวัติการของบุรพชนซึ่งเคยตั้งถิ่นฐานอยู่ในอาณาบริเวณนั้น ๆ นับเป็นเกียรติคุณของประเทศชาติ เป็นเงาสะท้อนส่องให้เห็นความเจริญทางด้านศิลปวัฒนธรรมอารยธรรม ตลอดจนขนบธรรมเนียมประเพณีของอดีตชนทั้งหลายเหล่านั้น อีกทั้งยังเป็นการถ่ายทอดผลงานดังกล่าวที่อดีตชนสร้างสรรค์ไว้ เผยแพร่ให้อนุชนในปัจจุบัน และอนาคตได้ทราบ ได้เข้าใจถึงค่านิยมในอดีตสมัย และยังเป็นการสร้างเสริมพื้นฐานทางวิชาการอีกประการหนึ่งด้วย

จารึกรุ่นแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

อดีตกาลนับเวลาไม่ต่ำกว่า ๒๖ ศตวรรษล่วงมาแล้ว ประเทศอินเดียมีความเจริญทางอารยธรรมอย่างสูงยิ่ง อีกทั้งได้มีการเผยแพร่ออกสู่ประเทศข้างเคียง ทั้งโดยทางทะเลและทางบก^๑ ผู้เผยแพร่อารยธรรมเหล่านั้นส่วนใหญ่จะเป็นพ่อค้าวานิชซึ่งเดินทางไปมาค้าขายในถิ่นต่าง ๆ เมื่อมาถึงบ้านเมืองใดก็หยุดพักอาศัยปฏิบัติการกิจของตนช่วงระยะเวลาหนึ่ง ในระหว่างนั้นก็ได้นำสิ่งแปลก ๆ ใหม่ ๆ อันมีอยู่ในประเทศของตนบอกเล่าถ่ายทอดสู่ชนพื้นเมืองต่าง ๆ ในแต่ละท้องถิ่นนั้น ๆ ทำให้สังคมในท้องถิ่นนั้นมีการพัฒนาเปลี่ยนแปลงไปสู่ความเจริญยุคใหม่อีกก้าวหนึ่ง อารยธรรมต่าง ๆ จึงมีวิวัฒนาการตามเหตุแห่งสภาพธรรมเหล่านั้น

อารยธรรมอินเดียซึ่งแพร่อิทธิพลไปสู่ประเทศใกล้เคียงนั้น มีหลักฐานทั้งในทางโบราณคดีและประวัติศาสตร์รับรองว่า บริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เป็นแหล่งพักอารยธรรมแห่งหนึ่งของอินเดีย ทั้งนี้จะเห็นได้ว่า ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ กลุ่มชนในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ต่างได้รับอิทธิพลของอารยธรรมอินเดียในด้าน

^๑ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล, ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. ๒๐๐๐ (กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๒), หน้า ๕-๑๐ .

ศาสนา ศิลปวัฒนธรรม ศาสตร์ต่าง ๆ รวมทั้งภาษาศาสตร์และอักษรศาสตร์ด้วย^๑ จุดเริ่มต้นของเอกสารโบราณในกลุ่มประเทศซึ่งตั้งหลักแหล่งอยู่ตลอดบริเวณเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ หรือแหลมอินโดจีนโบราณทั้งหมด รวมถึงดินแดนอันเป็นที่ตั้งประเทศไทยปัจจุบัน สามารถกล่าวได้ว่าไม่เก่าเกินไปกว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ทั้งนี้ จะเห็นได้จากการได้พบหลักฐานโดยเฉพาะศิลาจารึก ซึ่งจารึกรูปอักษรที่มีลักษณะเหมือนรูปอักษรที่ใช้อยู่ในสมัยราชวงศ์ปัลลวะแห่งประเทศอินเดียตอนใต้ เช่น จารึกวัดมเหยงก์ จังหวัดนครศรีธรรมราช จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี จารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ จารึกปากแม่น้ำมูล จังหวัดอุบลราชธานี จารึกกได้อง ประเทศกัมพูชา จารึกต่าง ๆ ของพระเจ้าปुरुณวรมัน แห่งประเทศอินโดนีเซีย จารึกของพระเจ้ามหายานาวิกพุทธคุปตะแห่งประเทศมาเลเซียจารึกปยูแห่งประเทศพม่า และจารึกฐานสถูปศิลา ประเทศบรูไน เป็นต้น

ลักษณะของรูปอักษรในจารึกที่ขุดตัวอย่างสม่ำเสมอข้างต้น เหมือนรูปอักษรที่ใช้อยู่ในสมัยพระเจ้าศิวะสกันทวรมัน กษัตริย์แห่งราชวงศ์ปัลลวะ ประเทศอินเดียประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๐-๑๑ ฉะนั้นจึงกล่าวได้ว่า กลุ่มจารึกรุ่นแรกในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ใช้รูปอักษรปัลลวะทั้งสิ้น รูปอักษรปัลลวะจึงเริ่มต้นเข้ามามีบทบาทอยู่ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ตั้งแต่ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ เป็นต้นมา^๒ ถ้าพิจารณารูปแบบตัวอักษรควบคู่กันไปกับแบบอย่างในทางศิลปกรรมพร้อมกันกับรูปอักษรปัลลวะนี้ จะอยู่ในขอบเขตแห่งระยะเวลาของพุทธศิลป์สมัยทวารวดีระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖

ทวารวดีเป็นชื่อของศิลปกรรมสมัยแรกที่สุดที่ได้บัญญัติขึ้นในประเทศไทย และในระหว่างสมัยทวารวดีมีรูปอักษรปัลลวะซึ่งเป็นรูปแบบอักษรจากประเทศอินเดียร่วมสมัยอยู่ด้วย ซึ่งได้เป็นแม่แบบของรูปอักษรต่าง ๆ ในยุคสมัยต่อมา ได้แก่ รูปอักษรมอญ อักษรขอม และอักษรไทย เป็นต้น

^๑ Ahmad Hason Dani, *Indian Palaeography* (Oxford : The Charendon Press, 1963), p. 230-236.

^๒ คงเดช ประพัฒน์ทอง, การวิจัยเอกสารโบราณเบื้องต้น (กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๐), หน้า ๕-๖, (หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ จัดพิมพ์ เนื่องในงานนิทรรศการเอกสารโบราณ ครั้งที่ ๑ ๑ พฤศจิกายน - ๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๐).

จารึกอักษรปัลลวะพบในประเทศไทย

จารึกอักษรปัลลวะที่พบในประเทศไทย พร้อมทั้งมีหลักฐานทางศักราชปรากฏอยู่ด้วยนั้น ในปัจจุบันได้พบเพียงหลักเดียวคือ จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี มีศักราชปรากฏชัดเจนว่าจารึกขึ้นในปี พ.ศ. ๑๑๘๒ จารึกที่มีศักราชบ่งบอกเวลาขณะที่สร้างจารึกนั้น หรืออ้างอิงศักราชตามเนื้อหาของเรื่อง หลักฐานบอกกาลเวลาต่าง ๆ นั้น จะมีคุณสมบัติอย่างมหาศาลในการศึกษาวิเคราะห์อายุสมัยของจารึกหลักนั้น และเป็นแนวทางที่จะใช้เป็นหลักเกณฑ์วินิจฉัย เพื่อพิจารณาแบบฉบับของรูปแบบอักษรที่มีลักษณะเส้นสัณฐานเดียวกัน อันจะกำหนดให้เป็นรูปแบบอักษรในสมัยเดียวกันได้ด้วยเหตุนี้จึงสามารถจัดกลุ่มจารึกซึ่งใช้รูปอักษรที่มีลักษณะเหมือนรูปอักษรในจารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี ให้เป็นจารึกร่วมสมัย ใช้รูปอักษรปัลลวะ มีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษรปัลลวะเป็นหลักฐานเอกสารโบราณที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมเริ่มแรกซึ่งปรากฏในผืนแผ่นดินไทย จากการได้พบจารึกใช้รูปอักษรปัลลวะในพื้นที่บริเวณแหล่งโบราณคดีภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ามีบริเวณจำกัดอยู่เฉพาะสถานที่ซึ่งเคยเป็นที่อาศัยของกลุ่มชนในอดีตสมัยซึ่งมิได้รวมเป็นบ้านเมืองเดียวกันเหมือนในทุกวันนี้ หากแต่แยกออกเป็นหลายอาณาจักรด้วยกัน ในปัจจุบันคือบริเวณภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในทางภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ ๘°-๑๓° ลองจิจูดตะวันออกจากกรีนิชที่ ๙๘°-๑๐๖°

ในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย เป็นที่ตั้งของกลุ่มเมืองท่าชายทะเล อยู่ท่ามกลางทะเลจีนใต้ และมหาสมุทรอินเดีย จึงเป็นแหล่งที่พ่อค้าวานิชจากต่างแดน เดินทางผ่านทะเลมาแวะเพื่อการค้าขาย และเพื่อพักช่วงระยะเวลาของการเดินทาง ในขณะเดียวกันกลุ่มเมืองเหล่านี้มีสภาพเป็นแหล่งพักพิงวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ ที่ผ่านไปมา พร้อมกันนั้นก็ได้แพร่ขยายวัฒนธรรมที่รับไว้นั้นเข้าสู่ผืนแผ่นดินส่วนในประเทศ ดังจะเห็นจากการได้พบจารึกอักษรปัลลวะในภาคกลางของประเทศ บริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และลุ่มแม่น้ำป่าสัก เช่น จารึกถ้ำฤาษีเขางู จังหวัดราชบุรี จารึกขัณฑ์ป่า จังหวัดลพบุรี และจารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

บริเวณภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ถึงแม้จะได้พบจารึกอักษรปัลลวะร่วมสมัยกับจารึกอักษรปัลลวะ ซึ่งพบในบริเวณภาคใต้

แบบอักษรปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

รูปสระ	๑	๒	๓	๔	๕	รูปสระ	๑	๒	๓	๔	๕
อ	ꨀ	ꨀ		ꨀ		·	-	-	-	-	-
อา	ꨁ	ꨁ				- ꨁ	- ꨁ	- ꨁ	- ꨁ	- ꨁ	- ꨁ
อิ	ꨂ	ꨂ				· ꨂ	ꨀ ꨂ	ꨀ ꨂ	ꨀ ꨂ	ꨀ ꨂ	ꨀ ꨂ
อี						· ꨃ	ꨀ ꨃ	ꨀ ꨃ	ꨀ ꨃ	-	ꨀ ꨃ
อุ	ꨄ					· ꨄ	ꨀ ꨄ	ꨀ ꨄ	ꨀ ꨄ	ꨀ ꨄ	ꨀ ꨄ
อุ						· ꨅ		ꨀ ꨅ	ꨀ ꨅ		ꨀ ꨅ
เอ						· ꨆ	ꨀ ꨆ	ꨀ ꨆ	ꨀ ꨆ	ꨀ ꨆ	ꨀ ꨆ
เอ		ꨇ				· ꨇ	ꨀ ꨇ	ꨀ ꨇ	ꨀ ꨇ		
โอ						· ꨈ	ꨀ ꨈ	ꨀ ꨈ	ꨀ ꨈ		
ออ						· ꨉ	ꨀ ꨉ	ꨀ ꨉ	ꨀ ꨉ		ꨀ ꨉ
เอา						· ꨊ	ꨀ ꨊ	ꨀ ꨊ	ꨀ ꨊ	ꨀ ꨊ	ꨀ ꨊ
						· ꨋ		ꨀ ꨋ	ꨀ ꨋ		
						· ꨌ	- ꨌ	- ꨌ		- ꨌ	- ꨌ
						ꨍ	ꨀ ꨍ				ꨀ ꨍ

๑ จารึกกไดอั้ง (Kdei An) ประเทศกัมพูชา พ.ศ. ๑๑๗๒

๒ จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๑๘๒

๓ จารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๔ จารึกถ้ำเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๕ จารึกวัดสุปฏิหาราม จังหวัดอุบลราชธานี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

แบบอักษรปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

รูปพยัญชนะ	๑	๒	๓	๔	๕	รูปพยัญชนะ	๑	๒	๓	๔	๕
ก	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓	ท	𑀘	𑀘	𑀘		
ข			𑀙		𑀙	ธ	𑀚	𑀚	𑀚	𑀚	
ค	𑀓	𑀓	𑀓		𑀓	ณ	𑀛	𑀛	𑀛	𑀛	𑀛
ฅ						ป	𑀜	𑀜	𑀜	𑀜	𑀜
ง	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓	ผ	𑀝				
จ	𑀓	𑀓	𑀓		𑀓	พ	𑀞				
ฉ						ภ	𑀟	𑀟			𑀟
ช	𑀓	𑀓		𑀓	𑀓	ม	𑀠	𑀠	𑀠	𑀠	𑀠
ฌ						ย	𑀡	𑀡	𑀡	𑀡	𑀡
ฎ	𑀓	𑀓		𑀓		ร	𑀢	𑀢	𑀢	𑀢	𑀢
ฏ	𑀓	𑀓			𑀓	ล	𑀣	𑀣	𑀣	𑀣	𑀣
ฐ						ว	𑀤	𑀤	𑀤	𑀤	𑀤
ฑ				𑀓		ศ	𑀥	𑀥	𑀥		𑀥
ฒ						ษ		𑀦	𑀦		𑀦
ณ	𑀓	𑀓			𑀓	ส	𑀧	𑀧	𑀧	𑀧	𑀧
ด	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓	𑀓	ห	𑀨	𑀨	𑀨	𑀨	𑀨
ต	𑀓	𑀓				อ	𑀩	𑀩		𑀩	

๑ จารึกกไดอิ่ง (Kdei An) ประเทศกัมพูชา พ.ศ. ๑๑๗๒

๒ จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๑๘๒

๓ จารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๔ จารึกถ้ำเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๕ จารึกวัดสุปฏิภูมิราม จังหวัดอุบลราชธานี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

และภาคกลางดังกล่าวแล้วข้างต้น แต่วิถีทางของอารยธรรมในภูมิภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมีได้มาจากทางภาคใต้ เมื่อวิเคราะห์สภาพทางภูมิศาสตร์ ประกอบกับหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในจารึกเหล่านั้นแล้วจะเห็นได้ว่า พื้นที่ภาคตะวันออกของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ แหล่งโบราณคดีออกแก้ว บริเวณปากแม่น้ำโขง ประเทศกัมพูชาได้มีการค้นพบตราประทับ มีรูปอักษรด้านกลับปรากฏอยู่ในตราประทับนั้น เป็นรูปอักษรปัลลวะ^๑ จึงสันนิษฐานได้ว่าตราประทับเหล่านั้นเป็นเครื่องใช้สอยอย่างหนึ่งของพ่อค้าชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามาค้าขายในบริเวณนั้น และคงจะได้ประสบอุบัติเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้ตราประทับเหล่านั้นตกลงนอนอยู่ และในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ก็ได้พบตราประทับ มีอักษรจารึกร่วมสมัยกับตราประทับซึ่งพบ ณ ออกแก้ว ประเทศกัมพูชา ดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน ดังนั้นอารยธรรมอินเดียซึ่งแพร่ขยายเข้าสู่ผืนแผ่นดินทางปากแม่น้ำโขงนี้ จึงน่าจะได้เคลื่อนเข้าสู่ภูมิภาคส่วนใหญ่ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือบริเวณภาคกลาง และภาคตะวันตกของประเทศไทย ซึ่งปัจจุบันพื้นที่บางส่วนนั้นอยู่ในอาณาเขตประเทศไทย ได้แก่บริเวณภาคตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย อันได้แก่จารึกที่พบในบริเวณลุ่มแม่น้ำบางปะกง และลุ่มแม่น้ำมูล เช่น จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี และจารึกวัดสุปฏิหาราม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

เมื่อจารึกอักษรปัลลวะปรากฏขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วได้ผสมกลมกลืนกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในแต่ละกลุ่มแห่งสังคม ซึ่งประจำอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้กลุ่มจารึกอักษรปัลลวะที่มีพื้นภูมิจากบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่งเป็นบ้านเมืองที่มีกลุ่มชนใช้ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี ภาษามอญ และภาษาทมิฬ ฟานักอาศัยและตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นสังคมผสมมีอารยธรรมหลายรูปแบบ จุดยืนของสังคมจึงต้องอาศัยหลักศาสนาเป็นสำคัญ มีทั้งพระพุทธศาสนา และลัทธิศาสนาพราหมณ์ เนื้อหาสาระของเรื่องในจารึกจึงเน้นหนักไปทางหลักธรรมคำสั่งสอนอันเป็นหัวใจของศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อประทับประคองให้การดำรงชีวิตในสังคมกลุ่มที่ประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุขสงบ ประสบความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตในสังคมนั้น ๆ

ข้อความในศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย เป็นตัวอย่างอันดี เป็นหลักฐานที่บอก

^๑ Louis Malleret, L'Archéologie du delta du Mekong (Paris : École Française d'extrême-Orient, 1962), V. XLIII.

จารึกอักษรปัลลวะพบในประเทศไทย

จารึกอักษรปัลลวะที่พบในประเทศไทย พร้อมทั้งมีหลักฐานทางศักราชปรากฏอยู่ด้วยนั้น ในปัจจุบันได้พบเพียงหลักเดียวคือ จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี มีศักราชปรากฏชัดเจนว่าจารึกขึ้นในปี พ.ศ. ๑๑๘๒ จารึกที่มีศักราชบ่งบอกเวลาขณะที่สร้างจารึกนั้น หรืออ้างอิงศักราชตามเนื้อหาของเรื่อง หลักฐานบอกกาลเวลาต่าง ๆ นั้น จะมีคุณสมบัติอย่างมหาศาลในการศึกษาวิเคราะห์อายุสมัยของจารึกหลักนั้น และเป็นแนวทางที่จะใช้เป็นหลักเกณฑ์วินิจฉัย เพื่อพิจารณาแบบฉบับของรูปแบบอักษรที่มีลักษณะเส้นสัณฐานเดียวกัน อันจะกำหนดให้เป็นรูปแบบอักษรในสมัยเดียวกันได้ด้วยเหตุนี้จึงสามารถจัดกลุ่มจารึกซึ่งใช้รูปอักษรที่มีลักษณะเหมือนรูปอักษรในจารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี ให้เป็นจารึกร่วมสมัย ใช้รูปอักษรปัลลวะ มีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษรปัลลวะเป็นหลักฐานเอกสารโบราณที่บ่งบอกถึงวัฒนธรรมเริ่มแรกซึ่งปรากฏในผืนแผ่นดินไทย จากการได้พบจารึกใช้รูปอักษรปัลลวะในพื้นที่บริเวณแหล่งโบราณคดีภาคต่าง ๆ ของประเทศไทยในปัจจุบัน จะเห็นได้ว่ามีบริเวณจำกัดอยู่เฉพาะสถานที่ซึ่งเคยเป็นที่อาศัยของกลุ่มชนในอดีตสมัยซึ่งมิได้รวมเป็นบ้านเมืองเดียวกันเหมือนในทุกวันนี้ หากแต่แยกออกเป็นหลายอาณาจักรด้วยกัน ในปัจจุบันคือบริเวณภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ในทางภูมิศาสตร์อยู่ระหว่างเส้นละติจูดที่ ๘°-๑๓° ลองจิจูดตะวันออกจากกรีนิชที่ ๙๘°-๑๐๖°

ในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย เป็นที่ตั้งของกลุ่มเมืองท่าชายทะเล อยู่ท่ามกลางทะเลจีนใต้ และมหาสมุทรอินเดีย จึงเป็นแหล่งที่พ่อค้าวานิชจากต่างแดน เดินทางผ่านทะเลมาแวะเพื่อการค้าขาย และเพื่อพักช่วงระยะเวลาของการเดินทาง ในขณะเดียวกันกลุ่มเมืองเหล่านี้มีสภาพเป็นแหล่งพักพิงวัฒนธรรมของชนชาติต่าง ๆ ที่ผ่านไปมา พร้อมกันนั้นก็ได้แพร่ขยายวัฒนธรรมที่รับไว้นั้นเข้าสู่ผืนแผ่นดินส่วนในของประเทศ ดังจะเห็นจากการได้พบจารึกอักษรปัลลวะในภาคกลางของประเทศ บริเวณลุ่มแม่น้ำแม่กลอง ลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และลุ่มแม่น้ำป่าสัก เช่น จารึกถ้ำฤๅษีเขางู จังหวัดราชบุรี จารึกขัณฑ์ป่า จังหวัดลพบุรี และจารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ เป็นต้น

บริเวณภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย ถึงแม้จะได้พบจารึกอักษรปัลลวะร่วมสมัยกับจารึกอักษรปัลลวะ ซึ่งพบในบริเวณภาคใต้

แบบอักษรปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

รูปสระ	๑	๒	๓	๔	๕	รูปสระ	๑	๒	๓	๔	๕
อ	ꪆ	ꪆ		ꪆ		-	-	-	-	-	-
อา	ꪇ	ꪇ				-ꪇ	-ꪇ	-ꪇ	-ꪇ	-ꪇ	-ꪇ
อิ	ꪈ	ꪈ				-ꪈ	-ꪈ	-ꪈ	-ꪈ	-ꪈ	-ꪈ
อี						-ꪉ	-ꪉ	-ꪉ	-ꪉ	-ꪉ	-ꪉ
อุ	ꪊ					-ꪊ	-ꪊ	-ꪊ	-ꪊ	-ꪊ	-ꪊ
อู						-ꪋ	-ꪋ	-ꪋ	-ꪋ	-ꪋ	-ꪋ
เอ						-ꪌ	-ꪌ	-ꪌ	-ꪌ	-ꪌ	-ꪌ
เเอ		ꪍ				-ꪍ	-ꪍ	-ꪍ	-ꪍ	-ꪍ	-ꪍ
โอ						-ꪎ	-ꪎ	-ꪎ	-ꪎ	-ꪎ	-ꪎ
ออ						-ꪏ	-ꪏ	-ꪏ	-ꪏ	-ꪏ	-ꪏ
เอา						-ꪐ	-ꪐ	-ꪐ	-ꪐ	-ꪐ	-ꪐ
						-ꪑ	-ꪑ	-ꪑ	-ꪑ	-ꪑ	-ꪑ
						-ꪒ	-ꪒ	-ꪒ	-ꪒ	-ꪒ	-ꪒ
						-ꪓ	-ꪓ	-ꪓ	-ꪓ	-ꪓ	-ꪓ
						-ꪔ	-ꪔ	-ꪔ	-ꪔ	-ꪔ	-ꪔ
						-ꪕ	-ꪕ	-ꪕ	-ꪕ	-ꪕ	-ꪕ

๑ จารึกกไดอั้ง (Kdei An) ประเทศกัมพูชา พ.ศ. ๑๑๗/๒

๒ จารึกเขาวัง จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๑๘๒

๓ จารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๔ จารึกถ้ำเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๕ จารึกวัดสุปฏิหาราม จังหวัดอุบลราชธานี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

แบบอักษรปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

รูปพยัญชนะ	๑	๒	๓	๔	๕	รูปพยัญชนะ	๑	๒	๓	๔	๕
ก	𑀓	𑀔	𑀕	𑀖	𑀗	ท	𑀘	𑀙	𑀚		
ข			𑀛	𑀜	𑀝	ธ	𑀞	𑀟	𑀠	𑀡	
ค	𑀢	𑀣	𑀤		𑀥	ณ	𑀦	𑀧	𑀨	𑀩	𑀪
ฌ						ป	𑀫	𑀬	𑀭	𑀮	𑀯
ง	𑀰	𑀱	𑀲	𑀳	𑀴	ผ		𑀵			
จ	𑀶	𑀷	𑀸		𑀹	พ		𑀺			
ฉ						ภ	𑀻	𑀼			𑀽
ช	𑀾	𑀿		𑁀	𑁁	ม	𑁂	𑁃	𑁄	𑁅	𑁆
ฌ						ย	𑁇	𑁈	𑁉	𑁊	𑁋
ญ	𑁌	𑁍		𑁎		ว	𑁏	𑁐	𑁑	𑁒	𑁓
ฎ	𑁔	𑁕			𑁖	ล	𑁗	𑁘	𑁙	𑁚	𑁛
ฏ						ว	𑁜	𑁝	𑁞	𑁟	𑁠
ฐ				𑁡		ศ	𑁢	𑁣	𑁤		𑁥
ฑ						ษ		𑁦	𑁧		𑁨
ณ	𑁩	𑁪			𑁫	ส	𑁬	𑁭	𑁮	𑁯	𑁰
ด	𑁱	𑁲	𑁳	𑁴	𑁵	ท	𑁶	𑁷	𑁸	𑁹	𑁺
ธ	𑁻	𑁼				อ	𑁽	𑁾		𑁿	

๑ จารึกกไดอั้ง (Kdei An) ประเทศกัมพูชา พ.ศ. ๑๑๗๒

๒ จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๑๘๒

๓ จารึกศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๔ จารึกถ้ำเขาวง อำเภอพระพุทธรบาท จังหวัดสระบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

๕ จารึกวัดสุปฏิหาราม จังหวัดอุบลราชธานี พุทธศตวรรษที่ ๑๒

และภาคกลางดังกล่าวแล้วข้างต้น แต่วิถีทางของอารยธรรมในภูมิภาคตะวันออก และภาคตะวันออกเฉียงเหนือมิได้มาจากทางภาคใต้ เมื่อวิเคราะห์สภาพทางภูมิศาสตร์ ประกอบกับหลักฐานที่ปรากฏอยู่ในจารึกเหล่านั้นแล้วจะเห็นได้ว่า พื้นที่ภาคตะวันออก ของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ ณ แหล่งโบราณคดีออกแก้ว บริเวณปากแม่น้ำโขง ประเทศกัมพูชาได้มีการค้นพบตราประทับ มรूपอักษรด้านกลับปรากฏอยู่ในตรา ประทับนั้น เป็นรูปอักษรปัลลวะ^๑ จึงสันนิษฐานได้ว่าตราประทับเหล่านั้นเป็นเครื่อง ใช้สอยอย่างหนึ่งของพ่อค้าชาวอินเดียที่เดินทางเข้ามาค้าขายในบริเวณนั้น และคงจะ ได้ประสบอุบัติเหตุอย่างใดอย่างหนึ่ง เป็นเหตุให้ตราประทับเหล่านั้นตกลงนอนอยู่ และ ในบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ก็ได้พบตราประทับ มอักษรรจารึกร่วมสมัยกับตรา ประทับซึ่งพบ ณ ออกแก้ว ประเทศกัมพูชา ดังกล่าวข้างต้นเช่นกัน ดังนั้นอารยธรรม อินเดียซึ่งแพร่ขยายเข้าสู่พื้นแผ่นดินทางปากแม่น้ำโขงนี้ จึงน่าจะได้เคลื่อนเข้าสู่ภูมิภาค ส่วนในของเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ คือบริเวณภาคกลาง และภาคตะวันตกของประเทศ กัมพูชา ซึ่งปัจจุบันพื้นที่บางส่วนของนั้นอยู่ในอาณาเขตประเทศไทย ได้แก่บริเวณภาค ตะวันออกและภาคตะวันออกเฉียงเหนือของประเทศไทย อันได้แก่จารึกที่พบในบริเวณ ลุ่มแม่น้ำบางปะกง และลุ่มแม่น้ำมูล เช่น จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี และจารึก วัดสุปฏิหาราม จังหวัดอุบลราชธานี เป็นต้น

เมื่อจารึกอักษรปัลลวะปรากฏขึ้นในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้แล้วได้ผสมกลม กลืนกับวัฒนธรรมพื้นบ้านในแต่ละกลุ่มแห่งสังคม ซึ่งประจำอยู่ในท้องถิ่นต่าง ๆ ด้วยเหตุนี้กลุ่มจารึกอักษรปัลลวะที่มีพื้นภูมิจากบริเวณภาคใต้ของประเทศไทย ซึ่ง เป็นบ้านเมืองที่มีกลุ่มชนใช้ภาษาสันสกฤต ภาษาบาลี ภาษามอญ และภาษาทมิฬ พานักอาศัยและตั้งบ้านเรือนอยู่เป็นสังคมผสมมีอารยธรรมหลายรูปแบบ จุดยืนของ สังคมจึงต้องอาศัยหลักศาสนาเป็นสำคัญ มีทั้งพระพุทธศาสนา และลัทธิศาสนา พราหมณ์ เนื้อหาสาระของเรื่องในจารึกจึงเน้นหนักไปทางหลักธรรมคำสั่งสอนอัน เป็นหัวใจของศาสนา ทั้งนี้ก็เพื่อประคับประคองให้การดำรงชีวิตในสังคมกลุ่มที่ ประกอบด้วยชนหลายเชื้อชาติ หลายเผ่าพันธุ์อยู่ร่วมกันได้ด้วยความสุขสงบ ประสบ ความเจริญรุ่งเรืองของชีวิตในสังคมนั้น ๆ

ข้อความในศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย เป็นตัวอย่างอันดี เป็นหลักฐานที่บอก

^๑ Louis Malleret, L'Archéologie du delta du Mekong (Paris : École Française d' extrême-Orient, 1962), V. XLIII.

ช่องคอก จังหวัดนครศรีธรรมราช เป็นต้น และหากนำรูปอักษรในจารึกดังกล่าวมาเปรียบเทียบกันแล้ว จะเห็นส่วนเส้นที่แตกต่างกันได้ชัดเจนขึ้น ดังปรากฏในตารางเปรียบเทียบรูปแบบอักษร

จารึกอักษรหลังปัลลวะ

อิทธิพลของอักษรปัลลวะที่เข้ามาสู่ดินแดนอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบัน มีสองทางคือ ผ่านจากภาคใต้เข้าไปสู่ภาคกลางสายหนึ่ง และผ่านจากประเทศกัมพูชาเข้ามาทางภาคตะวันออก ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ เข้าสู่ภูมิภาคส่วนในเชื่อมต่อกับภาคกลางอีกสายหนึ่ง

ลักษณะของอักษรปัลลวะ มุ่งค้ำประกอบอันเป็นเอกลักษณ์ที่เห็นได้ชัดคือลายเส้นอักษรที่ลากขึ้นลงนั้น ปงบอกถึงความตั้งใจในการจารึกรูปรอยอักษรให้มีรูปลักษณะอยู่ในระเบียบอันเป็นแบบฉบับ ประกอบกับมีน้ำหนักและความมั่นคงในตัวเอง พร้อมกันนั้นก็มีความงดงามแผ่อยู่อย่างสมบูรณ์ยิ่ง เส้นอักษรส่วนนี้ลากยาวเลยตัวอักษรลงมา พร้อมกับควัดปลายเส้นขึ้นข้างบนตามจังหวะในระดับอันสวยงามนั้น คือลักษณะของความเป็นปัลลวะอย่างแท้จริง^๑

เมื่อส่วนพื้นสมัยแรกเริ่มปรากฏการใช้รูปอักษรแล้ว ต่างก็มีการเปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปตามแนวทางแห่งสภาพธรรมในแต่ละภูมิภาคของสังคมท้องถิ่น ในเบื้องต้นของการเปลี่ยนแปลงนั้น สังเกตได้ว่า มีความจำกัคอยู่ในรูปแบบจึงทำให้การวิวัฒน์เป็นไปอย่างเชื่องช้า และเปลี่ยนแปลงเฉพาะรูปอักษรบางตัว ส่วนรูปอักษรบางตัวในกลุ่มรูปแบบเดียวกันไม่มีการเปลี่ยนแปลงเลย ลักษณะเช่นนี้ทำให้สามารถวินิจฉัยการเปลี่ยนแปลงรูปลักษณะเส้นอักษรได้เป็นขั้นตอนตามลำดับ และสรุปได้ว่าสภาพทางภูมิศาสตร์มีบทบาทสำคัญในการเปลี่ยนแปลงของรูปอักษร ซึ่งทำให้แตกต่างกันไป มีลักษณะเป็นแบบฉบับอันเป็นเอกลักษณ์ของตนเองในอีกรูปแบบหนึ่ง

ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ รูปอักษรปัลลวะที่เคยใช้อยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ได้เปลี่ยนแปลงและวิวัฒนาการไปเป็นรูปอักษรอีกแบบหนึ่งที่ไม่มีเหมือนรูปอักษรปัลลวะแล้ว แต่โครงสร้างแห่งองค์ประกอบของเส้นอักษร ยังมีส่วนของรูป

^๑ กรมศิลปากร, จารึกโบราณฐานแรกพบที่ถลนบุรีและใกล้เคียง (กรุงเทพฯ : ๒๕๒๕) - หน้า ๗๑-๗๒. (กรมศิลปากร จัดพิมพ์ เนื่องในโอกาสเปิดห้องนิทรรศการเรื่อง จารึกพบที่จังหวัดถลนบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๒๕ .

แบบอักษรปัลลวะให้เห็นอย่างชัดเจน ลักษณะของรูปอักษรนี้ ยังไม่มีส่วนเส้นอันเป็นเอกลักษณ์ในตัวเอง ฉะนั้นจึงยังไม่อาจจัดไว้เป็นรูปแบบอักษรใดได้แน่ชัด ดังนั้นจึงจัดไว้เป็นรูปอักษรหลังปัลลวะ^๑

จารึกอักษรหลังปัลลวะในประเทศไทย มีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔ ได้พบ ณ บริเวณภูมิภาคต่าง ๆ ซึ่งได้เคยพบจารึกอักษรปัลลวะแล้วนั่นเอง ในกลุ่มจารึกอักษรหลังปัลลวะ มีจารึก ๒ หลัก พบในภูมิภาคต่างกัน แต่ปรากฏเลขศักราชที่มีระยะเวลาใกล้เคียงกัน ได้แก่ จารึกเนินสระบัว จังหวัดปราจีนบุรี จ.ศ. ๑๓๐๔ และจารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช จ.ศ. ๑๓๑๘ จะเห็นได้ว่าจารึกทั้งสองหลักนี้สร้างขึ้นในที่ต่างภูมิประเทศกัน ภาษาที่ใช้ก็แตกต่างกันด้วย จารึกวัดเสมาเมืองใช้ภาษาสันสกฤต พบในภาคใต้ ส่วนจารึกเนินสระบัวใช้ภาษาบาลีและภาษาเขมร พบในภาคตะวันออก

ลักษณะรูปอักษรหลังปัลลวะ แม้จะอยู่ในช่วงระยะเริ่มแรกการเปลี่ยนแปลงในรูปลักษณะจากความเป็นปัลลวะอย่างแท้จริงก็ตาม แต่การเปลี่ยนแปลงส่วนเส้นต่าง ๆ แห่งองค์ประกอบของรูปอักษรในแต่ละภูมิภาคจะเป็นไปตามสภาพของสังคมในแต่ละท้องถิ่นนั้น ทั้งนี้อาจเกิดจากความรู้ความสามารถและจุดประสงค์ของผู้สร้างจารึกประกอบด้วย จึงทำให้การเปลี่ยนแปลงของรูปอักษรแปลกไปจากกัน วิถีทางการเปลี่ยนแปลงรูปสัณฐานของเส้นอักษรเหล่านั้น มีอุปมาประดุจต้นไม้มีกำเนิดของลำต้นมาจากเมล็ดพืชอันเดียวกัน แต่เมื่อเจริญขึ้นแยกกิ่งก้านแผ่ออกไปในทิศทางต่าง ๆ กัน ฉะนั้นได้กั้นนั้น ความแตกต่างของรูปอักษรหลังปัลลวะจะเห็นได้ชัดเจนในตารางเปรียบเทียบ

การจัดลำดับและแยกกลุ่มจารึก

ตามที่ได้นำมาแล้วในเบื้องต้นจะเห็นได้ว่า รูปอักษรปัลลวะก็ดี รูปอักษรหลังปัลลวะก็ดี ได้แพร่หลายทั่วไปเกือบทุกภูมิภาคของประเทศไทย อีกทั้งได้กำหนดเส้นทางการแผ่ขยายอารยธรรมจากชายฝั่งทะเลเข้าสู่ผืนแผ่นดินส่วนใหญ่ของประเทศด้วยในส่วนที่เกี่ยวข้องกับประเทศไทยโดยเฉพาะนั้น ชายฝั่งทะเลในภาคใต้เป็นจุด

^๑ กรมศิลปากร, ๒๐๐ ปีลายสือไทย (อักษรวิทยาไทยฉบับย่อ) โดยทองแก้ว วีระประจักษ์ (กรุงเทพฯ : ๒๕๒๖), หน้า ๑๑ (กรมศิลปากรจัดพิมพ์ในโอกาสฉลองครบรอบ ๗๐๐ ปี ลายสือไทย เนื่องในงานนิทรรศการ ๗๐๐ ปีลายสือไทย ณ อาคารลายสือไทย ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รมคำแหง จังหวัดสุโขทัย วันที่ ๑๓-๒๓ พฤศจิกายน ๒๕๒๖)

แบบอักษรหลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕

รูปสระ	๑	๒	๓	๔	รูปสระ	๑	๒	๓	๔
อ			๕	๕	ะ		- ะ	- ะ	- ะ
อา			๕		- ๐	-	๐-๐-๐	- ๐	- ๐
อิ		๐	๐		๐	๐	๐	๐	๐
อี			๐		๐	๐	๐	๐	
อุ			๐		๐	๐	๐	๐	
อู					๐		๐		
เอ		๐	๐		๐	๐	๐	๐	
เ		๐			๐	๐	๐	๐	
โอ		๐			๐	๐	๐	๐	
ออ					๐	๐	๐	๐	
เอา					๐	๐	๐	๐	
อำ					๐	๐	๐	๐	

๑ จารึกเนินสระบัว จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๓๐๔

๒ จารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๑๓๑๘

๓ จารึกเสาแปดเหลี่ยม จังหวัดลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๔

๔ จารึกบ่ออีกา จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. ๑๔๑๑

แบบอักษรหลังปัลลวะ พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๕

รูปพยัญชนะ	๑	๒	๓	๔	รูปพยัญชนะ	๑	๒	๓	๔
ก	ก	ก	ก	ก	ท	๕	๕	๕	๕
ข	ข	ข	ข	ข	ธ		๖		๖
ค		ค	ค	ค	น	๗	๗	๗	๗
ฅ		ฅ	ฅ	ฅ	ป	๘	๘	๘	๘
ง		ง	ง	ง	ผ		๙		
จ	๑	๑	๑	๑	พ		๑๐		๑๐
ฉ		๑			ภ		๑๑		๑๑
ช	๑	๑	๑	๑	ม	๑๒	๑๒	๑๒	๑๒
ฌ			๑		ย	๑๓	๑๓	๑๓	๑๓
ฎ		๑	๑	๑	ร	๑๔	๑๔	๑๔	๑๔
ฏ		๑		๑	ล	๑๕	๑๕	๑๕	๑๕
ฐ				๑	ว	๑๖	๑๖	๑๖	๑๖
ฑ			๑	๑	ศ		๑๗		๑๗
ฒ		๑			ษ		๑๘		๑๘
ณ	๑	๑	๑	๑	ส	๑๙	๑๙	๑๙	๑๙
ด	๑	๑	๑	๑	ห		๒๐		๒๐
ด		๑	๑	๑	ย			๒๑	๒๑

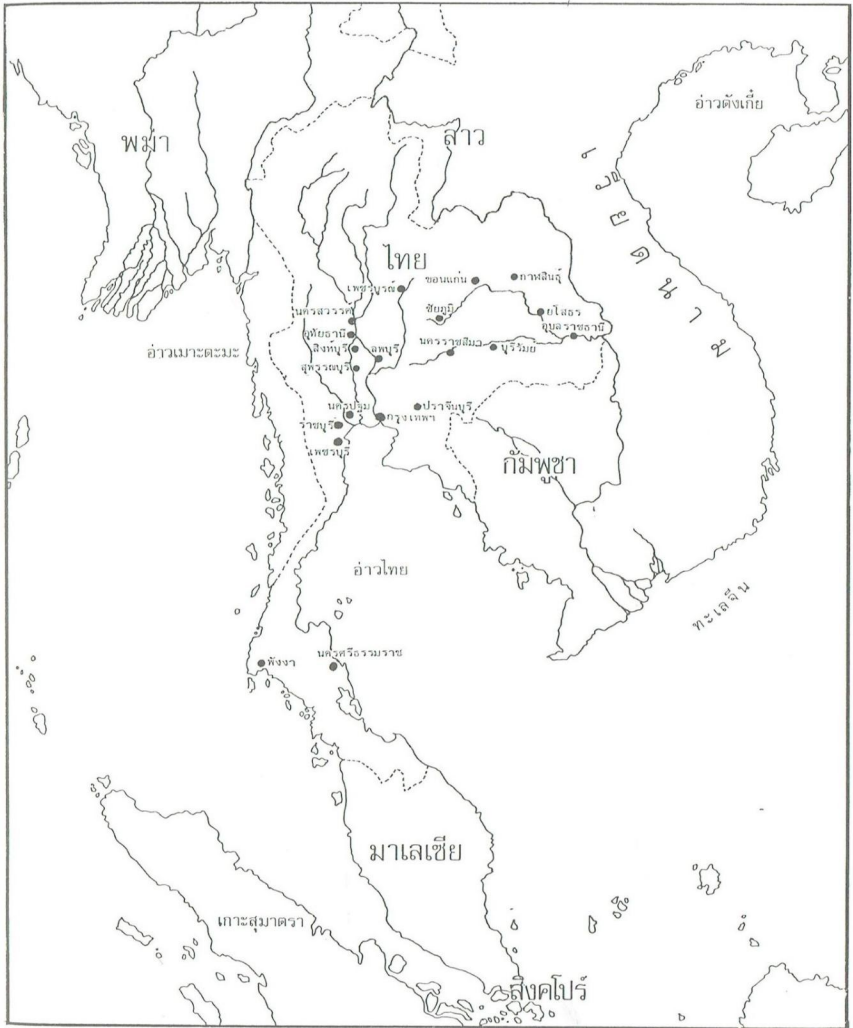
๑ จารึกเนินสระบัว จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ. ๑๓๐๔

๒ จารึกวัดเสมามือง จังหวัดนครศรีธรรมราช พ.ศ. ๑๓๑๘

๓ จารึกเสาแปดเหลี่ยม จังหวัดลพบุรี พุทธศตวรรษที่ ๑๔

๔ จารึกบ่ออีกา จังหวัดนครราชสีมา พ.ศ. ๑๔๑๑

แผนที่ประเทศไทยโดยสังเขปแสดงแหล่งที่พบจารึกอักษรปัลลวะหลังปัลลวะ

เริ่มต้น จะเน้นการจัดกลุ่มจารึกเพื่อให้เกิดความสะดวกต่อการศึกษา สมควรยึดหลัก
ฐานดังกล่าวข้างต้นเป็นแนวทาง โดยเรียงลำดับจารึกตามลำดับสมัย พร้อมกันนั้นก็
แยกกลุ่มออกตามแหล่งที่พบจารึกนั้น ๆ โดยเริ่มต้นจากภาคใต้ ภาคกลาง ภาคตะวันออก
และภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ตามลำดับ

จารึกอักษรปัลลวะ และหลังปัลลวะ ได้รวบรวมไว้ในหนังสือเล่มนี้มีจำนวน
๕๗ หลัก ได้จัดลำดับและแยกกลุ่มจารึกไว้ ดังนี้

จารึกอักษรปัลลวะจำนวน ๓๘ หลัก พบในภาคต่าง ๆ คือ

ภาคใต้

๑. จารึกวัดมเหยงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช
๒. จารึกหุบเขาช่องคอย จังหวัดนครศรีธรรมราช
๓. จารึกเขาพระนารายณ์เมืองตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

ภาคกลาง

๑. จารึกธรรมจักร ไม่ทราบที่มาปัจจุบันอยู่ในกรุงเทพฯ
๒. จารึกเขมมมาฯ สันนิษฐานว่าได้จากจังหวัดเพชรบุรี
๓. จารึกถ้ำฤๅษีเขาเมืองราชบุรี จังหวัดราชบุรี
๔. จารึกเขมมมาฯ บนพระพุทธรูปศิลา จังหวัดราชบุรี
๕. จารึกเขมมมาฯ ๑ (ระบียงด้านขวาองค์พระปฐมเจดีย์) จังหวัดนครปฐม
๖. จารึกเขมมมาฯ ๒ บนสถูปศิลา จังหวัดนครปฐม
๗. จารึกเขมมมาฯ ๓ (หน้าศาลเจ้า) จังหวัดนครปฐม
๘. จารึกเขมมมาฯ ๔ (พระองค์ภาณุฯ ๑) จังหวัดนครปฐม
๙. จารึกเขมมมาฯ ๕ (พระองค์ภาณุฯ ๒) จังหวัดนครปฐม
๑๐. จารึกเขมมมาฯ ๗ ที่ศาลเจ้า จังหวัดนครปฐม
๑๑. เหรียญเงินมีจารึก จังหวัดนครปฐม
๑๒. จารึกฐานรองพระธรรมจักร จังหวัดนครปฐม
๑๓. จารึกเขมมมาฯ บนแผ่นอิฐ จังหวัดสุพรรณบุรี
๑๔. จารึกขัณฑ์ป่า ๓ จังหวัดลพบุรี
๑๕. จารึกเมืองพรหมทิน ๑ จังหวัดลพบุรี
๑๖. จารึกบนขี้ดื้อ พระธรรมจักร จังหวัดลพบุรี
๑๗. จารึกเหรียญเงินเมืองพรหมทิน ๓ จังหวัดลพบุรี

๑๘. จารึกชัยจำปา ๓ จังหวัดลพบุรี
๑๙. จารึกบนวงพระธรรมจักร จังหวัดลพบุรี
๒๐. จารึกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง) จังหวัดสิงห์บุรี
๒๑. จารึกบึงคอกช้าง ๑ จังหวัดอุทัยธานี
๒๒. จารึกเขรุมมาฯ เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๓. จารึกเมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
๒๔. จารึกบ้านวังไผ่ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคตะวันออก

๑. จารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี
๒. จารึกช่องสระแจง จังหวัดปราจีนบุรี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. จารึกวัดจันทิก จังหวัดนครราชสีมา
๒. จารึกวัดศรีเมืองแอม จังหวัดขอนแก่น
๓. จารึกถ้ำเปิดทองด้านใน จังหวัดบุรีรัมย์
๔. จารึกถ้ำเปิดทองด้านนอก จังหวัดบุรีรัมย์
๕. จารึกผนังถ้ำเปิดทอง จังหวัดบุรีรัมย์
๖. จารึกปากน้ำมูล ๑ จังหวัดอุบลราชธานี
๗. จารึกปากน้ำมูล ๒ จังหวัดอุบลราชธานี
๘. จารึกวัดสุปฏิหาราม ๑ จังหวัดอุบลราชธานี
๙. จารึกดอนเมืองเดช จังหวัดยโสธร

จารึกอักษรหลังปัลลวะจำนวน ๑๕ หลัก พบในภาคต่าง ๆ คือ

ภาคใต้

๑. จารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

ภาคกลาง

๑. จารึกเขาปุมยะคีรี จังหวัดราชบุรี
๒. จารึกแผ่นทองแดงอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
๓. จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืนวัดมหาธาตุ เมืองลพบุรี จังหวัดลพบุรี
๔. จารึกชัยจำปา ๒ จังหวัดลพบุรี
๕. จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมทิน จังหวัดลพบุรี

๖. จารึกชัยจำปา ๔ จังหวัดลพบุรี
๗. จารึกสถูปดินเผาเมืองทัพชุมพล ๒ จังหวัดนครสวรรค์
๘. จารึกพระพิมพ์ดินเผาวัดโคกไม้เดน จังหวัดนครสวรรค์
๙. จารึกบนพระพิมพ์ จังหวัดเพชรบูรณ์

ภาคตะวันออก

๑. จารึกเนินสระบัว จังหวัดปราจีนบุรี

ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ

๑. จารึกหินขอน ๑ จังหวัดนครราชสีมา
๒. จารึกหินขอน ๒ จังหวัดนครราชสีมา
๓. จารึกห้วยมะอี จังหวัดชัยภูมิ
๔. จารึกปราสาทหินพนมรุ้ง ๑ จังหวัดบุรีรัมย์
๕. จารึกวัดบ้านมะค่า จังหวัดกาฬสินธุ์
๖. จารึกฐานพระพุทธรูป จังหวัดกาฬสินธุ์
๗. จารึกสถาปนาสีมา จังหวัดกาฬสินธุ์
๘. จารึกวัดสระแก้ว จังหวัดอุบลราชธานี

นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ เรียบเรียง

จารึกอักษรปัลลวะ
พุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒

จารึกเขารัง

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

สันสกฤต และเขมร

พุทธศักราช ๑๑๘๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๓๑ บรรทัด

ศิลาประเภทหินทรายเนื้อหยาบ (Coarse-grained sandstone)

รูปใบเสมา

กว้าง ๒๖ ซม. สูง ๑๕๒ ซม. หนา ๑๑.๕ ซม.

ปจ. ๑ ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ กำหนดเป็นหลักที่ ๑๑๕

ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 505

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๖

เขารัง ตำบลอรัญ อำเภอรัญประเทศ จังหวัดปราจีนบุรี

ไม่ปรากฏหลักฐาน

หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ จังหวัดกรุงเทพฯ

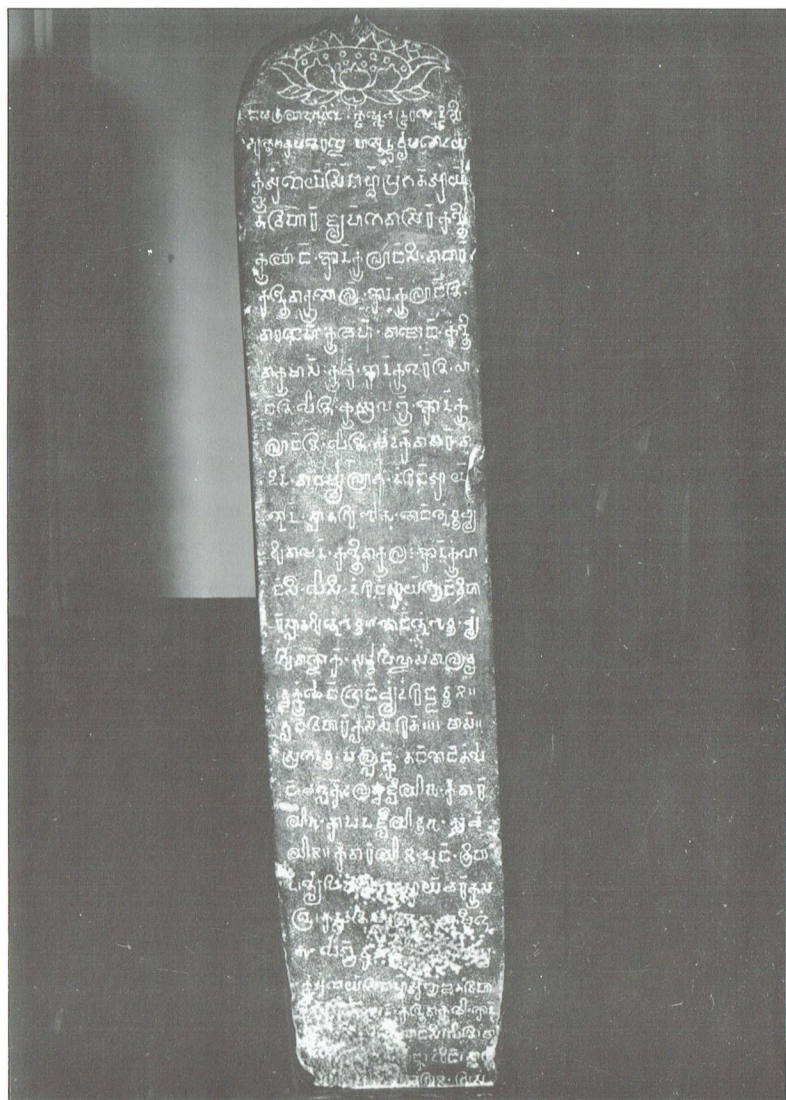
ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ และใน Inscriptions du Cambodge

ศิลาจารึกเขารังนี้ เคยพิมพ์ในหนังสือประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔

ใช้ชื่อว่า หลักที่ ๑๑๕ ศิลาจารึกขอมในประเทศไทย แต่เนื่องจาก

ศิลาจารึกหลักนี้พบในบริเวณเขารังอำเภอรัญประเทศ จังหวัด

ปราจีนบุรี นักอ่านจารึกทั้งหลายจึงนิยมเรียกชื่อจารึกหลักนี้ว่า

ศิลาจารึกเขารัง ด้วยเหตุนี้ในการรวบรวมจารึกอักษรปัลลวะ เพื่อจัดพิมพ์เป็นหนังสือ จารึกในประเทศไทยครั้งนี้ จึงใช้ชื่อ จารึกตามความนิยมดังกล่าวแล้วว่า ศิลาจารึกเขารัง

ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ ได้อ่านแปลเป็นภาษาฝรั่งเศส พิมพ์ในหนังสือ *Inscriptions du Cambodge* เล่ม ๕ และศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล ทรงแปลเป็นภาษาไทย พิมพ์ในหนังสือประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔

ศิลาจารึกเขารัง สร้างขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๑๑๘๒ เป็นจารึกอักษรปัลลวะในประเทศไทยหลักเดียวเท่าที่พบอยู่ในปัจจุบันนี้ที่มีศักราชปรากฏอยู่ในจารึกนั้น ศิลาจารึกหลักนี้จึงมีความสำคัญอย่างยิ่ง ต่อการศึกษาด้านอักษรวิทยาของไทย เพราะศักราชที่ปรากฏอยู่ในศิลาจารึกเขารัง เป็นเครื่องรับรองอายุสมัยของการใช้รูปอักษรแบบปัลลวะในบริเวณอันเป็นที่ตั้งของประเทศไทยปัจจุบัน

อักษรปัลลวะเป็นอักษรแบบแรกที่ใช้ในกลุ่มประเทศเอเชียตะวันออกเฉียงใต้เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒ ศิลาจารึกเขารังจึงเป็นหลักฐานการศึกษารูปแบบอักษรทั้งในยุคสมัยเดียวกัน และในยุคต่อมานั้นรูปอักษรในจารึกใดก็ตามที่มีลักษณะรูปสัณฐานของเส้นอักษรเหมือนรูปอักษรในศิลาจารึกเขารังควรจัดไว้เป็นรูปอักษรแบบปัลลวะ

คำจารึก

๑. อิศฺรโยทศทิน ฤๅษเณ จนฺตฺรเรสนฺตฺริยะ
๒. ฤๅเท สกปเตรฺ อพเท หสเสนฺตฺร วุณฺโภทยะ
๓. กณฺธิ อโนยฺ สินาหฺว ปรฺกตฺ อาย
๔. ต วิหารุ ชุมฺหฺ เก วา สิริ กนฺไต
๕. ฤ โยงฺ . โกณฺ ฤ ลางฺ ส . วา ปารุ
๖. กนฺไต วา ฤ โสธ . โกณฺ ฤ ลางฺ ไต .
๗. ว รงฺหฺ ฤ จิหฺ . วา โขงฺ กนฺไต
๘. วา ฤ มาสฺ . ฤ จู . โกณฺ ฤ เทรฺ ไต . ลา

๙. ง ไต. เปา ไต . กุ สุรตณ . โกนุ กุ
 ๑๐. ลา ง ไต . เปา ไต . จั ทก วา ถร . วา
 ๑๑. ทินุ . วา ฐรมมลาภ . ทังริง อาย
 ๑๒. ตุโนนุ สุตา ต ทิ (กิ) ๑๐๐ - ๕ . ไตงุ ตุนเน ๒๐ จม
 ๑๓. ทิ วา เมนุ . กนุ ไต วา กุ ละ . โกนุ กุ ลา
 ๑๔. งู สี่ . เปา สี่ . ทังริง อาย ฌิง วิหา
 ๑๕. รุ สุตา ต ทิ ตุนเน ๑๐๐-๒๐-๓ ไตงุ ตุนเน ๑๐๐-๒๐ . จม
 ๑๖. ทิ วา กุโทก . สรววปณฺหา สวาตวฤ
 ๑๗. ทุท กณฺ ฌิง ทโรงุ จม ทังริง ๒๐-๑๐-๒
 ๑๘. กุลง วิหารุ กตสุ สัริต ๔ ถาส ๒
 ๑๙. สุรเคะ ๒๐ . ปถลงก . ตงุโตงุ ตโป
 ๒๐. ง . จนุเลก อุตทุท ชุติ เขา ๗ กัวาร
 ๒๑. . เขา ๗ กาปฏ ชุติ เขา ๒๐-๗ . กุสจ
 ๒๒. เขา ๑๐-๒ กัวาร เขา ๑๐ . ปนง . ตริธา
 ๒๓. วรตุม ปิ----- อาย จรุ กุส
 ๒๔. นุเร ๑ กนุละ ติ ----(กร) ปิ ทุน
 ๒๕. ๕ ปณฺ วู -----
 ๒๖. กณฺ อโนย สินาหฺว อญ ใอ ต วิหา
 ๒๗. (ร)----กนุ ไต วา กุ ธน . โกนุ
 ๒๘. ---- ลา ง สี่ . เปา ไต . ถา
 ๒๙. ---- ทังริง ๑ สุตา ตุนเน
 ๓๐. ---ตุนเน ทิ ๑๐ . ทิ สี่
 ๓๑. -----อาย วิหาร รุง .

คำแปล

- ๑-๒ ในปีแห่งพระราชแห่งศกที่ล่วงแล้ว กำหนดโดยอินทรี ๕ รศ ๖ และดวงจันทร์ ๑ แรม ๑๓ ค่ำ แห่งอิษ (คือ อาศวน ตรงกับเดือน ๑๑) พระจันทร์เสวย (ฤกษ์) หัตถในพฤษภ (ราศี)
- ๓-๑๑ ทาสซึ่งสนาหุคนก่อน ๆ ได้ถวายแก้วหาร นามของบุคคลเหล่านี้ (ตามบัญชี)
- ๑๑-๑๔ สวณตโนน คือต้นหมาก ๑๐๕ ต้น ต้นมะพร้าว ๒๐ ต้น ผู้รักษา (รายชื่อ)
- ๑๔-๑๖ สวณโกถ้วหาร คือ ต้นหมาก ๑๒๓ ต้น ต้นมะพร้าว ๑๒๐ ต้น ผู้รักษาได้แก้ว ๖ กุโทก
- ๑๖-๑๗ รวมจำนวนทาสทั้งวัยฉกรรจ์และเด็ก และผู้รักษาสวณ ๓๒ คน
- ๑๘-๒๓ สมบัติของวิหาร คือ กุลสุ สัมฤทธิ์ ๔ ใบ ถาด ๒ ใบ สรุเคะ ๒๐ และแท่น ๑ แท่น
- ๒๓-๒๕ ---แก้ว จรุ กุ ที่นา ๑ ส่วน---ควาย ๕ คู่ โปญว
- ๒๖-๓๑ ข้าพเจ้าสนาหุ ได้ถวายทาสแก้วหาร (บัญชีต่อท้าย) สวณ ๑ แห่ง คือต้นหมาก---- ต้น---- ต้นไม้ ๑๐ ต้น -----แก้วหารรุง

อธิบายศัพท์

๑. ศก ๕๖๑ เท่ากับ พ.ศ. ๑๑๘๒
๒. สนาหุ เป็นการแปลที่คาดหมายเอาจากคำว่า ปุรศต ซึ่งแสดงว่า สนาหุ ไม่ใช่ชื่อบุคคล แต่เป็นตำแหน่ง ได้ลงไป ณ บรรทัดที่ ๒๖ คำนี้มีคำว่า อญ (ข้าพเจ้า) ติดตาม ซึ่งดูเหมือนจะหมายถึง สนาหุ คนปัจจุบัน ซึ่งเป็นผู้สร้างจารึก
๓. คำว่า “ณฺญ” คงเป็นต้นเค้าของคำว่า “ณฺญง” ซึ่งแปลว่า ใกล้กับ
๔. “ปลุลงก” เป็นคำภาษาปรากฤตและบาลีของคำว่า “ปุรยงก” หมายถึง “แท่นบูชา หรือฐาน” ในพุทธศาสนาสมัยปัจจุบัน คำจารึกที่มีตามต่อมาแปลได้โดยยาก อาจทราบได้แต่เพียงเครื่องแต่งตัว และผ้า (จนฺเลก) ชนิดต่าง ๆ ตลอดจนฉนวนัง (ปนง)

จารึกช่องสระแจง

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

ศิลา ประเภหินทรายสีเทา

คล้ายใบเสมา

กว้าง ๕๖ ซม. สูง ๕๒ ซม. หนา ๒๐ ซม.

ปจ. ๕ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 969

ไม่ปรากฏหลักฐาน

บ้านช่องสระแจง ตำบลตาพระยา อำเภอตาพระยา

จังหวัดปราจีนบุรี

ไม่ปรากฏหลักฐาน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัดกรุงเทพฯ

ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๑๒ เล่ม ๑ พฤษภาคม ๒๕๑๑ และ

ศิลปวัฒนธรรม ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๘ กรกฎาคม ๒๕๒๓ และใน

Inscriptions du Cambodge เล่ม ๓

ศิลาจารึกหลักนี้ได้เคยพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือ นิตยสาร

ศิลปากร ปีที่ ๑๒ เล่ม ๑ พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๑๑ ให้ชื่อเรื่อง

จารึกของสระแจง ปจ. ๕

ว่า คำอ่านศิลาจารึกอักษรอินเดียได้ภาษาสันสกฤตการพิมพ์ครั้ง
นั้น นายประสาร บุญประคอง อ่าน ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.
แสงมนวิฑูร แบล ต่อมาได้มีการพิมพ์ครั้งที่ ๒ ในหนังสือศิลป
วัฒนธรรม ปีที่ ๕ ฉบับที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๒๗ ให้ชื่อเรื่องว่า
อันเนื่องมาจากศิลาจารึกบ้านช่องสระแจง นายชูศักดิ์ ทิพย์เกษร
อ่านแปล นอกจากนี้ท่านศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ยังได้นำ
ลงพิมพ์เผยแพร่ใน Inscriptions du Cambodge เล่ม ๘ อีกด้วย
เพื่อให้การรวบรวมจารึกอักษรปัลลวะครั้งนี้ได้รับความสมบูรณ์ทาง
ด้านวิชาการ จึงได้นำคำอ่านแปลทั้งหมดมารวมไว้ด้วยกัน

คำจารึก

๑. ยศุศุริมเหนทรวรรณเมติ
๒. มเหนทรว อิว วิศุระตะ
๓. ส สงกร ตฤกายย
๔. โจจานมณฺชลาศยม

คำแปล

พระราชอาพระองค์ไค ทรงพระนามว่า มเหนทรวรรณะ ปราภฏเหมือนพระ
ศิวะ

พระราชอาพระองค์นั้น เป็นผู้กระทำความสุข เพราะฉะนั้น พระองค์จึงสร้าง
ปอน้ำไว้สำหรับให้อาบ

นายประสาร บุญประคอง อ่าน
ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แบล

คำจารึก

๑. ศรีมเหศวรารุมเมติ
๒. มเหศวร อิว วิสุตตะ
๓. ๕ ศงกรตฎากาขย
๔. ฤจขานมณชลาศยม

คำแปล

พระเจ้าแผ่นดินองค์ใดปรากฏพระนามว่า ศรีมเหศวรารุมเมติ ทรงเป็นเหมือน
พระอินทร์ผู้ยิ่งใหญ่ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ได้ทรงขุดบ่อน้ำนี้ อันมีชื่อว่า บ่อ
น้ำสังกร (บ่อน้ำอันให้ความสุข)

นายชูศักดิ์ ทิพย์เกษร อ่าน แปล

จารึกวัดมเหยงค์

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๖ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลาสีดำ

ลักษณะวัตถุ

รูปสี่เหลี่ยม ขรุขระมีรอยหักด้านข้างขวา ซ้ายทั้งสองข้าง

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๕๘ ซม. ยาว ๑๑๒ ซม. หน้า ๑๑ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นศ. ๑๐ ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ กำหนดเป็นหลักที่ ๒๓ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 407

พบเมื่อ

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๖๖

สถานที่พบ

วัดมเหยงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

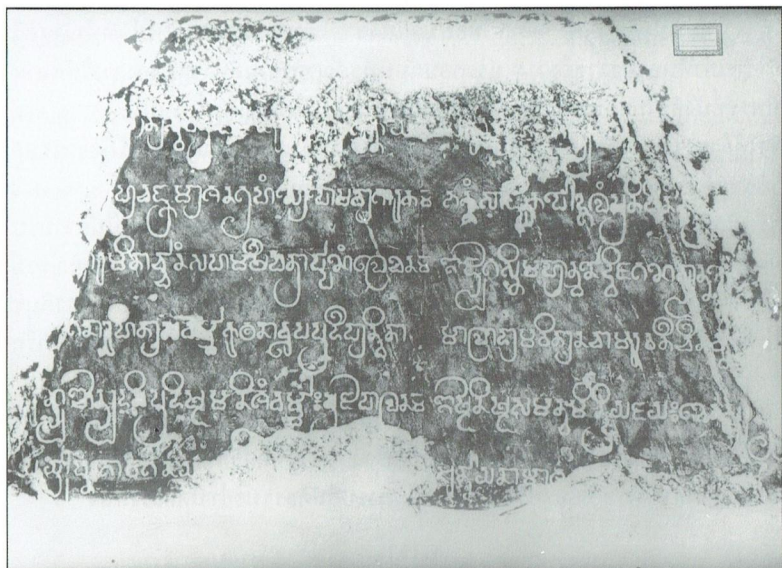
พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัดกรุงเทพฯ

พิมพ์เผยแพร่

ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ และในหนังสือสยามอันเชียงของฟูรเนอโร ชึงมองสิเออร์ บาร์ด เป็นผู้แปล

ประวัติ

ศิลาจารึกหลักนี้ ได้มาจากวัดมเหยงค์ จังหวัดนครศรีธรรมราช เมื่อแรกเคลื่อนย้ายเข้ากรุงเทพฯ มาอยู่ที่วัดบวรนิเวศวิหาร ตั้งแต่เมื่อใดนั้นไม่ทราบชัด ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๔๖๖ สมเด็จพระเจ้า-

จารีกวัตมเหยงต์ นศ.๑๐

บรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้รับสั่งให้ย้ายมาเก็บรักษาในหอพระสมุดสำหรับพระนครพร้อม ๆ กับจารึกอื่น ๆ ซึ่งเคยอยู่ที่วัดบวรนิเวศฯ นั้น ซึ่งแต่เดิมสถานที่ตั้งแสดงจารึกอยู่ในท้องพระโรงพระที่นั่งศิวโมกษพิมาน บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ หอสมุดแห่งชาติ ย้ายมาอยู่อาคารใหม่ ที่ท่าवासกร์ อาคารเก่าที่หอวิชาวุธจึงว่าง ประกอบกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติต้องการใช้สถานที่พระที่นั่งศิวโมกษพิมานจัดแสดงพิพิธภัณฑสถานก่อนประวัติศาสตร์ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ จึงได้ย้ายจารึกซึ่งจัดแสดงอยู่ในพระที่นั่งศิวโมกษพิมานไปเก็บรักษาไว้ที่อาคารหอวิชาวุธ คือตึกถาวรวัตถุข้างวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์ นั้นเอง ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ กรมศิลปากรมีความประสงค์จะให้จารึก ซึ่งจัดไว้เป็นโบราณวัตถุ ได้อยู่ในความรับผิดชอบของกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติตามกฎหมาย จึงได้ย้ายจารึกส่วนใหญ่รวมทั้งศิลาจารึกวัดมเหยงค์ไปเก็บรักษา และจัดแสดงในหมู่พระวิมาน ห้องอุดราภิมุข ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จนถึงปัจจุบัน เมื่อพิมพ์เผยแพร่ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ ใช้ชื่อเรื่องว่า หลักที่ ๒๗ ศิลาจารึกวัดมเหยงค์

เนื่องจากจารึกหลักนี้ ส่วนต้นและส่วนปลายหักหายไป คงเหลือแต่ส่วนกลาง ดังนั้นเนื้อหาของเรื่องในจารึกจึงขาดไปเป็นช่วง ๆ ไม่ได้ติดต่อกัน สรุปได้เพียงสั้น ๆ ว่าเป็นคำกล่าวถึงระเบียบ หรือแบบแผนในการปฏิบัติธรรมอย่างใดอย่างหนึ่ง

คำจารึก

๑.พ. ตาสว. ว.. ร. ธ. ย.... ภุกต (โ)ย(ะ).....
๒.พ จงกรมาสนคฤห์ โสโปษธาครคม ภุกตี สาธุจกเปาทุกตม ปุรติทิน
..... ร.....
๓.(ป)ารมิตารุจัน สหมณีปุตารุปุปณิ เลขนมุ อิชยาคสตุติมหาตมโน
ทวิชฌณสุยานนญ จ.....
๔.(ตฺยา)คนารหิตา สรรพมกถนา รูปุปรที่ปานวิตา มาลาทามวิตาน จา
มรวตตี จินทรว(ช).....
๕.(ป) ฌยณจนาญทปี ปุรติญญมนิตี ธรรมะ ปุระชาปาลนมุ อิชญา-
นิญญ สมควมินุทริยชยะ เททสุ สุ. ฤ. ฤ.....
๖.รยยาปุตโกเคน ย..... อรูนานยนา มา ก.....

คำแปล

.....พระระเบียงแลห้อยอาหารกับอุโบสถาคาร อาหารสำหรับคณะสงฆ์
และบุคคลต่าง ๆ..... การนมัสการพระบารมี การเขียนหนังสือ จำหน่าย
น้ำหมึกกับแผ่น (สำหรับเขียน) เครื่องบูชา อาหารเครื่องป่ารงคณะพราหมณ์ของ
พระออกสตีมหาดมัน.....มีทั้งธรรมเทศนา ประกอบด้วยรูป ประทีป
พวงมาลัย ธงพิดาน จามร ประดับด้วยธงจีน.....บุญกุศลอื่น ๆ ตามคำ
สอน คือการปฏิบัติพระธรรมไม่ขาดสักเวลา การบริบาลประชาราษฎร์ การทน
ความสุขความทุกข์ การปราบอินทรียสังวรณ (ให้สงบ).....
ผู้ได้ทรัพย์สมบัติโดยความองอาจ.....ชื่ออรรณาย.....

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ อ่าน แปล

จารึกหุบเขาช่องคอย

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

ปัลลวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๓ ตอน คือ

ตอนที่ ๑ มี ๑ บรรทัด ตัวอักษรสูง ๒๕ เซนติเมตร

ตอนที่ ๒ มี ๔ บรรทัด ตัวอักษรสูง ๗ เซนติเมตร

ตอนที่ ๓ มี ๒ บรรทัด ตัวอักษรสูง ๗ เซนติเมตร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ศิลา

แผ่นศิลาธรรมชาติในพื้นที่บริเวณหุบเขาช่องคอย

กว้าง ๑.๖๐ เมตร ยาว ๖.๘๓ เมตรหนา ๑.๒๐ เมตร

นศ. ๑๒

วันที่ ๑๐ กันยายน พ.ศ. ๒๕๒๒

ตำบลควนเกย อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

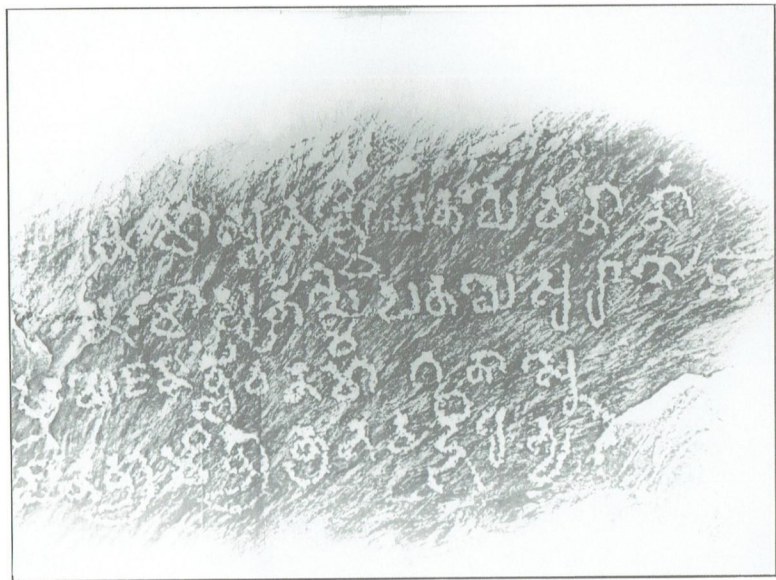
นายจริง ชุกกลีน และนายถวิล ช่วยเกิด

หุบเขาช่องคอย ตำบลควนเกย อำเภออ่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช

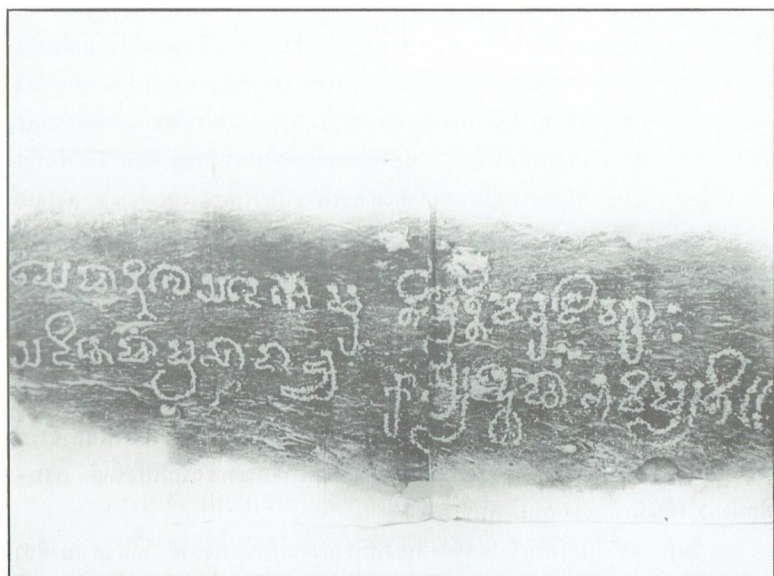
ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๒๔ เล่ม ๔ กันยายน ๒๕๒๓

จารึกหุบเขาช่องคอย นศ.๑๒ ตอนที่ ๑

จารึกหุบเขาช่องคอย นศ.๑๒ ตอนที่ ๒

จารึกหุบเขาช่องคอย นศ.๑๒ตอนที่ ๓

ประวัติ

เมื่อวันที่ ๑๐ กันยายน พุทธศักราช ๒๕๒๒ นายจวง ชุกกลัน และนายฉวิล ช่วยเกิด อาศัยอยู่ในหมู่บ้านคลองท่อน หมู่ที่ ๘ ตำบลควนเกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ได้เดินทางไปป่าแถบหุบเขาช่องคอยซึ่งอยู่ห่างจากบ้านโลกสะท้อน ตำบลควนเกย อำเภอร่อนพิบูลย์ จังหวัดนครศรีธรรมราช ไปทางทิศใต้ประมาณ ๒ กิโลเมตร บุคคลทั้งสองได้พบแผ่นหินกว้างใหญ่อยู่ใกล้กับร่องน้ำระหว่างหุบเขา แผ่นหินดังกล่าวมีขนาดกว้าง ๑.๖๐ เมตร ยาว ๖.๘๓ เมตร หนา ๑.๒๐ เมตร บนแผ่นหินนั้นมีเส้นเป็นรอยลึกจัดไปมาเป็นรูปอักษร นั่นคือ ศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย

ต่อมาวันที่ ๑๔ มกราคม ๒๕๒๓ นายอำเภอ ขันทาโรจน์ เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราชได้ทราบเรื่องการพบศิลาจารึกหลักนี้ จากพระภิกษุเพิ่ม เจ้าอาวาส วัดหนองหม้อ อำเภอเชียรใหญ่ จังหวัดนครศรีธรรมราช จึงได้รายงานให้นางกัลยา จุลนวล หัวหน้าพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช ทราบ และได้ออกสำรวจจารึกดังกล่าว ๒ ครั้ง คือวันที่ ๑๗ มกราคม ๒๕๒๓ และวันที่ ๑๘ มกราคม ๒๕๒๓ พร้อมทั้งได้ทำสำเนา (Rubbing) และถ่ายภาพศิลาจารึกนั้น และได้ส่งสำเนาจารึกพร้อมภาพถ่ายมายังกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ กรมศิลปากร เมื่อวันที่ ๑๗ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๓ กองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ได้ส่งสำเนาศิลาจารึกพร้อมภาพถ่ายมายังกองหอสมุดแห่งชาติ เพื่อให้เจ้าหน้าที่งานบริการหนังสือภาษาโบราณอ่านแปล เมื่อเจ้าหน้าที่อ่านแปลเสร็จแล้วได้ส่งคำอ่านแปลไปยังพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๕ มิถุนายน ๒๕๒๓ นางจิรา จงกล ผู้อำนวยการกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ได้นำคำอ่านแปล ศิลาจารึกหลักนี้ เสนอนายเคโฮ สวานนันทย์ อธิบดีกรมศิลปากร เพื่อทราบเมื่อวันที่ ๒๕ สิงหาคม ๒๕๒๓ เมื่อนายเคโฮ สวานนันทย์ ได้รับทราบแล้ว จึงได้ให้ใช้ชื่อศิลาจารึกหลักนี้ว่า “ศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย” อีกทั้งให้พิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารศิลปากรด้วย

การค้นพบศิลาจารึกหุบเขาช่องคอย ทำให้ได้ทราบหลักฐานเกี่ยวกับอารยธรรมของกลุ่มชนที่อาศัยอยู่ในบริเวณภาคใต้ โดยเฉพาะเขตจังหวัดนครศรีธรรมราชในอดีตกาล จากลักษณะรูปอักษรที่ปรากฏในจารึกประมาณได้ว่าจารึกนั้นสร้างขึ้นใน

ระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ซึ่งร่วมสมัยกับจารึกวัดมเหยงค์ จารึกวัดมหาธาตุ จังหวัดนครศรีธรรมราช และจารึกเขาพระนารายณ์ จังหวัดพังงา

กลุ่มชนผู้สร้างศิลาจารึกหุบเขาช่องคอยขึ้นนี้ จะต้องเป็นกลุ่มชนที่ใช้ภาษาสันสกฤตนับถือศาสนา พราหมณ์ ลัทธิไศวนิกาย และคงจะได้เดินทางเข้ามาพักอาศัยในบริเวณนั้นเป็นการชั่วคราว ไม่ใช่กลุ่มชนที่อยู่ประจำถิ่น อีกทั้งยังได้กำหนดสถานที่บริเวณศิลาจารึกหุบเขาช่องคอยนั้นเป็นศิ่วสถาน เพื่อปฏิบัติศาสนกิจตามจารีตของตน พร้อม ๆ กันนั้นก็อบรมสั่งสอนให้ผู้อยู่ในสันนิบาตนั้น สำนึกในความเป็นคนต่างถิ่น พลัดบ้านเมืองมา ซึ่งสมควรประพุดิตตนเป็นคนดี จะได้พำนักอาศัยอยู่ร่วมในสังคมที่มีขนบธรรมเนียมแตกต่างกัน ได้อย่างสุขสงบ ดังที่ปรากฏข้อความในจารึก ซึ่งกล่าวถึงการเคารพบูชาพระศิวะ พระสวามีแห่งนางวิทยาเทวี พระผู้เป็นเจ้าอันสูงสุด บุคคลใดสรรเสริญองค์พระศิวะเทพอย่างเทิดทูนบูชา บุคคลนั้นจะได้รับพรจากพระองค์ไม่ว่าจะไปอยู่ ณ ที่ใดย่อมได้รับการต้อนรับด้วยดีทุกสถาน ซึ่งนางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ แปลสรุปความไว้ว่า

แห่ง (พระศิวะ) พระสวามีของนางวิทยา

ขอความนอบน้อมจงมีแก่พระผู้เป็นเจ้าแห่งป่าทั้งหลาย

ขอความนอบน้อมจงมีแก่พระผู้เป็นเจ้าแห่งเทวดาทั้งหลาย

ผู้น้อมเคารพต่อองค์พระศิวะพึงทราบในความสำคัญนี้ (ว่า)

พระองค์จะประทานพร แก่เขาทั้งหลาย

คนดี (บุคคลผู้ประพุดิตดี)ทั้งหลายอยู่ในหมู่บ้านของชนเหล่าใด

ความสุข และ ผลสำเร็จในกิจการงานย่อมมีแก่คนเหล่านั้น

ลักษณะของศิลาจารึกหุบเขาช่องคอยบ่งชี้ชัดว่าเป็นการสร้างขึ้นด้วยกรรมวิธีง่าย ๆ ไม่ประณีตบรรจง ใช้แผ่นศิลาธรรมชาติที่มีอยู่ในบริเวณหุบเขานั้นเป็นที่จารึกรูปอักษรขึ้น ๓ ตอน มีความหมายต่อเนื่องกัน แต่ขนาดของรูปอักษรไม่เท่ากัน ตอนที่ ๑ ขนาดของตัวอักษรสูง ๒.๕ เซนติเมตร มีอักษรข้อความ ๑ บรรทัด ตอนที่ ๒ ขนาดของตัวอักษรสูง ๓ เซนติเมตร มีอักษรข้อความ ๔ บรรทัด ตอนที่ ๓ ขนาดของตัวอักษรเท่ากับตอนที่ ๒ แต่มีอักษรข้อความเพียง ๒ บรรทัด

คำจารึก

ตอนที่ ๑		ศุรีวิฑูยาธิการสุข
ตอนที่ ๒	บรรทัดที่ ๑	นโมสตุตสไสมปตยวนานา
	บรรทัดที่ ๒	นโมสตุตสไสมปตยสุราณาม
	บรรทัดที่ ๓	ปฺรโยชนาจุฉินมา คตาเสต
	บรรทัดที่ ๔	ทาตวยมิตยคร ภวทุกิเรกยะ
ตอนที่ ๓	บรรทัดที่ ๑	เยชานนลยเทเสสุ ดิษฺชนฺติมนุชวาระ
	บรรทัดที่ ๒	ยทิ เตยปฺรสาทาจุ การุญนฺเตยํ ภวิญยติ

คำแปล

ตอนที่ ๑	(ศิลาจารึกนี้เป็น)	ของผู้เป็นเจ้าแห่งวิทยาการ (พระศิวะ)
ตอนที่ ๒	ขอความนอบน้อม	จงมีแก่ท่านผู้เป็นเจ้าแห่งป่า
	ขอความนอบน้อม	จงมีแก่ท่านผู้เป็นเจ้าแห่งเทพทั้งมวล
	ชนทั้งหลายผู้เคารพต่อพระศิวะ	คิดว่า ของอันท่านผู้เจริญ
	(พระศิวะ) นี้	จะพึงให้มื่ออยู่ในที่นี้ จิงมาเพื่อประโยชน์
	(นั้น)	
ตอนที่ ๓	ถ้าคนคืออยู่ในหมู่บ้านของชนเหล่าใด	
	ความสุข และผล (ประโยชน์) จักมีแก่ชนเหล่านั้น	

วิจารณ์รูปอักษร

จารึกส่วนที่ ๑ ที่อ่านว่า ศุรีวิฑูยาธิการสุข เพราะรูปอักษรเห็นชัดไปตามนั้น อักษรที่เป็นปัญหาในที่นี้คือตัว ท ในคำว่า วิฑูยา อักษรตัวนี้มีทางจะให้อ่านเป็นตัว ช ได้ ซึ่งอ่านเป็นตัว ช จะได้ว่า วิชฺยา แต่เพราะใส่กลางไม่ปรากฏ จึงเห็นว่าควรเป็น ท อนึ่ง คำว่า ศุรีวิฑูยาธิการสุข นี้ เป็นพระนามอันหนึ่งของพระศิวะ ซึ่งแปลว่าผู้เป็นเจ้าแห่งวิทยาการทั้งปวง

หากจะนึกถึงคำว่า ศุรีวิชัย โดยที่จารึกนี้อาจอยู่ในยุคศุรีวิชัย แล้วอ่านว่า ศุรีวิฑูยาธิการสุข จะมีข้อพิจารณา ๒ อย่าง คือ

๑. คำว่า ศุรีวิชัย จะต้องเขียนว่า ศุรีวิชัย ไม่ใช่ ศุรีวิชัย
๒. อักษร ท เด่นชัดมาก จะเป็นอักษร ช ไปได้ยาก ทั้งนี้ จะเทียบได้กับอักษรตัวแรกในบรรทัดสุดท้ายของจารึก ส่วนที่ ๒ คือ คำว่า ทาตวย..... และ

ส่วนที่ ๓ บรรทัดสุดท้าย ในคำว่า ปุรสาทาจุจ

เป็นที่น่าสังเกตว่า จารึกที่หุบเขาช่องคอยทั้ง ๓ ชั้นนี้ มีรูปอักษรต่างกันอย่างบ้าง และแม้ในชั้นเดียวกัน ยังใช้อักษรไม่เหมือนกัน เช่นในชั้นที่ ๓ อักษร ท ในคำว่า เทสฺสุ ในบรรทัดแรก และคำว่า ปุรสาทาจุจ บรรทัดที่ ๒ ไม่เหมือนกัน

จารึกส่วนที่ ๒

๑. คำว่า นโมสฺตุ แยกเป็น นมะ + อสฺตุ

๒. คำว่า ปตฺเต ในชั้นที่ ๒ ทั้ง ๒ คำ น่าจะเขียนว่า ปเตย เพราะคำนี้มาจาก ปติ อิการันต์ป. จตุรวิภคิตติ จะได้รูปเป็น ปเตย และคำนี้ก็มิได้มีคำอื่นนำหน้า ซึ่งถ้าจะมีคำอื่นอยู่ข้างหน้าจะแจกรูปเป็น ปตเต ได้ เช่น อุมปเตย = สามิของอุมมา เป็นต้น

๓. ในคำว่า ปุโรชฺชน มีปัญหาเกี่ยวกับอักษร ช เพราะมีรูปไม่ชัด มองเห็นเหมือน ว แต่รูปศัพท์ในภาษาสันสกฤตไม่ให้ จึงขออ่านว่า ปุโรชฺชน

๔. ปุโรชฺชนาจุฉวินมา แยกเป็น ปุโรชฺชนาค + ฉวินมา

๕. กตาสฺเต แยกเป็น กตาสะ + เต

๖. ทาตฺตวมิตฺตยฺศฺร แยกเป็น ทาตฺตวฺย (สิ่งอันบุคคลจะพึงให้)
+ อิติ (ดังนี้) + อตฺร (ในที่นี้)

๗. ภาวทุภีเรภฺยะ แยกเป็น ภาวทุภี (โดยผู้เจริญทั้งหลาย อันผู้เจริญทั้งหลาย)
+ เอภฺยะ (เหล่านี้)

จารึกส่วนที่ ๓

๑. ปุรสาทาจุจ มีข้อน่าสังเกตคือรูปของ จ ช้อน น่าจะเป็น จฺย เพราะเชิงที่ย่นลงมาเช่นนั้นเป็นเชิง ช แต่รูปศัพท์ไม่ให้ จึงขออ่านเป็น ปุรสาทาจุจ ซึ่งแยกเป็น ปุรสาทาหะ (ความสุข) + จ

๒. การยฺยุชนเตชฺยา แยกเป็น การยฺยุช (การกระทำ, ผล) + เตชฺยา

๓. ตัว ษ กับตัว ผ ตามรูปแบบของอักษรปัลลวะ ต่างกัน คือตัว ผ จะมีรูป ๒๐ แต่ตัว ษ จะมีรูป ๕๒ และตัว ผ นี้จะผิดจากตัว ฒ โดยที่ตัว ฒ จะมีส่วนขวามือสุดไม่สัมผัสกับส่วนกลางของอักษร คือจะมีรูปดังนี้ ๒๑ (เทียบกับตัว ผ ๒๐) ซึ่งรูปแบบอักษรเช่นนี้ เป็นอักษรปัลลวะในยุคพุทธศตวรรษที่ ๑๒

นายชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และ นายเชเฮม แก้วกล้วย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกเขาพระนารายณ์เมืองตะกั่วป่า

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

ทมิฬ

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้าน มี ๖ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

ฐานเทวรูปนารายณ์

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๕๐ ซม. ยาว ๕๕ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พง. ๑ ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ กำหนดเป็นหลักที่ ๒๖

พบเมื่อ

พุทธศักราช ๒๔๔๕

สถานที่พบ

เขาพระนารายณ์ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

ผู้พบ

มิสเตอร์ เบอร์ก (M.H.W. Bourke)

ปัจจุบันอยู่ที่

เขาพระนารายณ์ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา

พิมพ์เผยแพร่

ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒

ประวัติ

เมื่อปีพุทธศักราช ๒๔๔๕ มิสเตอร์ เบอร์ก (M.H.W. Bourke) ที่ปรึกษากรมราชโลหกิจ กระทรวงเกษตรธิการ ได้เป็นผู้พบศิลาจารึกบนเขาพระนารายณ์ อำเภอตะกั่วป่า จังหวัดพังงา ต่อมาได้มีการเคลื่อนย้ายศิลาจารึกดังกล่าวมาไว้ที่ วัดเวียง อำเภอไชยา

จังหวัดสุราษฎร์ธานี และย้ายต่อไปไว้ที่ วัดหน้าเมือง อำเภอ
ตลาดใหญ่ ราษฎรชาวตะกั่วป่ามีความเคารพนับถือศิลาจารึกหลัก
นี้มาก จึงได้ขออนุญาตนำศิลาจารึกกลับไปไว้ยังเขาพระนารายณ์
ตามเดิม และได้อยู่ ณ ที่นั้นตลอดมาจนถึงปัจจุบัน

ศิลาจารึกบนเขาพระนารายณ์นี้ มีลักษณะเป็นแผ่นศิลา ยาว ๕๕ เซนติเมตร
กว้าง ๕๐ เซนติเมตร มีอักษรจารึกด้านเดียว จารึกด้วยรูปอักษรปัลลวะ ภาษาทมิฬ
เมื่อประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ในหนังสือประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ กล่าวว่า
ศาสตราจารย์ ฮุลท์ เมืองฮัลเล ประเทศเยอรมัน (M. Hultzsch) เป็นคนแรกที่ทราบ
ว่าศิลาจารึกเขาพระนารายณ์เมืองตะกั่วป่าจารึกเป็นภาษาทมิฬ และได้อ่านแปลเป็น
ภาษาอังกฤษ พิมพ์เผยแพร่ในจดหมายเหตุของสโมสร รอยัลเอเชียติก กรุงลอนดอน
เมื่อ ค.ศ. ๑๙๑๓-๑๙๑๔ และศาสตราจารย์ฮอร์ช เซเดส์ ได้ถอดคำจารึกพร้อมทั้งแปล
เป็นภาษาไทย พิมพ์เผยแพร่ในหนังสือประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ ใช้ชื่อว่า
หลักที่ ๒๖ ศิลาจารึกเขาพระนารายณ์เมืองตะกั่วป่า

คำจารึก

๑. ...รรรมนุ กุ (ณ) ...
๒. (ม)านู ตานู นงคุรไท ...
๓. (ต) ไถฏฏ กุพมฺ เปรุ ศรี (อวนิ)
๔. นารณมฺ มณิกุภิรามคุดารุ (ก)
๕. (กุ)มฺ เสมามุคคุดารุกุม
๖. (มฺพ)ทารุกุมฺ อไทกุกลม

คำแปล

สระชื่อศรีอวนินารณัม ซึ่ง.....รรรมนัน คุณ.....ได้ขุดเอง ไกด์
(เมือง) นงคุร อยู่ในกรัษษาของสมาชิกแห่งมณิกิรามเลขของกองทัพระวังหน้า
กับชาวไร่ชาวนา.....(ศาสตราจารย์ ฮุลท์ สันนิษฐานว่า นงคุรเป็นชื่อ ตำบลที่
พวกทมิฬตั้งอยู่ใกล้เมืองตะกั่วป่าทุกวันนี้ ชื่อผู้ขุดสระบางทีจะเป็นภาสกวรรมน)

ศาสตราจารย์ ฮอร์ช เซเดส์ อ่าน แปล

จารึกธรรมจักร

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

บาลี

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

บริเวณส่วนต่าง ๆ ของธรรมจักร ได้แก่ ดุม กง และ กำ
จำนวน ๒๔ บรรทัด

ศิลา

รูปธรรมจักร

เส้นผ่าศูนย์กลาง ของวงล้อธรรมจักร ๕๘ ซม.

กท. ๒๕

ไม่ปรากฏหลักฐาน

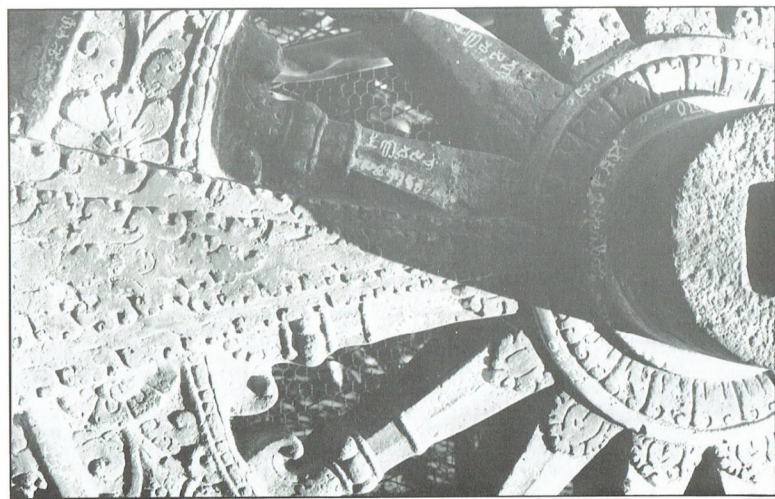
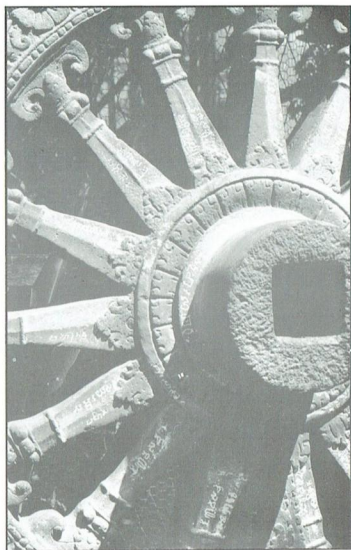
บริเวณพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล

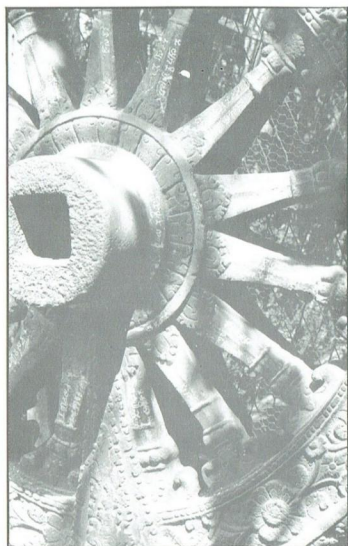
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัดกรุงเทพฯ

ครั้งแรก

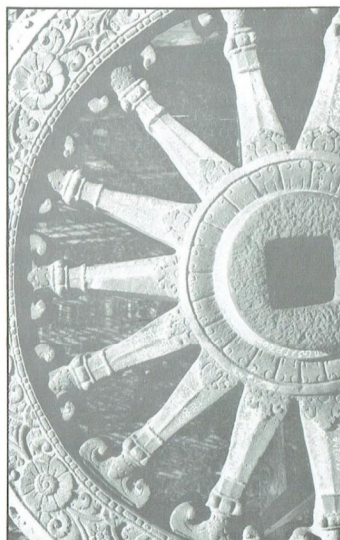
พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ประทานขี้ม ให้จัดแสดง
ไว้ในห้องทวารวดี อาคารมหาสุรสิงหนาท พิพิธภัณฑสถาน-
แห่งชาติ พระนคร

จารึกธรรมจักร กท. ๒๘

จารึกธรรมจักร กท. ๒๕

คำจารึก

- คุม ๑ สัจจกิจจ กตฉาณั
 จตุธา จตุธาทุกติ
 ติวณฺญํ ทฺวาทสาการํ
 ฐมฺมจกฺกํ มเหสโน
 คุม ๒ ฐมฺมจกฺกํ ปวตฺตติ ภาควตา
 ติปฺริวณฺญํ ทฺวาทสาการํ
 กงนอก สัจจฉาณั
 กิจฺจฉาณั
 กตฉาณั
 กำ ๑๕ ข ๑ ทฺกฺขสจฺจ
 ๒ ทฺกฺขสจฺจ ปฺริณฺณเยย
 ๓ ทฺกฺขสจฺจ ปฺริณฺณมาตี
 ๔ สมฺมทสจฺจ
 ๕ สมฺมทสจฺจ ปหาตพฺพ
 ๖ สมฺมทสจฺจ ปหิณ
 ๗ นิโรธสจฺจ
 ๘ นิโรธสจฺจ สจฺฉิกาทพฺพ
 ๙ นิโรธสจฺจ สจฺฉิกถ
 ๑๐ มกฺกสจฺจ
 ๑๑ มกฺกสจฺจ ภาเวตพฺพ
 ๑๒ มกฺกสจฺจ ภาวิต
 ๑๓ นิยานิก เหตุทสฺสนา
 ๑๔ ธิปเคยฺย เอต มกฺกสจฺจ
 ๑๕ นิยานิก เหตุทสฺสนา

คำแปล

- คุม ๑ จักรคือ พระธรรมของพระ (สัมมาสัมพุทธเจ้า) ผู้ทรงแสงหาคุณอัน
 กิ่งใหญ่ ทรงแสดงไว้ ๔ อย่าง (คือทุกข์ สมุทัย นิโรธ มรรค) ทั้ง ๔

อย่าง หมุนวนครบ ๓ รอบ เป็นสัจญาณ กิจญาณ กตญาณ มีอาการ
๑๒ อย่าง ($๓ \times ๔ = ๑๒$)

คุม ๒ จักรคือพระธรรมที่พระผู้มีพระภาคเจ้าทรงประกาศให้เป็นไปแล้วหมุน
วนไปอย่างละ ๓ รอบ มีอาการ ๑๒ อย่าง (คือ)

กงนอก สัจญาณ (ญาณคือการหยั่งรู้ตามความเป็นจริง)

กิจญาณ (ญาณคือการหยั่งรู้ในกิจที่ต้องทำ)

กตญาณ (ญาณคือการหยั่งรู้ในกิจที่ทำแล้ว)

(แยกได้ดังนี้)

- ถ้า ๑๕ ชี
- ๑ ความจริงที่เป็นทุกข์ (จัดเป็นสัจญาณ)
 - ๒ ความจริงที่เป็นทุกข์ที่ควรกำหนดรู้ (จัดเป็นกิจญาณ)
 - ๓ ความจริงที่เป็นทุกข์ที่กำหนดรู้แล้ว (จัดเป็นกตญาณ)
 - ๔ ความจริงที่เป็นสมุทัย (คือเหตุให้เกิดทุกข์ได้แก่ ตัณหา
ภวตัณหา วิวาทตัณหา) (จัดเป็นสัจญาณ)
 - ๕ ความจริงที่เป็นสมุทัย (คือเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา
ภวตัณหา วิวาทตัณหา) ที่ควรละเสีย (จัดเป็นกิจญาณ)
 - ๖ ความจริงที่เป็นสมุทัย (คือเหตุให้เกิดทุกข์ ได้แก่ ตัณหา
ภวตัณหา วิวาทตัณหา) ที่ละได้แล้ว (จัดเป็น กตญาณ)
 - ๗ ความจริงที่เป็นนิโรธ (คือความดับทุกข์) (จัดเป็นสัจญาณ)
 - ๘ ความจริงที่เป็นนิโรธ (คือความดับทุกข์) ที่ควรทำให้แจ้ง
(จัดเป็นกิจญาณ)
 - ๙ ความจริงที่เป็นนิโรธ (คือความดับทุกข์) ที่ทำให้แจ้งแล้ว
(จัดเป็นกตญาณ)
 - ๑๐ ความจริงที่เป็นมรรค (คือทางดำเนินไปให้ถึงความดับทุกข์)
(จัดเป็นสัจญาณ)
 - ๑๑ ความจริงที่เป็นมรรค (คือทางดำเนินไปให้ถึงความดับทุกข์)
ที่ควรบำเพ็ญให้เกิดขึ้น (จัดเป็นกิจญาณ)
 - ๑๒ ความจริงที่เป็นมรรค (คือทางดำเนินไปให้ถึงความดับทุกข์)
ที่บำเพ็ญให้เกิดขึ้นแล้ว (จัดเป็นกตญาณ)
 - ๑๓ การสละตัณหาออกได้ มีการเห็นเหตุเป็นใหญ่

๑๔ นี้ จัดเป็นมคคสังข์

๑๕ การสลัดทุกข์ออกได้มีเหตุดูเป็นใหญ่.....

นายพะยอม แก้วคล้าย อ่าน
นายบุญเลิศ เสนานนท์ แปล

จารึกเขมรมาฯ

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

อักษรจารึก

จำนวน ๑ ด้านมี ๑ บรรทัด

วัตถุจารึก

สำเนากระดาดเพลลา

ลักษณะวัตถุ

ยาวรี

ขนาดวัตถุ

ยาว ๕๐ ซม. สูง ๖ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พ.บ. ๒

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

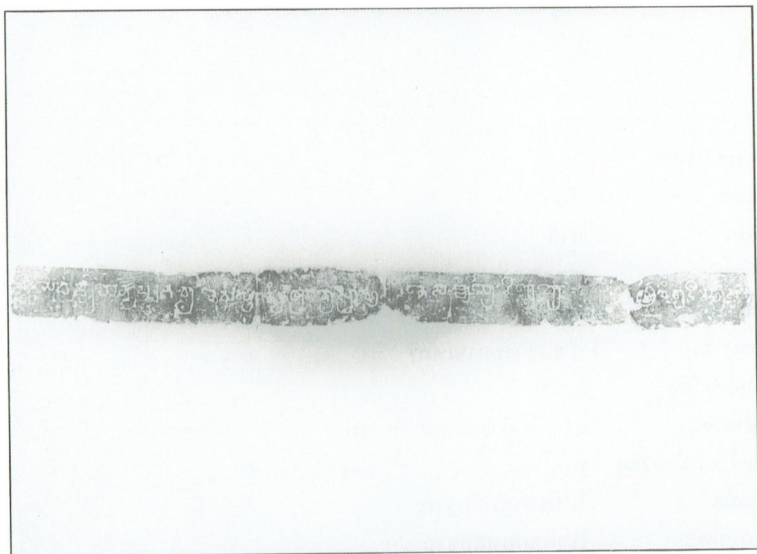
ไม่ปรากฏหลักฐาน

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

สำเนาศิลาจารึกหลักนี้เป็นของเดิมที่มีอยู่ในหอสมุดแห่งชาติ
ตอนล่างของทะเบียนมีบันทึกว่า “สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ-
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงตรัสไว้ว่า “เป็นตัวอักษรแบบ
เดียวกับหลักศิลานครไชยศรี และหลักศิลาเพชรบูรณ์” ดังนั้น
จึงไม่อาจทราบได้ว่า วัตถุจารึกนั้นคืออะไร ปัจจุบันหอสมุดแห่ง
ชาติเก็บรักษาสำเนากระดาดเพลลาไว้จำนวน ๑ ฉบับ

จารึกเยธมมา ๖ พบ.๒

คำจารึก

เย ธมฺมา เยตูปฺปภา เตสํเหตุํ ตถาคโค อาหเตสญฺจโย นิโรโธ เอวํวาทํ
มหาสม(โณ)

คำแปล

ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคต ตรัสเหตุและความดับแห่งธรรม
เหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้

วิจารณ์รูปอักษร

รูปอักษรเหมือนกับศิลาจารึกถ้ำเขาวง สบ. ๑ ซึ่งเป็นอักษรปัลลวะ
ราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒

คำว่า เยตูปฺปภา เข้าใจว่าเป็นการจารึกผิดพลาด เพราะจารึกอื่นๆ จะเป็น
เหตุูปฺปภา รูปอักษร ย ชัดเจน ไม่อาจอ่านเป็น เท ได้ และเมื่อเทียบกับคำว่า
เหตุุ์ แล้วก็แตกต่างกันมากคือ เย มีรูปเป็น ส่วน เท มีรูปเป็น

ส่วนการแยกศัพท์เป็น เยตฺ + ูปฺภา ก็ไม่สามารถแปลความหมายของคำว่า
เยตฺได้ ฉะนั้นจึงเข้าใจว่าเป็นความผิดพลาดของผู้จารึกอักษร

คำว่า อา เหมือนกันกับจารึกถ้ำเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี
คือ ปลายเส้นแรกของอักษรจะตัวด เข้าด้านในเป็น ส่วนจารึกกได้อง
(Kdei An) ประเทศกัมพูชา พ.ศ. ๑๑๗๒ และจารึกเขารัง จังหวัดปราจีนบุรี พ.ศ.
๑๑๘๒ ปลายเส้นแรกของอักษรจะตัวดออกด้านนอกเป็น

นายชะเอม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกถ้ำฤๅษีเขางูเมืองราชบุรี

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๑ บรรทัด

ศิลา

ฐานพระพุทธรูป

กว้าง ๔๗ ซม. สูง ๒๖ ซม.

รบ. ๑ ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ กำหนดเป็นหลัก
ที่ ๒๗๒

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ถ้ำฤๅษีเขางู จังหวัดราชบุรี

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ถ้ำฤๅษีเขางู จังหวัดราชบุรี

ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒

เขางู อยู่ห่างทิศตะวันตกเฉียงเหนือของจังหวัดราชบุรีห่างจาก
อำเภอเมืองประมาณ ๘ กิโลเมตร เมื่อขึ้นไปได้ครึ่งทางก็จะ
พบถ้ำซึ่งชาวบ้านเรียกกันว่า ถ้ำฤๅษี บริเวณปากถ้ำมีพระพุทธร
รูปใหญ่จำหลักอยู่บนหน้าผาเป็นพระพุทธรูปนั่งห้อยพระบาท
พระหัตถ์ขวา แสดงปางปฐมเทศนา พระหัตถ์ซ้ายวางอยู่บน

จารึกถ้ำฤๅษีเขางูเมืองราชบุรี รบ. ๑

พระเพลา ที่ฐานพระพุทธรูปมีจารึกอักษร ๑๒ ตัว ลักษณะรูปอักษรเหมือนรูปอักษรที่ใช้อยู่ในสมัยราชวงศ์ปัลลวะ ประเทศอินเดียประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๒

คำจารึกในศิลาจารึกถ้ำฤๅษีเขามืองราชบุรีนี้ ศาสตราจารย์อรรถ เชเดส์ อธิบายไว้ว่าเป็นลายเซ็นของผู้สลักพระพุทธรูปอ้างว่า บุญพระฤๅษี ศรีสมาธิคุปต์ เมื่อพิมพ์เผยแพร่ในประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ ๒ ใช้ชื่อว่า หลักที่ ๒๒ จารึกถ้ำฤๅษีเขามืองราชบุรี

ต่อมาในปีพุทธศักราช ๒๕๑๕ ได้มีคนสลักหินต่อเติมคำจารึกนั้นด้วยอักษรไทยปัจจุบันแต่ประดิษฐ์ให้พิสดารแปลงเส้นและซ้อนตัวอักษรให้ดู แปลกเหมือนเป็นจารึกโบราณ คือเพิ่มคำว่า ช่อ ที่หน้าอักษรจารึกของเก่าและเพิ่มคำว่า พุทธพัสสา ๔๔ เป็นบรรทัดที่ ๒ ต่อจากอักษรจารึกของเดิม ทำให้จารึกถ้ำฤๅษีเขามืองราชบุรี เปลี่ยนสภาพไป^๑

การรวบรวมจารึกอักษรปัลลวะเพื่อจัดพิมพ์เป็นหนังสือชุดจารึกในประเทศไทย ครั้งนี้ได้มีการพิจารณาลักษณะรูปสัณฐานของเส้นอักษรในจารึกเพื่อใช้ประกอบการอ่านแปลข้อความที่ยังเป็นปัญหา ให้ได้ความกระจ่างขึ้น ผลของการพิจารณาคำจารึกนายชะเอม แก้วคล้าย ได้อ่านแปล และอธิบายไว้ดังนี้

คำจารึก

ปุลกรมชระ ศรีสมาธิคุปต์ (ะ)

คำแปล

พระศรีสมาธิคุปต์เป็นผู้บริสุทธิตัวด้วยการกระทำบุญ

คำอธิบาย

๑. คำว่า ปุณ (पुण) เท่ากับคำว่า ปุณฺณ ในภาษาบาลีและคำว่า ปุณฺย ในภาษาสันสกฤต แปลทับศัพท์ว่า บุญ หรือ คุณความดี

^๑ น.ว.ว. คีตฤทธิ ปราโมช, “ข้าวโกธนา” สยามรัฐ ๑๒ กรกฎาคม ๒๕๒๐ . หน้า ๗

๒. คำว่า กร () อักษร ก รูปนี้ เมื่อพิจารณาถึงสัดส่วนของรูปอักษรแล้ว จะเห็นว่า วงกลมส่วนบนนั้นเล็กเกินไป ไม่เหมาะสมกับสัดส่วนของความเพี้ยนพยัญชนะ ว จึงเข้าใจว่าเป็นหัวของพยัญชนะ ก เท่านั้น เพราะรูปพยัญชนะ ก มีหัวกลม อย่างนี้มีตัวอย่างใน Inscriptions of Sarabhapura Kings, 6 Th-7Th century A.D. หน้า Plate XVa ในหนังสือ Indian Palaeography by Dr. A.H.Dani คือ () ซึ่งใกล้เคียงกับพยัญชนะ ก ของจารึกถ้ำฤๅษีเขานี้มาก และวิสระที่วางไว้ด้านซ้ายและขวาของพยัญชนะไม่เคยปรากฏในที่ใดมาตั้งแต่พุทธศตวรรษที่ ๑๐ ประกอบกับแขนทั้งสองเป็นเส้นยาว จึงไม่เหมาะสมที่เป็นวิสระ ซึ่งควรจะมีรูปเป็นเพียงจุด : เท่านั้น

พยัญชนะ ร จะเห็นว่ามีเส้นเสริมถึง ๓ เส้น แต่เส้นเหล่านั้นไม่มีความกลมกลืนที่เนื่องมาจากเส้นพยัญชนะ ร เหมือนอย่างแขนของพยัญชนะ ฦ และเส้นเสริมที่สองนั้นเป็นเส้นตรงขึ้นบน ซึ่งไม่เคยมีในจารึกใดมาก่อน ฉะนั้น จึงมั่นใจว่าเส้นเสริมทั้งสาม มิใช่เป็นเส้นของรูปอักษร จึงอ่านเป็น กร แปลว่า ผู้กระทำ

๓. คำว่า มหฺระ () แปลว่าผู้บริสุทธิ ตามศัพท์แปลว่า ผู้กระทำความสะอาดอย่างหมดจด หมายถึงทำความสะอาด จิตใจของตนเอง

๔. ศุรีสมาธิคุปฺต (ะ) เป็นชื่อเฉพาะ โดยแยกเป็น ศุรี คำนำหน้าชื่อบุคคลสมาธิ และคุปฺต แปลว่า ผู้อันสมาธิคุ้มครองแล้ว คำว่า ศุรี จากสำเนาจารึกจะเห็นรูปอักษรเพียง () (ศุ) ส่วนสระ อี จะเห็นเป็นเส้นวงกลมเลื้อยลงเหมือนกับวงกลมอื่นๆ อันมีอยู่ทั่วไป ครั้นจะอ่านเป็น ศุ ก็ไม่มีความหมาย เพื่อความหมายอันสมบูรณ์ จึงยอมให้มีสระ อี บนศุ เป็น () (ศุรี)

๕. ระหว่าง มหฺระ กับศุรีสมาธิคุปฺต นั้น ตามหลักภาษา มหฺร ต้องมีวิสระด้วย เป็น มหฺระ แต่มีอักษร ศุ อยู่หลังมีกฎเกณฑ์ให้ทำได้สองประการคือ ๑ ให้แปลงวิสระ เป็น ศุ ๒ ให้คงวิสระไว้

จากสำเนาจารึกจะเห็นว่าช่องไฟระหว่าง มหฺระ กับ ศุรี นั้นกว้าง และหลังอักษร ช นั้น มีจุดกลมใหญ่เลื้อยลงพอที่จะคิดว่า เป็นวิสระได้ ฉะนั้น จึงอ่านเป็น มหฺระ และ ถ้าแปลตามศัพท์ของคำจารึกจะให้ความหมายว่า ผู้อันสมาธิคุ้มครองแล้ว ย่อมเป็นผู้บริสุทธิด้วยการกระทำบุญ

จารึกเขมมาฯ บนพระพุทธรูปศิลา

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลาสีเขียว

ลักษณะวัตถุ

พระพุทธรูปยืนปางเสด็จจากดาวดั่งส์

ขนาดวัตถุ

พระพุทธรูปสูง ๑๕๖ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

รป. ๒ ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ กำหนดเป็นหลักที่ ๓๑

พบเมื่อ

พุทธศักราช ๒๔๕๑

สถานที่พบ

วัดเพลง ตำบลหลุมดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี

ผู้พบ

พระธรรมเสนานี เจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี

ปัจจุบันอยู่ที่

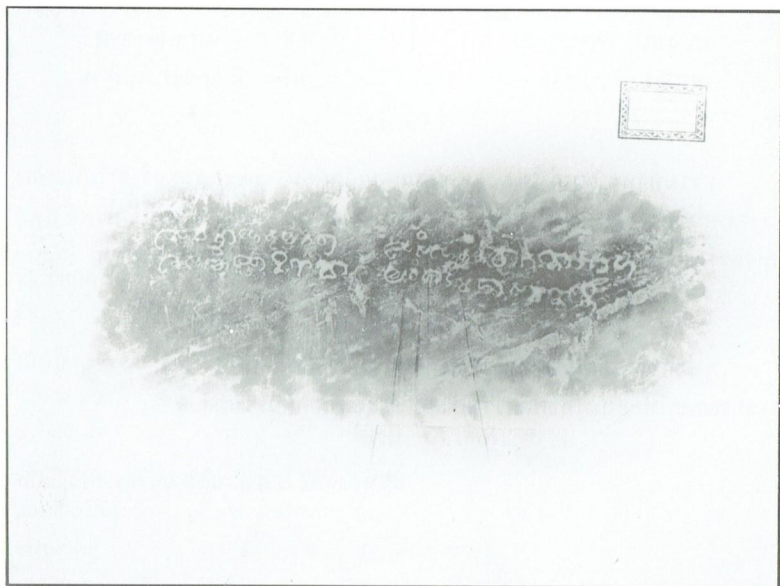
พระอุโบสถวัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี

พิมพ์เผยแพร่

ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓

ประวัติ

ศิลาจารึกหลักนี้ จารึกอักษรอยู่เบื้องพระปฐมฐานกึ่งของพระพุทธรูปยืนปางเสด็จจากดาวดั่งส์ ซึ่งทำด้วยศิลาสีเขียว ศิลปแบบทวารวดี พระธรรมเสนานีเจ้าอาวาสวัดมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี พบที่วัดเพลง (ร้าง) ตำบลหลุมดิน อำเภอเมือง จังหวัดราชบุรี และได้นำมาเก็บรักษาไว้ในพระอุโบสถ วัดมหาธาตุ

จารึกเขมรมาว บนพระพุทธรูปศิลา รบ. ๒

จังหวัดราชบุรี เมื่อประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๗ เมื่อพิมพ์เผยแพร่ใน
ประชุมศิลปจารึกภาคที่ ๓ ใช้ชื่อว่า หลักที่ ๓๑ จารึกเขษมมาฯ
บนพระพุทธรูปศิลา วัดมหาธาตุ ราชบุรี

คำจารึก

เย ธมฺมา เหตุปฺปภา
เตสญฺช โย นิโรธ

เยสํ เหตุํ ตถาคคโ อห
เอวํ วาที มหาสมฺโนติ ฯ

คำแปล

ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ มีเหตุเป็นแดนเกิดก่อน พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุของ
ธรรมเหล่านี้ และความดับไฉนของธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พระตถาคตเจ้าตรัสซึ่งเหตุ
แห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น และความดับนั้น พระมหาสมณะเจ้ามีลัทธิอย่างนี้ ดังนี้

วิจารณ์รูปอักษร

รูปอักษรเหมือนกันกับศิลปจารึกเขษมมาฯ บนแผ่นอิฐ สฟ. ๔ ฉะนั้นจึง
ประมาณอายุให้อยู่ในพุทธศตวรรษเดียวกันคือ พุทธศตวรรษที่ ๑๒

ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร อำน แปล

จารึกเขษมมาฯ ๑ (ระเบียบด้านขวางค์พระปฐมเจดีย์)

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลาประเภหินอ่อน

ลักษณะวัตถุ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๒๗ ซม. สูง ๖๓.๕ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นฐ. ๒

พบเมื่อ

วันที่ ๓ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๐๖

สถานที่พบ

ระเบียบองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

ผู้พบ

นายประสาร บุญประคอง

ปัจจุบันอยู่ที่

จังหวัดนครปฐม

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

นายประสาร บุญประคอง พบจารึกนี้ในบริเวณระเบียบองค์พระ
ปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม เมื่อวันที่ ๓ กรกฎาคม ๒๕๐๖
สภาพของจารึกชำรุดมากโดยเฉพาะอักษรข้อความทางตอนต้น
บรรทัด อ่านไม่ได้เลย

จารึกเขมรมาว ๑ (ระเบียงด้านขวาองค์พระปฐมเจดีย์) นฐ.๒

คำจารึก

๑. เย.....วา เตสฺ เหตุํ ตถาคโค อาห
๒. เต.....วํ วาที มหาสมโณ

รูปเต็มของคำจารึก

เย (ธมฺมา เหตุปฺปโก) วา เตสฺ เหตุํ ตถาคโค อาห
เต (สณฺจโย นโรโร จ เอ)วํ วาที มหาสมโณ

คำแปล

ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคต ตรัสเหตุ และความดับแห่งธรรม
เหล่านั้น พระมหาสมณจะมีปกติตรัสอย่างนี้ ฯ

วิจารณ์รูปอักษร

ลักษณะการจารึกอักษรในจารึกนี้ เหมือนกับจารึกเขรุมมาฯ นฐ. ๒ และ
จารึกวัดมเหยงก์ (นศ. ๑๐) จะมีแตกต่างกันบ้างเพียงเล็กน้อย แม้กระนั้นในจารึก
หลักเดียวกันนี้ยังมีการจารึกอักษรต่างกัน เช่น อักษร ห ในคำว่า (เห)
และอักษร ห ในคำว่า (หะ) และ (หา) คำว่า เห ปลายเส้นอักษร ห
ไม่ยาวต่ำลงได้บรรทัด ส่วน หะ และ หา ต่ำลงได้บรรทัด และคำว่า หา ทางอักษร
จะม้วนกว้างใหญ่กว่าคำว่า หะ ทั้งสองลักษณะ คือ เห เหมือนกับจารึกวัดมเหยงก์
หะ และหา เหมือนกับจารึกเขรุมมาฯ นฐ. ๒ ฉะนั้นจารึกทั้งสามคงอยู่ในสมัย
เดียวกัน

อักษร ถ ของจารึกหลักนี้ เหมือนกันกับจารึกเขรุมมาฯ นฐ. ๓ คือเส้นภายใน
ม้วนขึ้นเป็น และ แต่ จารึกวัดมเหยงก์ นศ. ๑๐ จะม้วน
ลง เป็น ซึ่งลักษณะการม้วนเหมือนกับจารึกทานบัตรของพระเจ้านพทิวรรมา
แห่งราชวงศ์ปัลลวะสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๓ และเหมือนกับจารึก Jambu and
Kebon Kopi ของชวา ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ แต่เส้นอักษรในจารึกสองหลัก
ข้างต้นม้วนลงเหมือนกับจารึก Mahanavika Buddhagupta ประมาณพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๒

ลักษณะการจารึกสระ^๑ บนพยัญชนะของจารึกหลักนี้เหมือนกับจารึก Kedah site No. 2 tablet ของมาเลเซีย พุทธศตวรรษที่ ๑๓ ถ้าม้วนจากซ้ายไปขวา อย่างนี้ ๑ ส่วนจารึกวัดมเหยงค์ นศ. ๑๐ จะม้วนจากขวามาซ้าย อย่างนี้ ๑ ซึ่งเหมือนกับจารึก Magdur and Pikira ของพระเจ้าสิงหรวมณกลางพุทธศตวรรษที่ ๑๒

นายเชอเม แก้วคล้าย อาน_แปล และวิจารณ์_

จารึกเขมรมาฯ ๒ บนสลูปลีลา

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๑ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลาสีเขียว

ลักษณะวัตถุ

สลูปลทรงบาตรคว่ำ อักษรจารึกอยู่ที่คอระฆัง

ขนาดวัตถุ

สลูปลสูง ๓๕๐ ซม. เส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๓๐ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นฐ. ๓ ในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓ กำหนดเป็นหลักที่ ๓๒

พบเมื่อ

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๗๐

สถานที่พบ

บริเวณพระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัดกรุงเทพฯ

พิมพ์เผยแพร่

ในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓

ประวัติ

ศิลาจารึกนี้มีอักษรจารึกเพียง ๒ บาท คือบาทที่ ๒ และบาทที่ ๓ ปรากฏอยู่ที่บริเวณคอระฆังของสลูปลีลาสีเขียว ทรงบาตรคว่ำ ศิลปแบบทวารวดี สลูปลนี้เดิมอยู่ที่บริเวณองค์พระปฐมเจดีย์ ชำรุดแตกแยกเป็นส่วน ๆ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งดำรงตำแหน่งนายกรัฐมนตรี-

สภา โปรดให้นำมาซ่อมประกอบเป็นรูปสลูบขึ้นใหม่ตั้งไว้ที่
สนามในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนครเมื่อประมาณ พ.ศ.
๒๔๗๐ เมื่อพิมพ์เผยแพร่ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ ใช้ชื่อว่า
หลักที่ ๓๒ จารึกเขมรมาฯ บนสลูบศิลา

คำจารึก

..... เตตฺ เตตุํ ตถาคโค อาห เตสญ โข นิโรธ

คำแปล

..... พระตถาคตตรัสเหตุแห่งธรรมเหล่านั้น และความดับไฉแห่งธรรม
เหล่านั้น.....

วิจารณ์รูปอักษร

ลักษณะของการจารึกรูปอักษรในศิลาจารึกนี้น่าจะร่วมสมัยกับศิลาจารึกวัด
มเหยงค์ คือประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ทั้งนี้สังเกตได้จากลักษณะรูปสัณฐาน
ของเส้นอักษรโดยเฉพาะอักษร ฮฺ (ห) ของศิลาจารึกหลักนี้กับอักษร ฮฺ
(ห) ของศิลาจารึกวัดมเหยงค์ใกล้เคียงกันมากเพียงแต่การดัดปลายเส้นอักษรของ
วัดมเหยงค์ เป็นวงกว้างกว่าเท่านั้น ซึ่งลักษณะของรูปอักษรอย่างนี้ไม่มีปรากฏใน
จารึกอื่นในประเทศไทยมาก่อน แต่คล้ายกับอักษร ฮฺ (ห) แห่งจารึกทานปัตร
ของพระเจ้าันทิรมา ราชวงศ์ปัลลวะ สมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๓

อักษร ฦ (ร) มีปลายเส้นโค้งขึ้นแม้ว่าจะไม่เสมอกัน ซึ่งเหมือนกับ
อักษร ฦ (ร) ในศิลาจารึกมหานวิก พุทธคุปตะ (Inscription of Mahanavika Buddha-
gupta) ของมาเลเชีย พุทธศตวรรษที่ ๑๒

คำว่า ฐฺ ลักษณะการจารึกอักษร ต สระ อุ ใกล้เคียงกับแผ่นทองเมือง
คุณ (Maunggun gold plate) ของพม่า คือ ฐฺ (ตุ) ซึ่งอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒
เช่นกัน ฉะนั้นศิลาจารึก เข ฐฺมาฯ หลักนี้ จึงควรจัดให้อยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒

นายเชอม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

ချာရီဂဗေဒဗိမာန် ၂ ပဏ္ဍိတပရိသေဝါ ၁ နက္ခ. ၈

จารึกเขมรมาว ๒ บนสฤปศิลา ตอนที่ ๒ นฐ. ๓

จารึกเขมรมาฯ ๓ (หน้าศาลเจ้าฯ)

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

สี่เหลี่ยม

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๔๐ ซม. สูง ๒๔ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นฐ. ๔

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

ศาลเจ้าหน้าพระอุโบสถ ข้างองค์พระปฐมเจดีย์
จังหวัดนครปฐม

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

ศาลเจ้าหน้าพระอุโบสถ ข้างองค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

พิมพ์เผยแพร่

ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒

ประวัติ

ศิลาจารึกนี้หอสมุดแห่งชาติมีแต่สำเนาจารึกซึ่งลบเลือนมาก
ฉะนั้นการอ่านจึงต้องอ่านจากด้านหลังของกระดาศสำเนา โดย
ส่องกับแสงสว่างเพื่อให้เกิดเงาสะท้อนจึงพอจะอ่านได้
สำเนาจารึกนี้มีจำนวน ๒ แผ่นเป็นสมบัติเดิมของหอพระสมุด-

จารึกเขมรมาว ๓ (หน้าศาลเจ้า) นฐ. ๔

วชิรญาณ สันนิษฐานว่า คงจะเป็นจารึกกลุ่มเดียวกับศิลาจารึก
ที่ศาลเจ้า พระปฐมเจดีย์ พระราชานิพนธ์ในพระบาทสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวพิมพ์เผยแพร่ในหนังสือ ประชุมศิลาจารึก
สยามภาคที่ ๒

คำจารึก

๑. เย ธมฺมา เหตุปฺปภา
๒. เตสํ เหตุํ ตถาคโต อา
๓. ห เตสญฺจโย นิโรโธ
๔. เอวํ วาที มหาสมฺโมติ ฯ

คำจารึกเรียงตามคาถา

เย ธมฺมา เหตุปฺปภา	เตสํ เหตุํ ตถาคโต อา
เต สญฺจโย นิโรโธ (จ)	เอวํ วาทีมหาสมฺโมติ ฯ

คำแปล

ธรรมเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคต ตรัสเหตุ และความดับแห่งธรรม
เหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้ ฯ

นายพะเอน แก้วคล้าย อำน แปล

จารึกเขมรมาฯ ๔ (พระองค์ภาณุฯ ๑)

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

บาลี

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

ศิลา

แม่หินบด แบ่งครึ่งด้านขวาง

กว้าง ๑๘ ซม. สูง ๒๔ ซม.หนา ๖ ซม.

นฐ. ๕

พุทธศักราช ๒๕๐๓

จังหวัดนครปฐม

พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล

หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ จังหวัดกรุงเทพฯ

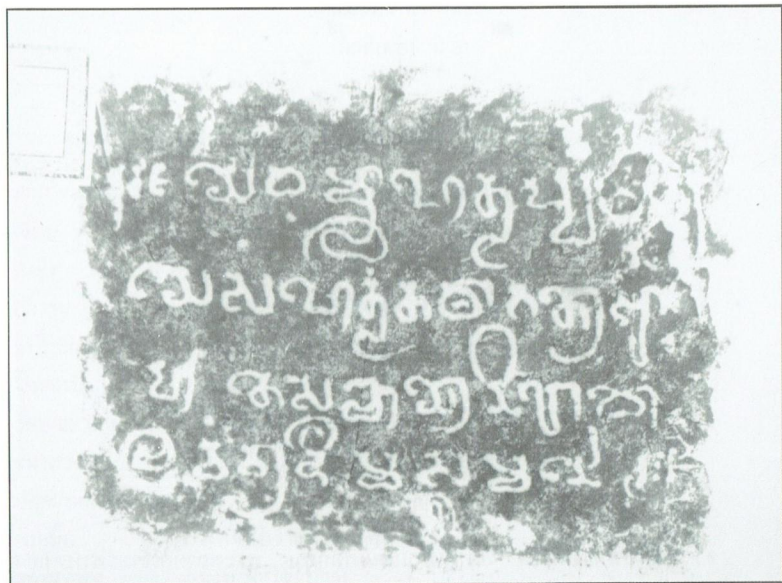
ครั้งแรก

พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลประทานพิมพ์โดยมอบให้นาย เอ.บี.กริสเวลด์ นำมาให้เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติอ่านแปล มีหลักฐานดังนี้

บ้านกฤษฎาวัน

ธนบุรี

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๓

จารึกเขตรมมาว ๔ (พระองค์ภาณุ ๑) นฐ. ๕

ทอวชิรญาณ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล มีจารึก ๒ ชิ้น ขอให้ผมช่วยส่งมาให้ท่าน เพื่ออ่านให้ด้วย.

ขอแสดงความนับถือ

เอ.บี. กริสเวลด์

คำจารึก

๑. เย ธมฺมา เหตุปฺปภา
๒. เยสํ เหตุํ ตถาคโธ อา
๓. ห เตสญฺช โย นิโรธ
๔. เอวํ วาที มหาสมโน ฯ

คำจารึกเรียงตามคาถา

เย ธมฺมา เหตุปฺปภา	เยสํ เหตุํ ตถาคโธ อา
เตสญฺช โย นิโรธ	เอวํ วาที มหาสมโน ฯ

คำแปล

ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ มีเหตุเป็นแดนเกิดก่อน พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุของธรรมเหล่านี้ และความดับใดแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พระตถาคตเจ้าตรัสซึ่งเหตุแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น และความดับนั้น พระมหาสมณเจ้ามีลักษณะอย่างนี้ ฯ

นายประสาร บุญประครอง อ่าน
ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร แปล

จารึกเขมรมาฯ ๕ (พระองค์ภาณุฯ ๒)

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๕ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

แม่หินบด แบ่งครึ่งด้านขวาง

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๑๗ ซม. สูง ๒๗ ซม.หนา ๖ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นฐ. ๖

พบเมื่อ

พุทธศักราช ๒๕๐๗

สถานที่พบ

จังหวัดนครปฐม

ผู้พบ

พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล

ปัจจุบันอยู่ที่

หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ จังหวัดกรุงเทพฯ

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

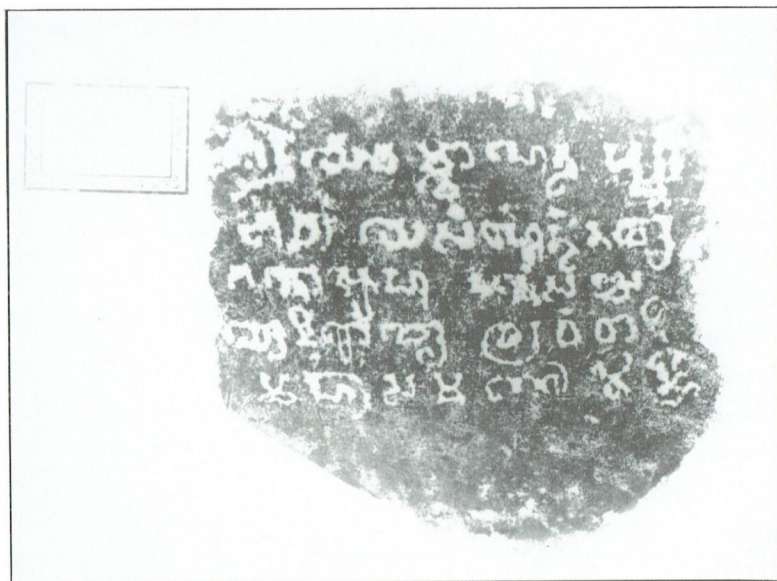
ประวัติ

จารึกหลักนี้ พระวรวงศ์เธอพระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคล ประทาน
ซื้อโดยมอบให้ นาย เอ.บี. กริสเวดต์ นำมาให้เจ้าหน้าที่หอสมุด
แห่งชาติ อ่าน แปล มีหลักฐานดังนี้

บ้านกฤษณวัน

ธนบุรี

วันที่ ๒๕ ตุลาคม ๒๕๐๗

จารึกเยอรมมาว ๕ (พระองค์ภาณุ ๒) นฐ. ๖

หาวชิรญาณ

พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าภาณุพันธุ์ยุคลมีจารึก ๒ ชิ้น ขอให้ผมช่วยส่งมาให้ท่านเพื่ออ่านให้ด้วย

ขอแสดงความนับถือ

เอ.บี. กริสเวลด์

คำจารึก

๑. เข ธมฺมา เหตุปฺป
๒. กวา เขสิ เหตุํ ตถา
๓. คโต อาห เดสญจ
๔. โย นิโรธเ อวํ วาที
๕. มหาสมโณติฯ

คำจารึกเรียงตามคาถา

เข ธมฺมา เหตุปฺป	เขสิ เหตุํ ตถาคโต อาห
เดสญจ โย นิโรธ	อวํ วาที มหาสมโณติฯ

คำแปล

ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ มีเหตุเป็นแดนเกิดก่อน พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุของธรรมเหล่านี้ และความดับใดแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พระตถาคตเจ้าตรัสซึ่งเหตุแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้นและความดับนั้น พระมหาสมณเจ้ามีลัทธินี้ดังนี้

นายประสาร บุญประคอง อ่าน
ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร แปล

จารึกเขมรมาฯ ที่ศาลเจ้า

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

แผ่นศิลา

ขนาดวัตถุ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นร. ๑๐

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

บริเวณสถูปใกล้องค์พระปฐมเจดีย์ จังหวัดนครปฐม

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

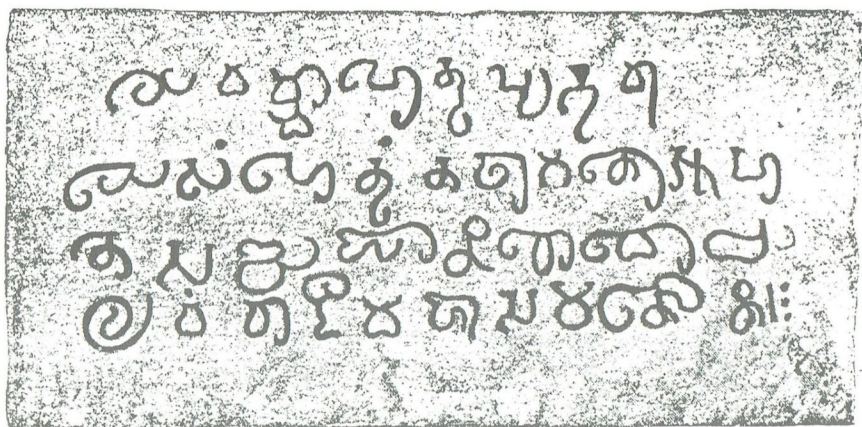
ไม่ปรากฏหลักฐาน

พิมพ์เผยแพร่

ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ หน้าที่ ๑๐

ประวัติ

ศิลาจารึกหลักนี้ ไม่มีสำเนาจารึกที่กองหอสมุดแห่งชาติ จึงไม่มีหลักฐานหลายอย่าง แต่มีภาพถ่ายจารึกอยู่ในหนังสือประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ ซึ่งศาสตราจารย์ ขอรืช เชเคส์ อธิบายไว้เป็นกลาง ๆ ว่า แผ่นศิลาจารึกที่ศาลเจ้าพระปฐมเจดีย์ แล้วยกเอาความแตกต่างของคำจารึก เขมรมา ๆ หลักต่าง ๆ มาอธิบาย

ချာရီဂဗေဒမာဗ္ဗာ နိဗ္ဗာန်ခေါ် နန္ဒ. ၈၀

แต่ไม่ได้ระบุเจาะจงถึงจาริกนี้เลย เพราะคำว่า จาริกที่ศาลเจ้าพระปฐมเจดีย์นั้นมีหลายชั้นด้วยกัน อย่างไรก็ตาม จาริก เย ธมฺมา ฯ นฐ. ๑๐ นี้ ก็คงจะเหมือนกับจาริกอื่น ๆ ซึ่งพบที่บริเวณศาลเจ้านครปฐมเช่นกัน

คำจาริก

๑. เย ธมฺมา เหตุปฺปภา
๒. เยสํ เหตุํ ตถาคโต อาห
๓. เตสญฺจโยนิโรโร จ
๔. เอวํ วาทิมหาสมโนติ|:

คำแปล

ธรรมทั้งหลายเหล่าใดมีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตตรัสเหตุและความดับของธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พระมหาสมณะมีปกติตรัสอย่างนี้ ดังนี้

วิจารณ์รูปอักษร

บรรทัดที่ ๓ คำว่า โย (โย) น่าจะอ่านเป็นยา เพราะเส้นสระโอ ลากไปทางขวามืออย่างเดียว ซึ่งเหมือนกันกับสระอา ของคำว่า มหา(ฮา) ถ้าเป็นสระ โอ เส้นแขนสระจะลากมาทางซ้ายมือด้วย เช่นสระ โอ ของคำว่า โธ (โธ) ในบรรทัดเดียวกัน

ส่วนคำว่า โย จะมีรูปเป็น โย หรือ โย แต่จาริก เย ธมฺมา ฯ หลักนี้ ผู้จาริกคงใช้สระผิต หรือไม่ก็คงหมายถึงว่า เส้นสระโอ ได้ผ่านกึ่งกลางของอักษร ย แล้ว จึงถือว่าเป็นเส้นแขนซ้ายของสระโอได้

นายชนะเอน แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

เหรียญเงินมีจารึก

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

เงิน

ลักษณะวัตถุ

เหรียญรูปกลมแบน ด้านหนึ่งมีอักษรจารึกอีกด้านหนึ่งมีรูปวัว

ขนาดวัตถุ

เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นฐ. ๘

พบเมื่อ

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๕๐ - พ.ศ. ๒๔๕๕

สถานที่พบ

จังหวัดนครปฐม

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติพระนคร จังหวัดกรุงเทพฯ

พิมพ์เผยแพร่

ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๑๑ เล่ม ๕ มกราคม ๒๕๑๑

ประวัติ

เหรียญเงินมีจารึกนี้ปรากฏอยู่ในบทความเรื่อง ศิลปทวารวดีซึ่ง ศาสตราจารย์ หม่อมเจ้าสุภัทรดิศ ดิศกุล แปลจากเรื่อง L'Art de Dvarāvati par Professeur Jean Boisselier พิมพ์เผยแพร่ใน นิตยสารศิลปากรปีที่ ๑๑ เล่ม ๕ มกราคม ๒๕๑๑ ในบทความ นั้นกล่าวว่าเหรียญเงินมีจารึกนี้พบในจังหวัดนครปฐม ศาสตราจารย์ ขอรซ์ เซเดส์ เป็นผู้อ่านแปลข้อความในจารึกพร้อมทั้งให้

ข้อสันนิษฐานว่า คำทวารวดีซึ่งปรากฏอยู่ในจารึก น่าจะเป็นหลักฐานยืนยันถึงอาณาจักรทวารวดี และจังหวัดนครปฐม ถือเป็นบริเวณศูนย์กลางของอาณาจักร

เหรียญเงินมีจารึก นฐ. ๘ อันนี้ รูปลักษณะของตัวเหรียญตลอดจนรูปอักษรที่ใช้จารึกรวมถึงข้อความจารึก เหมือนกับจารึกบนเหรียญเงิน ลบ. ๒๐ อันที่คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากรได้มาจากชาวบ้านอำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๒๒ การได้พบเหรียญเงินทั้ง ๒ อันนี้ แสดงให้เห็นอย่างเด่นชัดว่าในยุคที่อาณาจักรทวารวดี เจริญรุ่งเรืองอยู่นั้น ได้มีการสร้างเหรียญเงินรูปแบบเดียวกันขึ้นจำนวนหนึ่งใช้ในอาณาจักรเพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่งเช่นเดียวกับตราประทับและเหรียญอื่น ๆ ซึ่งพบในบริเวณแหล่งโบราณคดีออกแก้ว ประเทศกัมพูชา และแหล่งโบราณคดีควนลูกปัด อำเภอลองท่อม จังหวัดกระบี่ บ้านทุ่งตึก ตำบลเกาะคอเขา อำเภอกระบุรี จังหวัดพังงา และเขาสรีวิชัย อำเภอพนมพิน จังหวัดสุราษฎร์ธานี เป็นต้น เหรียญและตราประทับทั้งหลายดังกล่าวข้างต้นนั้น ได้พบแล้วหลายอันที่มีรูปลักษณะและจารึกข้อความตรงกันแม้สถานที่พบจะอยู่ห่างไกลกันคนละภาคพื้นก็ตาม

การรวบรวมจารึกอักษรปัลลวะ เพื่อจัดพิมพ์เป็นหนังสือจารึกในประเทศไทยได้มีการพิจารณาลักษณะ รูปลักษณะของเส้นอักษรใหม่ ซึ่งนางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ ได้อ่านข้อความที่ยังมิได้อ่านในเบื้องต้นไปจนจบคำจารึก และได้ให้นายชะเอม แก้วคล้าย ปรับปรุงคำแปลด้วย

ด้านที่ ๑

ด้านที่ ๒

เหรียญเงินมีจารึก นฐ. ๘

คำจารึก

ศรีทวารวดี

ศวรปุณณะ

คำแปล

พระเจ้าศรีทวารวดีผู้มีบุญอันประเสริฐ

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ อ่าน

นายพะยอม แก้วคล้าย แปล

จารึกฐานรองพระธรรมจักร

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

บาลี

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

ศิลา

ฐานสี่เหลี่ยมตรงกลางมีช่องสำหรับสวมวงล้อธรรมจักร

กว้าง ๓๗ ซม. สูง ๓๖ ซม. หนา ๑๔ ซม.

สพ. ๑

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ทุ่งขวาง อำเภอกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม

ไม่ปรากฏหลักฐาน

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดนครปฐม

ครั้งแรก

ไม่ปรากฏหลักฐาน

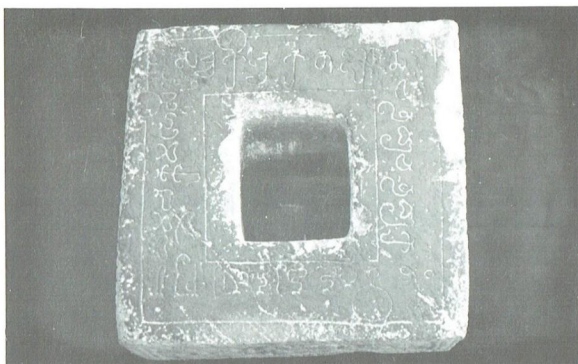
คำจารึก

สจฺจ กิจฺจ กต ฌาณํ

จตุธา จตุธา กตํ

ติ วุตฺติ ทฺวาทสาการํ

ธมฺมจกฺกํ มเหสีโน

จารึกฐานรองพระธรรมจักร สพ. ๑

คำแปล

พระธรรมจักรของพระมหาสีเจ้า
มีเวียนสามรอบ มีอาการสิบสอง คือ
ตั้งญาณ กิจญาณ กตญาณ กำหนดแล้ว
ด้วยอาการละ ๔ ละ ๔ ๑

อธิบาย

- กตติ - คุณ กำหนด กระทำ แต่ง
ในที่นี้ มุ่ง คุณด้วย ๔ คือ
จตุธา นั้น หมายถึงพระ
อริยสัจ ๔ แต่ละองค์
ญาณ ๓ นั้น ได้หมุนไป
ในพระอริยสัจ ทั้ง ๔ จึง
เป็นอาการ ๑๒ ด้วยจำนวนละ ๔ ละ ๔ นั้น
- กตติ - กำหนดแล้ว ด้วยอาการละ ๔ ละ ๔ นั้น

นายประสาร บุญประคอง และ

ศาสตราจารย์นาวอากาศเอก(พิเศษ)เย็น ประพัฒน์ทอง อ่าน แปล

จารึกเขมมมาฯ บนแผ่นอิฐ

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

บาลี

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

แผ่นอิฐ

สี่เหลี่ยมผืนผ้า

กว้าง ๑๖ ซม. ยาว ๓๑ ซม.หนา ๖ ซม.

สพ. ๔ ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ กำหนดเป็นหลักที่ ๓๐

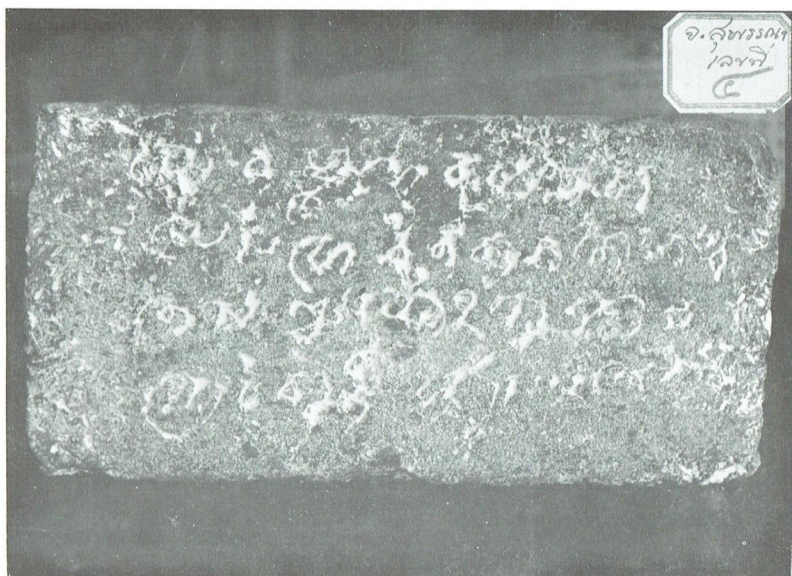
พุทธศักราช ๒๕๐๖

บ้านท่าม่วง ตำบลจรเข้สามพัน อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี
นายวีระ ปาณชุกรังคานนท์ ชื้อจากชาวบ้านท่าม่วง ตำบลจรเข้
สามพัน อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี มอบให้หอสมุดแห่ง
ชาติ

หอสมุดแห่งชาติ จังหวัดกรุงเทพฯ

ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓

จารึกชิ้นนี้ เป็นแผ่นอิฐ ขุดพบที่บ้านท่าม่วง ตำบลจรเข้สามพัน
อำเภอกู่ทอง จังหวัดสุพรรณบุรี นายวีระ ปาณชุกรังคานนท์ ได้
ขอซื้อจากผู้ขุดพบแล้วนำมามอบให้หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร
เมื่อวันที่ ๑๕ กันยายน ๒๕๐๖

จารึกเขรุมมาว บนแผ่นอิฐ สพ. ๕

คำจารึก

เขธมฺมา	เหตุปฺปภาว
เยสฺส เหตุ	ตถาคโต อาห
เตสญฺจ โย	นิโรธํ จ
เอวํ วาที	มหาสมฺโมติ ฯ

คำจารึกเรียงตามคาถา

เข ธมฺมา เหตุปฺปภาว	เยสฺส เหตุ ตถาคโต อาห
เตสญฺจ โย นิโรธํ จ	เอวํ วาที มหาสมฺโมติ ฯ

คำแปล

ธรรมทั้งหลายเหล่านี้ มีเหตุเป็นแดนเกิดก่อน พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุของ
ธรรมเหล่านี้ และความดับใดของธรรมทั้งหลายเหล่านั้น พระตถาคตเจ้าตรัสซึ่งเหตุ
แห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น และความดับนั้น พระมหาสมณะเจ้ามีลัทธินี้ อย่างนี้ ฯ

วิจารณ์รูปอักษร

๑. จารึกนี้ไม่มีศักราชปรากฏ จึงต้องศึกษาเปรียบเทียบรูปอักษรประกอบ
การประมาณศักราช เช่น อักษร น ของคำว่า 𑀭 (น) เหมือนกันกับอักษร
น ของจารึกถ้ำเขาวง อำเภอพระพุทธบาท จังหวัดสระบุรี

๒. อักษร เอ ของคำว่า 𑀓 (เอ) เหมือนกันกับอักษร เอ ของ
ศิลาจารึกวัดเสมามือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

๓. คำว่า 𑀓 (โร) ของบทว่า นิโรธ จะเหมือนกันกับคำว่า โร
ของจารึก Bannahali Plates of Krishnavarman II ซึ่งอยู่ในประมาณกลางพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๒

๔. ฉะนั้น จึงประมาณอายุของจารึกชิ้นนี้ไว้อย่างกว้าง ๆ ว่า “ประมาณ
พุทธศตวรรษที่ ๑๒

นายประสาร บุญประคอง อ่าน
ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แปล
นายพะเอม แก้วคล้าย วิจารณ์รูปอักษร

จารึกชัยจำปา ๓

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี และสันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๓ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

เป็นชิ้นส่วนที่แตกหัก จากเสาแปดเหลี่ยม

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๑๖ ซม. สูง ๓๕.๕ ซม. หนา ๕.๕ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ลป. ๘

พบเมื่อ

ประมาณมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔-กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

สถานที่พบ

บ้านชัยจำปากิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

ผู้พบ

เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ปัจจุบันอยู่ที่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
จังหวัดลพบุรี

พิมพ์เผยแพร่

ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรี และใกล้เคียง

ประวัติ

ศิลาจารึกชิ้นนี้คงจะเป็นชิ้นส่วนที่แตกหักจากเสาแปดเหลี่ยม
เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ ๑ ขุดพบในบริเวณแหล่งโบราณคดี
บ้านชัยจำปา กิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี ในระหว่างการ
ขุดค้นเมื่อมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๔-กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๘

จารึกขี้นจำปา ๓ ลป. ๘

คำจารึก

๑.สปฺตม.....
 ๒.โต โยธาย.....
 ๓.(ต)ถาคเตน อภิสัพพุธา...

คำแปล

.....ที่เจ็ด.....
เพื่อนักรบ.....
อันพระตถาคต ตรัสรู้แล้ว

วิจารณ์รูปอักษร

๑. อักษร ฐ ของคำว่า โยธาย มีรูปเหมือนกับอักษร จ มาก แต่คำว่า อภิสัพพุธา จะอ่านเป็นอย่างอื่นไม่ได้ นอกจาก ฐ เท่านั้น ฉะนั้น โยธาย จึงต้องอ่านเป็นอักษร ฐ ด้วย เพราะลักษณะการจารึก อักษร ฐ เหมือนกัน
๒. คำทุกคำที่ปรากฏในจารึกทั้งหมดเป็นภาษาบาลี นอกจาก สปฺตม เท่านั้น เป็นภาษาสันสกฤต ถ้าเส้นอักษร ป ไม่ติดกันอ่านเป็น สนฺตา ก็ได้

นายเชเม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์รูปอักษร

จารึกเมืองพรหมทิน ๑

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

บาลี

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

ศิลา

สีเหลี่ยมผืนผ้า

ยาว ๑๘ ซม. กว้าง ๗.๔ ซม.

ลบ. ๑๖

วันที่ ๔ ตุลาคม พ.ศ. ๒๕๒๒

บ้านพรหมทิน ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

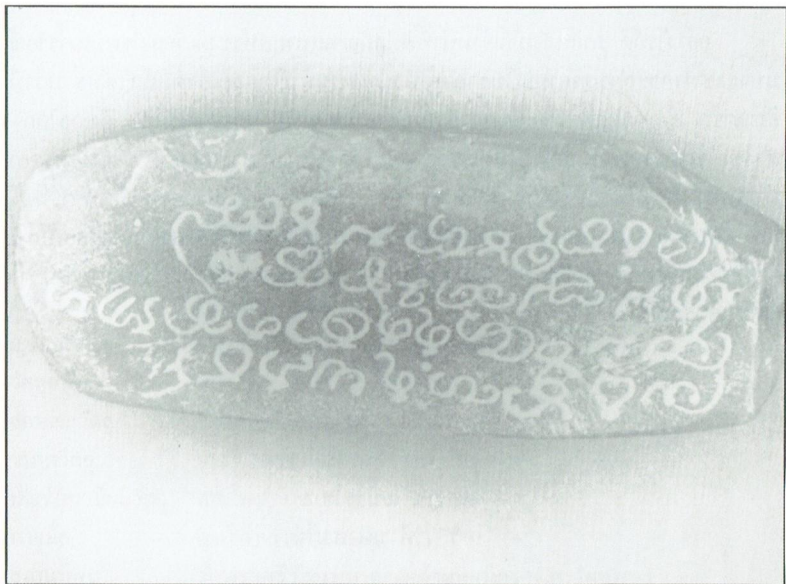
นายบุญธรรม ชินดง

นางบุญช่วย ชินดง ราษฎรบ้านพรหมทิน ตำบลหลุมข้าว

อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี

ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรีและใกล้เคียง

แหล่งโบราณคดีบ้านพรหมทิน ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นสถานที่ได้พบเศษภาชนะดินเผา หินบด ลูกปัด ฐานสอปก่อด้วยอิฐซึ่งเผาด้วยอุณหภูมิต่ำ ศิลาจารึกวัตถุโบราณ ศิลาจารึกที่ได้จากบ้านพรหมทินมีอายุอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกเมืองพรหมทิน ๑ ลป.๑๖

ชุมชนโบราณ ณ บ้านพรหมทิน แม้จะมีร่องรอยชัดเจนว่าร่วมสมัยทวารวดี แต่กลับไม่ปรากฏคันดิน หรือคูเมืองเหมือนเมืองโบราณอื่น ๆ ที่ได้เคยพบมาแล้ว ทั้งนี้สันนิษฐานว่าคูเมืองหรือคันดิน ดังกล่าวอาจถูกทำลายไปหมดแล้ว หรืออาจเป็นเพียงชุมชนเล็ก ๆ ที่อดีตชนในสมัยทวารวดีอาศัยอยู่ชั่วคราวจึงมิได้สร้างเป็นบ้านเมืองอยู่อาศัย

อย่างไรก็ดี ภายหลังเมื่อเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ มหาราชทำการสำรวจแหล่งโบราณคดีบ้านพรหมทินโดยละเอียดแล้วได้ทราบว่ามีศิลาจารึก ซึ่งนายบุญธรรม ชินดง ราษฎรบ้านพรหมทิน ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี ได้พบในขณะไถนาและได้มอบให้ นางบุญช่วย ชินดง ภรรยา เก็บรักษาไว้เจ้าหน้าที่จึงได้ขออนุญาตคัดลอก ทำสำเนาและถ่ายภาพไว้ศิลาจารึกดังกล่าวเป็นหลักฐานเอกสาร โบราณที่ยืนยันว่าแหล่งโบราณคดีบ้านพรหมทินเคยเป็นที่อาศัยของกลุ่มชนซึ่งนับถือพระพุทธศาสนา มีอารยธรรมความเจริญอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒

คำจารึก

๑. เข ทุมมา เหตุปุปภาว
๒. เขสั เหตุ ตลาคโต อาห
๓. เตสญจ โยนโรโร จ
๔. เอว วาที มหาสมโน.

คำจารึกเรียงตามคาถา

เข ทุมมา เหตุปุปภาว	เขสั เหตุ ตลาคโต อาห
เตสญจ โย นิโรโร จ	เอว วาที มหาสมโน ฯ

คำแปล

ธรรมทั้งหลายเหล่าใด มีเหตุเป็นแดนเกิดก่อน พระตถาคตเจ้าตรัสเหตุของธรรมเหล่าใด และความดับแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้นพระตถาคตเจ้าตรัสซึ่งเหตุแห่งธรรมทั้งหลายเหล่านั้น และความดับนั้น พระมหาสมณเจ้ามีลัทธิอย่างนี้

นายเทิม มีเต็ม อ่าน
ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิฑูร แปล

จารึกบนชัฏพระธรรมจักร

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๒ ด้าน ๆ ละ ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

ชัฏพระธรรมจักร

ขนาดวัตถุ

ยาว ๑๓ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ลป. ๑๔

พบเมื่อ

พุทธศักราช ๒๕๑๓

สถานที่พบ

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ผู้พบ

เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

ปัจจุบันอยู่ที่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
จังหวัดลพบุรี

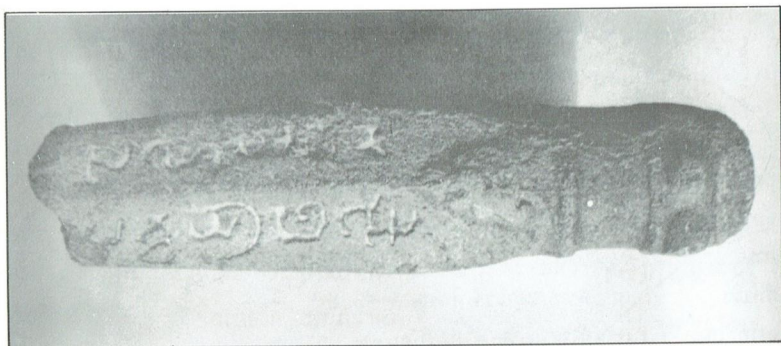
พิมพ์เผยแพร่

ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรีและใกล้เคียง

ประวัติ

จารึกนี้เป็นชิ้นส่วนของชัฏพระธรรมจักร ปรากฏลวดลายเป็น
ที่นิยมทำกันในศิลปะแบบทวารวดี หรือมอญโบราณ พบที่วัด
พระศรีรัตนมหาธาตุ ตำบลท่าหิน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
บริเวณใกล้กับอาคารซึ่งรู้จักกันในชื่อว่า “ศาลาเปลื้องเครื่อง”
ในคราวขุดแต่งวัดพระศรีรัตนมหาธาตุ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓

ด้านที่ ๑

ด้านที่ ๒

จารึกบนซีล่อพระธรรมจักร ลป.๑๔

นายถวัลย์ พุทธเสถียร เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากร จังหวัดลพบุรีได้เก็บไว้และมอบให้พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช เมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๒

ในจารึกไม่ปรากฏศักราชแต่อาศัยหลักฐานทางศิลปวัตถุคือชั้นส่วนที่จารึกอักษร เป็นศิลปสมัยทวารวดี และรูปอักษรจารึกเป็นรูปอักษรปัลลวะ ดังนั้น จึงกำหนดอายุของจารึกได้ว่าอยู่ในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๒

คำจารึกด้านที่ ๑

๑. สลายตน

๒. ปจฺญา ผ(สุ)โส

คำจารึกด้านที่ ๒

๑. (เว) ทนฺนโรธา

๒. (ต) ฌฺนโรธา

คำแปลด้านที่ ๑

สพฺยตนะ เป็นปัจจัยให้เกิดผัสสะ

คำแปลด้านที่ ๒

เวทนาคับ ตัณหาคับ

นายเทิม มีเต็ม อ่าน แปล

จารึกเหรียญเงินเมืองพรหมทิน ๓

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ (เขียนตัวกลับ)

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้าน

วัตถุจารึก

เหรียญเงิน

ลักษณะวัตถุ

รูปกลมแบน

ขนาดวัตถุ

เส้นผ่าศูนย์กลาง ๒.๖ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ลป. ๒๑

พบเมื่อ

วันที่ ๒๘ เมษายน ๒๕๒๔

สถานที่พบ

บ้านพรหมทิน ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัด
ลพบุรี

ผู้พบ

นายคาบตำรวจสนิท ชวนชม อำเภอบ้านหมี่ จังหวัดลพบุรี

ปัจจุบันอยู่ที่

พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช
อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

พิมพ์เผยแพร่

ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรีและใกล้เคียง

ประวัติ

ลักษณะของเหรียญจารึกนี้ เป็นรูปวงกลมทำด้วยโลหะด้านหนึ่ง
เป็นรูปตัวหอยสังข์อยู่ตรงกลาง มีลายลูกแก้วนูนต่ำประกอบอยู่
ในกรอบที่ขอบวงกลมโดยรอบตัวหอยสังข์มีเกลียวกันหอย ๓ ชั้น

จารีกเหรียญเงินเมืองพรหมทิน ๓ ลป.๒๒๑

ยอดเป็นจุดกลมอยู่ตรงกลาง ปากหอยทำเป็นร่องลึกยาวลงมา
จรดกับลายเส้นของขอบวง

อีกด้านหนึ่ง ตรงกลางเหรียญกลวงเล็กน้อยแบบท้องกะทะมีลวดลายแบ่งเป็น
๒ ตอน ตอนบนเป็นลายนูนต่ำ คล้ายสัญลักษณ์ไม้เติมรูป เห็นเพียงส่วนล่าง ซึ่งเป็น
รูปคล้ายเท้าสิงห์ลอยอยู่เหนือเส้นโค้งรูปสัณฐานคล้ายเรืออยู่ตรงกลาง ระหว่างเท้า
สิงห์มีเส้นเป็นแนว คล้ายส่วนล่างของรูปสามเหลี่ยม ริมขวาของเท้าสิงห์มีรูปคล้าย
เครื่องหมายกากะบาทที่ลากเส้นติดต่อกันโดยไม่ยกเครื่องมือเขียนขึ้น ปลายเส้นลาก
ลงสู่ตอนล่าง ซึ่งในหนังสือ Inscriptions du Cambodge เล่ม ๓ หน้า ๑๓๐-๑๓๔
ยอร์ช เซเดส์ ให้ความหมายว่าเป็นจำนวนตัวเลข ๑๐ แต่ในเหรียญนี้ตัวเลขอยู่ใน
ระดับเหนือแนวเส้นบรรทัดของพยัญชนะ ซึ่งอาจจะเป็นเครื่องหมายหรือจำนวนผล
ประโยชน์เกี่ยวกับสิ่งใดสิ่งหนึ่งก็ได้ ได้รูปเท้าสิงห์มีลายรูปอักษรที่เขียนตัวกลับ เริ่ม
ต้นจากขวาไปซ้าย เมื่อถอดตัวอักษรออกมาแล้วจะได้รูปอักษรมีลักษณะเป็นรูปอักษร
ปลัดวะ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒ เป็นคำในภาษาสันสกฤต อ่านได้ดังนี้

× 𑀓𑀡𑀭𑀸

คำจารึก

ลพบุรี

คำแปล

ผู้ได้รับประโยชน์

การเขียนอักษรตัวกลับที่ปรากฏอยู่บนเหรียญนี้ ทำให้เกิดแนวความคิดในการ
สังเกตรูปลายหอยสังข์ ซึ่งอยู่อีกด้านหนึ่งของเหรียญ จะเห็นว่ามีลักษณะเป็นเส้น
เหมือนสระ อู ที่เป็นสระลอยหัวกลับ ซึ่งเขียนอยู่ภายใต้เส้นสามเส้นเป็นรูปโค้ง
เกลียวกันหอย และมีจุดกลม ๆ อยู่ตรงกลางข้างบน เมื่อถอดตัวสระนั้นออกมาแล้ว
จะมีรูปอย่างนี้

𑀓

คำจารึก

อู

คำอ่าน

โอม

รูปที่ปรากฏบนเหรียญนั้นคือ เครื่องหมายของ “โอม” ที่แฝงอยู่ภายในรูป
หอยสังข์อันแสดงถึงความเป็นมงคล เป็นที่รวมแห่งความเจริญหรือคุณความดีต่าง ๆ

ตามรูปศัพท์ที่ปรากฏในเหรียญ สันนิษฐานได้ว่า อดีตชนในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ได้ใช้เหรียญทำประโยชน์เพื่อการสิ่งหนึ่งสิ่งใดอย่างแน่นอน

จากลักษณะเหรียญที่มีตัวอักษรเว้าโค้งลงเล็กน้อยเหมือนท้องกะทะ จะโดยตรงหรือไม่ก็ตาม สันนิษฐานว่า คงทำขึ้นเพื่อความสะดวกสำหรับใช้เป็นด้านที่ทำการกดทับบอย ๆ ฉะนั้นเหรียญอันนี้จึงน่าจะใช้เป็นแม่พิมพ์สำหรับกดทับดินเหนียวหรือวัตถุอื่นที่ใช้เป็นอุปกรณ์ในการกดประทับตรา เพื่อประโยชน์อย่างใดอย่างหนึ่ง เช่น อาจจะใช้เป็นเครื่องหมายตอบรับแทนใบเสร็จ หรือใบรับรองหรือเพื่อใช้เป็นสัญลักษณ์ในการรับส่งวัสดุสิ่งของ ทั้งนี้เพื่อบูมประโยชน์ในการค้าขาย หรือแลกเปลี่ยนสิ่งของเป็นต้น

อีกประการหนึ่ง อาจใช้เป็นเครื่องหมายในการผ่านด่านหรือผ่านทางเพื่อการสัญจรไปมาระหว่างสถานที่หนึ่งไปยังอีกที่หนึ่ง ทำนองเดียวกับหนังสือเดินทางในปัจจุบัน ข้อสันนิษฐานทั้งหมดนี้เป็นเพียงความคิดเห็น อาจจะผิดหรือถูกก็ได้ ฉะนั้นจึงขอให้เป็นหน้าที่ของท่านนักปราชญ์และผู้เชี่ยวชาญทั้งหลาย ได้ศึกษาพิจารณาต่อไป

นางสาวก่องแก้ว วีระประจักษ์ อ่าน และอธิบาย
นายชนะเอน แก้วคล้าย แปล

จารึกชัยจำปา ๑

ทะเบียนจารึก	
อักษร	ปัลลวะ
ภาษา	บาลี
ศักราช	พุทธศตวรรษที่ ๑๒
จารึกอักษร	จำนวน ๘ บรรทัด
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	เสาแปดเหลี่ยม
ขนาดวัตถุ	สูง ๒๒๓ ซม. เส้นผ่าศูนย์กลางของเสา ๒๕ ซม.
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	ลป. ๑๓
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๕๑๖
สถานที่พบ	บ้านชัยจำปา อำเภอยะบะดาบ จังหวัดลพบุรี
ผู้พบ	พระภิกษุขงค์ ดิสุสโร
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี
พิมพ์เผยแพร่	ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรี และใกล้เคียง
ประวัติ	เมื่อเดือนมิถุนายน พ.ศ. ๒๕๑๖ นายวิชัย วงษ์สุวรรณ ซึ่งขณะนั้นเป็นผู้ช่วยหัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๑ ประจำอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี ได้นำสำเนาจารึกฉบับหนึ่งมามอบให้ นายวิชัยกล่าวว่า ได้รับมอบชิ้นส่วน

จารึกขัณฑ์จำปา ๑ ลป. ๑๗

ของจาริกนี้จากชาวบ้าน และนายวิชัยมีความเห็นว่าชั้นส่วนนี้น่าจะเป็นส่วนหนึ่งของเสาที่ใช้รองรับธรรมจักรเพราะชาวบ้านเล่าว่ายังมีชั้นส่วนอีกหลายชั้นที่ถูกชาวต่างประเทศลักไป^๑ นายวิชัยกล่าวต่อไปว่าพระภิกษุขงค์ ดิสสุโร ได้ไปพบชิ้นส่วนของเสาจาริกนี้ที่บ้านญาติโยมท่านที่ซบจำปา^๒ อำเภอชัยบาดาล จังหวัดลพบุรี และท่านเห็นว่า จาริกนี้น่าจะใช้เป็นหลักฐานสำหรับศึกษาเรื่องราวทางประวัติศาสตร์ได้ จึงได้นำมามอบให้แก่พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์

ครั้งแรกที่ข้าพเจ้าอ่านจาริกนี้ได้ความดังนี้

๑.ติ.....วัตถุมนุ ทวาท.....
 ๒.ยโต.....พुरुหมณสุต.....
 ๓.ปาตุ ภานติ ฐ มฺมา.....
 ๔.จ ย นั.....อ เวทิ.....
 ๕.ติ มาร เส.....
- แปลว่า.....^๓รอบ.....สิบสอง.....
- เมื่อ.....แห่ง พรหมณั.....

เนื่องจากข้อความที่อ่านได้ กระต่อนกระแทนมาก จึงไม่สามารถที่จะทราบได้แน่นอนว่าจาริกภาษามาลีนี้นี้คัดมาจากคัมภีร์ใด อย่างไรก็ตามการที่เราได้พบจาริกภาษามาลีนี้นี้ที่จังหวัดลพบุรีนั้น ทำให้เราคิดไปได้ว่า จาริกนี้อาจเป็นของอาณาจักรหรือแคว้นแคว้นใด แคว้นแคว้นหนึ่งที่ได้รับอิทธิพลวัฒนธรรมทวารวดี

มีข้อสังเกตได้ว่าจาริกนี้มีแตกต่างไปจาก คาถา เข ธมฺมา^๔ซึ่งเป็นที่ทราบกันดีว่าเป็นคาถาที่พบอยู่เสมอบนจาริกทวารวดี (แต่อันที่จริงคาถา เข ธมฺมานี้เราก็พบในอาณาจักรขอมเช่นกัน แต่พบน้อยกว่ามาก) ยิ่งกว่านั้นความในจาริกที่เราได้จากลพบุรีครั้งนี้ยังแตกต่างออกไปจากจาริกบนธรรมจักรที่พบที่นครปฐม^๕ หรือที่พบที่ลพบุรีคราวก่อน^๕ ดังนั้นจึงจำเป็นต้องพยายามหาชั้นส่วนที่ขาดอยู่ให้พบเพื่อนำมาประกอบกันให้ได้ความสมบูรณ์ถ้าเราสามารถหาชั้นส่วนดังกล่าวมาได้ จาริกนี้คงจะเป็นข้อมูลสำคัญสำหรับศึกษาประวัติศาสตร์แห่งทวารวดีได้เป็นอย่างดี

เนื่องจากข้าพเจ้าได้ตระหนักถึงความสำคัญของจารึกดังกล่าวข้าพเจ้าจึงได้พยายามสืบถามอาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ผู้เคยไปทำการขุดค้นที่ชัยจำปา อำเภอยะบะดา จังหวัดลพบุรี ว่ามีผู้ใดเคยได้ทราบว่ามีกรพบชิ้นส่วนจารึกอื่น ๆ ตกค้างอยู่ที่ใดบ้างหรือไม่

อาจารย์อัญชนา จิตสุทธินาม ได้แจ้งให้ทราบว่าเมื่อครั้งที่คณะโบราณคดีไปทำการขุดค้นที่ชัยจำปานั้น ได้ค้นพบเสาจารึกหลักหนึ่งแตกหักออกเป็นชิ้นเล็กชิ้นน้อย เสาหินนี้หักล้มอยู่ทางด้านเหนือของแหล่งประวัติศาสตร์ ที่คณะนักศึกษาทำการขุดค้น อาจารย์อัญชนาได้ตรวจสอบจารึกนี้แล้ว มีความเห็นว่าลักษณะที่จารึก เป็นแบบพุทธศตวรรษที่ ๑๓ คณะโบราณคดี ได้นำเสาหลักนี้มาเก็บไว้ที่คณะโบราณคดี และยังได้นำออกแสดงในนิทรรศการพิเศษถวายเป็นที่ระลึกแด่สมเด็จพระเจาฯ ราชานุภาพ ระหว่างวันที่ ๓๐ มิถุนายน - วันที่ ๘ กรกฎาคม พ.ศ. ๒๕๑๖

อาจารย์อัญชนากล่าวว่า เธอได้อ่านจารึกนี้แล้ว และยังได้รับคำแนะนำจากศาสตราจารย์นาวอากาศเอก(พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง ว่าความในจารึกนี้น่ามาจากพุทธอุทยาน ในพระวินัยปิฎกและอีกส่วนหนึ่งมาจากธรรมเนียมในสุดตนูปิฎก

ข้าพเจ้าจึงได้นำสำเนาจารึกที่นายวิชัย นำมามอบให้ ไปเปรียบเทียบกับเสาจารึกของคณะโบราณคดี ได้ทำการเปรียบเทียบตัวอักษร พิจารณาข้อความ วัดขนาดสำเนาจารึกที่นายวิชัยนำมาหลังจากนั้นจึงได้ลงมติว่า จารึกที่นายวิชัยได้รับมอบมานั้นเป็นชิ้นส่วนของเสาจารึกที่คณะโบราณคดีนำมาจากชัยจำปาแน่นอน เพราะตัวอักษรจารึกเป็นแบบเดียวกัน ขนาดตัวอักษรเท่ากัน ขนาดของชิ้นส่วนจารึกที่อยู่ทั้งพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ จังหวัดลพบุรี ก็พอที่จะนำไปประกอบกับตัวเสา ให้เป็นชิ้นเดียวกันได้ ยิ่งกว่านั้นข้อความในจารึกทั้งสองยังต่อกันได้พอดี

น่าเสียดายว่าแม้เราจะนำเอาชิ้นส่วนจากคณะโบราณคดี มาต่อกับชิ้นส่วนของพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์แล้ว จารึกหลักนี้ก็ยังไม่สมบูรณ์ เพราะยังขาดชิ้นส่วนอื่น ๆ อีก อย่างไรก็ตามเมื่อพิจารณาข้อความทั้งหมดเข้าด้วยกันแล้วเราจะเห็นว่าความในจารึกหลักนี้ บางส่วนคัดมาจากวินัยปิฎกและสุดตนูปิฎกจริงดังความเห็นของ ศาสตราจารย์นาวอากาศเอก(พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง

แม้ว่าเรายังไม่สามารถจะหาชิ้นส่วนของเสาได้หมดทุกชิ้น แต่เมื่อศึกษาข้อความทั้งหมดเท่าที่พบแล้ว เราจะเห็นว่า จารึกนี้ถ้าอยู่สมบูรณ์จะประกอบด้วยคาถาบาลีดังต่อไปนี้

๑. จารึกส่วนแรก เป็นคาถา เข ธมฺมา^๖

๒. ส่วนที่สอง คัดมาจาก สมณุตปาสาทิกา (อันที่จริงคานันมีพบที่อื่นอีก เช่น ในคัมภีร์วิสุทธิมรรค) หรือวินัยปิฎก มหาวรรค ความตอนนี้อยู่ที่จารึกอยู่บนธรรมจักรที่พบอยู่ที่นครปฐม^๗

๓. ส่วนที่สามขึ้นต้นด้วย ยทา หเว.....เป็นส่วนหนึ่งของวินัยปิฎก มหาวรรคเช่นกัน^๘ ความตอนนี้อยู่ไม่เคยปรากฏในจารึกทวารวดีเลย

๔. ส่วนที่สี่มาจากธรรมบท^๙ และปรากฏในจารึกทวารวดี เป็นครั้งแรกเช่นกัน

เราได้ใช้หนังสือเหล่านี้เป็นหลักในการต่อเติมข้อความที่ขาดหายไปจนได้ความดังที่นำมาพิมพ์ไว้ดังต่อไปนี้

คำจารึก

เข ธมฺมา เหตุปฺปภาว

เตสํ เหตุํ ตถาคโธอาห

เตสญฺจโย นโรโร จ

เอวํ วาที มหาสมโม

สจฺจกัจจกตฉาณํ

จตุธา จตุธา เกตํ

ติวตุตํ ทฺวาทสาการํ

ธมฺมจกฺกํ มเหสโน

ยทาหเว ปาตุกฺวนฺติ ธมฺมา

อาตาปิโน ฉายโต พฺรหฺมณฺสสุ

อดฺสุส กฺขฺชา วปยฺนฺติ สพฺพา

ยโต ปชานาติ สเหตุธมฺมํ

ยทา หเว ปตุกฺวนฺติ ธมฺมา

อาตาปิโน ฉายโต พฺรหฺมณฺสสุ

อดฺสุส กฺขฺชา วปยฺนฺติ สพฺพา

ยโต ขยํ ปจฺจยฺนํ อเวทํ

ยทา หเว ปาตุกฺวนฺติ ธมฺมา

อาตาปิโน ฉายโต พฺรหฺมณฺสสุ

วิรูปยํ ติฏฺฐติ มารเสนํ

สุโรว โสภาสยมนฺตลิกฺขณฺติ

อนกษาศิสฺสํ

สนฺธาวิสํ อนิพฺพิสํ

กคการํ คเวสนฺโต

ทฺฤชาชาติ ปฺนปฺปํ

คหการกทฎโฐส

สพพา เต ผาสูกกคา

วิสขารคต จิตุต

ปุ่นเคห์ นกาหล

คหญู วิสขต

คณหาน ขยมชฺชคาคิ

คำแปล

๑. ธรรมทั้งหลาย มีเหตุเป็นแดนเกิด พระตถาคตได้ตรัสถึงเหตุของธรรมเหล่านั้น เมื่อสิ้นเหตุของธรรมเหล่านั้นจึงดับทุกข์ได้ พระมหาสมณะมีวาทีตรัสสอนเช่นนั้น
๒. ธรรมจักรประกอบด้วยญาณ ๓ ประการ คือความหยั่งรู้เกี่ยวกับความจริง เกี่ยวกับกิจที่ต้องกระทำ และเกี่ยวกับกิจที่ได้กระทำแล้ว หมุน ๓ รอบ ๔ ครั้ง มีอาการ ๑๒ คือ ธรรมจักรของพระพุทธเจ้า
๓. เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่ง เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์นั้นย่อมสิ้นไป เพราะมารู้แจ้งธรรมว่า เกิดแต่เหตุ เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่ง เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งปวงของพราหมณ์ย่อมสิ้นไป เพราะได้รู้ความสิ้นแห่งปัจจัยทั้งหลาย เมื่อใด ธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ผู้มีความเพียรเพ่ง พราหมณ์นั้นย่อมกำจัดมารและเสนาคำรงอยู่ได้ ดุจพระอาทิตย์อุทัยกำจัดความมืด ทำอากาศให้สว่าง ฉะนั้น
๔. ข้าพเจ้าแสวงหานายช่างผู้กระทำเรือนเมื่อไม่พบจึงได้ท่องเที่ยวไปสู่สงสารหลายต่อหลายชาติ (เพราะว่า) ความเกิดบ่อย ๆ เป็นเหตุนำทุกข์มาให้ ดูก่อนนายช่างผู้กระทำเรือน ท่านเป็นผู้อันข้าพเจ้าเห็นแล้ว ท่านจักกระทำเรือนอีกไม่ได้ ชั้โครงทั้งหลายของท่านทั้งปวง ข้าพเจ้าหักแล้ว เรือนยอดของท่านข้าพเจ้าก็ทำลายแล้ว จิตของข้าพเจ้าเป็นธรรมชาติ ถึงแล้วซึ่งวิสังขาร (พระนิพพาน) ข้าพเจ้าได้ถึงแล้วซึ่งความสิ้นไปแห่งคันหาทั้งหลาย

น้ำสังเกตว่า จารึกหลักนี้จารึกบนเสาหิน ๘ เหลี่ยมและข้อความเขียนแบ่งออกเป็น ๘ วรรค นอกจากนั้นข้อความทั้งหมดยังคัดออกมาจากคัมภีร์เป็น ๔ ตอน

เป็นที่ทราบกันดีว่าในพุทธศาสนาของเรานั้น เลขแปดหมายถึงมรรคแปด และเลขสี่หมายถึงอริยสัจ ๔ ดังนั้นผู้ที่ทำจารึกแบบนี้ คงจะตั้งใจทำ เพื่อให้เสาหินหลักนี้เป็นเครื่องหมายแสดงมรรคแปด และอริยสัจ สี่ไปในตัวอีกด้วย

ยิ่งกว่านั้นควรสังเกตว่าเสาศาวิทีที่พบในวัฒนธรรมทวารวดี มักจะใช้เสา
เหลี่ยม

เชิงอรรถ

๑ ความจริงแล้วเป็นคณะโบราณคดีเก็บไป แต่ก็อาจจะเป็นไปได้ว่า เสาไม้แตกออกเป็นหลายชิ้น และบางชิ้นถูกชาวต่างประเทศลักเอาไปจริง ๆ

๒ ข้างซ้าย อยู่ห่างจากอำเภอยะบะลา จังหวัดปัตตานี ประมาณ ๑๕ กิโลเมตร เป็นแหล่งโบราณคดีแหล่งสำคัญ อาจารย์
วีรพันธ์ มาลัยพันธ์ รายงานว่าได้พบโบราณวัตถุสมัยก่อนประวัติศาสตร์ และสมัยทวารวดี เป็นจำนวนมาก ณ ที่แห่งนี้ ดูเรื่อง
ข้างซ้าย โดยวีรพันธ์ มาลัยพันธ์ ตีพิมพ์ในคู่มือภัณฑารักษ์ ตำราฐานภาพ คณะโบราณคดี ๒๕๑๖

๓ ดูข้อความจารึกนี้ใน ประชุมศิลาจารึกภาค ๒: จารึกทวารวดี ศรวิชัย ละโว้ โดยศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ พิมพ์
ครั้งที่ ๒ (แก้ไขใหม่) กรมศิลปากร ๒๕๐๔

๔ ดู ยอร์ช เซเดส์ Une Roue de la Loi avec inscription en Pali provenant du site de P' ra Pathom,
Artibus Asiae, vol. xix, 3/4 1956, p. 221.

๕ จารึกพิมพ์โดย J. Boisselier (J. Boisselier, Un fragment inscrit de Roue de la Loi de Lopburi,
Artibus Asiae, xix, 3/4, 1961, p. 225-231.)

๖ จารึกนี้คัดมาจาก มหาวรรค และเคยตีพิมพ์โดยยอร์ช เซเดส์ ในประชุมศิลาจารึก ภาค ๒: จารึกทวารวดี ศรวิชัย
ละโว้ พิมพ์ครั้งที่ ๒ (แก้ไขใหม่) กรมศิลปากร ๒๕๐๔ หน้า ๒

๗ ดู G. Coedès, Une Roue de la Loi avec inscription en Pali provenant du site de P' ra Pathom,
Artibus Asiae, vol. xix, 3/4, 1956, p. 221.

๘ วินัยปิฎก มหาวรรค เล่ม ๑ มหาขันธกะ หน้า ๒-๓

๙ รมณปัทมา ขุททุกปารุ ในที่สุดคนปิฎก ขุททุกนิกาย สยามรัฐ พ.ศ. ๒๔๖๕ เล่มที่ ๒๕ หน้า ๓๕

นางสาวอุไรศรี วรสระริน และ นางอัญญา จิตสุทธินาถ อ้น แปล

จารึกบนวงพระธรรมจักร

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ขนาดวัตถุ

ลักษณะวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

บาลี

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้าน

ศิลา

กว้าง ๒๐.๕ ซม. สูง ๓๒ ซม.

ชิ้นส่วนพระธรรมจักร

ลบ. ๑๕

วันที่ ๖ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๒๒

วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ตำบลท่าหิน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์ อำเภอเมือง

จังหวัดลพบุรี

ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรี และใกล้เคียง

พระธรรมจักรถือว่า เป็นสัญลักษณ์แทนพระพุทธเจ้าปางปฐม

เทศนา ณ ป่าอิสิปตนมฤคทายวัน เมืองพาราณสี จารึกชิ้นนี้

สลักบนวงพระธรรมจักร ซึ่งโดยทั่วไป วงพระธรรมจักรมักจะ

สลักเป็นลายดอกไม้นานสลักกับลายรูปสี่เหลี่ยมขนมเปียกปูน

สำหรับวงพระธรรมจักรชิ้นนี้ใช้จารึกข้อความแทนลวดลายต่าง ๆ

ที่ปรากฏบนพระธรรมจักรคือ ลายลักษณะคล้ายใบไม้ ลายลูก

จารีกบนางพระธรรมจักร ลป. ๑๕

ประจำขนานกัน และลายหัวซี้ดพระธรรมจักรเป็นลักษณะเฉพาะ
ของศิลปแบบทวารวดี หรือมอญโบราณที่ได้รับอิทธิพลศิลป
อินเดียแบบคุปตะ

ศิลาจารึกส่วนหนึ่งของพระธรรมจักรชิ้นนี้ พบที่วัดพระศรีรัตน
มหาธาตุ ตำบลท่าหิน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

คำจารึก

----อุทปาติ วิชชา อุท-----

คำแปล

ความรู้แจ้งเกิดขึ้นแล้ว

นายเทิม มีเต็ม อ่าน แปล

จารึกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง)

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

เงิน

ลักษณะวัตถุ

เหรียญรูปกลมแบนด้านหนึ่งมีอักษรจารึกอีกด้านหนึ่งมีรูปวัว

ขนาดวัตถุ

เส้นผ่าศูนย์กลาง ๑.๓ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ลป. ๒๐

พบเมื่อ

พุทธศักราช ๒๕๒๒

สถานที่พบ

บ้านคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี

ผู้พบ

นักศึกษาคณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

ปัจจุบันอยู่ที่

ภาควิชาโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร

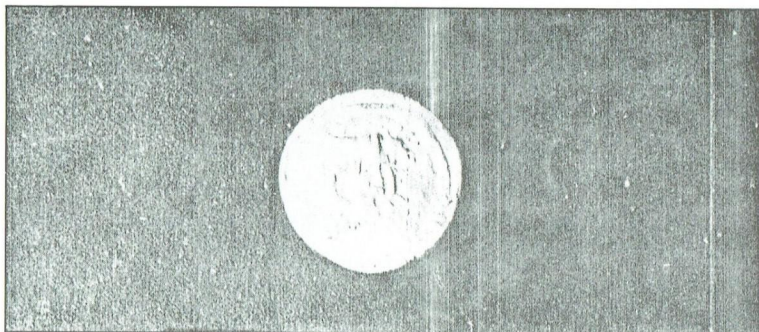
พิมพ์เผยแพร่

ในหนังสือจารึกโบราณฐานแรกพบที่ลพบุรี และใกล้เคียง

ประวัติ

* ในหนังสือเรื่องการขุดค้นและการศึกษาวัฒนธรรมของชุมชนโบราณที่บ้านคูเมือง อำเภออินทร์บุรี จังหวัดสิงห์บุรี ของภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้กล่าว

^๑ ดูเพิ่มเติมที่ เหรียญเงินมีจารึก นฐ. ๕

จารีกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง) ลบ.๒๐ ด้านหน้า

จารีกบนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง) ลบ.๒๐ ด้านหลัง

ถึงเหรียญเงินที่พบที่เมืองดังกล่าวว่า “.....การค้นพบที่สำคัญที่สุดคือ การค้นพบเหรียญเงินมีจารึก แต่ไม่ได้มาจากการขุดค้นเหรียญนี้เป็นของนางแถม พุ่มพวง ชาวบ้านที่อยู่บริเวณตำบลห้วยชัน อำเภออินทร์บุรี แต่เดิมนางตั้งใจว่าจะเก็บไว้ให้ลูกชายห้อยคอ (ถือว่าเป็นของศักดิ์สิทธิ์) แต่ได้ตัดสินใจเอามาให้คณะขุดค้นในปี พ.ศ. ๒๕๒๒ รองศาสตราจารย์ไชศรี ศรีอรุณ ได้ใช้เงินงบประมาณคณะโบราณคดีซื้อมาไว้เป็นของคณะเป็นเหรียญเงินขนาดเล็ก เส้นผ่าศูนย์กลางประมาณ ๑.๑ ซม. ด้านหลังจารึกเป็นตัวอักษรปัลลวะอ่านได้ว่า “ศรีทวารว. สุวรูปุณะ” ..ด้านหน้าของเหรียญเป็นรูปวรมโหนกกับลูกวัว”

ภัณฑารักษ์พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์จึงได้ติดต่อขออนุญาตภาควิชาโบราณคดี คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร เผยแพร่การค้นพบเหรียญที่มีจารึกเหรียญนี้ เมื่อวันที่ ๑ เมษายน ๒๕๒๔ และได้รับความอนุเคราะห์ด้วยดีจากคณะโบราณคดี

คำจารึก

ศรีทวารว (ตี)

สุวรูปุณะ

คำแปล

บุญของผู้เป็นเจ้าของทวารวดี

นางสาวดวงเดือน รุ่งแสงจันทร์ อ่าน

นางสาวอุไรศรี วรตะริน แปล

จารึกบึงคอกช้าง ๑

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๑ บรรทัด

ศิลา

แท่งยาว

กว้าง ๓๐ ซม. สูง ๑๐๕ ซม.

อน. ๑

พุทธศักราช ๒๕๒๒

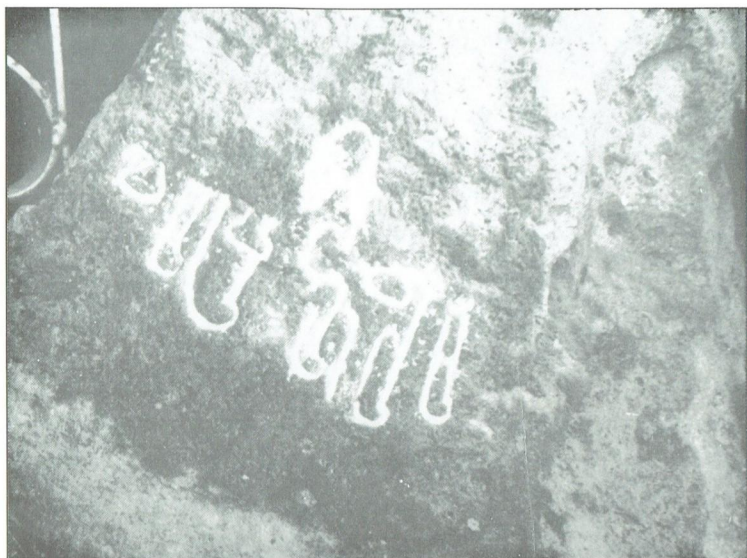
เมืองบึงคอกช้าง ตำบลไผ่เขียว อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี

ไม่ปรากฏหลักฐาน

วัดทุ่งสงบ ตำบลไผ่เขียว อำเภอสว่างอารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี

ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรี และใกล้เคียง

จารึกหลักนี้พบที่เมืองบึงคอกช้าง ตำบลไผ่เขียว อำเภอสว่าง
อารมณ์ จังหวัดอุทัยธานี เมื่อราว พ.ศ. ๒๕๒๒ ต่อมาราวต้นปี
พ.ศ. ๒๕๒๔ จึงได้มีการเคลื่อนย้ายจากเมืองบึงคอกช้างมาเก็บ
รักษาไว้ ณ วัดทุ่งสงบ ตำบลไผ่เขียว ลักษณะของจารึกเป็น
แท่งยาว มีอักษรจารึกอยู่เพียงด้านเดียวของตอนบนเท่านั้น

จารึกบึงคอกช้าง ๑ อน. ๑

เมืองบึงคอกช้างเป็นเมืองโบราณยุคแรกได้รับวัฒนธรรมอินเดียหรือ
สมัยทวารวดีอีกเมืองหนึ่งที่ได้สำรวจพบแล้วหลายเมืองในจังหวัด
อุทัยธานี ลักษณะของเมืองค่อนข้างกลมมีกำแพงดิน (กำแพง-
เมือง) อยู่ด้านนอกและคูเมืองอยู่ด้านใน โบราณวัตถุพบที่เมือง
นี้ได้แก่แท่นหินบด กระจกหิน และที่สำคัญคือจารึก

คำจารึก

วรปุระขวาระ

คำแปล

สมัยที่ปรัชญาเป็นเลิศ

วิจารณ์รูปอักษร

๑. คำว่า ปุระขวา เปรียบเทียบกับคำว่า (ขุขวา) ในจารึกมหานาวิก
พุทธคุปตะ (Inscription of Mahanavika Buddhagubta) จากสำเนาจารึกที่ ๑๐
plate xxib Indian Palaeography by Dr. D.H. Dani
๒. ลักษณะการจารึกอักษรเหมือนกันกับจารึกบนฐานพระพุทธรูปยืนวัดข่อย อำเภอ
บ้านเช่า (อำเภอบ้านหมี่ปัจจุบัน) จังหวัดลพบุรี (ปัจจุบันอยู่ที่วัดเบญจมบพิตร)
คือมีการหยักอักษรไปทางขวามือก่อนที่จะดัดโค้งขึ้นเช่น (ปร)
ซึ่งอยู่ในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๒

นายชะเอม แก้วคล้าย อ่าน แปล

จารึกเขษมมาฯ เมืองศรีเทพ

ทะเบียนจารึก	
อักษร	ปัลลวะ
ภาษา	บาลี
ศักราช	พุทธศตวรรษที่ ๑๒
จารึกอักษร	จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	สี่เหลี่ยม
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๒๓ ซม. สูง ๑๕.๕ ซม.
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	ลป. ๒๓
พบเมื่อ	พุทธศักราช ๒๕๑๕
สถานที่พบ	เมืองศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้พบ	ราษฎรจังหวัดเพชรบูรณ์
ปัจจุบันอยู่ที่	พระปลัดโปรด สุมโน วัดเสาธงทอง ตำบลท่าหิน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี
พิมพ์เผยแพร่	ในหนังสือ จารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรี และใกล้เคียง
ประวัติ	จารึกเขษมมาฯ หลักรุ่นพระปลัดโปรด สุมโนวัดเสาธงทอง ตำบลท่าหิน อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี ได้รับถวายจากราษฎร ผู้หนึ่งที่จังหวัดเพชรบูรณ์เมื่อเดือนพฤษภาคม ๒๕๑๕ แผ่นจารึก ชำรุดแตกออกเป็นหลายชิ้น เจ้าหน้าที่กองหอสมุดแห่งชาติ ได้ ทำการสำรวจและทำสำเนาจารึกไว้ เมื่อวันที่ ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๓

คำจารึก

๑. เย ธมฺมา เหตุปฺปภา
๒. เยสํ เหตุํ ตถาคโธ อห
๓. เต สญฺจ โย นิโรธ
๔. เอวํ วาที มหาสมฺโม ฯ

คำจารึกเรียงตามคาถา

เย ธมฺมา เหตุปฺปภา	เยสํ เหตุํ ตถาคโธ อห
เตสญฺจ โย นิโรธ จ	เอวํ วาที มหาสมฺโม ฯ

คำแปล

พระมหาสมณเจ้าทรงมีพระวาจาอย่างนี้ คือ
 ตรัสธรรมที่มีเหตุเป็นแดนเกิด
 อนึ่ง ตรัสเหตุของธรรมเหล่านั้น
 ตรัสความดับของธรรมเหล่านั้น
 และตรัสอุปายเป็นเหตุดับ (ของธรรมเหล่านั้น)

นายเทิม มีเต็ม อ่าน
 ศาสตราจารย์นาวาอากาศเอก(พิเศษ) แชน ประพัฒน์ทอง แปล

จารึกเมืองศรีเทพ

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๖ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา ประเภทหินทรายเนื้อละเอียดสีเทา (Fine grained sandstone)

ลักษณะวัตถุ

เสากลมรูปสี่เหลี่ยมคล้ายดอกบัวตูม

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๓๖ ซม. สูง ๑๒๘ ซม. หน้า ๕๖ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พข. ๑ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นเลขที่ K 499

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ จังหวัดกรุงเทพฯ

พิมพ์เผยแพร่

ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๒๑ เล่ม ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๖

ประวัติ

ศิลาจารึกหลักนี้เป็นส่วนบนของเสากลมรูปสี่เหลี่ยมคล้ายดอกบัวตูม มีอักษรจารึกโดยรอบ แต่เนื่องจากด้านหนึ่งของเสานั้นเนื้อศิลาแตกหายไป ข้อความในจารึกแต่ละบรรทัดจึงมีอยู่เฉพาะตอนกลางไม่มีส่วนต้นและส่วนปลายบรรทัดทำให้ข้อความในจารึกขาดตอนไปเป็นช่วง ๆ ฉะนั้น การอ่านแปลจึงจับใจความ

จารึกเมืองศรีเทพ พท. ๑

สมบูรณ์ไม่ได้ เมื่อพิมพ์เผยแพร่ในนิตยสารศิลปากรใช้ชื่อเรื่องว่า
ศิลาจารึกศรีเทพ พพ./๑ อักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต พุทธ-
ศตวรรษที่ ๑๒

คำจารึก

๑. ---- วิตุติ ธรรมาศุโจกตา เย----
๒. ---- กนั น ฤษสตุสย กฤต----
๓. ---- เวตตย จิตฺ สโจทยมู-----
๔. ---- ศุ ศิษฏก---สย ยศฺจ/เว -----
๕. ---- หัตถนฤปลิงเหน กุรววตา ปุณฺย----
๖. ---- ปาลเว สุเรา สตุยทธานูวิตา-----

คำแปล

๑. ---- ทพยัและธรรมเหล่าใดอันท่านกล่าวแล้ว -----
๒. ---- วิชาของฤษันั้นไม่กระทำ-----
๓. ---- เขาเป็นผู้รู้ความรู้งเรื่องทั้งสิ้น-----
๔. ---- อันใดของผู้มี---อันตนปกครองไว้แล้ว-----
๕. ---- อันผู้เป็นใหญ่กว่าพระเจ้าแผ่นดินผู้มีประโยชน์ กระทำอยู่---บุญ
(ความดี)-----
๖. ---- ผู้เป็นใหญ่ในปาละทั้งสอง เป็นผู้ประกอบด้วยคำสัตย์และความกรุณา---

วิจารณ์รูปอักษร

๑. คำว่า 𑂔𑂗𑂢𑂰 ฤษสตุสย Dr. A.H. Dani ตัดคำแยกไว้ในหนังสือ Indian Palaeography ของท่านเป็น 𑂔 (ฤษั) คำหนึ่งแต่คำในจารึกสระเอนอักษร ษ มิได้มีว้นเป็นวงกลม จึงมีอาอ่านเป็น อี ได้ และมีอักษร ส ตามมา จึงควรอ่านเป็น ฤษส
๒. อักษร 𑂔 , 𑂕 (น) ไม่มีว้นตอนล่างเหมือนอักษร 𑂔 (ต) ซึ่งบางหลักทำให้สังเกตยากกว่าเป็นอักษร ต หนือ น กันแน่ อักษร น ในจารึก

ศรีเทพนี้เหมือนกับอักษร น ของจารึกโกตกปุระ และตลังตุโว (Kotakapura and Talang Tuwo Inscriptions) ซึ่งอยู่ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒

- ๓ อักษร ๒ (ด) รูปนี้มีใช้ในปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๑ ในจารึกไมยซอนของพระเจ้าภัทรวรมัน (Myson Inscription of Bhadravarman) ต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ในจารึกทัพมวยของพระเจ้าคุณวรมัน Thap-Muoi Inscription of Gunavarman) กลางพุทธศตวรรษที่ ๑๒ อักษร ล จะมีรูปเป็น ๒ และ ๒ เช่นในจารึกถ้ำปราสาทของพระเจ้ามเหศวรมัน ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๒ ถึงต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๓ อักษร ล จะมีรูปเป็น ๐ เช่นในจารึกอังกูมณิกของพระเจ้าชัยวรมัน ฉะนั้นจารึกศรีเทพ จึงจัดอยู่ในต้นพุทธศตวรรษที่ ๑๒

นายเชอเม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกบ้านวังไผ่

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๑๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลาประเภทหินภูเขาไฟบะซอลต์ (Basalt)

ลักษณะวัตถุ

เสาเหลี่ยม

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๒๘ ซม. สูง ๑๓๒ ซม. หน้า ๑๓ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พข. ๒ เลขที่เดิม ๔๖ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นเลขที่ K 978

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

ในป่าใกล้บ้านวังไผ่ อำเภอลำทะเมนชัย จังหวัดเพชรบูรณ์

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

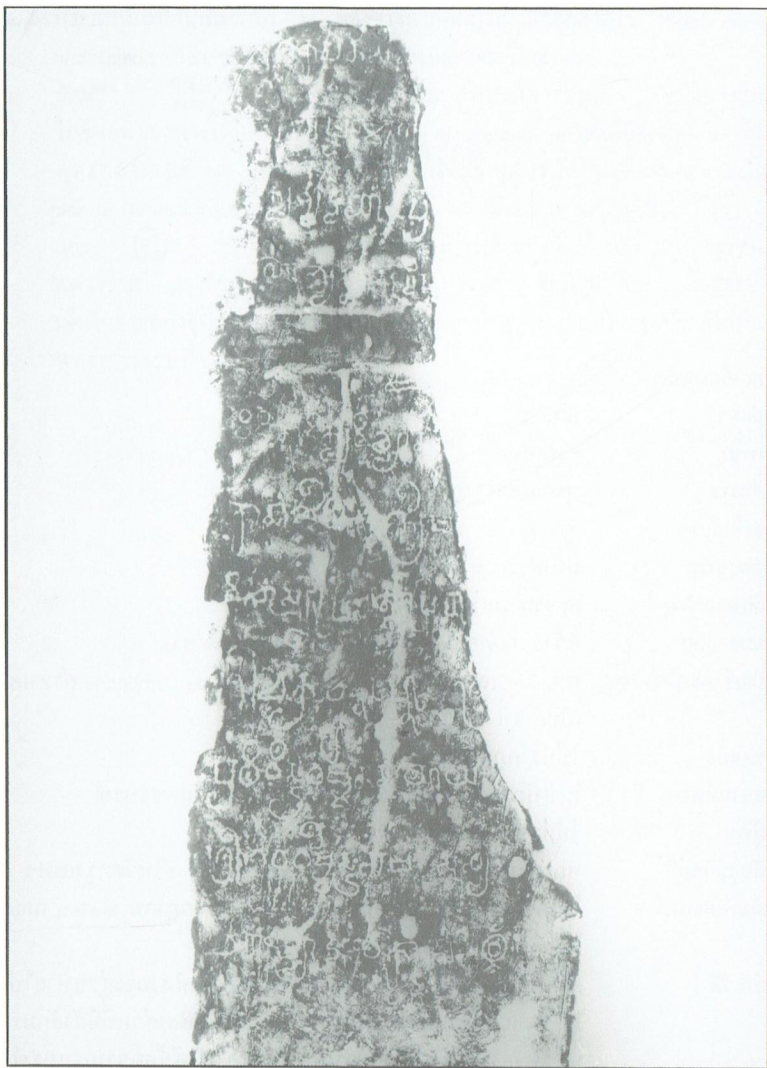
หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ จังหวัดกรุงเทพฯ

พิมพ์เผยแพร่

ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๒๓ เล่ม ๓ กรกฎาคม ๒๕๒๖ และใน Inscriptions du Cambodge V. VII

ประวัติ

ศิลาจารึกหลักนี้เป็นเสาเหลี่ยมมีรอยแตกเนื้อศิลาบางส่วนหายไป ได้เคยมีการซ่อมหลักจารึกนี้ครั้งหนึ่ง แต่เนื้อศิลาส่วนที่มีตัวอักษรหลุดหายไปจึงทำให้การอ่านแปลจารึกไม่ได้ข้อความสมบูรณ์

จารึกบ้านวังไผ่ พท. ๒

อ่านแปลจารึกไม่ได้ข้อความสมบูรณ์
เมื่อนำจารึกนั้นพิมพ์ในนิตยสารศิลปากรได้ใช้ชื่อจารึกว่าศิลาจารึก
ศรีเทพ พข./๒ ต่อมาได้ทราบว่าแต่เดิมได้พบศิลาจารึกหลักนี้
ในป่าห่างจากบ้านวังไผ่ไปทางทิศเหนือประมาณ ๑๐ กิโลเมตร
อยู่ในบริเวณเมืองศรีเทพ อำเภอวิเชียรบุรี จังหวัดเพชรบูรณ์
และได้ย้ายมาเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๔
ในการรวบรวมจารึกอักษรปัลลวะเพื่อจัดพิมพ์เป็นหนังสือจารึก
ในประเทศไทยครั้งนี้ เห็นว่าชื่อของจารึกจะไปเข้ากับศิลาจารึก
ศรีเทพ พข. ๑ จึงเปลี่ยนชื่อใหม่โดยใช้ชื่อสถานที่มาประกอบ
ด้วยโดยกำหนดให้ชื่อว่าศิลาจารึกบ้านวังไผ่
ศิลาจารึกหลักนี้ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้เคยอ่านแปล
เป็นภาษาฝรั่งเศสและนำลงพิมพ์ในหนังสือ *Inscriptions du*
Cambodge เล่ม ๗ แล้ว

คำจารึก

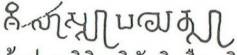
๑. -----ศกปติสัว (ศุสเร)-----
๒. -----ศุภราชภูโม -----
๓. -----(ท)กษุรยุททวนา ปุร -----
๔. -----ลรภยสุตฏริ-----
๕. -----นนท-----
๖. ---วิทโต ทิกษุ วิชยาด -----
๗. ---กานำ ไวรวิภูตฺไยษ -----
๘. ---ศิลาสุธูปเยตฺโสปี รา(ชา)-----
๙. ---ศุริจกฺรวตฺตินปฺตา ศุริ -----
๑๐. ---ปฺฤติวินฺทุรฺวรมฺตนโย ยะ-----
๑๑. ---ศุริภวฺวรมฺนทฺรสมฺส ตฺสย-----
๑๒. ---จ ราชโยทฺทเว กาเล -----

คำแปล

ในปรีชสมัยแห่งศักราช----อันเป็นวันขึ้น ๘ คำ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด
ผู้เป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าจักรพรรดิผู้เป็นพระราชโอรสของพระเจ้าปฤถวี-
นทรวรมัน ผู้เป็นใหญ่เสมอกับพระเจ้าศรีทรวรมัน พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้นเป็นผู้
มีคุณธรรมแผ่ไปในทุกทิศ ผู้มีปัญญาอันฝึกรอบรมาดีแล้ว ผู้มีความยินดี----ผู้มี
เกียรติยศแผ่ไปในทุกทิศ ผู้มีอำนาจอันเป็นที่เกรงกลัวของศัตรูเมืองใกล้เคียงทั้งหลาย
ได้สร้างศิวลึงค์ไว้ ในโอกาสที่ขึ้นครองราชย์ของพระองค์

วิจารณ์รูปอักษร

๑. ลักษณะการจารึกอักษรเกือบทุกตัว เหมือนกับศิลาจารึกจากจังกอล (Inscription From Canggal) สำเนาอักษรจารึกที่ ๖ หน้า Plate XXIB เช่น (โย) (รา) และ (ด) เป็นต้น
๒. บรรทัดที่ ๑ สกปติสัว (ตุสเร) แปลว่าในปรีชสมัยแห่งศักราช--- เป็นคำแปลกลาง ๆ ความจริงแล้วเนื้อความไม่ชัดเจนนัก เพราะอาจจะแปลว่าเป็นแห่งพระเจ้าศกราชก็ได้ เป็นเพราะอักษรหน้าคำว่า สก นั้นหายไป จึงแปลเป็นกลาง ๆ ไว้ เท่าที่สังเกตจากจารึกอื่น ๆ หน้าสก จะเป็นตัวเลขบอกจำนวนศักราช จึงไม่อาจทราบได้ว่า สก เป็นศักราชหรือนามของพระมหากษัตริย์
๓. บรรทัดที่ ๓ คำว่า อทฺวยานุ ถ้าอ่านเป็น อทฺวยาน ไม่สามารถแปลรับกับบทใด หรือจะให้ขยายบทใดได้ เพราะวิภัตติต่างกัน ในที่นี้จึงอ่านเป็น อทฺวยานุ เป็นปรุณมาวิภัตติ ทำหน้าที่ขยายคำว่าราชา ส่วนขีดบนอักษร ญ ที่เป็นเครื่องหมายให้อักษร ญ เป็นตัวสะกดนั้น ตรงกับรอยหินแตกพอดี จึงไม่อาจเห็นอย่างชัดเจนได้
๔. บรรทัดที่ ๘ คำว่า ศิวาสฺ ซึ่ง เป็นคำที่สำคัญมาก เมื่ออ่านผิด ทำให้ข้อความในจารึกเปลี่ยนไปด้วย ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ อ่านคำนี้ว่า ศิวาสฺ โดยตัดเป็น ศิว (พระศิวะ) กับ อฺสฺ (รูป) ความจริง ศิว กับ อฺสฺ สนธิกันจะได้รูปเป็น ศิวสฺ จึงจะถูก เมื่อตัดเป็น ศิวาสฺ แล้วก็ไม่มีความผิด () เครื่องหมายแสดงทวิวิധวิภัตติ ที่จะให้แปลว่า ซึ่งรูปของพระศิวะ และอักษร สฺ มีจุดล่างเป็นพยัญชนะครึ่งตัวไม่อาจแปลว่า รูปได้

ส่วนที่อ่านว่า ศิลาสุ เพราะอักษร ล ชัดเจน เพียงแต่มีรอยหินแตกพาดจากหัวไปถึงหางอักษร ล จึงทำให้เข้าใจว่าเป็นอักษร ว ได้ ส่วนที่มองเห็นเป็นรูป ◌ (นิคหิต) บนสระอานัน เป็นรอยหินแตก เพราะมีอยู่มากรวมหลายจุดด้วยกัน ดังรูปอักษรจารึก (ศิลาสุสภาพเขตโส) เมื่ออ่านเป็น ศิลาสุ ก็จะได้รูป ทุติยาวิภัติ คือ ศิลาะ เพราะมีอักษร ส อยู่หลังจึงให้แปลง ะ (วิสระ) เป็น ส แปลรับกับสภาพเขต ว่าได้สร้างแล้วซึ่งศิลาทั้งหลายหมายถึงศิลาจารึกนั่นเอง

๕. บรรทัดที่ ๗ คำว่า กาน้ำ ชัดเจนอยู่แล้วแต่นิคหิตจะมองเห็นอย่างเบาบาง ท่านศาสตราจารย์ ยอร์จ เซเดส์ อ่านกันว่ากาญาจึงทำให้ความหมายเปลี่ยนไป ซึ่งตามรูปอักษรแล้ว ย่อมเป็นไปได้ ถ้าเป็น กาน้ำ พอใช้ได้ แต่เนื้อความไม่ให้
๖. คำว่า วิภูตโยช แยกเป็น วิภูตย กับ โยช จะเห็นได้ว่าเนื้อความของจารึกนี้ ไม่เกี่ยวข้องกับพระศิวะเลย เป็นการประกาศเกียรติคุณของพระมหากษัตริย์องค์หนึ่งเท่านั้น ตารางแสดงลำดับกษัตริย์เขมร หนังสือศิลปการสาร ปีที่ ๒๒ เล่มที่ ๔ พุทธศักราช ๒๕๒๑ หน้า ๕๐ บอกให้ทราบว่าเป็นพระเจ้าปดิวรินทร์วรมัน มีพระราชโอรสชื่อ ชยวรธนะ หรือพระเจ้าชัยวรมัน แต่เมื่อตรวจดูจากหนังสือประวัติศาสตร์พบว่ามิใช่ใครชดกันอยู่ จึงขอให้ท่านผู้รู้พิจารณาสืบสวนต่อไป

นายชะเอม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกวัดจันทน์ทิ่ก

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๑ บรรทัด

ศิลาประเภทหินทรายสีแดง

ฐานบัว

กว้าง ๘๐ ซม. สูง ๑๖ ซม. หนา ๓๓ ซม.

นม. ๔

ไม่ปรากฏหลักฐาน

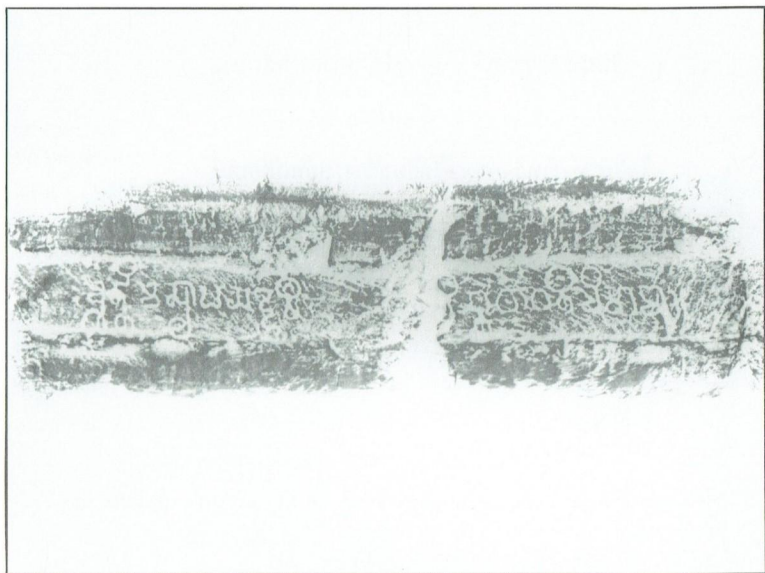
วัดจันทน์ทิ่ก ตำบลจันทน์ทิ่ก อำเภอปากช่อง จังหวัดนครราชสีมา

ไม่ปรากฏหลักฐาน

หน่วยศิลปากรที่ ๖ อำเภอพิมาย จังหวัดนครราชสีมา

ครั้งแรก

ศิลาจารึกหลักนี้มีสภาพชำรุดสาคเนาจารึกที่หอสมุดแห่งชาติมีอยู่ไม่สามารถเห็นรูปอักษรได้ชัดเจนโดยเฉพาะ หลังคำว่า เทวีรูปอักษรหายไปทำให้ไม่ทราบพระนามของเทวีนัน คงปรากฏอยู่เฉพาะคำส่วนท้ายของพระนามว่า จินดาภา ซึ่งไม่ได้ใจความที่แน่ชัดในการอ่านแปล จึงเว้นไม่แปลศัพท์คำนี้ ในส่วนลักษณะรูปสัณฐานของเส้นอักษรนัน เหมือนกับรูปอักษรที่ปรากฏในศิลาจารึกเมืองศรีเทพ พช. ๑ จังหวัดเพชรบูรณ์ จึงสันนิษฐานว่าน่าจะ

จารึกวัดจันทิก นม. ๔

เป็นจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยเดียวกันคือประมาณพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๒

คำจารึก

มรดุติมสุธูปยเหตุเวี ----(จิ)นุตาถา คตีมิมามุ

คำแปล

ครั้งนั้น พระเทวี-----ได้คิดสร้างรูปอันเป็นคตินี้

นายชะเอน แก้วคล้าย อ่าน แปล

จารึกถ้ำเปิดทองด้านใน

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้าน มี ๑ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

ผนังภายในถ้ำ

ขนาดวัตถุ

บริเวณจารึกขุดหินผนังถ้ำให้เรียบเป็นหน้าสมุद्रลิก ๕ มม.
กว้าง ๑๓ ซม. ยาว ๖๘ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

บร. ๓ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่
K 513

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

ถ้ำเปิดทอง ตำบลประจำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

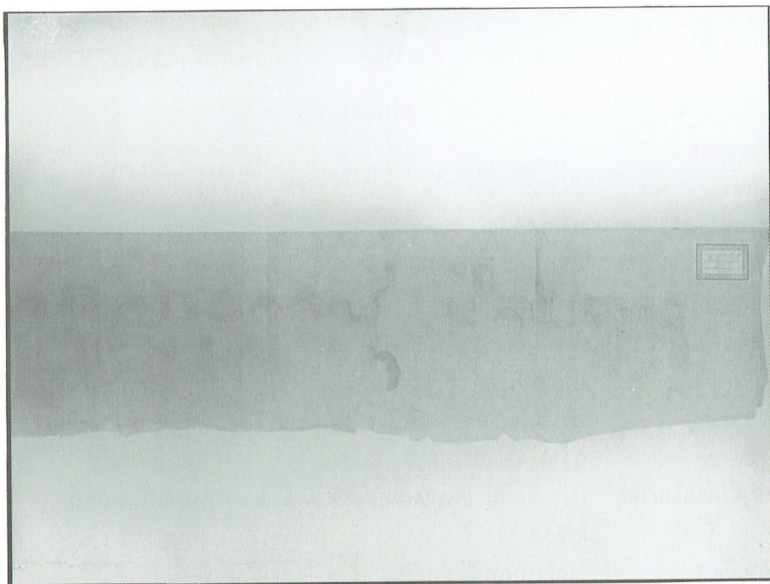
ถ้ำเปิดทอง ตำบลประจำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

ศิลาจารึกถ้ำเปิดทอง เป็นจารึกที่ปรากฏอยู่บริเวณผนังถ้ำด้านนอก
และด้านในของถ้ำ มีหลักฐานตามประวัติเดิมกล่าวไว้ว่า ถ้ำเปิด
ทองนี้อยู่ในเทือกเขาเตี้ย ๆ เขตอำเภอลำปลายมาศ และอำเภอนางรองติดต่อกัน ระหว่างเทือกเขาในเขตลำปลายมาศ มีรอย
หักน้ำไหลผ่านได้ บริเวณถ้ำมีรอยน้ำเซาะ เป็นชอกหินขาดเป็น

จารึกถ้ำเปิดทองด้านใน บร. ๓

ตอน ๆ รูปคล้าย เรือโป๊ะบ้างเรือกลไฟบ้าง บริเวณอักษรจารึก
นั้นมียอยขุดหินผนังถ้ำลึก ๕ มิลลิเมตร ให้ผนังเรียบเป็นหน้า
สมุดแล้วจึงจารึกตัวอักษร มีผู้เล่ากันว่า ภายในถ้ำนี้แต่เดิมมีเสาค้ำ
หินกำแพงถ้ำอยู่ด้วย แต่ปัจจุบันเสานั้นไม่มีแล้ว คงมีแต่หลุม
เปล่า

ถ้ำเปิดทอง ปัจจุบันกำหนดเป็นพื้นที่อยู่ด้านทิศตะวันตก
ของบ้านหินโดนใหญ่ ตำบลประคำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์
บริเวณผนังถ้ำเปิดทองมีอักษรจารึก ๓ ตอนอยู่ภายใน
ถ้ำตอนหนึ่ง เรียกชื่อว่า ศิลาจารึกถ้ำเปิดทองด้านใน บร. ๓ อีก
ตอนหนึ่ง อยู่บริเวณผนังถ้ำด้านนอก เรียกชื่อว่า ศิลาจารึกถ้ำ
เปิดทองด้านนอก บร. ๓ อีกตอนหนึ่งซึ่งเป็นตอนที่ ๓ อยู่บริเวณ
ผนังถ้ำด้านนอกเช่นเดียวกัน เรียกชื่อว่า ศิลาจารึกผนังถ้ำเปิด
ทอง บร. ๕

ข้อความในจารึกบริเวณผนังด้านนอกถ้ำกล่าวถึงพระเจ้าจตรเสน กษัตริย์ผู้
เรืองอำนาจแห่งกัมพูประเทศ ส่วนข้อความในจารึกบริเวณผนังด้านในถ้ำนั้นกล่าวถึง
การบูชาพระผู้เป็นเจ้า

คำจารึก

ภคตยา ภควตศรมมุกตา ปิตุโร

คำแปล

มารดาและบิดาทั้งสองได้ถึงพระผู้เป็นเจ้าว่าเป็นที่พึ่งด้วยความภักดี

อธิบายและวิจารณ์รูปอักษร

๑. ศิลาจารึกหลักนี้จารึกด้วยอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต แต่เป็นการใช้ภาษา
สันสกฤตที่ไม่ถูกต้องนัก แสดงถึงผู้จารึกยังไม่เข้าใจภาษาสันสกฤตเพียงพอ เช่น
คำว่า ภควต จากศัพท์เดิมว่าภควตุ เมื่อเป็นทวิตยาวิกตติ ควรเป็น ภควติ แต่
ในจารึกเพียงแต่วางรูปศัพท์ไว้โดยไม่ประกอบวิกตติ

๒. คำว่า ปิตุโร ถ้าเป็นภาษาสันสกฤต ทวิพจน์จะเป็น ปิตเร เข้าใจว่า ผู้จารึกมีความถนัดทางภาษาบาลี เพราะบาลี พหูพจน์จะเป็น ปิตโร แต่อักษร ต เป็นพยัญชนะเต็มตัว ฉะนั้นคำว่า ปิตุโร อักษร ตุ ครึ่งตัวจะไม่มีทั้งภาษาบาลีและสันสกฤต เข้าใจว่า ผู้จารึกต้องการจะให้ เป็น ปิตโร (ศัพท์บาลี) แต่จารึกอักษรซ้อนเป็นภาษาสันสกฤต
๓. คำว่า ศรณมุกตา อ่าน ตามความเข้าใจว่า น่าจะเป็นอย่างนั้น เพราะการใช้ศัพท์ผิดๆ ดังกล่าว อักษร ค คงจารึกตกจึงไว้บนอักษร ม และ ต แยกศัพท์เป็น ศรณ (ศรณะ) + มุกตา มีสระ อุ อยู่หลัง แปลงนิทหิตเป็น มุ
๔. รูปอักษรจารึกเหมือนกันกับอักษรจารึกวัดสุปฏิหาราม ฉะนั้น จึงจัดอยู่ในสมัยเดียวกันคือ ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๒

นายพะยอม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกถ้ำเปิดทองด้านนอก

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

ผนังถ้ำด้านนอก

ขนาดวัตถุ

บริเวณจารึกขุดหินผนังถ้ำให้เรียบเป็นหน้าสมดุกลึกประมาณ ๕ มม. กว้าง ๓๐ ซม. ยาว ๘๙ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

บร. ๔ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 514

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

ถ้ำเปิดทอง ตำบลपर्คำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

ถ้ำเปิดทอง ตำบลपर्คำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

ดูเพิ่มเติมที่ศิลาจารึกถ้ำเปิดทองด้านใน บร. ๓

คำจารึก

๑. ปุณฺณวิ(ธ) รสฺย นุณฺณเตะ ปุณฺณกัรฺตฺตํ-----เสา-----
 ปุร--ตฺทริ ส จิตฺตเสน
 ๒. -----ปุณฺณโนธิจฺจณู-----นุต เสา -----
 ปุป-----

คำแปล

๑. พระเจ้าจิตรเสนพระองค์นั้น-----เกียรติอันยิ่งใหญ่ของพระราชา
 ผู้ครองแผ่นดิน
 ๒. -----แผ่ไป-----

อธิบายและวิจารณ์รูปอักษร

๑. รูปอักษรเหมือนกันกับศิลาจารึกวัดสุปัฏนารามอันเป็นของพระเจ้ามเหศวร
 ๒. อักษรขำรดและลบเลือนมาก ไม่สามารถอ่านได้ทั้งหมด เข้าใจว่าเป็นการประกาศ
 เกียรติคุณของพระเจ้ามเหศวรเหมือนหลักอื่น ๆ

นายเชอม แก้วคล้าย อ่าน แปล

จารึกผนังถ้ำเปิดทอง

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

ผนังถ้ำด้านนอก

ขนาดวัตถุ

บริเวณจารึกขุดหินผนังถ้ำให้เรียบเป็นหน้าสมุดเล็กประมาณ ๕ มม. กว้างประมาณ ๓๐ ซม. ยาวประมาณ ๘๐ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ปร. ๕

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

ถ้ำเปิดทอง ตำบลपर्ค้ำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

ถ้ำเปิดทอง ตำบลपर्ค้ำ อำเภอนางรอง จังหวัดบุรีรัมย์

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

ดูเพิ่มเติมที่ ศิลาจารึกถ้ำเปิดทองด้านใน ปร ๓

คำจารึก

๑. -----กิริตติ-----จิตรเสน
 ๒. -----

คำแปล

๑. -----เกียรติ-----พระเจ้าจิตรเสน
 ๒. -----

อธิบายและวิจารณ์รูปอักษร

๑. รูปอักษรลบเลือนมากและเป็นอักษรจำลองที่ไม่ถูกต้องจึงไม่สามารถอ่านได้ทั้งหมด
 ๒. ข้อความของจารึกเข้าใจว่า เป็นอย่างเดียวกันกับหลักจารึก บร. ๔ ซึ่งเป็นการประกาศเกียรติคุณของพระเจ้ามเหศวรธรรมัน

นายพะเอน แก้วคล้าย อ่าน แปล

จารึกวัดศรีเมืองแอม

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัดอุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๓ บรรทัด

ศิลา ประเภหินชนวนสีเขียว

แท่งสี่เหลี่ยม ขำรุค

กว้าง ๓๐ ซม. ยาว ๘๘ ซม.

ขก. ๑๕

วันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๗

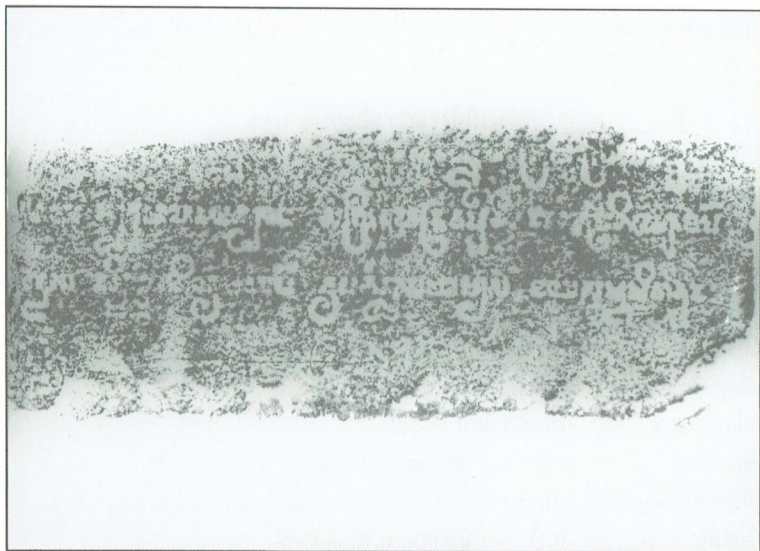
วัดศรีเมืองแอม กิ่งอำเภอเขาแสนกวาง จังหวัดขอนแก่น

เจ้าหน้าที่กองหอสมุดแห่งชาติ

วัดศรีเมืองแอม กิ่งอำเภอเขาแสนกวาง จังหวัดขอนแก่น

ครั้งแรก

บรรดาจารึกอักษรปัลลวะ พบในบริเวณภาคอีสานของประเทศไทย มีจารึกกลุ่มหนึ่งจำนวน ๕ หลัก เป็นจารึกที่สร้างขึ้นในสมัยเดียวกัน มีอักษรข้อความเหมือนกันได้แก่ศิลาจารึกวัดศรีเมืองแอม ขก. ๑๕ จังหวัดขอนแก่น ศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๑ ศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๒ ศิลาจารึกวัดสุปฏิหาราม อบ. ๔ และ

จารึกวัดศรีเมืองแอม ขก. ๑๕

ศิลาจารึกถ้ำภูหมาโน อบ. ๕ จังหวัดอุบลราชธานี
ข้อความในจารึกกล่าวถึงพระเจ้าจันทรเสน กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ทรง
ได้ชัยชนะเหนือกัมพูประเทศและได้เฉลิมพระนามว่าศรีมเห-
นทรวรมัน อีกทั้งโปรดให้สร้างรูปเคารพต่าง ๆ ลัทธิไศวนิกาย
ไว้เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งชัยชนะของพระองค์
หลักฐานที่ได้จากจารึกทั้ง ๕ หลักนี้แสดงให้เห็นถึงอารยธรรม
แถบลุ่มแม่น้ำชี และลุ่มแม่น้ำมูลในระหว่างพุทธศตวรรษที่ ๑๑-
๑๒ อันมีผู้นำของอาณาจักรนับถือศาสนาพราหมณ์ลัทธิไศวะ-
นิกาย และถึงแม้ว่าจารึกเหล่านั้นจะได้ถูกเคลื่อนย้ายจากแหล่ง
เดิมแล้วก็ตาม แต่ก็คงจะไม่ไกลไปจากภูมิภาคลุ่มน้ำทั้งสอง
ดังกล่าวแล้วนั้น

คำจารึก

๑. -----(ชำรุด) -----

๒. -----มาข ะ ปุรววลกษมณะ
ส ศรีมเหนทรวรมัน นามเภเชภิเชกขม
๓. -----
-----สุธาปยมาส ชยจิหนามิวดมณะ

คำแปล

พระองค์ (พระเจ้าจันทรเสน) -----
ผู้มีพระนามปรากฏในด้านคุณธรรมแต่พระเยาว์ได้รับพระนามอันเกิดจากการอภิเษก
ว่า พระเจ้ามเหนทรวรมัน -----ได้สร้าง-----อันเป็นเครื่องหมาย
แห่งชัยชนะของพระองค์-----

นายเชอม แก้วคล้าย อ่าน แปล

จารึกปากน้ำมูล ๑

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้าน มี ๖ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

รูปเสมา

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๓๕ ซม. สูง ๒๕๐ ซม. หนา ๓๖ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

อบ. ๑ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นเลขที่ K 496

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน สืบตรวจครั้งสุดท้ายเมื่อ วันที่ ๒๒ มีนาคม

พ.ศ. ๒๕๒๗

สถานที่พบ

ฝั่งขวาปากน้ำมูล ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัด

อุบลราชธานี

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

ฝั่งขวาปากน้ำมูล ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัด

อุบลราชธานี

พิมพ์เผยแพร่

ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๒๕ เล่ม ๓ กรกฎาคม ๒๕๒๔

ประวัติ

ศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๑ นี้ เจ้าหน้าที่กองหอสมุดแห่งชาติ
สำรวจครั้งสุดท้ายเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๗ ได้พบ

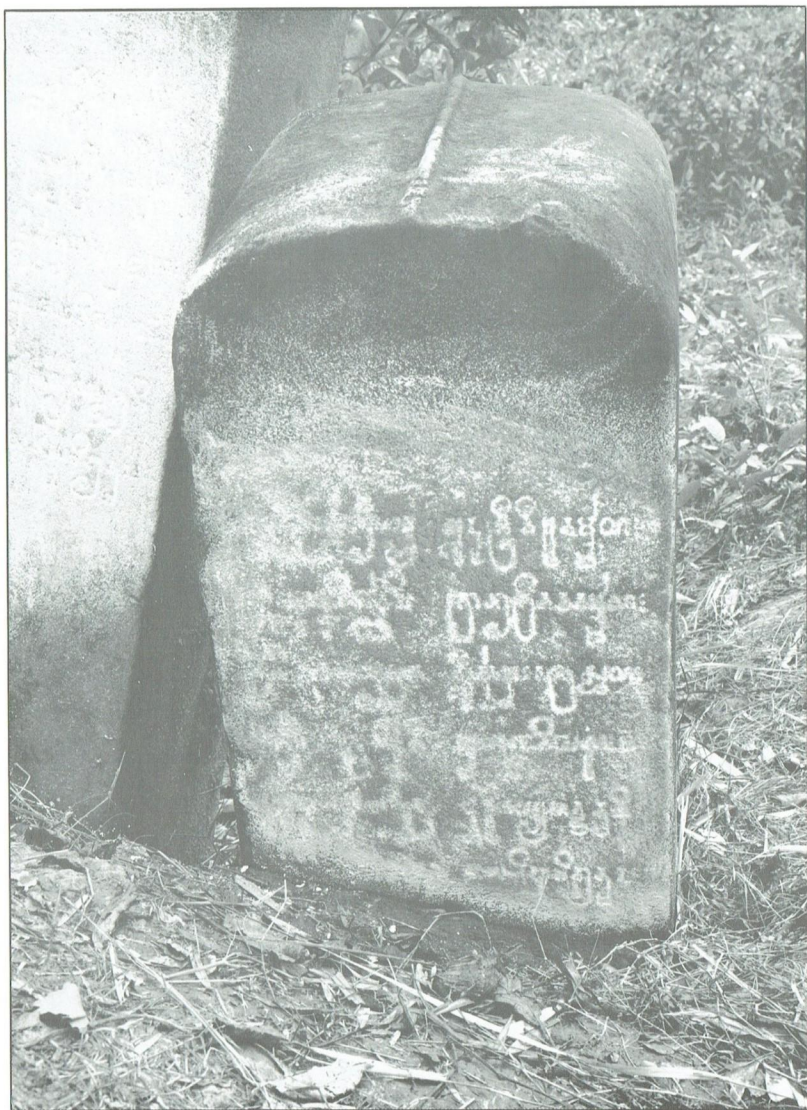

จารึกปากน้ำมูล ๑ อบ. ๑

หลักจารึกวางตั้งอยู่คู่กับศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๒ บริเวณฝั่ง
 ขวาปากน้ำมูลเมื่อแรกพบหลักจารึกทั้งสองจมอยู่ในดินจนถึง
 ส่วนที่มีอักษรจารึก สภาพของหลักจารึกอยู่ในลักษณะถูกเคลื่อน
 ย้ายมาจากที่อื่น และนำมาปักวางหรือทิ้งไว้ ณ ที่นั้น เป็นเวลา
 นานจึงได้ขุดดินลงไปหลายส่วน ศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๑ นี้
 มีข้อความในจารึกและลักษณะรูปอักษรจารึก เหมือนกับศิลา
 จารึกปากน้ำมูล อบ. ๒ ศิลาจารึกวัดสุปัฏนาราม อบ. ๔ ศิลา
 จารึกถ้ำภูหมาโน อบ. ๕ และศิลาจารึก วัดศรีเมืองแอม ขก. ๑๕
 จะต่างกันเฉพาะนามของรูปเคารพที่สร้างเท่านั้นข้อความในจารึก
 กล่าวถึงพระเจ้าจิตรเสน กษัตริย์ผู้ยิ่งใหญ่ทรงได้ชัยชนะเหนือ
 กัมพูประเทศและได้เฉลิมพระนามว่าศรีมเหศวรมัน อีกทั้ง
 โปรดให้สร้างสิวลึงค์ไว้บนภูเขานี้ เพื่อเป็นเครื่องหมายแห่งชัย
 ชนะของพระองค์ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในศิลาจารึกวัด
 ศรีเมืองแอม ขก. ๑๕)

จารึกปากน้ำมูล ๒

ทะเบียนจารึก	
อักษร	ปัลลวะ
ภาษา	สันสกฤต
ศักราช	พุทธศตวรรษที่ ๑๒
จารึกอักษร	จำนวน ๑ ด้านมี ๖ บรรทัด
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	รูปเสมา
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๓๘ ซม. สูง ๑๕๐ ซม. หน้า ๒๘.๕ ซม.
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	อบ. ๒ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นเลขที่ K 497
พบเมื่อ	ไม่ปรากฏหลักฐาน สํารวจครั้งหลังสุดเมื่อ วันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓
สถานที่พบ	ฝั่งขวาปากน้ำมูล ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัด อุบลราชธานี
ผู้พบ	ไม่ปรากฏหลักฐาน
ปัจจุบันอยู่ที่	ฝั่งขวาปากน้ำมูล ตำบลโขงเจียม อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี
พิมพ์เผยแพร่	ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๒๕ เล่ม ๓ กรกฎาคม ๒๕๒๔
ประวัติ	ศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๒ นี้ เจ้าหน้าที่กองหอสมุดแห่งชาติ สํารวจครั้งหลังสุดเมื่อวันที่ ๒๒ มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้พบ

จารึกปากน้ำมูล ๒ อบ. ๒

หลักจารึกวางตั้งอยู่คู่กับศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๑ บริเวณฝั่ง
ขวาปากน้ำมูล เมื่อแรกพบ หลักจารึกทั้งสองจมอยู่ในดินจนถึง
ส่วนที่มีอักษรจารึก สภาพของหลักจารึกอยู่ในลักษณะถูกเคลื่อน
ย้ายมาจากที่อื่น และนำมาปักวาง หรือทิ้งไว้ ณ ที่นั้นเป็นเวลา
นานจึงได้จมดินลงไปหลายส่วน

ศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๒ นมัสการความในจารึกและลักษณะรูป
อักษรจารึกเหมือนกับศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๑ ศิลาจารึกวัด
สุปฏิหาราม อบ. ๔ ศิลาจารึกถ้ำภูหมาโน อบ. ๕ และศิลาจารึก
วัดศรีเมืองแอม ขก. ๑๕ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในศิลาจารึก
วัดศรีเมืองแอม ขก. ๑๕)

คำจารึก

๑. นปฺตา ศรีสารวูเคมสุข	สุนุศฺรวีรวรมณะ
๒. สกฺตยา นุมกนิขฺโจปี	ภฺรตา ศรีภวรวรมณะ
๓. ศรีจิตรเสนนามาย	ะ ปุรวูมาหตลกษณะ
๔. ส ศรีมเหศวรวรมเมติ	นาม เกษภิกษกษม
๕. ชิตูเวนนเทศมจิต-	งฺศิริสสฺสเยห ภูฤฤติ
๖. ลิงฺคนนิเวศยามาส	ชยจิหฺนมิวาคุมณะ

คำแปล

พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด ทรงพระนามว่าจิตรเสน ผู้เป็นพระโอรสของ
พระเจ้าศรีวรวรมัน เป็นพระราชนัดดาของพระเจ้าศรีสารวูเคมะ (แปลตามศัพท์ที่
อ่าน) แม้โดยศักดิ์จะเป็นพระอนุชา แต่ก็เป็นพระเชษฐาของพระเจ้าศรีภวรวรมัน ผู้มี
พระนามปรากฏในด้านคุณธรรมแต่พระเยาว์ พระเจ้าแผ่นดินพระองค์นั้น ได้รับ
พระนามอันเกิดจากการอภิเษกว่า “พระเจ้าศรีมเหศวรวรมัน” (หลังจาก) ขณะประเทศ
(กัมพู) นี้ทั้งหมดแล้ว ได้สร้างพระศิวลึงค์ อันเป็นเสมือนหนึ่ง เครื่องหมายแห่งชัย
ชนะของพระองค์ ไว้บนภูเขานี้

วิจารณ์รูปอักษร

๑. คำว่า ศุริสารวูเกามสุข น่าจะอ่านเป็น ศุริสารวูเกามสุข อันตรงกับพระนามของพระเจ้าศุริสารวูเกามะ แต่รูปอักษรไม่อาจอ่านเป็นอักษร ฦ ได้ เพราะอักษร ฦ ที่คำว่า ฦราดา ศุริภวรูมมณะ และภูกฤติ มีรูปเป็น ๕ ซึ่งเส้นทางซ้ายมือส่วนบนจะลาดต่ำลงแต่คำว่า ศุริสารวูเกามสุข รูปอักษร ๕ (ค) ไม่มีการลาดต่ำของเส้นทางซ้ายมือ จึงไม่อาจอ่านเป็นอักษร ฦ ได้และต้องแปลไปตามรูปอักษรที่อ่านด้วย
๒. คำว่า ศุริวิรวูมมณ อันเป็นคำสุดของบรรทัดแรก ในศิลาจารึกวัดสุปัฏนาราม ที่อักษร ณ ไม่มีวิสระ (ะ) เหมือนคำสุดของบรรทัดที่ ๒ และที่ ๓ ซึ่งลักษณะนี้คำว่า ศุริวิรวูมมณ ไม่อาจแปลเป็น ชัยฐวิภักติได้ แต่คำเดียวกันนี้ในศิลาจารึกปากน้ำมูลปรากฏวิสระ (ะ) ชัดเจน ฉะนั้นจึงเข้าใจว่า วิสระ (ะ) ที่อักษร ณ แห่งศิลาจารึกวัดสุปัฏนาราม ได้ลบเลือนไป
๓. บรรทัดที่ ๓ คำสุดของบาทแรก คือ นามาย และคำต้นของ บาทที่ ๒ คือ ปูรวูว เป็นบทสนธิ โดยแยกเป็น นามายะ + ปูรวูว อักษร ป เป็นพยัญชนะ อโฆษะ เมื่อมีวิสระ (ะ) อยู่หน้าให้คงรูปวิสระ (ะ) ไว้ แต่ฉันทลักษณ์ต้องการเสียงเป็น ลมฺ (เบา) ฉะนั้นจะคงรูปวิสระไว้ไม่ได้ จึงแปลงวิสระเป็นรูป $\oplus$ อาศัยอยู่บนอักษร ป โดยไม่ต้องออกเสียง ซึ่งเหมือนกับที่มีในศิลาจารึกไตรภูมิ (Traikūṭaka inscriptions) ของอินเดียประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๑

นายเชอเม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์รูปอักษร
นายชูศักดิ์ ทิพย์เกษร และ นายจิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ตรวจ

จารึกวัดสุปฏิณาราม ๑

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัดสุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

ปัลลวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จำนวน ๑ ด้านมี ๖ บรรทัด

ศิลา

รูปเสมา

กว้าง ๕๕ ซม. สูง ๑๐๑ ซม. หน้า ๑๑ ซม.

อบ. ๔ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 508

พุทธศักราช ๒๔๖๕

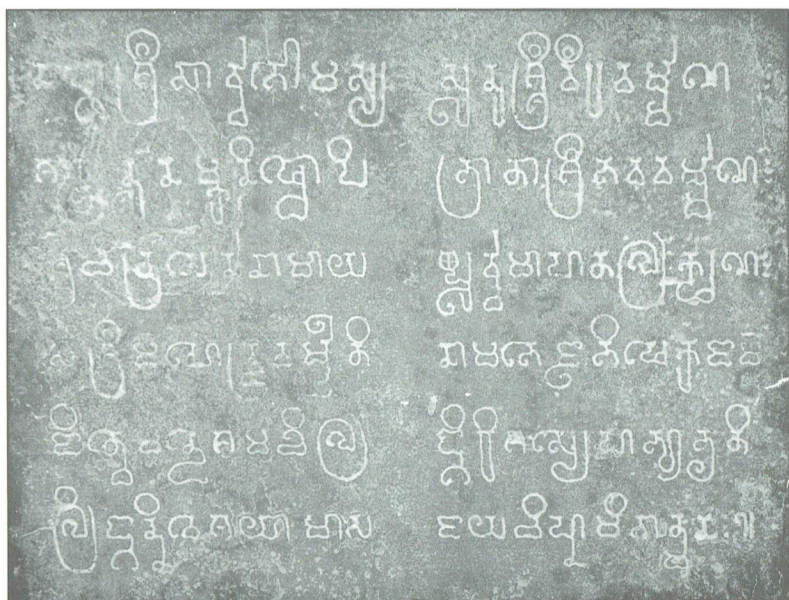
ถ้ำภูหมาโน อำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี

รองอำมาตย์โท หลวงแก้วกาญจนเขตร

วัดสุปฏิณาราม อำเภอเมือง จังหวัดอุบลราชธานี

ในนิตยสารศิลปากร ปีที่ ๒๕ เล่ม ๓ กรกฎาคม ๒๕๒๔

ศิลาจารึกวัดสุปฏิณาราม อบ. ๔ เดิมชื่อศิลาจารึกถ้ำภูหมาโน หรือศิลาจารึกถ้ำศิลาผา รองอำมาตย์โทหลวงแก้วกาญจนเขตร นายอำเภอสุวรรณารี่ ซึ่งปัจจุบันเปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอโขงเจียม จังหวัดอุบลราชธานี ได้นำสำเนาจารึกนั้นมอบให้แก่หอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕ แต่นาย A.H.DANI เรียกชื่อศิลาจารึก

จารึกวัดสุปฏิหาราม ๑ อป. ๔

หลักนี้ว่า ศิลาจารึกฉำปราชของพระเจ้ามเหศวรมัน
 ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๒ และ ๒๕๒๓ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ
 ได้พบศิลาจารึกหลักนี้ อยู่ที่วัดสุปัฏนาราม อำเภอเมือง จังหวัด
 อุบลราชธานี แต่ยังไม่พบหลักฐานว่าใครเป็นผู้นำมาจากฉำ
 ภูหมาไน ตั้งแต่เมื่อไรคงได้หลักฐานเพียงทราบว่าเป็นศิลาจารึก
 หลักเดียวกับศิลาจารึกซึ่งรองอำมาตย์โทหลวงแก้วกาญจนเขตร
 ได้เคยทำสำเนาส่งมาให้หอสมุดแห่งชาติ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๕
 ศิลาจารึกวัดสุปัฏนาราม อบ. ๔ นี้มีข้อความในจารึกและลักษณะ
 รูปอักษรจารึกเหมือนกับศิลาจารึกปากน้ำมูล อบ. ๑ ศิลาจารึก
 ปากน้ำมูล อบ. ๒ ศิลาจารึกฉำภูหมาไน อบ. ๕ และศิลาจารึก
 วัดศรีเมืองแอม ขก. ๑๕ (โปรดดูรายละเอียดเพิ่มเติมในศิลาจารึก
 วัดศรีเมืองแอม ขก. ๑๕)

จารึกคอนเมืองเตย

ทะเบียนจารึก

อักษร

ปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๒

จารึกอักษร

จำนวน ๔ แผ่น ๆ ละ ๑ ด้านมี ๔ บรรทัดทุกด้าน

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

สี่เหลี่ยมผืนผ้า

ขนาดวัตถุ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ชศ. ๖

พบเมื่อ

พุทธศักราช ๒๕๒๖

สถานที่พบ

เมืองโบราณคอนเมืองเตย บ้านสงเปลือย ตำบลสงเปลือย
อำเภอกำเขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร

ผู้พบ

เจ้าหน้าที่หน่วยศิลปากรที่ ๖ จังหวัดนครราชสีมา

ปัจจุบันอยู่ที่

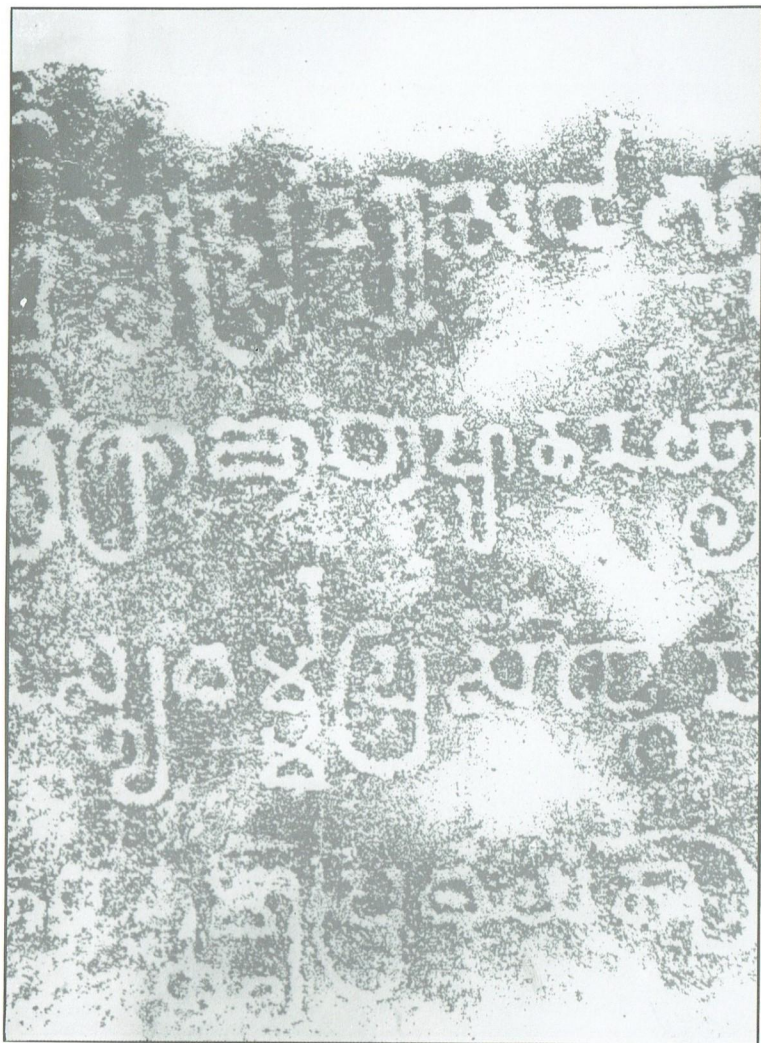
หน่วยศิลปากรที่ ๖ จังหวัดนครราชสีมา

พิมพ์เผยแพร่

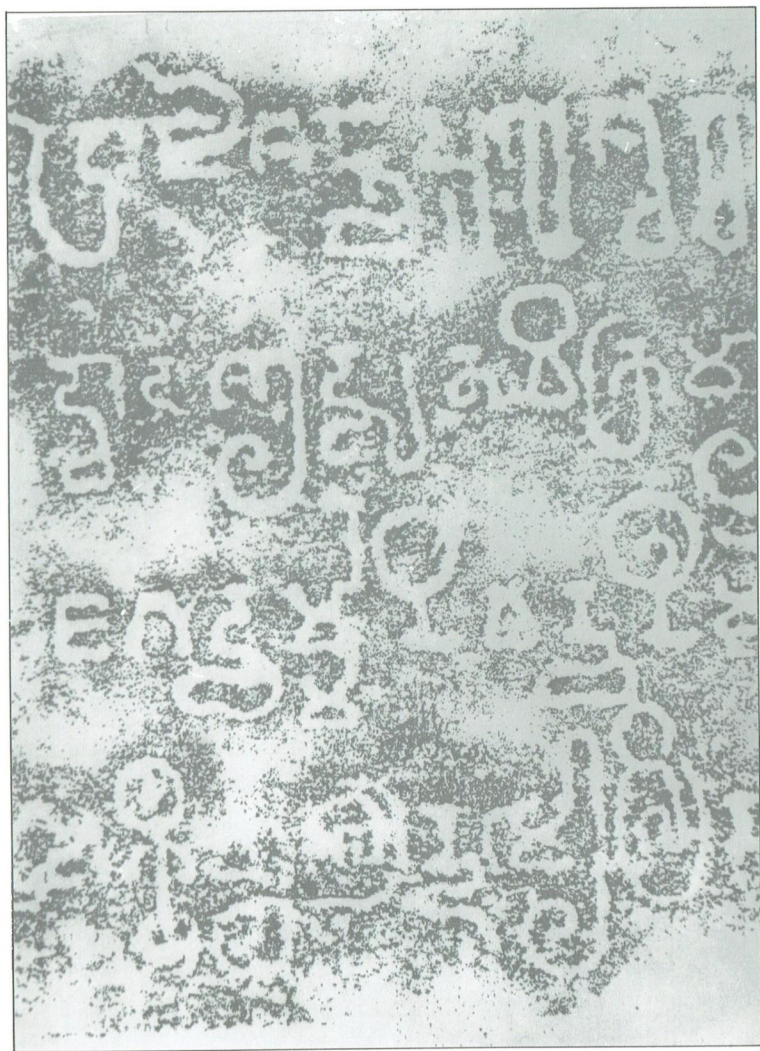
ในนิตยสารศิลปากรปีที่ ๒๙ เล่ม ๒ พฤษภาคม ๒๕๒๘

ประวัติ

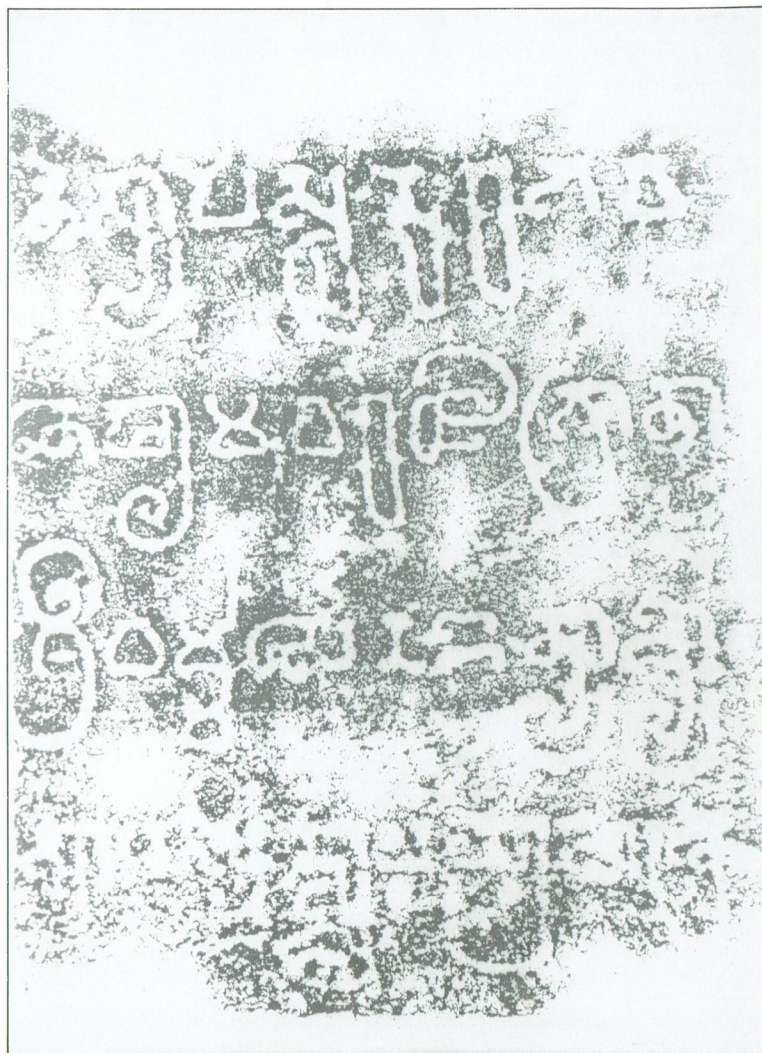
หัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๖ ได้พบแผ่นหินทรายมีอักษรโบราณ
จารึกอยู่ ๔ แผ่น จารึกอักษร ๑ ด้าน ๆ ละ ๔ บรรทัด บริเวณ
โบราณสถานคอนเมืองเตย บ้านสงเปลือย ตำบลสงเปลือย อำเภอกำ
เขื่อนแก้ว จังหวัดยโสธร ได้ส่งภาพถ่ายจารึกให้กองหอสมุด

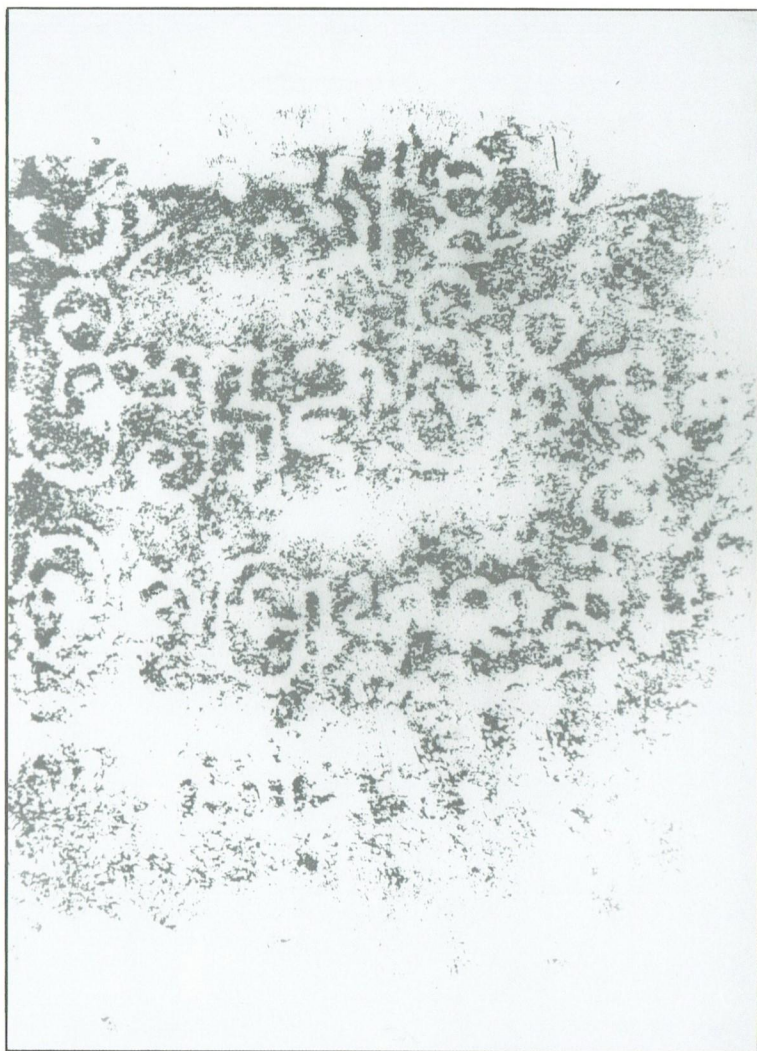
จารึกดอนเมืองเตย ยศ.๖ แผ่นที่ ๑

จารึกดอนเมืองเตย ยศ. ๖ แผ่นที่ ๒

จารึกดอนเมืองเตย ยส. ๖ แผ่นที่ ๓

จารึกดอนเมืองเตย ยส. ๖ แผ่นที่ ๔

แห่งชาติ เพื่อให้เจ้าหน้าที่อ่านแปลเมื่อวันที่ ๑ กรกฎาคม ๒๕๒๖
จารึกนี้เป็นเพียงชิ้นส่วนของจารึกที่ชำรุดหักออกเป็นท่อน ๆ
หรือไม่ก็อาจนำศิลาเป็นชิ้น ๆ มาจารึกข้อความให้ต่อเนื่องกัน
เพื่อติดตั้ง ณ โบราณสถานแห่งใดแห่งหนึ่ง เพราะข้อความของ
จารึกทั้ง ๔ ชิ้นนี้ไม่มีข้อความสัมพันธ์กันเลย คงจะยังมีส่วน
ที่ยังไม่พบซึ่งสามารถนำมาต่อให้ข้อความสัมพันธ์กันได้

คำจารึกแผ่นที่ ๑

๑. ศรีมานุปรวรเสโน ภู-----
๒. ศรีโกโรจพาหุตนยา -----
๓. นสตุยธรมบปรสงเคน -----
๔. ต--ตตมาปรถยดา -----

คำแปลแผ่นที่ ๑

๑. ผู้เป็นใหญ่ที่ประเสริฐและมีชื่อเสียง
๒. บุตรีของศรีโกโรจพาหุ
๓. เข้าไปหาด้วยความประสงค์ในธรรม
๔. -----ผู้มีตน-----สละแล้ว

คำจารึกแผ่นที่ ๒

๑. ปุระชา สงขปุเรศวร-----
๒. ทวาทศาทุกตวิกรม-----
๓. ขศทฐรมณินพุนม-----
๔. ภกดี---ลนทโมลิน-----

คำแปลแผ่นที่ ๒

๑. ประชาชน---ผู้เป็นใหญ่แห่งเมืองสังขบุรี
๒. ผู้มีความกล้าหาญอันน่าอัศจรรย์ ๑๒ อย่าง
๓. ผู้มีพณธิ์บพระสัทธรรม-----
๔. ผู้มีความภักดี-----

คำจารึกแผ่นที่ ๓

๑. ตสุยาปิสุณรรว-----
๒. เตษามวรโฆ ภราตา-----
๓. ศรีธรรมโสน อติยาขยา-----
๔. สว-----ยสมินิสถาปยา-----

คำแปลแผ่นที่ ๓

๑. ได้เป็นโอรสของพระราชองค์นั้น
๒. เป็นน้องชายคนเล็ก (ผู้เกิดภายหลัง) ของชนเหล่านั้น
๓. ชื่อว่า ศรีธรรมโสนะ
๔. ได้สร้างไว้ในที่ใด-----

คำจารึกแผ่นที่ ๔

๑. กร-----สุรุม-----
๒. ศรีมานุชวลิติสมุจต
๓. ปราปุตตาโทสปติ -----
๔. -----

คำแปลแผ่นที่ ๔

๑. -----
๒. ได้ระลึกถึงความรุ่งเรืองที่มีชื่อเสียง
๓. เป็นเจ้านายที่ปราศจากมลทิน
๔. -----

วิจารณ์รูปอักษร

๑. ลักษณะของรูปอักษรส่วนมากจะเหมือนกันกับจารึก เขมรมาๆ ของจังหวัด นครปฐม และจารึกวัดสุปฏิหาราม จังหวัดอุบลราชธานี จึงจัดให้อยู่ในพุทธ-ศตวรรษที่ ๑๒
๒. ชื่อเฉพาะศรีโกรณจุพาหุ ไม่มีในบรรดาษัตริย์ราชวงศ์เขมร เข้าใจว่าอาจเป็นเจ้านายผู้ใหญ่ที่ปกครองหมู่บ้าน ส่วนสุริมานุปรวรเสน จะแปลเป็นชื่อเฉพาะก็ได้

๓. ปุราชา บรรทัดแรกแผ่นที่ ๒ อักษร ปุ หักด้านขวามือน้อยมากจะอ่านเป็น อักษร วุ ก็ได้ แต่ทั้งสอง เมื่อแปลแล้ว เนื้อความจะไม่สัมพันธ์กัน อาจจะต่อเนื่องกับส่วนที่หายไป
๔. คำว่า ชศทุธรมุณิพุนันมุ ถ้าแปลว่า พระสัทธรรม น่าจะใช้อักษร ส เมื่อตัด เป็น ชศทุ กับ ฐรมุณิพุนันมุ คำว่า ชศทุ ก็ต้องต่อเนื่องกับส่วนที่หายไป เช่นกัน
๕. หลังคำว่า ภกฺติ มีอักษรซ้อนกัน ๒ ตัว เป็นส่วกลางเลื่อนอาจอ่านได้หลาย นัย จึงเว้นไว้ ถ้าได้ดูตัวจารึกคงพอจะอ่านแปลได้
๖. บรรทัดที่ ๒ แผ่นที่ ๔ คำว่า สุมุถต เป็น กริยาของกรรมวาจกในที่นี้ แปลโดยอรรถในรูปของกัตตุวาจก

นายชะเอม แก้วคล้าย อ่าน แปล

จารึกอักษรหลังปัลลวะ
พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกเนินสระบัว

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

หลังปิดลวะ

บาลี และเขมร

พุทธศักราช ๑๓๐๔

จำนวน ๑ ด้านมี ๒๒ บรรทัด

ศิลา ประเภทหินทราย สีเขียว

รูปใบเสมา

กว้าง ๔๐ ซม. สูง ๑๓๗ ซม. หนา ๒๘ ซม.

ปจ. ๑๔ ในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓ กำหนดเป็นหลักที่ ๕๖

วันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖

เนินสระบัว ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

นายชิน อยู่ดี

วัดโพธิ์ศรีมหาโพธิ อำเภอสรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี

ในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓

ศิลาจารึกหลักนี้ เป็นหินทรายสีเขียว เดิมอยู่ที่เนินสระบัว ในบริเวณเมืองพระรถ ตำบลโคกปี่ อำเภอสรีมหาโพธิ จังหวัดปราจีนบุรี ภายหลังได้เคลื่อนย้ายมาฝังไว้ที่โคนต้นโพธิ์ใหญ่ในวัดโพธิ์ศรีมหาโพธิ ซึ่งอยู่ไม่ห่างจากที่เดิมนัก นายชิน อยู่ดี ครั้งยังเป็นหัวหน้าแผนกพิพิธภัณฑ์พระนคร กองโบราณคดี

จารึกเนินสระบัว ปจ. ๑๔

กรมศิลปากร ได้สำรวจและจัดทำสำเนาครั้งแรก เมื่อวันที่ ๒๔ กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๔๕๖

ศิลาจารึกนี้ จารึกด้วยรูปอักษรหลังปัลลวะ เป็นคำสรรเสริญคุณพระรัตนตรัย มี ๒๗ บรรทัด บรรทัดที่ ๑-๓ เป็นภาษาเขมร บรรทัดที่ ๔-๑๖ เป็นภาษาบาลี แต่งเป็นฉันท์ ๑๔ ทำนองจะให้ป็นวสันตดิลกฉันท์ และบรรทัดที่ ๑๗-๒๗ เป็นภาษาเขมร

ในระหว่างปีพุทธศักราช ๒๕๒๒ ศาสตราจารย์นาวาอากาศเอก(พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง ได้รวบรวมวรรณคดีบาลีที่นักปราชญ์ในอดีตได้รจนาขึ้นด้วยสติปัญญาของตนโดยตรง มิได้คัดลอกมาจากคัมภีร์พระบาลี หรืออรรถกถาใด ๆ เท่าที่ปรากฏในแผ่นดินไทยปัจจุบัน^๑ หลักฐานดังกล่าวส่วนใหญ่จะปรากฏอยู่ในศิลาจารึก วรรณคดีบาลีในประเทศไทยที่มีอายุเก่าที่สุด คือ ศิลาจารึกเนินสระบัว ถึงแม้ว่าศิลาจารึกหลักนี้ ศาสตราจารย์ฉ่ำ ทองคำวรรณ จะได้อ่านแปล และพิมพ์เผยแพร่แล้วก็ตาม แต่เนื่องจาก ศาสตราจารย์นาวาอากาศเอก(พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง ได้พิจารณาเห็นว่า คำประพันธ์ภาษาบาลีของท่านพุทธสรี ในศิลาจารึกเนินสระบัวนี้ ไม่เพียงแต่จะเป็นวรรณคดีบาลีที่เก่าที่สุดของไทยในปัจจุบันเท่านั้น ยังเป็นคำประพันธ์ที่ประกาศความรู้ความสามารถอันยอดเยี่ยมของผู้รจนา ซึ่งไม่เพียงแต่เชี่ยวชาญในทางปริยัติธรรมเท่านั้น ยังเป็นนักปฏิบัติที่เข้าถึงธรรมโฆระเป็นพระมหาเถระที่ทรงปรีชาญาณในพระพุทธศาสนาครั้งนั้นอีกด้วย และเพื่อเผยแพร่คำประพันธ์ดังกล่าว คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือจารึกในประเทศไทย จึงมีมติให้นามทวีเคราะห์วรรณคดีบาลีในประเทศไทย ของศาสตราจารย์นาวาอากาศเอก(พิเศษ) แยม ประพัฒน์ทอง เฉพาะคำอ่านแปล ศิลาจารึกเนิน

^๑ นาวาอากาศเอก แยม ประพัฒน์ทอง, แยมบรรยายวรรณการสนองมุกดาจิต, กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์รุ่งเรืองธรรม, ๒๕๒๓. หน้า ๒๓-๔๖ (ในงานฉลองปริญญาอักษรศาสตรดุษฎีบัณฑิต กิตติมศักดิ์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ในความอุปถัมภ์ของมหาวิทยาลัยมหามกุฏราชวิทยาลัยและสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ (ชุตินฺธมฺหาเถร วัดสามพระยา) ๑๖ สิงหาคม ๒๕๒๓).

สระบัว ตอนที่แปดภาษาบาลี ระหว่างบรรทัดที่ ๔-๑๖ รวม
พิมพ์ไว้ในลำดับต่อไปด้วย

คำจารึก

๑. (๖๘๓ จุนม) นุตฺต นกฺษตร มว โรจ เชษฺส
๒. วุฑฺธวาร์ นุ(ราเตง) วุฑฺธสิริ ปฺรดิษฺส
๓. วุระ ศาษฺญ เนาะ ฯ
๔. ฯ สุรี ฯ โย สวฺวโลกโมหิโต ก-
๕. รุณฺหาธิวาส โมฆา กโร (นิรม)-
๖. ถึ วรปฺณจณฺโท โยโย ท(โม น)
๗. วิกฺกั สกถึ วิวฺทฺโท โลกุตฺตโร
๘. นมฺมุตฺติ ตึ สิริสา มุเนนฺทึ
๙. โสปานมาลมนถึ ตริณา-
๑๐. ลยสุสฺส สงฺสารสาครสมฺมุตฺตรณาย
๑๑. เสตุํ สํวฺวราตีรายุปี จชฺชตฺตเชวมม (คุคฺคิ)
๑๒. ธมฺมํ นมฺมสุสฺส ต สทา มุณฺเณ ปสฺสตุํ
๑๓. เทยฺยํ ททา ปุยม ปิยาตฺตปสฺสน-
๑๔. จิตฺตา ทาตุวา นรา ผลมฺมถึ รตฺต (นั)
๑๕. สรณฺติ ตึ สวฺวทา ทสวเลนปี สุปฺปสฺสตุํ
๑๖. สงฺฆํ นมฺมสุสฺส ต สทา มิตฺตปฺญฺณเขตฺติ
๑๗. วุระ โค เนะ โฝง คิ อณฺ ชวน ต กมฺรเตง
๑๘. .. ค วุระบาท โนรฺ อุนากฺค ปญฺณา
๑๙. .. อุนากฺค สัลลาปญฺญาปาริชา
๒๐. วุ อัจฺฉิ ปฺรตฺ (ณฺเยตฺ) เลง บาล เนะ
๒๑. อุนาก เนาะ วุ อัจฺฉิ โยก บ โย
๒๒. .. (วุ อัจฺฉิ) โยก บ โยยฺต กฺวนวุ อัจฺฉิ
๒๓. ย ไทย
๒๔. ตบะ บุนฺนยะ เนะ (กิริยาบุนฺนยบารมี)
๒๕. โคตรกฺกุลาทว

๒๖. วระ บาท ปติษฐ (กมฺรเตง)

๒๗. จรจา เลก โคตรกุลปาทว.....

คำจารึกเรียงตามคาถา

ฯ ศรี ฯ

โย สพุพโลกโมหิต ^๑	กรุณาธิวาโส
โมกข์ กโร นรมล	วรปญฺณจฺนโท
เญโย ทโม นวิกุล	สกล วิพุทฺโธ
โลกุตฺตโร นมตฺถิ ตํ	สโรสา มุเนนฺทํ
โสปาณมาลมมล	ติรณาลยสุส
ตํสารสาครสมุต	ตรณาย เสตุ
สมุพาท ^๒ ตีรายปี จข ^๓	ฉตุตฺตเชวมกุกิ
ธมฺมํ นมสฺส ต สทา	มุณีนา ปสฺสขั
เทยฺยํ ททา ปุบฺม ปิยาตุ	ตปสฺสนจิตฺตา
ทตฺวา นรา ผลมฺล ^๔	รตนํ สรณฺติ
ติ สพุพทา ทสพเล	นปิ สุปฺปสฺสขั
สงฺฆํ นมสฺส ต สทา	นิคฺคปฺปญฺเจตฺตํ

คำแปลภาษาเขมรตั้งแต่บรรทัดที่ ๑ ถึงบรรทัดที่ ๓

มหาศักราช ๖๘๓ ปจุลนักษัตร แรม ๑ ค่ำ เดือน ๓ วันพุธ มรเตงพุทธศัริ
ประดิษฐานพระศาสดานั้น ฯ

คำแปลภาษาบาลีตั้งแต่บรรทัดที่ ๔ ถึงบรรทัดที่ ๑๖

ความสวัสดิจึงมี

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้มีพระหฤทัยเต็มไปด้วยความกรุณา ตั้งลงในสรรพ
สัตว์ทรงหลุดพ้นบริสุทธิ์ คุณพระจันทร์เต็มดวงอันประเสริฐ ทรงรู้ไญยธรรม ทรง
ทราบ ทรงรู้แจ้งธรรมทั้งสิ้นอย่างไม่มีคลาดเคลื่อน ทรงข้ามโลก ขอน้อมเสวย
นมัสการพระพุทธเจ้าพระองค์นั้น ฯ

รัตนะ คือ พระธรรม(เหล่า)ใด เป็นเกรินอันบริสุทธิ์ สำหรับทอดลงจากเรือน
เป็นสะพานสำหรับทอดข้ามทะเล คือโลก เป็นทางปลดปล่อยภายใน แม้สำหรับปลด

ข้ามช่องแคบ คือทางไปสู่นิรภูมิ ขอนมัสการพระธรรมที่พระพุทธเจ้าทรงสรรเสริญ
แล้วนั้นทุกเมื่อ ฯ

คนทั้งหลาย ให้สิ่งที่ควรให้ รักสิ่งที่ควรรัก มีจิตเลื่อมใสด้วยตนเอง ระลึก
ถึงรัตนะ คือ พระสงฆ์ ถวายผลไม้และเงินไม้มั รัตนะ คือพระสงฆ์นั้น แม้พระทศพล
ทรงยกย่องเป็นอันดีไว้ด้วยประการทั้งปวง ขอนมัสการพระสงฆ์อันเป็นบุญเขตหา
ประมาณมิได้นั้นทุกเมื่อ ฯ

คำแปลภาษาเขมรตั้งแต่บรรทัดที่ ๑๗ ถึงบรรทัดที่ ๒๗

๑๗. พระโคนี้ด้วยซึ่งข้าให้แก่กมรเตง....
๑๘. ..แก่พระบาท นระผู้มีปัญญา.....
๑๙. .. ผู้ไต่ตรองคิดและปัญญา.....
๒๐. ไม่อาจทั้งการแนะนำให้ละบาปนี้
๒๑.ผู้นั้นไม่อาจเอาไปให้
๒๒. ...ไม่อาจเอาไปให้ลูก ไม่อาจ
๒๓. ไทยธรรม
๒๔.ตบะบุญนี้ กิริยาบุญบารมี
๒๕.โคตรกุลปาทุวะ.....
๒๖. พระบาท ประดิษฐาน กมรเตง
๒๗. กล่าวยกย่องโคตรกุลปาทุวะ ...

อธิบายคำ

๑. บทนี้ ถ้านิยมตามคณะสันตติกลันท์ ต้องเป็น “โย สัพพโลกมहिโต” แปล
ว่า “พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ผู้อันสรรพสัตว์บูชาแล้ว”
- ๒., ๓. ตีรายปิ และ จชมุตต ผิดคณะแต่แก้ไขไม่ได้ เพราะเกี่ยวกับใจความ
๔. ถ้านิยมตามคณะต้องเป็น “ผลมุลี” แปลได้ความเท่ากัน แต่มีใช้น้อย เช่น
มุลผลา, มุลาลิมิงคา, มุลาลิวุตถัม เป็นตัวอย่าง

วิเคราะห์คำจารึก

เฉพาะตอนที่เป็นภาษาบาลีระหว่างบรรทัดที่ ๔-๑๖

โย สพุพโลกมहिโต	กรุณาธิวาโส
โมกข์ กรโส อมล	วรปุณณจฺนโท
เนยฺโยทโยนวิกุล	สกล วิพุทฺโธ
โลกุตฺตโร นมถ ตํ	สิรสา มุเนนํ ๑
โสปาณมาลมนตํ	ติรณาลยสุส
สํสารสาคร สมุตฺตรณาย เสติ	
สมุโพธิตรมปิฏฺตุตรเชวมมกํ	
ธมฺมํ นมสฺสสธ สทา มุนินา ปสฺสขํ ๑	
เทยฺยํ ททนต์ยมนิยตฺตปสนนจิตฺตา	
ทตฺวา นรา ผลมฺลํ รตนํ สรณฺติ	
ตํ สพุพพา ทสพลนปิ สุปฺปสฺสขํ	
สงฺฆํ นมสฺสสธ สทา มิตฺตปฺปญฺเจตฺติ ๑	

คำแปล

พระพุทธเจ้าพระองค์ใด ทรงเป็นผู้ที่ชาวโลกทั้งปวงเทอดทูนแล้ว ทรงมีพระกรุณาเป็นธรรมอยู่ประจำพระหทัย ทรงกระทำความรอดพ้นให้ไม่มีมลทิน ทรงเป็นดุจพระจันทร์เต็มดวงที่ประเสริฐ ทรงทราบแจ้งชัดถึงความเกี่ยวพันต่าง ๆ ทั้งยังทั้งหย่อนของบุคคล ที่พระองค์ควรทรงแนะนำทั้งสิ้น ทรงเป็นผู้ข้ามพ้นโลกได้ เชิญท่านทั้งหลายน้อมเศียรบไหว้พระพุทธเจ้าพระองค์นั้นผู้เป็นพระจอมมุนีเทอญ

เชิญท่านทั้งหลาย นมัสการพระธรรมที่พระมุนีตรัสสรรเสริญไว้ว่า เป็นระเบียบบันได สำหรับทอดข้ามอาลัยไปสู่พระอมตธรรมเป็นสะพานเพื่อการเดินข้ามไปสะดวก ซึ่งห้วงน้ำ คือสังสารวัฏ อีกทั้งยังเป็นมรรคอันเกษม ที่ไผ่ขึ้นฝั่งแห่งพระสัมโพธิญาณทุกเมื่อเทอญ

คนทั้งหลายมีจิตเลื่อมใสแล้วในความที่พระสงฆ์สืบวงศ์จากพระอรหันต์ ผู้ไม่มีความยึดถือว่า ของเรา พวกกันถวายสิ่งที่ควรถวาย ครั้นถวายแล้วต่างระลึกถึงพระรัตนะอันเป็นต้นเดิมแห่งผล (พระพุทธรัตนะ พระธรรมรัตนะ) เชิญท่านทั้งหลายนมัสการ

พระสงฆ์นั้น ซึ่งแม่พระศพลกัศัตรัสสรรเสริญเป็นอันดี ในกาลทั้งปวงว่า เป็นบุญเขต
อันหาที่เปรียบมิได้ทุกเมื่อเทอญ.

ศาสตราจารย์ นาวาอากาศเอก(พิเศษ) แย้ม ประพัฒน์ทอง วิเคราะห์และแปล

จารึกวัดเสมาเมือง

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศักราช ๑๓๑๘

จารึกอักษร

จำนวน ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๕ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔ บรรทัด

วัตถุที่จารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

แผ่นรูปใบเสมา

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๕๐ ซม. สูง ๑๐๔ ซม.หนา ๕ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

น.ศ. ๕ ในประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ กำหนดเป็นหลักที่ ๒๓

พบเมื่อ

วันที่ ๓๐ เมษายน พ.ศ. ๒๔๕๐

สถานที่พบ

วัดเสมาเมือง ตำบลเวียงศักดิ์ อำเภอเมือง จังหวัดนครราชสีมา

ผู้พบ

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ

ปัจจุบันอยู่ที่

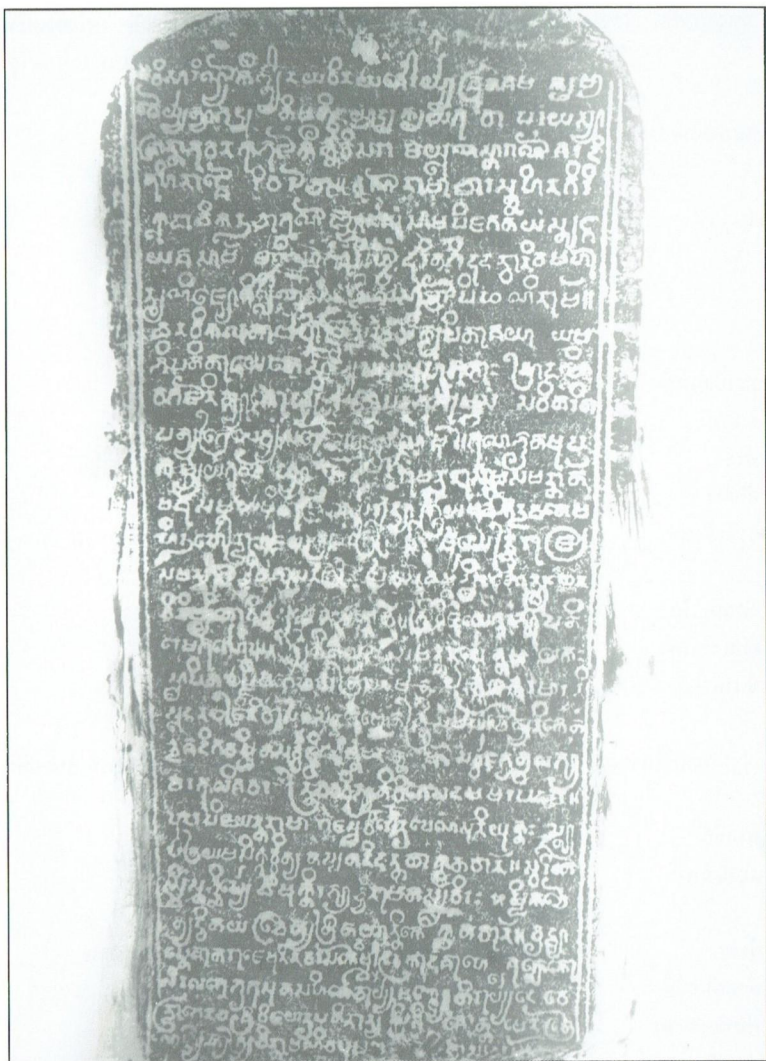
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัดกรุงเทพฯ

พิมพ์เผยแพร่

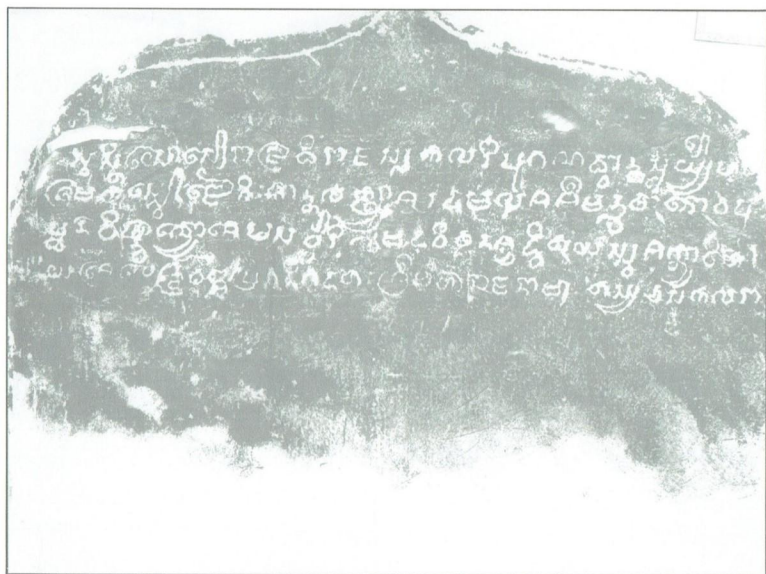
ในประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ ๒

ประวัติ

การค้นคว้าหลักฐานประวัติของศิลาจารึกวัดเสมาเมือง เลขที่ น.ศ. ๕ (หลักที่ ๒๓) นี้ มีข้อสังเกตว่า หลักฐานต่าง ๆ ไม่สอดคล้อง

จารึกวัดเสมาเมือง นศ. ๕ ด้านที่ ๑

จารึกวัดเสมาเมือง นศ. ๕ ด้านที่ ๒

คล้องกัน ฉะนั้นจึงเป็นเหตุให้ไม่สามารถสรุปได้ว่าจารึกหลักนี้ ได้มาจากที่ใดแน่ ในขณะที่กระทำได้เพียงรวบรวมข้อมูลเท่าที่มี อยู่ทั้งหมด นำมาเรียบเรียงไว้เพื่อจะได้ใช้เป็นแนวทางพิจารณา หาข้อเท็จจริงสืบต่อไป ซึ่งจะได้ลำดับหลักฐานเหล่านั้นเป็นข้อ ๆ ดังต่อไปนี้

๑. หลักฐานเก่าที่มีหมายเหตุไว้ว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา-
ดำรงราชานุภาพเมื่อครั้งเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ทรงนำจารึกหลักนี้มาแต่
ตำบลเวียงศักดิ์ แขวงเมืองนครศรีธรรมราช คราวเสด็จตรวจราชการหัวเมืองชาย
ทะเลตะวันตก ได้โปรดเกล้าฯ ประทานไว้ในวัดพระศรีรัตนศาสดาราม และได้นำมา
ตรวจอ่าน เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๖^๑ ซึ่งมีนายสิทธิ เป็นผู้อ่าน จันทรา-
มาตย์ เป็นผู้ทาน และนายชิต เป็นผู้คัด

๒. ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้กล่าวไว้ในหนังสือ ประชุมศิลาจารึก
สยามภาคที่ ๒^๒

๒.๑ ในภาคภาษาไทยว่า ศิลาจารึกหลักนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้มาจากวัดเสมามือง แล้วได้รับสั่งให้ส่งมายัง
หอพระสมุดฯ

๒.๒ ในภาคภาษาฝรั่งเศสว่า ศิลาจารึกหลักนี้ สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ทรงได้มาจากตำบลเวียงสระ อำเภอบ้านนา จังหวัด
สุราษฎร์ธานี และได้รับสั่งให้ส่งมายังหอพระสมุดฯ

๓. ข้อความซึ่งปรากฏอยู่ที่ด้านหลังสำเนาจารึก ด้านที่ ๑ เขียนไว้ด้วย
ดินสอสีแดงความว่า สำเนาจารึกอักษรขอมโบราณ ด.เวียงสระ อ.บ้านนา จ.สุราษฎร์-
ธานี

๔. นายประสาร บุญประครอง อดีตผู้เชี่ยวชาญการอ่านจารึก ของหอสมุด
แห่งชาติได้บันทึกไว้ด้วยดินสอดำ เมื่อปี พ.ศ. ๒๕๕๐ ความว่า ศิลาจารึกหลักนี้
เป็นหินทรายสีแดงเป็นรูปใบเสมา ขนาดกว้าง ๕๐ ซม. สูง ๑๐๖ ซม. หนา ๘.๕

^๑ ร.ศ. ๑๒๖ = พ.ศ. ๒๔๔๐

^๒ ยอร์ช เซเดส์, ประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ ๒ จารึกทุ่งทาววัด เมืองละโว้ แลเมืองประเทศราชขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย.
ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ข้าราชการไทยและภาษาฝรั่งเศส. พระนคร, โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒธนากร
๒๔๘๒ (สมเด็จพระพระสวัสดิวัตน์วิสมัญ โปรดให้พิมพ์ในงานฉลองพระชนมายุสมกับสมเด็จพระชนกชนนี พระพุทธศก๒๔๘๒).

ชม. มี ๒ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๒๔ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๔ บรรทัด เวลานั้นอยู่ในแผนกหนังสือตัวเขียนและจารึก กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร (ที่หอวังราชดำบลพระบรมมหาราชวัง อำเภอพระนคร นครหลวงกรุงเทพมหานครบุรี) ศิลาจารึกหลักนี้ในชั้นแรกคิดกันว่า สมเด็จพระมหาธรรมราชาได้ทรงนำมาจากตำบลเวียงสระในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานี ต่อมาพระสงฆ์รูปหนึ่งซึ่งเป็นชาวนครศรีธรรมราชมาเห็นเข้าจำได้ว่าศิลาจารึกหลักนี้เคยอยู่ในวัดเสมาเมืองที่จังหวัดนครศรีธรรมราช ดังนั้นมาจึงให้ชื่อศิลาจารึกหลักนี้ว่า ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง จังหวัดนครศรีธรรมราช

หลักฐานเกี่ยวกับประวัติจารึกตามข้อ ๑-๔ ที่กล่าวมาข้างต้นนี้เป็นหลักฐานที่มีอยู่กับสำเนาจารึกในหอสมุดแห่งชาติ นอกจากนี้ยังมีหลักฐานอีกชุดหนึ่งซึ่งเกี่ยวข้องกับจารึกที่ได้มาจากอำเภอไชยาจังหวัดสุราษฎร์ธานี ปรากฏอยู่ที่กองจดหมายเหตุแห่งชาติ ได้แก่สำเนาหนังสือพระยาขงควาราชบิด สมุหเทศาภิบาลมณฑลสุราษฎร์ฉบับลงวันที่ ๑๑ ธันวาคม พระพุทธศักราช ๒๔๖๐ มีไปกราบทูลสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เพื่อตอบเรื่องซึ่งทรงถามเกี่ยวกับศิลาจารึกว่าแห่งไหนมาจากที่ตรงไหนแน่ ในหนังสือนั้นแล้วว่า พระยชยภักดินัน (หนู เจ้าคณะจังหวัดสุราษฎร์ธานีได้ให้รายละเอียดว่า ศิลาแท่นอยู่ในตำบลเวียง ห่างจากวัดเวียงไปทางทิศตะวันตก ราว ๑๐ เส้น ก่อเป็นฝายผนังขึ้น ขวไปตามทิศเหนือทิศใต้ ในนั้นมีเทวรูปอยู่กลาง หันหน้าไปทิศตะวันออก ศิลาแท่งใหญ่ ห่างจากเทวรูปไปทางทิศเหนือราว ๓ สอก รูปศิลาเป็นผืนผ้ายาวราว ๔ สอก กว้างราว ๑ สอก มีเศียรลงในเชิง ศิลาแท่งเล็กอยู่ทางทิศใต้ของเทวรูป แล้วเมื่อครั้งนั้น หลวงเสวีวรราชเป็นนายอำเภอพุมเรียง (อำเภอพุมเรียง เปลี่ยนชื่อเป็นอำเภอเมืองไชยาในเวลานี้) ได้นำชิ้นมาส่งกรุงเทพฯ เมื่อ ๑๓/๑๑ คำ ปีมะโรง (วันที่ ๓๑ ตุลาคม ร.ศ. ๑๒๓) ส่วนหลวงเสวีวรราช (แดง) ซึ่งเป็นนายอำเภอพุมเรียงในขณะนั้น ได้ชี้แจงว่าศิลาจารึกที่ได้จากวัดเวียง เมืองไชยาเก่านั้นมี ๒ แท่ง แท่งเล็กปักอยู่ แต่แท่งใหญ่วางนอนอยู่หน้าแท่งเล็ก ดูเหมือนจะเอาจากที่อื่นมาตั้งไว้และได้นำศิลา ๒ แท่งกับพระนาคปรก ซึ่งอยู่ในวิหารวัดเวียง ๑ องค์ เข้ามาถวายในกรุงเทพฯ

ข้อความในสำเนาหนังสือข้างต้น เป็นหลักฐานที่กล่าวถึงศิลาจารึก ๒ หลักซึ่งได้มาจากวัดเวียง อำเภอไชยา จังหวัดสุราษฎร์ธานี เมื่อตรวจสอบขนาดของจารึกกับหลักฐานที่ปรากฏในสำเนาหนังสือพระยาขงควาราชบิดแล้ว ปรากฏว่าขนาดของจารึกที่พระยาขงควาราชบิดกล่าวถึงนั้น มีส่วนใกล้เคียงกับจารึกเลขที่ สฎ. ๓

และ สญ. ๔ คือจารึกหลักที่ ๒๔ และ ๒๔ ก. ในหนังสือประชุมศิลาจารึกสยามภาคที่ ๒ นั้นเอง

ผลการค้นคว้าหาหลักฐานความเป็นมาของจารึกวัดเสมาเมือง เลขที่ นศ. ๕ (หลักที่ ๒๓) ในขณะนี้สามารถให้ข้อสรุปเพียงคร่าว ๆ ว่า สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ เมื่อครั้งยังเป็นเสนาบดีกระทรวงมหาดไทย ได้เสด็จตรวจราชการหัวเมืองชายทะเลตะวันตก ได้มีรับสั่งให้นำจารึกซึ่งพบในเขตจังหวัดสุราษฎร์ธานีและนครศรีธรรมราชนั้นเข้ามายังกรุงเทพฯ และได้นำมาเก็บรักษาไว้ที่หอสมุดแห่งชาติ ซึ่งแต่เดิมสถานที่ตั้งจารึกนั้นอยู่ที่พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๐๕ หอสมุดแห่งชาติได้ย้ายมาอยู่อาคารใหม่ ที่ท่าवासกรี อาคารเก่าที่หอนวราชวังจึงว่าง ประกอบกับพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต้องการใช้สถานที่พระที่นั่งศิวโมกษพิมาน จัดแสดงพิพิธภัณฑสถานประวัติศาสตร์ ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ จึงได้ย้ายจารึกซึ่งจัดแสดงอยู่ในพระที่นั่งศิวโมกษพิมานไปเก็บรักษาไว้ที่อาคารหอนวราชวัง คือตึกถาวรวัตถุข้างวัดมหาธาตุยุวราชรังสฤษฎิ์นั้นเอง

ในปี พ.ศ. ๒๕๒๑ กรมศิลปากรมีความประสงค์จะให้ศิลาจารึกซึ่งจัดไว้เป็นโบราณวัตถุ ได้อยู่ในความรับผิดชอบของกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติตามกฎหมาย จึงได้ย้ายหลักจารึกส่วนใหญ่ไปเก็บรักษาและจัดแสดงในหมู่พระวิมาน ห่องอุตราภิมุข และห่องอื่น ๆ ในบริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ แต่จารึกบางหลักที่สำคัญและหรือยังมิได้อ่านแปล และหรือที่ยังมีปัญหาในด้านตัวอักษรและภาษา ทางหอสมุดแห่งชาติได้ขอยืมไว้สำหรับศึกษา และดำเนินการอ่านแปลต่อไป ฉะนั้น จารึกกลุ่มนี้จึงได้ย้ายมาไว้ที่อาคารหอพระสมุดวชิรญาณ ซึ่งสร้างขึ้นใหม่ในบริเวณด้านหลัง อาคารหอสมุดแห่งชาติ ที่ท่าवासกรี เมื่อจารึกหลักใดได้ดำเนินการอ่านแปลแล้ว ต้องนำส่งคืนกองพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ต่อไป

ปัจจุบันนี้ จารึกวัดเสมาเมือง เลขที่ นศ. ๕ (หลักที่ ๒๓) ตั้งแสดงอยู่ในหมู่พระวิมาน ห่องอุตราภิมุข บริเวณพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

ในเบื้องต้น ตอนที่กล่าวถึงหลักฐานเดิมของจารึกวัดเสมาเมือง เลขที่ นศ. ๕ (หลักที่ ๒๓) ทำให้ทราบว่จารึกหลักนี้ ได้มีการอ่านและแปลมาแล้วหลายครั้ง ครั้งแรก นายสิทธิ เป็นผู้อ่าน เมื่อวันที่ ๓๐ เมษายน ร.ศ. ๑๒๖ (พ.ศ. ๒๔๕๐) และต่อมา ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้อ่านแปลและพิมพ์ในหนังสือประชุมศิลา

จารึกสยาม ภาคที่ ๒ เมื่อ พ.ศ. ๒๔๗๒

ในปี พ.ศ. ๒๕๑๐ ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิthur นำจารึกวัดเสมาเมือง เลขที่ นศ. ๕ (หลักที่ ๒๓) นี้นำศึกษาอ่านแปลใหม่ ถ้าอ่านแปลชุดนี้ยังไม่เคยพิมพ์ เผยแพร่ ฉะนั้น ในการรวบรวมหลักฐานเกี่ยวกับจารึกวัดเสมาเมือง เลขที่ นศ. ๕ (หลักที่ ๒๓) ครั้งนี้ จึงได้นำผลงานอ่านแปลของ ศาสตราจารย์ ร.ต.ท. แสง มนวิthur มารวบรวมไว้ด้วย เพื่อจะได้ใช้ศึกษาเปรียบเทียบกับคำอ่านแปลชุดอื่น

เนื่องจากองค์การรัฐมนตรีศึกษาแห่งเอเชียอาคเนย์ (SPAFA) ซึ่งประเทศไทย เป็นสมาชิกได้จัดทำโครงการโบราณคดีและวิจิตรศิลป์ขึ้น โดยให้กรมศิลปากรเป็นผู้ดำเนินการและได้จัดให้มีโครงการศึกษาร่วมกันระหว่างประเทศสมาชิก เกี่ยวกับ ประวัติศาสตร์ศรีวิชัย การศึกษาเรื่องราวของอาณาจักรศรีวิชัย นอกจากจะอาศัย หลักฐานจากการสำรวจและขุดค้นทางโบราณคดีแล้ว ข้อมูลที่ใช้เป็นหลักฐานสำคัญ อีกประการหนึ่งซึ่งนับเป็นหลักฐานสำคัญที่สุดคือ เอกสารโบราณ อันได้แก่ จารึก เป็นต้น กลุ่มจารึกซึ่งได้มาจากภาคใต้ของประเทศไทยปัจจุบัน ซึ่งในอดีตกาลเป็น บริเวณอันเคยเป็นที่ตั้งของอาณาจักรศรีวิชัยนั้นได้ถูกนำมาศึกษา อ่านแปล ตรวจสอบ และวิเคราะห์วิจัยกันใหม่อีกครั้งหนึ่ง

ในต้นปี พ.ศ. ๒๕๒๖ นายชะเอม แก้วคล้าย ผู้เชี่ยวชาญภาษาสันสกฤต กองหอสมุดแห่งชาติ ได้ดำเนินการอ่านแปล จารึกวัดเสมาเมือง เลขที่ นศ. ๕ (หลักที่ ๒๓) อีกครั้งหนึ่ง พร้อมทั้งแยกศัพท์วิเคราะห์ไว้โดยละเอียด และนายจิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา อาจารย์คณะโบราณคดี มหาวิทยาลัยศิลปากร ได้แปลสรุปคำจารึก ไว้ในหนังสือของมหาวิทยาลัยศิลปากร ซึ่งได้นำมาพิมพ์รวมไว้ในครั้งนี้ด้วย

ศิลาจารึกวัดเสมาเมืองนี้ ในหนังสือประชุมศิลปจารึกสยาม ภาคที่ ๒ ใช้ชื่อว่าหลักที่ ๒๓ ศิลาจารึกวัดเสมาเมือง เมืองนครศรีธรรมราช แต่ในการรวบรวม จารึกอักษรปัลลวะ และหลังปัลลวะ เมื่อพิมพ์เป็นหนังสือจารึกในประเทศไทยครั้งนี้ คณะกรรมการจัดพิมพ์ใช้ชื่อว่า จารึกวัดเสมาเมือง

คำจารึก

ด้านที่ ๑

๑. วิสาธินุชา กิรุตติยา นยวินยเสารุขยศุรุตสมภุมมา
๒. ไธรยุชดยากทุยติมคิตยาทุยภษยภูวา ปริ ยสุยา
๓. กรานตา ภูวนกฤษำ กิรุตติวิสรา มยฺฆาสุ ตารานำ สรท
๔. ตูหนางโสรวิ ราช // คุณานามาธารสุ ตูหนศิริ
๕. ภูฏาธิกรจา คุณาฒยำนำ ปุ่สามปี ชคติ ยสุ ตุงค
๖. ยศสาม มณีนำ ภูรีณำ ทุติกิทุทหนวนิว มพา
๗. น มณโฆยติรฤตขาวลยศิริสาณจาปี ผลิตนาม //
๘. ธนวิกิตตาพหุณชาวาลิกฤษปิตาศยา ยม
๙. กิปิตตา เย เต สุวาสุตย์ ปริ สมุปาคตา ทุรทมิ
๑๐. ว คชานิคยา โสภย์ ปุ่สนนศุภามภัส สวิตริต
๑๑. ปตฺยฺกเร เสวย์ สโรชร โชรณม //
๑๒. กมย ยี่ คุณาฒยาม (นุชน) รา มนุนา สมั สมนุตาค
๑๓. มรฺธสมยมิวามรเกสราทุยาสุ ศุริยมธิกานุทเท ม
๑๔. ทุเรณทุระ // ชยคยย์ ศุริวิชเยนทุรราช
๑๕. สมนุตราชารุจติคฺมาสนศุริะ ปุ่รศตฺตมรมุสฺติริโตณุมเขน
๑๖. วินิรมุมิโต วิศุสฺตฺเชว ยคฺนาต //
๑๗. เรษคฺโณฆะ ภูษิติตตสรววสมนฺตฺนฺนุโปตฺม เอกะ
๑๘. สฺถาปิต โอยุฏิกเคหฺวตรฺยเมตตฺ กษกรมารนิ
๑๙. สฺทุทพฺพริณวาส //
๒๐. นุ ทศทิวาสฺตฺตสรววชินฺตฺมทตฺตม สรววชคฺตมลฺล
๒๑. ทรกฺสฺสวรน ทุริทววิภูติวิเศษทมมรปทม //
๒๒. ปุ่ณรปี ชยนฺตนา มา ราชสฺตฺวิโร นฤเปณ สฺนนิยฺกตะ สฺต
๒๓. ปตฺรยมสฺกฺรวววิคฺยตสฺสททินฺตฺตา กุฏฺตฺวาน //
๒๔. สฺมิ สฺตฺจฺฉิโยย ธิมฺกฺตฺริภุจฺจนามตฺส สฺตฺวิระ ธิยฺกฺกฺก
๒๕. คยฺทฺวิตย์ ใจคฺยตฺริตฺยานติเก กุฏฺตฺวาน //
๒๖. ปุ่เต ศากฺราเช มุณินวรสฺไกรุมมาธวีกาทสาเห สฺกุเลท โก
๒๗. ติรลเกณ กุฏฺตฺสฺตฺสฺสเท จารุยฺมณฺยฺชิตฺติราชฺยเย เทว

๒๘. นุทราเถน จ ศุริยชนนุถปดินานุญยตีโสตุตเมน ไตร

๒๙. โลโกยการุญจินตามณิวัช อิว สุถาปิตาสตูป (วะ)

ด้านที่ ๒

๑. สุวสุติ โย เสา ราชธาธาสุสกลธิปุกณฐานุต สุรุษโยป

๒. ไมกสุ เสวาโฆกะ กานตลกมุขยา สรทมลศศี มนุนถาโก วุ

๓. ชุมนุ วิษณุวาโขย เศษสรวาวาริมทวณศุจ ทวดยสุ สุวศกุตยา เสา

๔. ย โสเถนุทรวุศปรณิกทิตะ ศุริมหาราชนามา ตสย จ สกลธา.....

คำแปล

ด้านที่ ๑

(พระเจ้ากรุงศรีวิชัย) พระองค์ทรงพระคุณประเสริฐ คือวินัยคุณความประพฤติ เคารพคุณความสุภาพ ศรัทธคุณความรู้ สมคุณความทน กษมคุณความเพียร ไชรคุณ ความกล้าหาญ ดยคุณความบริจาค ทบุดีคุณความสง่า มติคุณความฉลาด ทยคุณ ความเมตตาจิตต์ พระองค์ซึ่งประกอบด้วยคุณทั้งนั้นเป็นอาทิ มีพระเกียรติ ปราศจาก เหตุอันตราย แลเวลาแพร่หลาย...(ต่างประเทศ)....บังเกิดความเสื่อมแห่งพระเกียรติ ของพระราชอื่น ๆ ดุจดังแสงดาวเสื่อมลงไปเมื่อพระจันทร์อุทัยเมื่อฤดูสุราท (คือ ระบุใบไม้ร่วง)

พระองค์ทรงคุณเป็นป่อเกิด ไซ้แต่เท่านั้นในโลกนี้พระองค์ยังเป็นที่พึ่งของ สาธุชนอันมีชื่อเสียงเลื่องลือ อันประกอบด้วยคุณที่ส่งแสงราวกับว่าแสงยอดเขาพระ หิมาลัย อุปมาดังมหาสมุทรซึ่งล้างความชั่ว มิใช่เป็นแต่ป่อเกิดแห่งแก้วมุกดา เพชร พลอย ทั้งปวงเท่านั้น ยังเป็นที่พึ่งของพวคนาคอันมีศีระประดับด้วยแสงแก้ว

ผู้ใดมีใจร้อนรุมด้วยเปลวเพลิง คือความยากจน เข้ามาสู่พระมหากรุณาธิคุณ ของพระองค์เป็นที่พึ่ง อุปมาดังช้างเวลาแดดร้อนไปสู่หนองอันมีน้ำใสเต็มไปด้วย เกสรดอกบัว

สาธุชนทั้งหลายมาจากทั่วทุกแห่ง เมื่อได้เข้าสู่พระองค์ผู้ทรงพระคุณคล้าย กับพระมุนีก็ได้รับสิ่งอันประเสริฐ อุปมาดังบรรดาต้นไม้มีต้นมะม่วงแลต้นพิบูลเป็น อาทิ เวลาเร่ดมธุสมย์ก็ได้รับสิริอันประเสริฐยิ่งนัก

พระเจ้ากรุงศรีวิชัยมีชัยชนะแลพระสรีชาว พระองค์มีวาสนาอันร้อยด้วยเพลิง
รศมีซึ่งเกิดขึ้นจากพระราชแห่งประเทศใกล้เคียง พระองค์นี้ พระพรหมได้อุตสาห
บันดาลให้บังเกิดราวกับว่าทรงพระประสงค์ที่จะทำให้พระธรรมมั่นคงในอนาคตกาล

พระเจ้ากรุงศรีวิชัยผู้เป็นเจ้าแห่งพระราชทั้งหลายในโลกทั้งปวง ได้ทรงสร้าง
ปราสาทอิฐทั้งสามนี้ เป็นที่บูชาพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือดอกบัว (คือปทุมปาล์ม) พระผู้
ผจญพระยามารแลพระโพธิสัตว์เจ้าผู้ถือวชิระ (คือวชรปาล์ม)

ปราสาททั้งสามนี้งามราวกับว่าเพชรในภูเขาอันเป็นมณฑลของโลกทั้งปวง
แลเป็นที่บังเกิดความรู้เรื่องแก่ใคร่โลก พระองค์ได้ถวายแก่พระชินราช ประกอบ
ด้วยพระสรีอันเลิศกว่าพระชนะทั้งหลายซึ่งสถิตอยู่ในทศทิศ

ภายหลังทรงโปรดเกล้าฯ ให้พระราชสถวิระ ชยันตะ สร้างพระสถูปสามองค์
เมื่อ (ชยันตะ) ถึงมรณะภาพแล้ว พระสถวิระ อธิมุติ ผู้เป็นศิษย์ ได้สร้าง
พระเจดีย์อิฐสององค์ใกล้ปราสาททั้งสาม

(มหาศักราช) ๖๕๖ ขึ้น ๑๑ ค่ำ มาฆมาส เดือน ๖ เมื่อเวลาพระอาทิตย์
พร้อมกับพระศุกร์อุทัยในดาวกรกฎ พระเจ้ากรุงศรีวิชัย พระองค์มีรูปสัณฐานคล้าย
กับเทวราชแลประกอบด้วยสรีอันประเสริฐยิ่งกว่าพระราชอื่น ๆ พระองค์ส่งแสง
รศมีราวกับว่าแก้วจินตามณี ทรงเอาพระทัยใส่ในใคร่โลก ได้สร้าง.....
พระสถูป.....

ด้านที่ ๒

พระองค์ผู้เป็นเจ้าแห่งพระราชทั้งปวง ทรงเดชานุภาพคล้ายกับพระอาทิตย์
ทรงบำบัดความมืดมัวผู้ศรัทธาของพระองค์ รูปสัณฐานของพระองค์งามราวกับว่า
พระจันทร์ อันปราศจากมลทินเมื่อฤดูศราท หรือพระกามเมื่อเอาปฏิสนธิในโลกนี้
หรือพระนารายณ์.....ทรงเป็นหัวหน้าแห่งไศเลนทรวงศ์ ทรงพระนามศรีมหาราช....

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ แปล

คำแปล

ตอนที่ ๑

แสงสว่างแห่งพระเกียรติของพระราชพระองค์ใด อันแผ่ไปทั่ว ไม่รู้เสื่อม
สิ้น ด้วยพระคุณคือณยะ (ข้อกำหนดกฎหมาย) วินยะ (ความประพฤติตามหลัก
ประเพณีนิยม) เสาร์ยยะ (ความกล้าหาญ) ศรุตะ (การศึกษาเล่าเรียน) สมะ (ความ
สงบ) กษมา (ความอดทนหรือการไม่ถือโทษผู้ผิด) ไชริยะ (ความหนักแน่นมั่นคง)
คยาละ (การบริจาคหรือเสียสละ) พุติมิตติ (ความคิดเห็นหรือพระปรีชาอันรุ่งเรือง)
และทยา (พระกรุณา) เป็นต้น อันกว้างส่ง (ข่ม) ซึ่งพระราชชั้นรองลงมาองค์อื่น ๆ
ดั่งว่าแสงสว่างของดวงจันทร์ในศรทกาล (ราวเดือนกันยายนถึงเดือนตุลาคม) ข่ม
แสงสว่างของดาวทั้งหลายพระราชพระองค์ใดในโลก เป็นที่อาศัยของคุณธรรมทั้ง
หลาย งามเด่นดั่งวายุอุดมูเขาหิมาลัย (ปรากฏ) แก่ปुरुช (คน) ผู้สละพรังไปด้วยคุณ
ธรรม มากไปด้วยแก้วมณี คือยศอันสูงส่ง และผู้เป็นดั่งว่าพังพานของพระยานาค
ซึ่งมีแก้วมณีโชติดวงใหญ่แวววาวที่ศีรษะ อันได้สลัดลูกศรคือความชั่วร้ายออกแล้ว
ผู้ที่ถูกไฟคือความปั่นป่วนด้วยทรัพย์สินเผา กลายเป็นคนย่อยยับอับจนลง ต้องอดอยาก
มาประชุมกันเข้าเฝ้าพระราชพระองค์ใด ซึ่งทรงเป็นผู้ควรเป็นที่พึ่งพำนักของตน
เป็นอย่างยิ่ง เหมือนช้างเมื่อดวงอาทิตย์แผดเผาอย่างร้ายแรงพากันไปประชุมที่หนอง
น้ำมีน้ำไม่แห้งเป็นนิตย์ มีน้ำใสสะอาดน่าบริโภคเต็มไปด้วยเกสรดอกบัว คนที่เกิด
จากพระมณู (มนุษย์) ทั้งหลายห้อมล้อมเข้าไปสู่พระราชพระองค์ใด ผู้มีมูลทรัพย์
คือ พระคุณสละพรังไปด้วยคุณธรรมเสมอด้วยพระมณู พระองค์ก็ได้ประทานทรัพย์
สมบัติมากมายเหมือนดินไม้ใหญ่ให้ทรัพย์สมบัติมากมาย จากเกสรมะม่วงเป็นต้น
ในวสันตฤดู (ฤดูใบไม้ผลิ) พระราชาพระองค์นั้นคือ ศรีวิษเณทรราชา ผู้ทรงชัย มี
พระราชสาสมนต์ (กษัตริย์ใกล้เคียง) บูชาแล้ว มีราชบัลลังก์อันเป็นสิริรุ่งเรืองแล้ว
เป็นผู้ที่พระพรหมทรงสร้างขึ้นมาแล้วด้วยความพยายาม โดยเหตุที่ประชาชนเบือน
หน้าหนีจากการตั้งมั่นในธรรมอันประเสริฐ พระราชาศรีวิษเณทรนั้นเป็นมหาสมุทร
แห่งคุณธรรม เป็นพระเจ้าแผ่นดินองค์เอกสูงสุดกว่าเจ้าแผ่นดินสาสมนต์ทั้งปวง ใน
พื้นแผ่นดินโดยรอบ ๆ ทั่วไป โปรดให้สร้างเรือนอิษฏ์อันประเสริฐ ๓ องค์นั้น เหมือน
วิมานของพระวิษณุ วิมานของพระศิวะ และวิมานของพระอินทร์ เรือนอิษฏ์นั้น
ทรงมอบถวายให้เป็นที่อยู่ของเจดีย์ตลอดกาลทั้ง ๓ เนื่องนิตย์ คือเป็นที่อยู่ของพระ-

พุทธเจ้าผู้สูงสุดทั้งปวงซึ่งประทับอยู่ในทิศทั้ง ๑๐ เป็นเหมือนปลา (อานนท์) ประเสริฐอันหนูนั่นดินเป็นอมตบทอันอำนวยความสะดวกมั่งคั่งสมบูรณ์พิเศษในไตรภพ พระเถระราชาคณะซ้อซยันตะ พระเจ้าแผ่นดินทรงมอบให้สร้างอีกองค์หนึ่ง จึงมี สถูปขึ้น ๓ องค์ คือ ทำตามเรือนอิฐนั้นองค์หนึ่งเมื่อท่านชยันตะล่องลับไปแล้ว พระเถระศิษย์ของท่านมีนามว่า อธิมุคฺติ ได้ทำเจดีย์อิฐครั้งที่ ๒ เป็นครั้งสุดท้าย รวมเป็นเจดีย์ ๓ องค์ เมื่อมหาศักราช ๖๕๘ ดาวอาทิตย์อยู่ในเดือนวิสาขะ (เดือน ๖) ขึ้น ๑๑ ค่ำ ถัดมาอยู่ราศีกรกฎ ประกอบด้วยวันพุธ พระเจ้าแผ่นดินพระนามศรีวิชัย ผู้สูงสุดกว่าพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่นๆเหมือนพระอินทร์ผู้ประเสริฐ โปรดให้สร้างสถูป (เจดีย์) มีรูปเหมือนจินตามณี (แก้วสารพัดนึก) เป็นจุดเดียวของไตรโลก

ด้านที่ ๒

สวัสดิ พระราชาพระองค์ใด เป็นพระราชาธิราชผู้เป็นเอกอันมีพระอาทิตย์ เป็นเครื่องเปรียบด้วยการกำจัดความมืดคือหมู่มืดรู้ทั้งปวง พระองค์เหมือนพระวิษณุ โดยทรงกำลังทั้งหลายของพระองค์ เหมือนดวงจันทร์ปราศจากมลทินในฤดูศรทะ (กันยายน-ตุลาคม) มีพระสร้อยรางวัลงามเหมือนกามเทพ ทรงทำลายความกระด้างของอริราชไพรีทั้งปวงไม่มีเหลือ พระราชาพระองค์นั้นได้รับขนานพระนามว่า พระวิษณุองค์ที่ ๒ โดยพระอำนาจของพระองค์เพราะได้ชื่อว่าเป็นต้นกำเนิดแห่ง ไสเลนทรวงศ์ ทรงพระนามว่า ศรีมหาราชและพระรา....ทั้งหมดของพระองค์นั้น...ฯ

ศาสตราจารย์ ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร แปล

คำแปล

ด้านที่ ๑

๑. รัศมีที่แผ่ไปด้วยเกียรติของพระราชินีแผ่นดินทั้งหลาย ถูกข่มโดยสิ้นเชิงด้วยเกียรติที่เกิดจากคุณอันไม่หมดสิ้น มินย (ข้อกำหนดคกฏหมาย) วินย (ความประพฤติตามหลักประเพณี) เสารุย (ความกล้าหาญ) ศรุต (การศึกษาเล่าเรียน) สม (ความสงบ) กุชม (ความอดทน) อโธรุษ (ความหนักแน่นมั่นคง) ดุยาค (การเสียสละ) ทุติ (ความสง่างาม) มติ (ความฉลาด) ทยา (ความกรุณา) เป็นต้นของพระราชินีพระองค์ใด ที่แผ่ไป เหมือนรัศมีของดวงดาวทั้งหลาย ถูกข่มด้วยแสงของดวงจันทร์ ในรศกกาล ฉะนั้น

๒. พระเจ้าแผ่นดินพระองค์ใด เป็นผู้ทำลายความชั่ว เป็นที่รองรับคุณธรรมทั้งหลาย เพราะรัศมีที่มากกว่ายอเขาหมาลย เป็นที่รองรับบุรุษทั้งหลายผู้มากด้วยคุณธรรม และเป็นที่รองรับแก้วมณีทั้งหลายมากมายที่มีชื่อเสียงสูงเด่น ในโลกเหมือนมหาสมุทร เป็นที่ทำลายสิ่งประเคื้อนอันยิ่งใหญ่เป็นที่รองรับแก้วมณีมากมาย และเป็นที่รองรับพญานาคทั้งหลาย ผู้มีศรีอันมีวงล้อมด้วยรัศมีของแก้ว

๓. ชนเหล่าใดผู้มีความหวังถูกบีบคั้นแล้ว เพราะไฟคือความไม่สมบุญแห่งทรัพย์ ได้เข้าหาแล้วซึ่งพระองค์ ชนเหล่านั้น ได้ถึงแล้วซึ่งความสุขอย่างยิ่ง เหมือนช้างที่เข้าไปหาสระน้ำที่ไม่ว่างเป็นนิตย์มีน้ำใสสะอาดน่าน้ำอง แดงด้วยเกสรดอกบัว ในเมื่อพระอาทิตย์ร้อนจัด

๔. ชนทั้งหลายผู้เกิดจากบุญ ผู้มีคุณธรรม ได้เข้าไปหาพระราชินีใด ผู้ทรงคุณธรรม ผู้เสมอด้วยพระมณูทุกด้าน พระองค์ทรงให้สมบัติมากมาย (แก่ชนเหล่านั้น) เหมือนดินไม้ใหญ่ทั้งหลาย อันมีต้นมะม่วง และต้นมหาหิงคุ์ เป็นอาทิ ย่อมให้ผลประโยชน์มากมายในฤดูใบไม้ผลิ

๕. พระราชินีองค์นั้นคือ ศรีวิชัยเทรราชินี ผู้มีรัศมีแห่งราชบัลลังก์ของพระราชินีโดยรอบรื้อนด้วยเปลวเพลิง ผู้เหมือนถูกสร้างด้วยความพยายามโดยพระพรหม ผู้มุ่งหน้าในความมั่นคงต่อพระธรรมที่ประเสริฐ จงมีชัยชนะ

๖. พระเจ้าแผ่นดินผู้เป็นเจ้าของกรุงศรีวิชัยนี้ ผู้เป็นหัวหน้าแห่งคุณธรรม ผู้สูงสุดในบรรดาพระเจ้าแผ่นดินโดยรอบทั้งหมด ในโลก พระองค์เดียว ได้สร้างอาคาร ๓ หลังที่ทำด้วยอิฐนี้ ให้เป็นที่อยู่ของพระโพธิสัตว์ผู้ทำลายมารด้วยมือที่ถือดอกบัว

๙. อาครนี้ เป็นที่ตั้งของเจดีย์ ๓ ถูเป็นนิตย ที่พระองค์ทรงถวายแก่ผู้ยอดเยี่ยมที่สุดในบรรดาพระจีนะทั้งหมดที่อยู่ในทิศทั้ง ๑๐ เป็นสายฟ้าที่ประเสริฐบนภูเขาที่มีมลทินในโลกทั้งหมดเป็นที่ให้ความเจริญและความดีแก่โลกทั้ง ๓ เป็นที่อยู่ของเทพ (ผู้ไม่ตาย)

๘. พระเถระราชาคณะ ผู้ชื่อว่าชยันตะ นั้น ถูกแต่งตั้งแล้วโดยพระเจ้าแผ่นดินเมื่อกว่าท้านจงสร้างสถูป ๓ องค์ ดังนี้ จากนั้น พระเถระชยันตะนั้น ได้สร้างสถูปนั้น ๆ ตามที่ทรงรับสั่ง

๕. เมื่อพระชยันตะ มรณภาพแล้ว (ไปสวรรค์แล้ว) พระเถระชื่อ อธิมุคคิ ผู้เป็นศิษย์ของท่าน ได้สร้างเจดีย์อิฐ ๒ องค์ โกลี ๆ กับเจดีย์ ๓ องค์ (นั้น)

๑๐. สถูปทั้งหลายถูกสร้างแล้วโดยพระเจ้าแผ่นดินแห่งกรุงศรีวิชัย ผู้เหมือนพระอินทร์ในเพราะการแก้การเคราพ (ผู้สร้าง) ความรุ่งเรือง และควรแก่การบูชา ผู้สูงสุดในบรรดาพระเจ้าแผ่นดินองค์อื่น ๆ ผู้มีรูปงาม รวากับว่า ดวงแก้วมณีที่เป็นเลิศในโลกทั้ง ๓ ในปักษ์ ขึ้น ๑๑ คำ เดือน ๖ มหาศักราช ๖๕๗ ที่มาถึงแล้วโดยนักษัตร และเป็นปักษ์ที่พระอาทิตย์พร้อมทั้งดาวพระศุกร อยู่ในลัคนากรกฎ

ด้านที่ ๒

ขอความสวัสดิ์จึงมี พระราชาธิราชพระองค์นั่นเอง ผู้เป็นหนึ่งในเปรียบด้วยพระอาทิตย์ สำหรับความมดีคือหมู่ศัตรูทั้งปวง เพราะความสามารถของพระองค์ ผู้เป็นดุจดวงจันทร์ที่ไม่มีมลทินในอุตุศรทกาล เพราะความงามอันน่าปรารถนา (ของพระองค์) ผู้มีรูปงามเหมือนกามเทพ ผู้ทำลายความหึงผยองของศัตรูทั้งปวงโดยไม่มีส่วนเหลือ ผู้ชื่อว่า เป็นพระวิษณุองค์ที่ ๒ เพราะอำนาจของพระองค์

พระราชาพระองค์นั่นเอง ผู้มีชื่อว่า ศรีมหาราชา ที่ถูกกล่าวไว้ เกิดจากไศเลนทรวงศ์และ.....ทั้งปวงของพระองค์.....

นายชะเอม แก้วคล้าย แปล

คำแปล

ด้านที่ ๑

(บรรทัดที่ ๑๔-๑๖) ขอพระราชผู้เป็นเจ้าของศรีวิชัย พระองค์นั้นผู้ทรงทำให้พระลักษณะของพระราชแห่งแคว้นโดยรอบมีอาสน์ร่อนดังเปลวเพลิง^๑ ผู้เหมือนกับได้รับการสร้างขึ้น มา ด้วยความพยายามโดยพระพรหม ผู้ทรงมุ่งมั่นเพื่อความมั่นคงแห่งพระธรรมอันประเสริฐ จงทรงมีชัยชนะ

(บรรทัดที่ ๑-๔) ซึ่งเพราะพระเกียรติยศของพระองค์ที่เกิดจากคุณสมบัติที่ไม่มัววนเสื่อมสิ้น ได้แก่ ความเป็นผู้นำ ความมีวินัย ความกล้าหาญ ความเป็นผู้กล้าเรียน ความมีใจสงบ ความอดกลั้น ความมั่นคง การให้ทาน ความรู้เรื่อง ความมีปัญญา ความเมตตา เป็นต้น (เกียรติยศ) ที่แผ่กระจายไป รัศมีคือการแผ่กระจายไปแห่งเกียรติยศ ของพระราชทั้งหลายในแผ่นดิน จึงถูกข่มแล้วโดยสิ้นเชิง เหมือนแสงของดวงดาวทั้งหลาย ถูกข่มแล้วโดยแสงของพระจันทร์ ในฤดูศรัท (ระหว่างเดือนกันยายน-พฤศจิกายน)

(บรรทัดที่ ๔-๗) แม้ในหมู่บุรุษทั้งหลายผู้บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติด้วยกัน ในโลกพระองค์ก็ทรงมีคุณสมบัติ (ยิ่งกว่า) เพราะพระรัศมีที่รุ่งเรืองยิ่งกว่ายอดเขาหิมาลัย พระองค์ผู้ทรงทำลายความทุกข์ยาก ทรงมีแก้วที่มีชื่อเสียงเด่นมากมาย เปรียบเหมือนมหาสมุทรที่กว้างใหญ่ ที่ทำลายล้างบาปได้ มีแก้วมณีที่มีชื่อเสียงเด่นมากมาย พระองค์ยังทรงเป็นผู้ให้ความอุปถัมภ์ พวกนกทั้งหลาย ที่มีเศียรมีวงรัศมีที่เกิดจากแสงแก้วมณี อีกด้วย

(บรรทัดที่ ๘-๑๑) ผู้ใดเข้าเฝ้าพระองค์ ด้วยความหวังที่จะทำให้ระลอกแห่งเปลวเพลิงคือความขาดแคลนทุกข์หมดสิ้นไป ผู้นั้นก็ประสบความสำเร็จอย่างยิ่ง เหมือนพวกช้างเข้าไประสพน้ำที่ไม่เคยเหือดแห้ง ที่มีน้ำใสบริสุทธิ์ ที่นำลงไปเล่นและมีสีแดงเพราะเกสรดอกบัว ในเวลาพระอาทิตย์กล้าและร้อนแรง ย่อมประสบความสำเร็จ

(บรรทัดที่ ๑๑-๑๓) คนทั้งหลาย (ผู้เกิดจากพระมนู) ผู้บริบูรณ์ด้วยคุณสมบัติ เมื่อเข้าไปอยู่ใกล้พระองค์ ผู้ทรงมีคุณสมบัติอันเลิศ ผู้เสมอเหมือนพระมนูทุกด้าน

^๑ หมายความว่าพระลักษณะนั้นโดยปกติจะประทับอยู่เบื้องหลังของพระราชที่มีอำนาจ แต่เนื่องจากอำนาจของพระราชแห่งศรีวิชัยมีมาก จนกระทั่งทำให้อำนาจของพระราชของแคว้นโดยรอบเกิดความไม่มั่นคง อาสน์ของพระลักษณะของพระราชเหล่านั้นจึงร้อนที่จะประทับอยู่ต่อไป

ย่อมมีความงดงามอย่างยิ่ง เหมือนต้นไม้ใหญ่ทั้งหลาย มีต้นมะม่วงและพิศุลเป็นต้น เมื่อเข้าไปใกล้แล้วสัมผัส (อุจฺจูไบไม่ผลิ) ย่อมมีความงามอย่างยิ่ง

(บรรพตที่ ๑๖-๑๘) พระราชาผู้เป็นเจ้าของศรีวิชัย ผู้ทรงคุณมากมายผู้เหนือพระราชของแคว้นโดยรอบทั้งหมดบนพื้นพิภพ ผู้เป็นเอก พระองค์นั้นนั่นเอง ได้ทรงให้สร้างอาคารอิฐที่สวยงามทั้งสามหลังนี้ ให้เป็นที่ประทับของพระโพธิสัตว์ผู้มีดอกบัวในพระหัตถ์ของพระพุทธเจ้าผู้ทรงชนะมารและของพระโพธิสัตว์ผู้มีวัชร^๑

(บรรพตที่ ๑๘-๒๑) ขอปราสาทที่เป็นเจดีย์สำหรับประทับในสามฤดู ที่ได้พระราชทานแก่พระพุทธองค์ (พระวัชร ?) ผู้ยอดเยี่ยมที่สุดในบรรดาพระพุทธเจ้า ผู้สถิตอยู่ในทิศทั้งสี่ (ปราสาท) ที่เป็นเหมือนสายฟ้าอันประเสริฐบนภูเขาที่สกลปรก คือโลกทั้งหมดที่ก่อให้เกิดความเจริญรุ่งเรืองอันยอดเยี่ยมแก่โลกทั้งสาม ที่เหมือนวิมานของเทวดา ทั้งสามหลังนี้ จงคงอยู่ชั่ววันรันดร

(บรรพตที่ ๒๒-๒๓) พระราชสดวิระ ชัยนตะ ได้รับพระราชโองการจากพระราชอาทิว่า “ท่านจงสร้างสถูป ๓ หลัง” ดังนี้ จากนั้น ท่านจึงได้สร้าง สถูปทั้งสามนั้นนั่นเองขึ้น

(บรรพตที่ ๒๓-๒๕) เมื่อพระราชสดวิระ ชัยนตะ มรณภาพแล้ว พระสดวิระ ศิษย์ของท่าน ผู้มีชื่อว่า อธิมุกตะ ได้สร้างเจดีย์อิฐ ๒ เจดีย์ ใกล้ ๆ กับเจดีย์ทั้งสามนั้น

(บรรพตที่ ๒๕-๒๘) เมื่อศักราชมีการเพิ่มขึ้นถูกได้รับด้วยรสและเกี้ยวและมณี (คือ ๖๘๓) ในวัน ๑๑ ค่ำแห่งเดือน ๖ ในศกอุบภัย (ข้างขึ้น) เมื่อดวงดาวที่เป็นที่เคารพยิ่งคือพระอาทิตย์และดาวพระศุกร์ อยู่ในกลุ่มดาวที่เกี่ยวข้องกับปู (กรกฏ) (พระสถูปและเจดีย์) ทั้งหมดเหมือนแก้วสารพัดนึกที่เป็นเลิศในโลกทั้งสาม ได้รับสถาปนาขึ้นโดยพระราชแห่งศรีวิชัย ผู้เหมือนกับพระอินทร์ ผู้สูงสุดในหมู่ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดินอื่น ๆ

^๑ อาจจะแปลว่าอย่างนี้ได้ “ให้เป็นที่ประทับของพระพุทธเจ้าผู้มีวัชรผู้ทรงชนะมารด้วยพระกรที่เหมือนดอกบัว” ซึ่งถ้าแปลอย่างนี้ดูจะเข้ากันได้ดีกับข้อความในบรรพตที่ ๑๘-๒๑

พระพุทธเจ้าผู้มีวัชร อาจหมายถึง พระวัชรระอาทิพุทธ ซึ่งรูปเคารพท่านเป็นพระพุทธรูปปางจิตสมาธิเพชร สวมมงกุฎแบบพระโพธิสัตว์ ทรงเครื่องแบบกษัตริย์อินเดีย มีพระอุระ (อุมาโลม) และพระอุณเฑาะ (ส่วนที่ขุ่นขึ้นมากกลางพระเศียร) พระกรประสานกันระหว่างพระอุระ ในท่าที่เรียกว่า “วาชหฺมการมุขธา” ทรงถือวัชรและระฆัง.....ดู Alice, Getty, The Gods of Northern Buddhism. (Delhi : Munshiram Manoharlal Publishers Pvt. Ltd., 1978) p. 4 หรืออาจจะหมายถึง พระอภินิหารกษัตริย์พุทธ ซึ่งมีวัชรเป็นเครื่องหมายประจำพระองค์รูปเคารพท่านเป็นพระพุทธรูปปางสมาธิเพชรปางมารวิชัย (อุบิฏฐิฆณฺฑธา) พระพุทธรูปปางนี้นิยมเคารพบูชากันใน ชาว ศรีลังกา พม่า และประเทศไทย พระพุทธรูปปางนี้ พุทธศาสนิกชนพม่าชน ถือว่าเป็นพระอภินิหาร.....ดู Ibid. p. 36.

ด้านที่ ๒

(บรรทัดที่ ๑-๔) ขอความสวัสดี จงมี พระราชาผู้เป็นจอมแห่งราชาทั้งหลาย พระองค์นั้น ซึ่งเป็นเอก อุปมาดังดวงอาทิตย์ในท่ามกลางความมืดคือหมู่ของศัตรู ทั้งหมด ผู้เหมือนดวงจันทร์ที่ผุดผ่องในฤดูศรัท เพราะความงามดังพระจันทร์ เนื่อง จากพระรัศมีของพระองค์ ผู้งดงามเหมือนกามเทพ (พระองค์) มีพระนามว่าวิษณุ ทรงเป็นผู้ทำลายความหึงผยองของศัตรูทั้งหมด ทรงเป็นที่สอง (รองจากพระวิษณุ) ก็ด้วยอำนาจของพระองค์เท่านั้น พระราชาพระองค์นั้นนั่นเอง ผู้มีการประสูติในราชวงศ์ ไศเลนทรที่พระองค์ได้ประกาศแล้ว จึงทรงมีพระนาม (อีกพระนามหนึ่ง) ว่าศรี- มหาราช และทั้งสิ้น ของพระองค์

นายจิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา แปล

วิเคราะห์ศัพท์

ประโยคที่ ๑

- วิจารณ์ยา = เดิมเป็น วิสาร แปลว่า แผลไป ลง อนี เครื่องหมาย
 สตรีลิงค์ จึงเป็นวิจารณ์ เป็นตฤติยาวิภัติ ทำหน้าที่
 ขยาย กิรุตตยา จึงเป็น วิจารณ์ยา
 กิรุตตยา = เดิมเป็น กิรุตติ เป็นตฤติยาวิภัติ อี การ์นต์ สตรี-
 ลิงค์ จึงเป็น กิรุตตยา เข้ากับบทว่า อากฺรานฺตา

นยวินยเศารยฺยสฺรุตศมกฺษมา

ไธรยฺยตฺยาคทฺยุตฺยาทฺยกฺษย

- ภาว = เป็นศัพท์สมาส ตฤติยาวิภัติ ภาวสุ = สฤ การ์นต์
 ทำหน้าที่ขยาย กิรุตตยา แยกศัพท์ เป็น
 นย = ข้อกำหนดกฎหมาย
 วินย = ความประพฤติตามหลักประเพณี
 เศารยฺย = ความกล้าหาญ
 สฺรุต = การศึกษาเล่าเรียน
 ศม = ความสงบ
 กฺษม = ความอดทน
 อไธรยฺย = ความหนักแน่นมั่นคง
 ตฺยาค = การเสียสละ
 ทฺยุตฺย = ความสง่างาม
 มติ = ความฉลาด
 ทยา = ความกรุณา
 อาทิ = เป็นต้น แปลงเป็น อาทฺย
 อกฺษย = ไม่เสื่อมสิ้น
 ภาว = มีอยู่
 ปริ = เป็นศัพท์ กริยาวิเศษ แปลว่า อย่างยิ่ง มาก ถือเอา
 ความว่าโดยสิ้นเชิง

ยสฺยากรานฺตา	=	เป็นบทสนธิ แยกเป็น
ยสฺย	=	เป็นคำสรรพนามมาจาก ยท ศัพท์เป็นนัยฐีวิภคตียกพระราชา แปลว่า ของพระราชาพระองค์ใด เข้ากับบท กิริตุตฺย
อากรานฺตา	=	เป็นกริยา กรรมนิประโยค (กัมมวาก) ของประธาน มยฺหาสุ ศัพท์เต็มเป็น อากรานฺตาละ ลบวิสฺระกะที่ตา เพราะมีพยัญชนะโหมะอยู่หลัง
ภูวนกฺุขํ	=	เป็นศัพท์สมาส นัยฐีวิภคตียพฺพจน์ สฺ การันต์ เข้ากับ กิริตุตฺวิสฺรา แยกเป็น
ภูวน	=	แผ่นดิน
กฺุขํ	=	พระราชา
กิริตุตฺวิสฺรา	=	เป็นบทสมาส ทำหน้าที่ขยาย มยฺหาสุ รูปเต็มเป็น กิริตุตฺวิสฺราละ ลบวิสฺระกะเพราะพยัญชนะโหมะอยู่หลังแยกเป็น
กิริตุติ	=	เกียรติ
วิสฺรา	=	แผ่ไป
มยฺหาสุ	=	เป็นปรดมววิภคตติ พหุพจน์ เป็นประธานของประโยค แปลงวิสฺระกะที่มยฺหาละ เป็น สฺ เพราะมีพยัญชนะโหมะ ต ตามหลัง
ตาราณํ	=	เป็นนัยฐีวิภคตียพฺพจน์เข้ากับ มยฺหาสุ ของประโยคอุปมา
ศรทฺติหฺนิงฺโศรว	=	เป็นศัพท์สมาส และสนธิ เป็นนัยฐีวิภคตียเอกพจน์ เข้ากับ ราจา แยกเป็น
ศรทฺติ	=	อันมีในศราทกาล เดิม ศรทศัพท์ ลง อัญปัจจัยใน ศัทฺธิต
ตฺุหฺนิงฺโสะ	=	พระจันทร์ ศัพท์เดิมเป็น ตฺุหฺนิงฺสุ เพราะมีสระอยู่หลัง จึงเอาวิสฺระกะ เป็น รุ แล้วต่อกับ อิ จึงเป็น ริ เข้ากับ ราจา
อิว	=	เป็นนินาตบออกอุปมาเมื่อสนธิกับ รุ จึงเป็น ริว

ราชา = มาจาก รุจ ราช ลง อณู ปัจจัยในนามกิต เป็น
ตฤติยวิภัตติ น่าจะเป็น โรจาหรือรุจา แต่ในจารึก
ไม่อาจอ่านเป็นโรจาได้ แปลว่า ด้วยแสง

ประโยคที่ ๒

คุณนามาธารสุ = เป็นศัพท์สนธิ แยกเป็น
คุณนามา = เป็นยัมฐวิภัตติพหูพจน์ แต่แปลหักเป็นกรรม
เพราะเข้ากับ อาธารสุ
อาธารสุ = เป็นปรตมาวิภัตติทำหน้าที่ขยาย ยสุ (ราชา)
แปลว่า เป็นผู้รองรับ
ตุหินทิวฏฐาริกรุจา = เป็นศัพท์สมาสประกอบด้วยตฤติยวิภัตติเข้ากับ
อาธารสุ แยกเป็น
ตุหินทิว = ตามศัพท์แปลว่า ภูเขาพระจันทร์ หมายถึง
ภูเขาหิมาลัย
ภูผ = ยอด
อธิก = มากกว่า ยิ่งกว่า
รุจา = ประภา หรือ รัศมี
คุณาตฺธานา = เป็นศัพท์ สมาส ประกอบด้วย ยัมฐวิภัตติ พหูพจน์
ทำหน้าที่ขยายปุตฺตมา แยกเป็น
คุณ = คุณธรรม
อตฺตย = ผู้มั่งคั่ง สมบูรณ์
ปุตฺตมาปี = เป็นศัพท์สนธิ แยกเป็น
ปุตฺตมา = มาจาก ปุตฺ ศัพท์ เป็นยัมฐวิภัตติพหูพจน์เข้ากับ
อาธารสุ ที่ขึ้นมา
อปี = เป็นนิบาต อ สนธิกับ มุ จึงเป็น ปุตฺตมาปี
ชคตฺติ = มาจาก ชคตฺ ศัพท์ เป็นสัปตมวิภัตติแปลว่า
ในโลกเข้ากับ ตุญฺยศสาม
ยสุ = มาจาก ยทุ ศัพท์ เป็นปรตมาวิภัตติโยค ราชา
ตุญฺยศสาม = เป็นศัพท์สมาส ประกอบด้วยยัมฐวิภัตติพหูพจน์
ทำหน้าที่ขยาย มณีนํผา แยกเป็น

สูง	=	สูง
ยศสาม	=	มียศ มีเกียรติ มาจาก ยศสุ ศัพท์ ถือเอาความว่ามีชื่อเสียง
มณีน้า	=	มาจาก มณี ศัพท์ เป็นนัยวิวิธิตัพพจน์ หักเป็นกรรมเข้ากับ อาธารสุ ที่ขึ้นมา
ภูรีฉ่า	=	มาจาก ภูรี ศัพท์ เป็นนัยวิวิธิตัพพจน์ทำหน้าที่ขยาย มณีน้า
(ทฤติภทะ)	=	ขึ้นมา เพราะมีอยู่ในประโยคอุปมา ทำหน้าที่ขยายราชา ว่าเป็นผู้ทำลาย ความชั่ว
ทฤติภททวนาว	=	เป็นศัพท์สมาส และสนธิ ทำหน้าที่เป็นประโยคอุปมา แยกเป็น
ทฤติ	=	ความชั่ว สิ่งประเคือง
ภท	=	ทำลาย
อุททวน	=	มาจาก อุททวุ ศัพท์ เป็นปรตมาวิภัตติ แปลว่ามหาสมุทร
อิว	=	เป็นนินาตบอกร อุปมา เมื่อสนธิจึงเป็น นีว
มหาน	=	มาจาก มหตุ ศัพท์ เป็นปรตมาวิภัตติ ทำหน้าที่ขยาย ทฤติภททวนาว
งนิโซษติเรลลขาวลย		
ศิริสาณจาปี	=	เป็นศัพท์สมาส และสนธิ ทำหน้าที่ขยาย ฆณินาม แยกเป็น
มณิ	=	แก้วมณี
โซษติ	=	ประกา แสง
เลลข	=	มาจาก เลข แปลว่า เส้น เพราะอยู่หลัง รุ เระะ จึงซ้อน ลุ
อวลย	=	วง กำไล
ศิริสา	=	ผู้มีศรัทธา เพราะ จ อยู่หลัง จึงแปลงนิกหิต เป็นณ
จ	=	นิบาต ควบบท อุปมา

อปี	=	แม่ เป็นนิบาต สนธิกับ จ จึงเป็น จาปี
ผณินาม	=	มาจาก ผณิ ศัพท์ พญานาค เป็นษัษฐิวัดติ พหูพจน์เข้ากับ อาธารสุ ที่ขึ้นมา

ประโยคที่ ๓

ธนวิกลตาพหุวิชาลาวิภตาศยา = เป็นศัพท์สมาส ทำหน้าที่ขยายประธาน คือ
เย (นระ) ธนวิสระที่ปีศาจ เพราะมีพยัญชนะ
โฆษะอยู่หลัง แยกเป็น

ธน	=	ทรัพย์
วิกลตา	=	ความเสื่อม ไม่สมบูรณ์
พหุ	=	ไฟ
ชาวล	=	เปลวไฟ
อวล	=	ทิว แถว กอง
กษปิต	=	อดกลั้น บีบคั้น
อาศยา	=	ความมุ่งหมาย ความหวัง
ยมภิปิตา	=	เป็นศัพท์สนธิ แยกเป็น
ย	=	มาจาก ยทุ ศัพท์ เป็นทวิติยวักตติ โยค ราชานมู
อภิปิตา	=	เป็นกริยาของประธาน เย (นระ) แปลว่า ถึงแล้ว หมายความว่า เข้าหาแล้ว
เย	=	มาจาก ยทุ ศัพท์ เป็นปรธมาวิกตติพหูพจน์ โยค นระ
เต	=	มาจาก ตทุ ศัพท์ เป็นปรธมาวิกตติพหูพจน์ โยค นระ แปลรับกับประโยค ข คือ เย
สุวสุตย์	=	เป็นศัพท์ ดัทธิธ แยกเป็น สุ+อาสุต+ณฺย เป็น ทวิติยวักตติ เข้ากับ สมุปากตา แปลว่า ซึ่งความ มีประโยชน์ด้วยดีถือเอาโดยความหมายว่า ความสุข
ปรี	=	แปลว่า อย่างยิ่ง เป็นทวิติยวักตติ ขยาย สุวสุตย์
สมุปากตา	=	เป็นกริยาของประโยค ค ธนวิสระที่ สมุปากตาสะ ออก เพราะมีพยัญชนะโฆษะอยู่หลัง แยกเป็น ตี+อุป+อาคตาสะ

หุรทมิว	=	เป็นบทสนธิ แยกเป็น
หุรท	=	ห้วงน้ำ สระนำ
อิว	=	นิบาตบอกอุปมา
กขา	=	ข้าง เป็นปรดมาวิภัติ พหูพจน์ ลบวิสสระที่ กขาะ เพราะมีพยัญชนะโฆษะอยู่หลัง เป็นประธาน ของประโยคอุปมา
นิตยาโคษุบ	=	เป็นบทสมาส และสนธิ ทำหน้าที่ขยายหุรท แยกเป็น
นิตย	=	เป็นนิตย
อโคษุบ	=	ไม่แห่ง
ปรสหนศุภานมถ	=	เป็นสมาส ทำหน้าที่ขยาย หุรท แยกเป็น
ปรสหน	=	ไส
ศุภ	=	สะอาด
อมถ	=	น้ำ
สวติวตปตฺยฺกเร	=	เป็นประโยคแทรกลักษณะ แยกเป็น
สวติว	=	พระอาทิตย์
ตปติ	=	เป็นนามกิต แผลงเป็น ตปตฺย การเผาไหม้
อฺคุร	=	เผ็ดร้อน คุร้าย
เสว	=	เป็นทวิติยาวิภัติ ทำหน้าที่ขยาย หุรท แปลว่า ควรแก่การใช้ถือเอาความว่า น้าอาบ
สโรชรโรษุณ	=	เป็นศัพท์สมาส ประกอบด้วยทวิติยาวิภัติ ทำหน้าที่ขยาย หุรท แยกเป็น
สโรช	=	บัว
รช	=	ผง เรณู เกษร เมื่อสมาสกับศัพท์ให้เอา อ เป็น โอ ได้ เช่น โรชพล เป็นต้น
อรุณ	=	สีแดงเรื่อ สौरุณ
ประโยคที่ ๔		
คุณภฤตบุปคมย	=	เป็นบทสมาสและสนธิ แยกเป็น
คุณภฤต	=	ผู้ทรงคุณธรรม เป็นทวิติยาวิภัติ ขยาย ราชานม
อุปคมย	=	เป็น กริยากิต แปลว่า เข้าไปหา

ย	=	มาจาก ยท ศัพท์ เป็นทวิติยวิภัตติ โยค ราชานมู
คุณาตยา	=	เป็นบทขยาย มนุชนรา ลบวิสระ ที่ คุณาตยาะ เพราะพยัญชนะโฆชะ อยู่หลัง แยกเป็น
คุณ	=	คุณธรรม
อตยา	=	มั่งคั่ง สมบูรณ์
มนุชนรา	=	เป็นสมาส และเป็นประธานของประโยคช่วงแรก ลบวิสระที่ มนุชนราะ เพราะพยัญชนะโฆชะอยู่หลัง แยกเป็น
มนุษย์	=	ผู้เกิดแต่มนู
นรา	=	ชนทั้งหลาย
มนุชา	=	จากมนุศัพท์ ตฤติยวิภัตติ เข้ากับ สม
สม	=	เป็นทวิติยวิภัตติ ขยายบทว่า ราชานมู แปลว่า เสมอ
สมานตาดู	=	เป็นบทกริยวิเศษ แปลว่า โดยรอบ
มรุสมณิวารเกสราทยาศ	=	เป็นศัพท์สมาส และสนธิของประโยคอุปมาทำหน้าที่ยาย มหิรุเหทุระะแยกเป็น
มรุสมณ	=	ในฤดูใบไม้ผลิ เป็นทวิติยวิภัตติในอรรถสัปตมิ
อิ	=	นิบาตบอกอุปมา เอนิกหิตที่ ย เป็น ม เพราะสระอยู่หลัง
อมร	=	ต้นมะม่วง
เกสร	=	ต้นมหาหิงค์
อาทิ	=	เป็นต้น แผลงเป็น อาทยาะ เพราะเป็นปรธมาวิภัตติ พหูพจน์ แปลง วิสระ ที่ อาทยาะ เป็น ศุ เพราะมี ศุ อยู่หลัง
ศุริยธิกานทเร	=	เป็นบทสนธิ แยกเป็น
ศุริย	=	มาจาก ศุรี สตรีลึงค์ เป็นทวิติยวิภัตติ เอนิกหิตเป็น ม เพราะมี อ อยู่หลัง
อิธกั	=	จาก อิธกา อาการันต์สตรีลึงค์ เอนิกหิตเป็น น เพราะ ท อยู่หลังทำหน้าที่ขยาย ศุริย
ทเร	=	เป็นกริยาอาชยาดของประธาน โส (ราชา) ที่ขึ้นมารับกับ ย มาจาก ทธ+อ+เต แปลว่าให้

มเหรีญนุทุระ	=	ต้นไม้ใหญ่ เป็นประธานของประโยคอุปมา เป็น ปรตมาวิภัตติ พหูพจน์ แยกเป็น
มเหรีญ	=	ต้นไม้
อินทุระ	=	ใหญ่

ประโยคที่ ๕

ชยตฺย	=	เป็นบทสนธิ แยกเป็น
ชยติ	=	เป็นกริยาอาขยาด แปลว่า ย่อมชนะ แปลงเป็น ชยตฺย
อัย	=	เป็นคำสรรพนามจาก อิทมฺ ศัพท์ เป็นปรตมาวิภัตติ โยค ราชา
ศวีวิษเณทุราชา	=	เป็นคำชื่อเฉพาะ ขยาย อัย ราชา
สมนฺตราชารุจติคฺคฺมาสฺนฺศวี	=	เป็นศัพท์สมาส ประกอบด้วยปรตมาวิภัตติ ทำหน้าที่ขยาย ราชา แยกเป็น
สมนฺต	=	โดยรอบ
ราช	=	พระราช
อรุจติ	=	เปลวไฟ
ติคฺคฺ	=	เป็นบท คุณ แปลว่า ร้อน
อาสน	=	ราชบัลลังก์
ศวี	=	ลักษณะมี เสวภาคย์
ปรตสฺตฺรรมฺสฺติโรตฺนมนุเชน	=	เป็นบทสมาส และสนธิ เป็นตฤติยาวิภัตติ ทำหน้าที่ขยาย วิสฺวสฺสุเชน แยกเป็น
ปรตสฺต	=	ประเสริฐ
รรม	=	พระธรรม
สฺติโร	=	ความมั่นคง
อนฺมนุเชน	=	ผู้มั่งหน้า ตามรูปศัพท์ แปลว่า ผู้มีหน้าขึ้น
วินิรมฺมิโต	=	จากศัพท์ วินิรมฺมิเต เอาวิสรคะ เป็น โอ เพราะ พยัญชนะโฆษะอยู่หลังทำหน้าที่ขยาย ราชา
วิสฺวสฺสุเชน	=	เป็นบทสมาสและสนธิ เป็นตฤติยาวิภัตติเข้ากับ วินิรมฺมิโต แยกเป็น

วิศว	=	ทั้งปวง
สุทธา+อิว	=	ผู้สร้าง หมายถึงพระพรหม จาก สุทธฺ สุพฺถ
ขตฺตามตุ	=	เป็น กริยาวิเศษ แปลว่า ด้วยความพยายาม

ประโยคที่ ๖

ศุรวิฆเศศวรภูติเรษคุโณจะ	=	เป็นศัพท์สมาส และสนธิ แยกเป็น
ศุรวิฆเศศวรภูติ	=	เป็นประธานของประโยค แปลง วิสฺรคะ เป็น ร เพราะมีสระอยู่หลัง แยกเป็น
ศุรวิฆ	=	กรุงศุรวิชัย
อิศวร	=	ผู้เป็นใหญ่
ภูติ	=	พระราชา
เอษ	=	จาก เอตฺ สุพฺถ (นี้) ประดมาวิภคฺติ รูปเต็มเป็น เอษะ เพราะมีพยัญชนะอยู่หลัง จึงให้ลบวิสฺรคะ ที่ ษะ
คุโณจะ	=	เป็นสมาสขยาย ศุรวิฆเศศวรภูติ แยกเป็น
คุณ	=	คุณธรรม
โอจะ	=	ห้วงน้ำ
กษิติลลสรวาสมนฺตนุโปตฺตม	=	เป็นศัพท์สมาสขยาย ศุรวิฆเศศวรภูติ รูปเต็มมีวิสฺรคะ ที่ ตมะ แต่ลบเพราะมีสระอยู่หลัง แยกเป็น
กษิติ	=	โลก ปฐพี
ตล	=	พื้น แผ่นดิน
สรวา	=	ทั้งหมด
สมนฺต	=	โดยรอบ
นุอุป	=	พระราชา
อุตตมะ	=	ผู้สูงสุด ผู้ประเสริฐ
เอกะ	=	ผู้เดียว ขยาย ศุรวิฆเศศวรภูติ
สถาปิต	=	เป็นกริยา แปลว่า สร้าง หรือให้สร้าง ลบวิสฺรคะ ที่ สถาปิตะ เพราะมีสระอยู่หลัง

ไอษฏิกเคหวัตรเมตต	=	เป็นสมาส และสนธิ ประกอบรูปเป็นทวิติยาวิภัตติ แยกเป็น
ไอษฏิก	=	ทำด้วยอิฐ
เกท	=	เรือน
วร	=	ประเสริฐ เลิศ
ศุรบ	=	สาม มาจาก ตริ ศัพท์ แปลงนิคหิต เป็น ม เพราะมีสระอยู่หลัง
เอตต	=	นี้
กขกรมารนิสูทนพหุรีนิวาส	=	เป็นศัพท์สมาสขยาย ไอษฏิกเคหวัตรศุรบ แยกเป็น
กข	=	ดอกบัว
กร	=	มือ
มาร	=	มาร ชักษ์
นิสูทน	=	ผู้ทำลาย
พหุรี	=	ผู้มีวัชรญาณ หมายถึงพระโพธิสัตว์
นิวาส	=	ที่อยู่อาศัย ขยาย ไอษฏิกเคหวัตรศุรบ ศัพท์ว่า กขกรมารนิสูทนพหุรีนิวาส แปลอีกความ หมายถึงจะเป็น
กขกร	=	ผู้มีดอกบัวในมือ = พระนารายณ์
มารนิสูทน	=	ผู้ทำลายมาร = พระศิวะ
พหุรี	=	ผู้มีวัชร เป็นอาวุธ = พระอินทร์
นิวาส	=	ที่อยู่
		จึงแปลรวมว่า “อันเป็นที่อยู่ของพระนารายณ์ พระศิวะ และพระอินทร์”

ประโยคที่ ๓

สนตตเมตต	=	เป็นบทสนธิ แยกเป็น
สนตต	=	เป็นนินย เป็นกริยาวิเศษแปลงนิคหิตเป็น ม เพราะสระอยู่หลัง
เอตต	=	โชค อาการ เป็นประธานของประโยค
ศุริสมยโงคฺยนิเกต	=	เป็นศัพท์สมาสทำหน้าที่ขยาย อาการ แยกเป็น

ตุริ	=	สาม
สมย	=	สมัย ฤดูแล้ง
ใจตบ	=	เจตีย์
นิเกติ	=	ที่อยู่อาศัย
ทศทิวาสถิตสรววชิโนตมตต	=	เป็นศัพท์สมาสทำหน้าที่ขยาย อาคาริ แยกเป็น
ทศ	=	สิบ
ทิก	=	ทิส แปลง ศ เป็น ค
วสฺถิต	=	ตั้งอยู่ อยู่
สรวว	=	ทั้งปวง
ชิน	=	พระพุทธเจ้า พระโพธิสัตว์
อุตตม	=	ผู้สูงสุด ผู้ยอดเยี่ยม
ทตฺต	=	เป็นกริยาภิตกรรมวาจก แปลว่า ให้แล้ว
สรววชคตมณฺธรกุสฺสว	=	เป็นศัพท์สมาสทำหน้าที่ขยาย อาคาริ แยกเป็น
สรวว	=	ทั้งปวง
ชคต	=	โลก
มถ	=	มถิน
ภูธร	=	ภูเขา พสุธา
กุสฺส	=	สายฟ้า (กุสฺ + อิศ)
ว	=	ประเสริฐ แปลงนิคหิตเป็น นุ เพราะ ตู อยู่หลัง
ตริภววิภูติวิเศษทมนรปท	=	เป็นบทสมาส และสนธิขยาย อาคาริ แยกเป็น
ตุริ	=	สาม
ภว	=	ภพ
วิภูติ	=	ความเจริญ
วิเศษ	=	ความประเสริฐ ความดี
ท	=	เป็นที่ให้ แปลงนิคหิตเป็น ม เพราะมี อ อยู่หลัง
อมร	=	ผู้ไม่ตาย หมายถึงเทพ
ปท	=	ที่ ที่อยู่

ประโยคที่ ๘

ขุนรป	=	เป็นศัพท์สนธิ แยกเป็น
ขุนะ	=	เป็นศัพท์นิบาต แปลว่า อีก แปลงวิสระเป็น รุ เพราะ อ อยู่หลัง
อปี	=	เป็นนิบาตควบบท แปลว่า แม่
ขยตนา	=	เป็นบทสมาสขยาย ราชสุดวิโร แยกเป็น
ขยต	=	เป็นชื่อเฉพาะ
นามา	=	มาจาก นามนุ ศัพท์ เป็นปรตมาวิภคติ แปลว่า ชื่อ
ราชสุดวิโร	=	เป็นศัพท์สมาส รูปเดิมเป็น ราชสุดวิระ แปลงวิสระ เป็น โอ เพราะมีพยัญชนะโฆชะอยู่หลัง แยกเป็น
ราช	=	ราชา
สุดวิระ	=	ผู้มีอายุ หมายถึงพระเถระ เมื่อรวมสองศัพท์คงหมายถึงพระเถระราชาคณะ เป็นประธานของประโยค
นฤปน	=	อันพระราชา เป็น ตฤติยวิภคติ
สนิยุตะ	=	เป็นบทขยาย ราชสุดวิโร แยกเป็น
สุ	=	มาจาก สุ แปลว่า ดี
นิยุตะ	=	ผู้อื่น---รับสั่งแล้ว
สตูปตรยณสิกรววิตยตสุตตทิตนตถา	=	เป็นสมาสและสนธิ แยกเป็น
สตูปตรย	=	เป็นทวิติยวิภคติ แปลว่า หมวด ๓ แห่งสตูปถี้อ เขาความว่า สตูป ๓ หลัง
อติ	=	แปลว่า ท่าน แทน ศุว (คร.จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา)
กรรว	=	เป็นกริยา แปลว่า จงกระทำ จงสร้าง
อิตย	=	มาจาก อิติ แปลว่า ดังนี้ ทำหน้าที่คุมเลขใน อ สนธิ กับ ว เป็น วิ ส่วน ตี แปลง อ เป็น อย
อตส	=	เป็นกริยาวิเศษ แปลว่า แต่นั้น
ส	=	เป็นศัพท์สรรพนามมาจาก ตท ศัพท์ ลบวิสระที่ สะ เพราะมีพยัญชนะโฆชะอยู่หลัง โยกพระชันดเถระ

ตฤ	=	มาจาก ตตฺ ทวีติยาวิภคฺติ แปลง ตฺ เป็น ฤ เพราะสระอยู่หลังแล้วสนธิกับ อี เป็น ทิ
อิท	=	นี้ เป็นทวีติยาวิภคฺติโยค สกฺธิ แปลงนิกหิตที่ ทิ เป็น ฤ เพราะมี ต อยู่หลัง
ตลา	=	เป็นนิบาตบอกริยาวิเศษ แปลว่า เหมือนอย่างนั้น คือเหมือนที่ทรงรับสั่ง
กฤตฺวาน	=	เป็นกริยาภิต จาก กฤ+ตฺวาน แปลว่า กระทำแล้ว

ประโยคที่ ๘

สวริเตสฺมีสฺตจฺฉนฺโษยธิมุกฺติริกฺกฺจนามตฺส = เป็นศัพท์สมาสและสนธิ ทำหน้าที่ขยาย สกฺวิระ แยกเป็น	
สวริเต	= เป็นกริยาลักษณะของ อสฺมินฺ ชยฺนเต เป็นประโยค ลักษณะ แปลว่า ผู้ไปสู่พระเจ้าแล้ว (สฺว+อิ+ต) ถือเอาความว่าไปสวรรค์ หรือ มรณภาพแล้ว
อสฺมิน	= มาจาก ตฤ ศัพท์ เป็นสัพทมิวภคฺติโยค ชยฺนเต แปลง ฤ เป็น อีสุ
ตจ	= มาจาก ตตฺ ศัพท์ เพราะมี ศ อยู่หลังจึงให้แปลง ตฺ เป็น จ แปลว่า ของท่าน
ฉนฺโษ	= มาจาก ฉนฺชะ ทำหน้าที่ขยาย สกฺวิระ แปลง ศ เป็น ฉ และแปลงวิสรคฺที่ ยะ เป็น โอ เพราะมี อ อยู่หลัง
ธิมุกฺติริ	= มาจาก อธิมุกฺติะ ทำหน้าที่ขยาย นามตฺส อ ที่ อธิ ลบเสียเพราะสนธิกับวิสรคฺ ที่ ยะ ส่วน วิสรคฺ ที่ ติ ให้แปลงเป็น ร เพราะมี อ อยู่หลัง เมื่อสนธิแล้ว จึงเป็น ร
กฺจ	= มาจาก อกฺจ เป็นกริยาอาชยาค แปลว่า ได้เป็นแล้ว อ หายเข้าไปใน ร ที่สนธิส่วน ตฺ แปลงเป็น จ เพราะ มี จ อยู่หลัง
จ	= เป็นนิบาตคฺวบบท แปลว่า ด้วย คือคฺว ฉนฺโษ จ อธิมุกฺติะ นามตฺส จ

นามตส	=	มาจาก นามตะ แปลว่า ผู้มีชื่อ แปลงวิสระที่ ตะ เป็น สฺ เพราะมี สฺ อยู่หลัง
สอวระ	=	เป็นปรตมาวิภัตติ และเป็นประธานของประโยค ตามศัพท์ แปลว่า ผู้มีอายุ หมายถึง พระเถระ
อิชฎิกใจตยทิวัตย	=	เป็นศัพท์สมาส และเป็นทวิติยาวิภัตติ แยกเป็น
อิชฎิก	=	ทำด้วยอิฐ
ใจตย	=	เจดีย์
ทิวัตย	=	คู่ เมื่อรวมทั้งหมดหมายความว่า เจดีย์อิฐ หนึ่งคู่ คือ สองหลัง
ใจตยตวิติยานุติเก	=	เป็นบทสมาส และเป็นสัพตมวิภัตติ แยกเป็น
ใจตย	=	เจดีย์
ตวิติย	=	สาม
อนุติเก	=	มาจาก อนุต+ฐนุ (อิก) ตัทธิต แปลว่า มีในที่ใกล้
กฤตวานุ	=	เป็นกริยาภิต จาก กฤ+ตวานุ แปลว่า ทำแล้ว
ประโยคที่ ๑๐		
วฤทฐยาปเต	=	เป็นบทสนธิ ทำหน้าที่ขยาย ศากราเช แยกเป็น
วฤทฐยา	=	เป็นตฤติยาวิภัตติมาจาก วฤทฐิ แปลว่า อุทัย ปรีดี การตัดโยคนักษัตรในเรือนจันทร์ที่สิบเอ็ด เติบโตเต็ม ที่ถือเอาความว่า โดยสมบูรณ์
อาปเต	=	เป็นสัพตมวิภัตติ อันพึงได้ อันได้นัดหมายไว้ โดย ความหมายว่าถึง
ศากราเช	=	เป็นสัพตมวิภัตติ แปลว่า ในมหาศักราช
มุนินวสไกรมมารโวกาทศเห	=	เป็นศัพท์สมาส และสนธิ แยกดังนี้
มุนิ	=	โดยความหมายว่า เจ็ด ตามศัพท์ แปลว่า นักพรต
นว	=	เก้า
รสไกร	=	มาจาก รส+กณ (ก.) ตัทธิต โดยความหมายว่า หก เป็นตฤติยาวิภัตติพหูพจน์สำเร็จเป็น รสโกะ แปลงวิสระเป็น รุ เระพะ

มฺหาทร	=	ศัพท์เดิมเป็น มาทร เพิ่ม มุ เพราะอยู่หลัง รุ เระะ แปลว่า เดือนวิสาขะ (เดือน ๖)
เอกาทศ	=	ที่ ๑๑ ทำสนธิ อ+เอ = โอ เมื่ออาศัย ว จึงเป็น ไว
อาท	=	มาจาก อ+ณฺ นามกิต ทำหน้าที่ขยาย ศุกุล แปลว่า ส่องแสง หมายถึง ขึ้น ---- คำ มิใช่ อหนุ ศัพท์ที่แปลว่า วัน เพราะ อหนุ ใน รูป สัปตมี จะเป็นอหฺน หรือ อหฺน
ศุกุล	=	ในปักษ์ เป็น สัปตมีวิกัตติ
โกสิวลฺกน	=	เป็นศัพท์สมาสในรูปสัปตมีวิกัตติ แยกเป็น
โกสิว	=	ราศีกรกฎ
ลฺกน	=	ลัคนา การขึ้นของราศี
ภฤคุสุตสหิเต	=	เป็นศัพท์สมาสประกอบสัปตมีวิกัตติขยายอาทิตฺย ที่ขึ้นมา แยกเป็น
ภฤคุสุต	=	ดาวพระศุกร์
สหิเต	=	ประกอบด้วย
จรายมมฺลฺโยติรารฺย	=	เป็นศัพท์สมาสและสนธิ ประกอบรูปสัปตมีวิกัตติ เข้ากับเทเวณฺฑราณ แยกเป็น
จ	=	เป็นนิบาตควบบท เป็น ----- ศุกุล จ. ----- ภฤคุสุตสหิเต จ
อารย	=	ควรแก่การเคารพ
มมฺลฺโยติร	=	มาจาก มมฺลฺโยติสุ แปลง สฺ เป็น ร เพราะมีสระ อยู่หลัง แปลว่า ผู้รุ่งเรือง
อารย	=	ผู้ควรแก่การบูชา
เทเวณฺฑราณ	=	เป็นตฤติยวิกัตติทำหน้าที่ขยาย ศุริวิษณฺณุปตินา แยกเป็น
เทว	=	เทพ
อินฺทร	=	ผู้เป็นใหญ่
อาณ	=	เหมือน แปลตามศัพท์ว่า เหมือนผู้เป็นใหญ่แห่งเทพ หมายถึงพระอินทร์

จ	=	เป็นนิบาตควบบทเป็น เทเวณทุราณณ จ อนุภษิติโสตุตเมน จ
ศุวิขณอุปติมานุภษิติโสตุตเมน	=	เป็นศัพท์สมาส และสนธิ แยกเป็น ตฤติยวิภัตติเป็นบททอนภিতกัตตา ของกริยา สุธูปิตาส
อนุ	=	อื่น
ภษิต	=	ผู้มีอำนาจในแผ่นดินหมายถึง พระราชา
อุตตเมน	=	ผู้ประเสริฐที่สุด เมื่อสนธิแล้ว เอาอุ เป็น โอ
ไศโรโลกยคกรยจินตามณิ วปุ	=	เป็นประโยคอุปมาขยาย สตุป (อะ) แยกเป็น
ไศร	=	สาม
โลกย	=	โลก
เอก	=	หนึ่ง
อกรย	=	มีความเป็นเลิศ
จินตามณิ	=	แก้วจินตมณี
วปุ	=	รูป เป็นศัพท์ของประโยคอุปมา ลววิสสระที่ ษ ะ เพราะมีสระอิ อยู่หลัง
อิ	=	นิบาตบอกอุปมา
สุธูปิตาส	=	เป็นกริยาภิตรูปกับมวจาก หรือ เหตุกับมวจาก แปลงวิสสระเป็น ส เพราะมี ส อยู่หลัง
สตุป (อะ)	=	เป็นศัพท์ปรดมวิภัตติ เป็นประธานของประโยค แปลว่าสตุป (เจดีย์)ทั้งหลาย

ด้านที่ ๒

สวสฺติ	=	เป็นนํมกิต เป็นประธานของประโยค จัน กริยา อสตุ มารับ แปลว่า ขอความสวัสดิ จงมี
โยเสา	=	มาจาก ขทุ และ อตส ศัพท์ แยกสนธิ เป็น ะ และ อตส มาคู่กันอย่างนี้ เป็นการเน้นความ แปลว่า นั้นเองเป็นวิเศษณ์ของ ราชาธิราชสุ
ราชาธิราชสุสกลวิปคณฐานตสุรโยปไมกส	=	เป็นบทสมาสและสนธิ แยกเป็น
ราชาธิราชสุ	=	เป็นปรดมวิภัตติ จากรูป ราชาธิราชะ แปลง

	วิสระ ที่ ชะ เป็น สฺ เพราะมี ส อยู่หลัง แปลว่า
	พระราชธิดา เป็นประธานของประโยค
สกล	= ทั้งปวง
ริปู	= ศัตรู
คณ	= หมู่ เหล่า
ฐานุต	= ความมืด
สุรบย	= พระอาทิตย์
อุปม	= เหมือน ดูจ แปลง สระอุ เป็น โอ เพราะบวกกับ อ
เอกสุ	= แปลงสระ เอ เป็น โอ เพราะ อ+เอ = โอ
	แปลว่า เป็นหนึ่ง เป็นเอก ทำหน้าที่ขยาย
	ราชาธิดาสุ
เสวาโซภะ	= เป็นตฤติยวิภคิตี พหูพจน์ แยกเป็น สุว+โอช+ภะ
	เมื่อ อ+โอ จะเป็น เอา แปลว่า ด้วย
	ความสามารถของพระองค์
กานตลกษุณา	= เป็นตฤติยวิภคิตี แยกเป็น
กานต	= นำปรารดนา นำรัก
ลกษุณา	= มาจาก ลกษุณี แปลว่า ความงาม
ศรทมลศี	= เป็นสมาส ขยาย ราชาธิดาสุ แยกเป็น
ศรท	= ศรทกาล
มล	= มลทิน อมล ไม่มีมลทิน
ศศี	= พระจันทร์
มโนมตาโก	= ศัพท์เต็ม มโนมตาจะ เอาวิสระเป็น โอ
	เพราะมีพยัญชนะโชนะอยู่หลัง แยกเป็น
มโนม	= กามเทพ
อาภ	= เหมือน
วปุษมน	= เป็นข้อบกพร่องของการจารึก คงรูปศัพท์เดิมที่ยัง
	ไม่ประกอบวิภคิตีไว้ นุ การันต์ถ้าประกอบวิภคิตี
	จะเป็นวปุษมานุ หรือ วปุษะ แปลว่า ผู้มีรูป ทำ
	หน้าที่ขยายราชาธิดาสุ

วิษณุวโฆษ	=	เป็นความบกพร่องครั้งที่สองของการจารึก ศัพท์เต็มจะเป็นวิษณุวาษะ ที่ว่าบกพร่องเพราะจารึกใช้ ญ แทนที่จะใช้ ณ เมื่อมี ญ อยู่หน้าแปลงวิสรคะ เป็น โอ เพราะมี อ อยู่หลัง แยกเป็น
วิษณุ	=	มาจาก วิษณุ หรือ วิษณุ เป็นชื่อเฉพาะ
อาษุชะ	=	แปลว่า ชื่อ
อเสสรวาวริมทวอนศุจ	=	เป็นสมาสและสนธิ ทำหน้าที่ขยาย ราชาธิราชสุ แยกเป็น
อเสส	=	โดยไม่มีส่วนเหลือ
สรวว	=	ทั้งปวง
อริ	=	ข้าศึก
มท	=	ความมัวเมา
วิธนะ	=	ทำลาย ถอน แปลงวิสรคะเป็น ศุ เพราะมี จ อยู่หลัง
จ	=	เป็นนิบาตควบบท
ทวิดยสุ	=	ที่สอง ขยาย วิษณุวาษะ แปลงวิสรคะที่ ทวิดยะ เป็น สุ เพราะมี ส อยู่หลัง
สวศกตุยา	=	เป็นตฤติยาวิภัติมาจจาก สวศกติ แยกเป็น
สว	=	ของตน
ศกตุยา	=	ด้วยอำนาจ ทิพยศักดิ์
เสา ะ	=	รูปเต็มจะเป็น อเสา ะ อ หายไปเพราะสนธิกับ อา ที่ ดุยา วิสรคะที่ ะ คงไว้เพราะมี ศ อยู่หลัง แปลว่า นั่นเอง
ไศเลนทรวุรงศปฺรณนิกิตะ	=	เป็นศัพท์สมาส
ไศเลนทร	=	ชื่อเฉพาะ
วงศ	=	วงศ์
ปฺรภ	=	ผู้เกิด
นิกิตะ	=	มาจาก นิ+คท (กล่าว) ต ปัจจัย กริยาเกิด ลง อิ อาคม แปลว่า อันเขากล่าวแล้ว
ศฺรึมหาราชนามา	=	เป็นปรธมาวิภัติขยายคำว่า ราชา แยกเป็น

ศุริมหาราช	=	ชื่อเฉพาะ ศุริมหาราช
นามา	=	ชื่อ
ตสฺย	=	มาจาก ตท ศัพท์ เป็นษณฺฐีวิภคฺติ แปลว่า ของท่าน
จ	=	เป็นนิบาต ควบบทร
สกล	=	ทั้งปวง

นายชะเอม แก้วคล้าย วิเคราะห์ศัพท์

จารึกเขาปุมยะคีรี

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้าน มี ๑ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

ส่วนหนึ่งของธรรมจักร

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๑๘ ซม. ยาว ๓๓.๓ ซม. หนา ๗ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

รป. ๓

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

ใกล้วัดโขลงสุวรรณภูมิทวาราม จังหวัดราชบุรี

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

ไม่ปรากฏหลักฐาน

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

หอสมุดแห่งชาติเก็บรักษาไว้เฉพาะสำเนาจารึก ตัวหลักจารึก
นั้นยังสืบไม่ได้ว่าปัจจุบันอยู่ที่ใด

คำจารึก

คำแปล

ปุมยคีรี

ภูเขาชื่อปุมยะคีรี

นายชนะเอน แก้วคล้าย อำน แปล

จารึกเขาปุมยะคีรี รบ. ๓

จารึกแผ่นทองแดงอุทอง

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัดอุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

หลังปัลลวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จำนวน ๑ ด้านมี ๖ บรรทัด

ทองแดง

แผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้า

กว้าง ๒๘ ซม. ยาว ๔๒ ซม. หนา ๒ ซม.

สพ. ๓ ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓ กำหนดเป็นหลักที่ ๓๔
ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 964

พุทธศักราช ๒๕๐๐

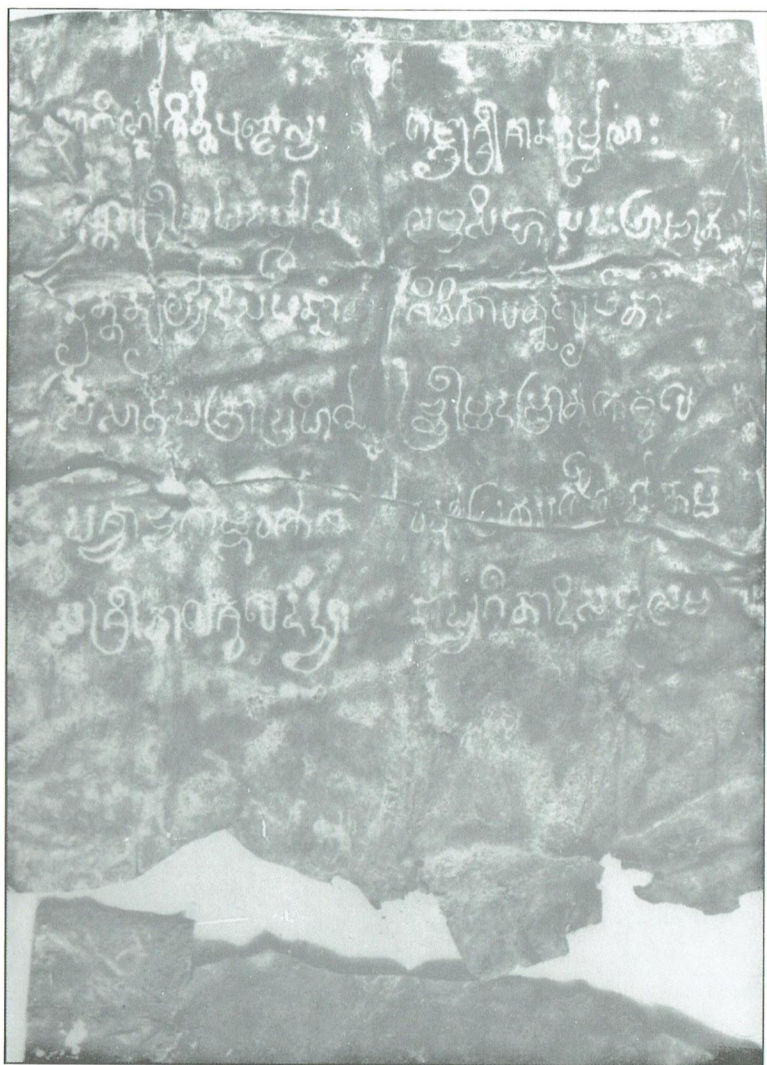
เมืองอุทอง บริเวณตรงกันข้ามกับโรงเรียนอุทองศึกษาลัย
จังหวัดสุพรรณบุรี

นางแถม เสือดำ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัดกรุงเทพฯ

ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๓

จารึกแผ่นทองแดงอุทองนี้ เมื่อแรกพบชำรุดหักเป็น ๓ ท่อน
ปัจจุบันได้อนุรักษ์ให้อยู่ในสภาพดีต่อเป็นแผ่นเดียวกันแล้ว จารึก
นี้นางแถม เสือดำ ขุดพบในที่ดินของตนเอง บริเวณเมืองอุทอง

จารึกแผ่นทองแดงอุ้งทอง สพ. ๓

เก่า ตรงข้ามกับโรงเรียนอุทุมพรพิสัย อำเภออุทุมพร จังหวัด
สุพรรณบุรี นายเจริญ ฆานูธิ อดีตหัวหน้าหน่วยศิลปากรที่ ๒
ได้ติดต่อ นางแถม เสือดำ มอบจารึกแผ่นทองแดงอุทุมพร นี้ให้
แก่วิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร เมื่อวันที่ ๒๐ กันยายน
พ.ศ. ๒๕๐๐

คำจารึก

๑. อากิรุณากิรุติบุณชยุ	ราชบุณย สุริยสารวรมณะ ^๑
๒. นปตา สุริยสารวรมานุ	ลพฐาสหสนะ คุรมาด
๓. นฤตตตฤยยาทีสัปนนำ	ศิวีกา รตนาทิณิดำ
๔. ส สาตปตุรา ปุริโน-	จ คุริมทุมราตเกศวเร
๕. ปศุจาจ จ สามภวโกคิ	วรุปรกรไณรยุตม
๖. ส สุริยารศวเร ททยา	นนาฏยคีตาพิสฏกลม

คำแปล

พระเจ้าศรีธรรมวรม เป็นพระราชนัดดา ของพระเจ้าศรีอโศกธรรม ผู้ทรง
พระเกียรติอันแผ่ไปทั่ว ได้รับสิงหสนะ^๒ มาโดยลำดับ

พระองค์ได้ส่งสีกา^๓ อันประดับด้วยรัตนะเป็นต้น พร้อมด้วยเพื่อนรำและ
ดนตรีเป็นอาทิ เป็นทักษิณาวายแด่พระศรีมัต อัมราตเกศวร

และภายหลัง ท้าวเธอได้ถวายของควรแก่การอุปการณอันประเสริฐ และหมู่
คนมีความสามารถในเพื่อนรำและขับร้องเป็นต้น แด่พระศิวลึงค์ ซึ่งแทนองค์ศรี-
ธาวเรศวร^๔

^๑ สุริยสารวรมณะ = สุริย อโศกธรรม
^๒ สิงหสนะ = ราชบัลลังก์
^๓ สีกา = เสลียง หรือ คานหาหม
^๔ ศรีธาวเรศวร = พระอิศวร

หมายเหตุ

อโศกธรรม - ปรากฏในหนังสือ Les Étas Hindouisés d'Indochine et d' Indonésie ของ G. Coedès
ว่า มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระนาม "อโศกธรรม" อยู่ ๒ พระองค์ด้วยกัน คือ

๑. อโศกธรรมที่ ๑ เป็นพระราชบุตรของพระเจ้าเนนทรวรม (จิตรเสน) เสวราชย์อยู่ที่อโศกปุระ (สับบอ ของ
สัทธังเสน) เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๑๕๕-๑๑๖๕

๒. อีสานวรมที่ ๒ เป็นพระราชบุตรของพระเจ้าสุริยวรมที่ ๑ และเป็นพระอนุชาของพระเจ้าพรหมวรมที่ ๑ เสวยราชย์อยู่ที่พระนครหลวงเสียมราบ เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๔๖๕-๑๔๗๑

พรหมวรม ปราบกฏในหนังสือ Les Étas Hindouisés d' Indochine et d' Indonésie ของ G. Coedès ว่า มีพระมหากษัตริย์ที่ทรงพระนาม “พรหมวรม” อยู่ ๓ พระองค์ด้วยกัน คือ

ก. พรหมวรมที่ ๑ เป็นราชบุตรของพระเจ้าสุริยวรมที่ ๑ และเป็นพระเชษฐาของพระเจ้าอีสานวรมที่ ๒ เสวยราชย์อยู่ที่พระนครหลวงเสียมราบ เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๔๕๓-๑๔๖๕

ข. พรหมวรมที่ ๒ เป็นลูกพี่ลูกน้องกับพระเจ้าอีสานวรมที่ ๒ เสวยราชย์อยู่ที่เกาะแก เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๔๘๕-๑๔๘๗

ค. พรหมวรมที่ ๓ เป็นราชบุตรของพระเจ้าสุริยวรมที่ ๑ พระมารดาสืบเชื้อสายจากราชวงศ์พระเจ้าพรหมวรมที่ ๑ และจากพระเจ้าอีสานวรมที่ ๒ ซึ่งเป็นชั้นพระอัยกา หรือพระปัยกา และพระอัยยิกาสืบเชื้อสายจากราชวงศ์พระเจ้าอินทวรมที่ ๑ เสวยราชย์อยู่ที่พระนครหลวงเสียมราบ เมื่อระหว่าง พ.ศ. ๑๖๐๕-๑๖๒๓

ศาสตราจารย์ น้า ทองคำวรรณ อ้น แปล

จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืนวัดมหาธาตุเมืองลพบุรี

กะเบียบจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด

วัดอุจารึก

ศิลา ประเภทหินปูนสีเทาแก่

ลักษณะวัตถุ

ฐานพระพุทธรูปยืน รูปกลีบบัว

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๕๐ ซม. สูง ๒๐ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ลพ. ๕ ในประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ ๒ กำหนดเป็นหลักที่ ๑๖ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 577

พบเมื่อ

วันที่ ๒๘ มิถุนายน พ.ศ. ๒๔๖๓

สถานที่พบ

มุมกำแพงชั้นนอก วัดมหาธาตุ อำเภอเมือง จังหวัดลพบุรี

ผู้พบ

หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์ (ป่วน อินทวงศ์)

ปัจจุบันอยู่ที่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี

พิมพ์เผยแพร่

ในประชุมศิลาจารึกสยาม ภาคที่ ๒

ประวัติ

พระพุทธรูปองค์นี้ ปัจจุบันอยู่ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี นายป่วน อินทวงศ์ (หลวงบริบาลบุรีภัณฑ์) พบที่ใต้เนินดินเล็ก ๆ ทางทิศตะวันออก-

จารึกบนฐานพระพุทธรูปยืนวัดมหาธาตุ เมืองลพบุรี ลป. ๕

เฉียงเหนือ ภายในกำแพงชั้นนอกของวัดมหาธาตุ จังหวัดลพบุรี เมื่อ พ.ศ. ๒๔๖๗ การขุดค้นสถานที่แห่งนี้ ทำให้เห็นฐานของสิ่งก่อสร้างซึ่งส่วนบนของสถาปัตยกรรม ได้ชำรุดไปหมดแล้ว อย่างไรก็ดี ไม่มีหลักฐานแน่ชัด ว่าพระพุทธรูปองค์นี้ได้เคยประดิษฐานอยู่ ณ สถานที่แห่งนี้มาแต่เดิมหรือไม่

พระพุทธรูปนั้นประทับยืน พระหัตถ์ขวาชี้หาขึ้นไป คงจะอยู่ในท่าปางประทานอภัย พระกรซ้ายทอดลงมาตามพระองค์ แต่ไม่สามารถค้นพบพระเศียร พระพุทธรูปองค์นี้ จำหลักจากหินปูนสีเทาแก่ สูง ๑.๖๐ เมตร รวมทั้งส่วนล่างของฐานซึ่งจำหลักเป็นรูปกลีบบัว มีจารึกภาษาสันสกฤต ๒ บรรทัด อยู่ทางด้านหน้าของฐาน

คำจารึก

๑. ดงคุรุชชนาธิปดินา	สามบุเกศวรสุมนา
๒. นายเคนารุ ชุ ชเวนย์	สุตาปิตา ปุรติมา มุเนะ

คำแปล

นายก อรุชวะ เป็นอธิบดีแห่งชาวเมือง ดังคุระ และเป็นโอรสของพระราชาแห่งสามพูเกะ ได้สร้างรูปพระมุนีองค์นี้

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ อ่าน แปล

จารึกชัยจำปา ๒

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๑๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลาประเภทหินทราย

ลักษณะวัตถุ

เป็นหลักสูง ชำรุดมาก

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๑๒ ซม. สูง ๕๙ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ลป. ๑๕

พบเมื่อ

วันที่ ๑๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๓

สถานที่พบ

เมืองโบราณชัยจำปา กิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

ผู้พบ

ราษฎรในหมู่บ้านใกล้เคียงชัยจำปา กิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

ปัจจุบันอยู่ที่

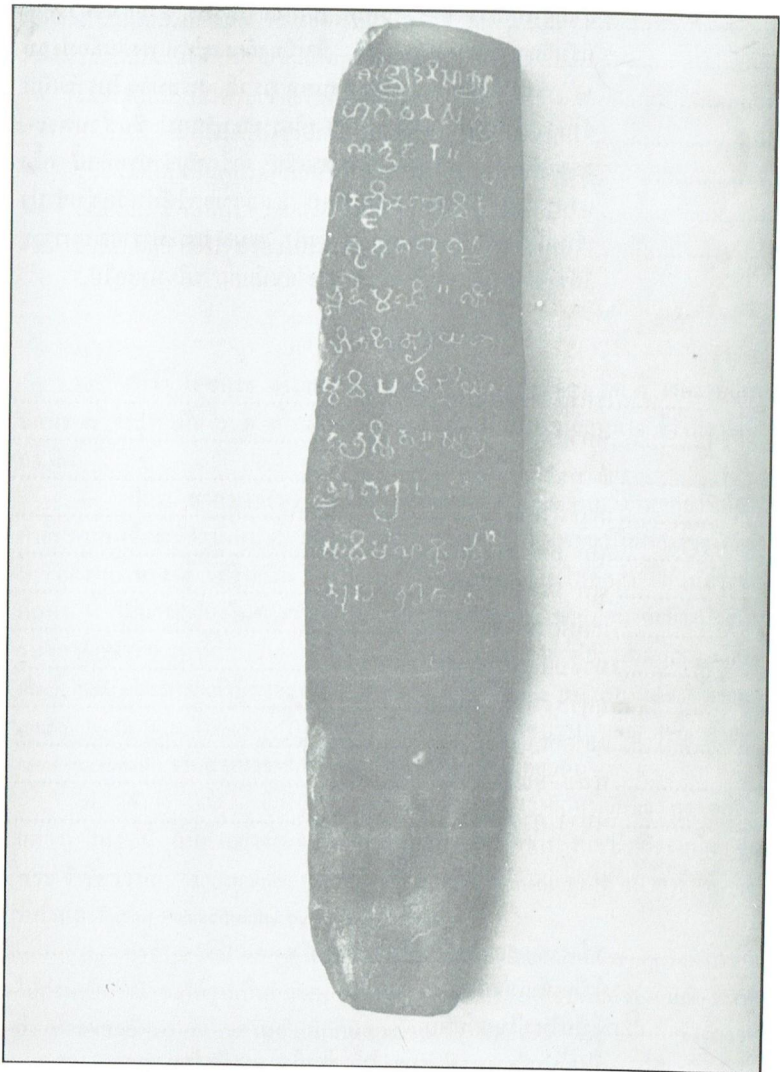
วัดชัยจำปา กิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี

พิมพ์เผยแพร่

ในหนังสือ จารึกโบราณฐานแรกพบที่ลพบุรี และใกล้เคียง

ประวัติ

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ออกสำรวจหาข้อมูลเกี่ยวกับเมืองโบราณชัยจำปาแห่งนี้ เมื่อวันที่ ๒ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ ได้พบหลักฐานสำคัญ คือศิลาจารึกชัยจำปาหลักนี้ เมืองโบราณชัยจำปา อยู่ในตำบลชัยจำปา กิ่ง-

ຈາກໜ້າຈຳປາ ໒ ຄບ. ໑໕

อำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี เป็นเมืองโบราณ ร่วมสมัยทวารวดี ที่รับวัฒนธรรมจากอินเดีย มีคูเมืองเล็กและกำแพงดินล้อมรอบ ๒ ชั้น ได้พบโบราณวัตถุแบบทวารวดี หรือมอญโบราณเป็นจำนวนมาก เช่น กวางหมอบ เศียรพระพุทธรูป ชิ้นส่วนพระธรรมจักร รวมทั้งจารึกอีกหลายชิ้น จารึกขัณฑ์จำปาหลักนี้ ครั้งแรกราษฎรในหมู่บ้านเป็นผู้พบ แล้วมอบให้กับวัดขัณฑ์จำปา เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้ขอทำสำเนาмаเก็บไว้เพื่อประโยชน์แก่การศึกษาต่อไป

คำจารึก

๑.โรศทุโรทนิสาภษา (ม).....
๒.หควนสภุ.....
๓.ณิ ภุธรุ // โส.....
๔.นณฺชนโพรธิรุ.....
๕.สุภคณเทศสย.....
๖.จูเท มณิ // โลเก.....
๗.โลกหิตาย โค.....
๘.ขุวธิปติรุณนายสตุ.....
๙.พุตฺรสุถิต // สตุสตุย
๑๐.ตุยาคถุฎปรต.....
๑๑.สตุสธิ-ษณณฺจิรวุ.....
๑๒.นปุรา ภฺราษเต.....

คำแปล

๑.สร้างหลักฐานไว้เพื่อผู้ใคร่รู้.....
๒.ผู้เป็นเจ้าของป่า.....
๓.ผู้เป็นใหญ่ในแผ่นดิน.....
๔.เป็นผู้นับถือพุทธศาสนา (ผู้กล่าวถึงการตรัสรู้ของพุทธะ).....
๕.ของผู้เป็นใหญ่ในสุภคันทะ.....

๖.แก้วมณี ที่มวยผม // ในโลก.....
๗.เพื่อประโยชน์แก่อกุลแก่ชาวโลก.....
๘.เป็นพระเจ้าแผ่นดินที่ยิ่งใหญ่ เป็นผู้นำ.....
๙.ได้ตั้งอยู่ในฐานะอันสูงสุด // ผู้มีคำสัตย์.....
๑๐.เป็นผู้ประกอบด้วยธรรมคือทานและความกรุณา.....
๑๑.เป็นผู้มีความเคารพต่อครูอาจารย์.....
๑๒.ยอมรับเรื่องในกาลก่อน.....

วิจารณ์รูปอักษร

๑. คำว่า โรศทุโร ตามความหมายน่าจะเป็น รุ ศาทุธา แต่ รุ เระชะ อยู่บนอักษร ศ จึงอ่านเป็น รุ ศ ส่วนด้านซ้ายของสระโอมองเห็นเลือนลาง จึงไม่อาจเป็น อา ได้

๒. คำว่า สากุษา (ม) ถ้าอ่านว่าสากุษาจะได้รูปชัดเจนกว่า สากุษา ต้องมีคำอ่านตามมาจึงจะมีความหมาย ส่วนที่อ่านว่า สากุษา (ม) เพราะมีไส้กลางของอักษร ข อย่างเบาบางอยู่ มีรูปเป็น ถึงกระนั้นก็ชวนให้คิดว่า ส่วนล่างของอักษร ข ไม่น่าจะเอียงไปทางซ้ายมือมากนัก ที่เอียงไปทางซ้ายมือมากอย่างนี้จะเป็นรูปของอักษร ข เท่านั้น เช่น (กุข) ในศิลาจารึกจระจัน (Ci - Aruton inscription) ของพระเจ้าปुरुวรรมัน จากสำเนาจารึกที่ ๒๘ หนังสือ Indian Palaeography by Dr. A.H. Dani (กุข) ในศิลาจารึกพระปฐม มอญ (Pra Pathom Mon inscription) จากสำเนาจารึกที่ ๑๑ ของหนังสือเล่มเดียวกัน

๓. คำว่า (กุ) สระ อุ หักยาวมาก คล้ายกับมีอักษร ทุ อยู่ด้วย แต่ ุ ในรูปนี้ ก็มีตัวอย่างในจารึกหลายหลักด้วยกัน เช่น ในจารึกอังจุมนิค ของพระเจ้าชัยวรมัน (Angchumnik inscription of Jayavarman) จากสำเนาจารึกที่ ๓๖ หนังสือ Indian Palaeography by Dr. A.H. Dani

๔. คำว่า (โล) ในบทว่า โลเก และโลกหิตาย ดูครั้งแรกชวนให้อ่านเป็น ฌ จะได้รูปเป็น ฌเก, ฌกหิตาย เมื่อเปรียบเทียบกับคำว่า มฌิ จะเห็นว่า ทางของอักษร ฌ ของมฌิ มีลักษณะมันเข้า มีรูปเป็น ซึ่งต่างจากทางอักษร ล ของคำว่า โล อีกอย่างหนึ่ง (โล) ลักษณะนี้มีรูปใกล้เคียงกับ โล ในจารึกต่าง ๆ เช่น (โล) ในแผ่นจารึก มะขิทะโวลู ของพระเจ้า

ศิลาเสกกันทรวรมัน (Mayidavolu ins. of Sivaskandavarman) แห่งอินเดียใต้ ๖ (โ) ในแผ่นจารึกหิรหทกัถลิ และ ๖ (โ) ในจารึกถ้ำปราสาทของพระเจ้ามเหศวรมัน (Tham Prasat ins. of Mahendravarman) ส่วนศิลาจารึกพะยัง มีรูปเป็น ๖

๕. คำว่า สุตตย ตอนแรกชวนให้อ่านเป็น อุตย แต่ อ ในรูปนี้ไม่มีในจารึกใด ๆ มาก่อน จึงอ่านเป็น สุตตย ลักษณะที่ซ้อนกันของอักษร ส เหมือนกับ ส สองห้อง ของอักษรธรรมล้านนา อักษรไทยน้อย และอักษรมอญ โดยทั่วไปการซ้อนของอักษร ส ในภาษาสันสกฤตจะมีรูปเป็น ૐ แต่ในจารึกวัดเสมามือง นศ. ๕ ด้าน ๒ ลักษณะการซ้อนกันของอักษร ส ใกล้เคียงกับจารึกขับจำปานี้มาก คือมีรูปเป็น ૐ ฉะนั้นในจารึกนี้จึงอ่านเป็น สุต

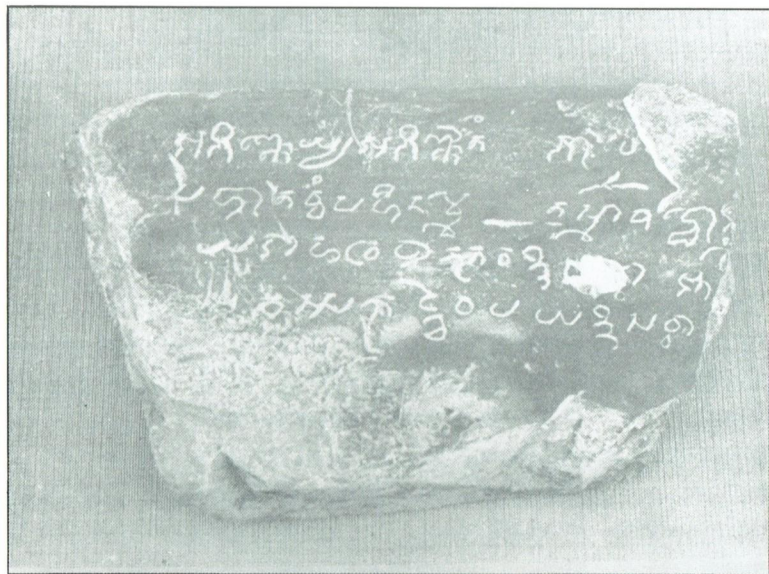
๖. คำว่า สุธิษณฺญจะ อักษร ญ ที่ ญจะ ดูคล้ายจะเป็นอักษร ก มากกว่า ถ้าเป็นอักษร ก อ่านว่า ญจะ ก็ขัดกับหลักการสัทโยค เพราะอักษร ก ซ่อนหน้า อักษร จ ไม่ได้ เมื่ออ่านว่า ญจะ ก็ชวนให้แคลงใจว่า ที่แขนซ้ายของอักษร ญ ไม่มีหยัก อย่างเช่น ๓ (ญ) ในจารึกมัทฑุระ และปิกิระ ของพระเจ้าสิงหรวรมัน (Magdur and Pikir ins. of Simhavarman) จากสำเนาจารึกที่ ๓๒ หนังสือ Indian Palaeography by Dr. A.H. Dani

๗. คำว่า จูเท มณิ ตามความหมายน่าจะเป็น จูทามณิ แต่การม้วนปลายไปทางซ้ายเป็นลักษณะของสระ เอ ถ้าม้วนมาทางขวามือจะเป็นลักษณะของสระ อา ได้ อย่างเช่นในจารึกชัยภูมิ คำว่า จูทามณิ มีรูปเป็น ๔๕๖๗ ฉะนั้น ในจารึกนี้ จึงขออ่านเป็น จูเทมณิ แปลว่า แก้วมณีที่มวยผม คงหมายถึงปิ่นปักผมนั่นเอง

นายชะเอม แก้วคล้าย และนายเทิม มีเต็ม อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมทิน

ทะเบียนจารึก	
อักษร	หลังปัลลวะ
ภาษา	บาลี
ศักราช	พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔
จารึกอักษร	จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด
วัตถุจารึก	ศิลาประเภทหินดินดาน มีชั้นทรายแทรก
ลักษณะวัตถุ	แผ่นสี่เหลี่ยมผืนผ้า
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๘ ซม. หนา ๒ ซม. ยาว ๑๒ ซม.
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	ลป. ๒๔
พบเมื่อ	วันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔
สถานที่พบ	บ้านพรหมทิน หมู่ที่ ๑๐ ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี
ผู้พบ	นายเกิด ขอนตะวัน อยู่บ้านเลขที่ ๒ หมู่ ๑๐ บ้านพรหมทิน ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี
ปัจจุบันอยู่ที่	พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี
พิมพ์เผยแพร่	ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรี และใกล้เคียง
ประวัติ	ศิลาจารึกพุทธอุทยานนี้ นายเกิด ขอนตะวัน ชาวบ้านพรหมทิน เลขที่ ๒ หมู่ ๑๐ ตำบลหลุมข้าว อำเภอโคกสำโรง จังหวัดลพบุรี เป็นผู้พบขณะไถนาในที่นาของตน เมื่อกลางเดือน เมษายน

จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมทิน ลป. ๒๔

พ.ศ. ๒๕๒๔ ต่อมาเจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี ได้ทราบ จึงติดต่อขอรับมอบไว้เป็นสมบัติของทางราชการ และได้นำมาเก็บรักษาไว้ในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จังหวัดลพบุรี เมื่อวันที่ ๒๕ เมษายน พ.ศ. ๒๕๒๔ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติ ได้อ่าน-แปลข้อความในจารึกและพิมพ์เผยแพร่ครั้งแรกในหนังสือ จารึกโบราณรุ่นแรกพบที่ลพบุรีและใกล้เคียง ให้ชื่อจารึกว่า จารึกเมืองพรหมทิน ๒

ลักษณะสภาพของจารึกนี้ ชำรุดมาก เส้นอักษรลบเลือนและขาดหายไปบางตอน แต่เนื่องจากข้อความในจารึก เป็นส่วนที่คัดมาจากพระไตรปิฎก ดังนั้นจึงได้คัดลอกข้อความส่วนที่หายไปเพิ่มเติมไว้ในวงเล็บ ให้สมบูรณ์ อีกทั้งได้เปลี่ยนชื่อจารึกใหม่ให้สอดคล้องกับข้อความ ในจารึกดังกล่าวข้างต้นนั้น ใช้ชื่อว่า จารึกพุทธอุทยานบ้านพรหมทิน

เนื้อความในจารึก ๒ บรรทัดแรกปรากฏอยู่ในคัมภีร์ขุททกนิกายฉบบัพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๓๖ หน้า ๓๖๑ ซึ่งเป็นพระราชดำรัสของพระพุทธองค์ ทรงตรัสตอบ พราหมณ์อุปกชีวก เมื่อทรงตรัสรู้แล้วไม่นาน พราหมณ์อุปกชีวกได้เดินทางมาพบพระองค์ เกิดความสงสัยในพระสิริโฉมอันสดใสสง่างามของพระพุทธองค์ ได้ทูลถามว่า “วรรณะของท่านผ่องใสยิ่งนัก ท่านบวชในสำนักของใคร และผู้ใดเป็นศาสดาของท่าน” และพระพุทธเจ้าได้ตรัสตอบเป็นความตามที่ปรากฏในจารึก ๒ บรรทัดแรกว่า “ดูก่อน พราหมณ์ สิ่งที่เราทราบดีแล้ว สิ่งที่เราเจริญเราเจริญแล้ว สิ่งที่เราละ เราละแล้ว ฉะนั้น เราเองเป็นพระพุทธเจ้า”

ข้อความในจารึก ๒ บรรทัดสุดท้าย เป็นพุทธอุทยานที่พระพุทธองค์ทรงออกพระสุรเสียงขณะประทับใต้ต้นพระศรีมหาโพธิ์ ภายหลังที่ทรงตรัสรู้แล้ว ปรากฏอยู่ในคัมภีร์ขุททกนิกายฉบบัพิมพ์ พ.ศ. ๒๔๓๖ หน้า ๖๔

คำจารึก

อภิณฺเณยฺย อภิณฺณตํ	ภาเว(ตพฺพณฺจ ภาวํติ)
ปฺหตพฺพํ ปฺหฺนมนฺ	ตสฺมา พฺพุโร(สฺมิ พฺราหฺมณ)
ยทา หเว ปาตุกวนฺติ ฐมฺมา	อา(ตาปํโน ฉายโต พฺราหฺมณสฺส)
อดสฺส กงฺขา วปยฺนติ สพฺพา	(ยโต ขยํ ปจฺจยํ อเวทํ ฯ)

คำแปล

ดูก่อนพราหมณ์ สิ่งที่เราจะรู้ เรารู้แล้ว สิ่งที่เราจะเจริญ เราเจริญแล้ว สิ่งที่เราจะละ เราละแล้ว ฉะนั้นเราเองเป็นพระพุทธรเจ้า ฯ

เมื่อใดธรรมทั้งหลายปรากฏแก่พราหมณ์ ผู้มีความเพียรเพ่งอยู่ และได้รู้ความสิ้นไปแห่งปัจจัยทั้งหลาย เมื่อนั้น ความสงสัยทั้งหมดของเขาย่อมสิ้นไป ฯ

วิจารณ์รูปอักษร

๑. คำว่า (อดสฺส) เป็นลักษณะของ ส ช้อน ส เหมือนกันกับในสำเนาจารึกวัดเสมามือง นศ. ๕ ด้านที่ ๒ พุทธศตวรรษที่ ๑๔ คำว่า อภิณฺเณยฺย ก็มีลักษณะการเขียนอักษร ย เหมือนกันกับสำเนาจารึกดังกล่าว

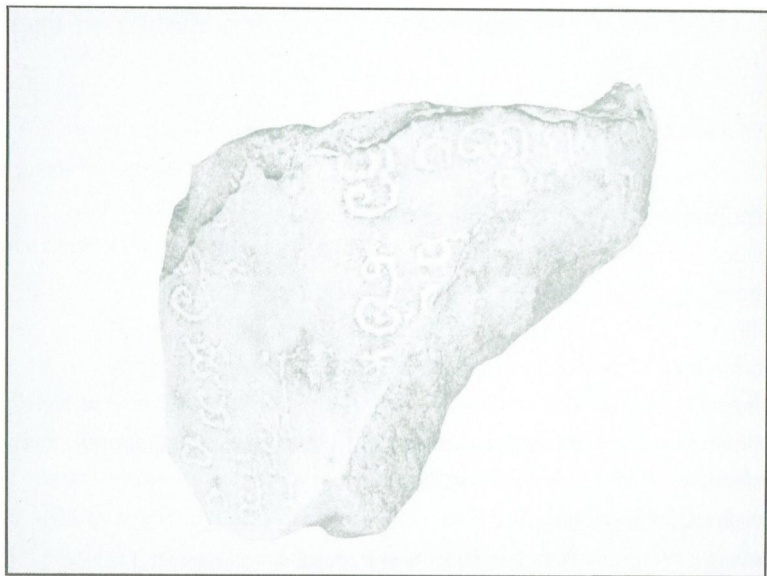
๒. อักษร ห ประกอบสระ อา มีรูปเป็น (ฮา) และอักษร ภ ประกอบสระอา มีรูปเป็น (ฮา) เหมือนกันกับจารึก โกตคปุระ และจารึกตะดังดูโว (Kotakapur and Talang Tuwo Inscription) ปลายพุทธศตวรรษที่ ๑๓ หน้า XXIB หนังสือ Indian Palaeography by A.H. Dani

๓. คำว่า ปฺหตพฺพํ อักษร พ กับอักษร ว ของคำว่า ภาเว--- หเว และวปยฺนติ เหมือนกันมากต้องอาศัยความหมายเท่านั้น จึงสังเกตได้

นายชะเอม แก้วคล้าย อาน เปด และวิจารณ์

จารึกชัยจำปา ๔

ทะเบียนจารึก	
อักษร	หลังปัลลวะ
ภาษา	บาลี
ศักราช	พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔
จารึกอักษร	จำนวน ๓ ด้าน จารึกอักษรสืบต่อกัน
วัตถุจารึก	ศิลา
ลักษณะวัตถุ	ส่วนหนึ่งของเสาหิน ๘ เหลี่ยม ซึ่งแตกออกเป็นชิ้นเล็ก
ขนาดวัตถุ	กว้าง ๒๘ เซนติเมตร
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	ลป. ๒๒
พบเมื่อ	วันที่ ๑๐ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๒๓
สถานที่พบ	เมืองชัยจำปา กิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี
ผู้พบ	นายฝ่าย บุญรอด
ปัจจุบันอยู่ที่	นายฝ่าย บุญรอด บ้านเลขที่ ๘๖ หมู่ ๑ บ้านชัยจำปา ตำบลชัยจำปา กิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี
พิมพ์เผยแพร่	ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรกพบที่ลพบุรี และใกล้เคียง
ประวัติ	กษัตริย์กษัตริย์พิริยภักษสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ได้สำรวจพบว่าเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๕๒๓ ที่เมืองโบราณชัยจำปา นายฝ่าย บุญรอด บ้านเลขที่ ๘๖ ตำบลชัยจำปา กิ่งอำเภอท่าหลวง จังหวัดลพบุรี พบจารึกขณะไถพรวนดินเพื่อ

จารึกขี้บงป่า ๔ ลป. ๒๒

ทำไว้ ลักษณะของจารึกนี้ คงเป็นส่วนหนึ่งของเสาหินแปดเหลี่ยม ซึ่งจารึกบรรทัดอักษรสืบต่อกันโดยรอบเสา ส่วนที่แตกเนื้อศิลาหายไป คงเหลือเพียง ๓ ด้าน มี ๔ บรรทัด เสามีรูปแปดเหลี่ยมแบบเดียวกันนี้ เคยพบที่เมืองชัยจำปามาแล้ว ๒ หลัก คือจารึกชัยจำปา ๑ และ ๓ แต่คงเป็นเสาอีกต้นหนึ่ง เพราะเนื้อศิลาและความกว้างของด้านหน้าแผ่นศิลาไม่เหมือนกัน กล่าวคือเหลี่ยมของเสาจารึกชัยจำปา ๔ ลบ. ๒๒ แต่ละด้านมีความกว้าง ๑๑.๘ เซนติเมตร ส่วนจารึกอีกสองหลักนั้น มีความกว้าง ๑๒.๕ และ ๘.๕ เซนติเมตร ตามลำดับ แต่เนื้อความในจารึกชัยจำปา ๔ ลบ. ๒๒ นี้ ตรงกับเนื้อความในจารึกชัยจำปา ๑ ทุกประการ ฉะนั้น คำจารึก และคำแปลโปรดดูเพิ่มเติมที่จารึกชัยจำปา ๑ ลบ. ๑๓

คำจารึก

๑.(ต) ถาคโต อา (ห).....
๒.(จตุ) ธา จ ตฺธา(กต)
๓.ธมฺมา อา (ตาปโน).....
๔.ธมฺมิ

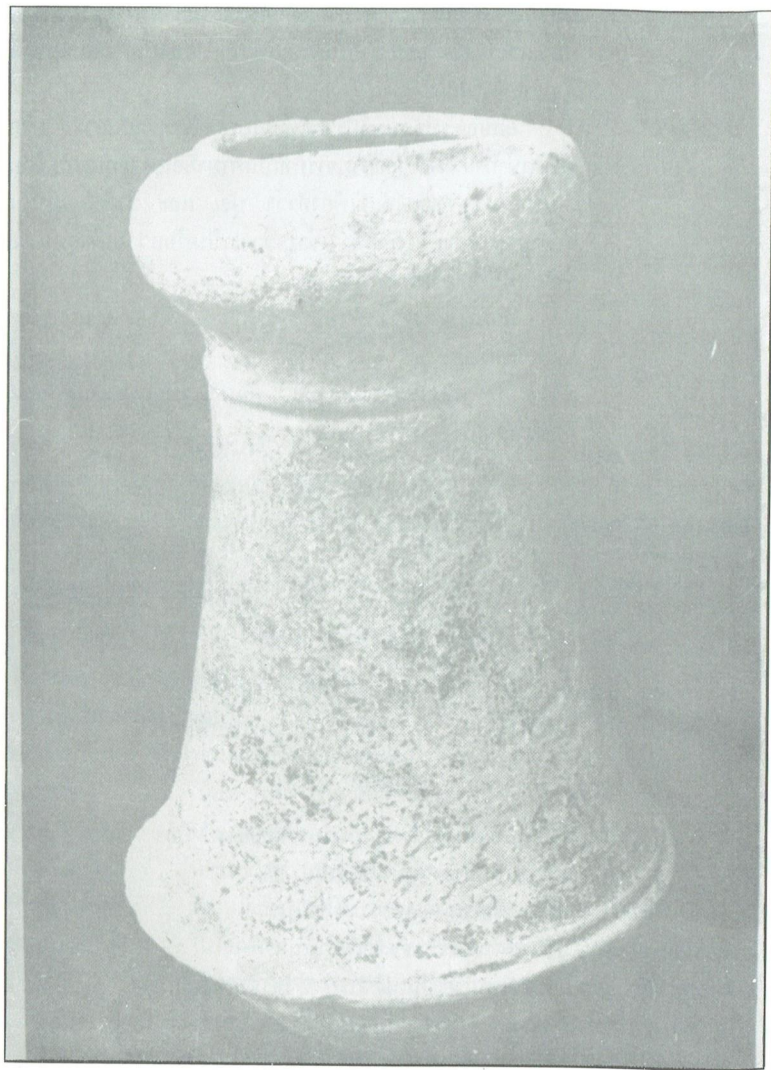
คำแปล

- พระตถาคตได้ตรัส.....
 ๔ ครั้ง.....
 ธรรมทั้งหลาย (ปรากฏแก่พราหมณ์) ผู้มีความเพียร.....
 ธรรม.....

นางอัญญา จิตสุทธินาถ อำน แปล

จารึกสฤปดินเผาเมืองทัพชุมพล ๒

ทะเบียนจารึก	
อักษร	หลังปัลลวะ
ภาษา	บาลี
ศักราช	พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔
จารึกอักษร	จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด
วัตถุจารึก	ดินเผา
ลักษณะวัตถุ	รูปสฤป
ขนาดวัตถุ	สูง ๒๖ ซม.
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	ลป. ๒๖
พบเมื่อ	มีนาคม พ.ศ. ๒๕๒๔
สถานที่พบ	เมืองทัพชุมพล อำเภอเมือง จังหวัดนครสวรรค์
ผู้พบ	นายแพทย์สำนวน ปลายัดน์วิไชย
ปัจจุบันอยู่ที่	นายแพทย์สำนวน ปลายัดน์วิไชย โรงพยาบาลชัชนาท อำเภอเมือง จังหวัดชัชนาท
พิมพ์เผยแพร่	ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรก พบที่ลพบุรี และใกล้เคียง
ประวัติ	จารึกบนขอบวัตถุ ซึ่งคงเป็นสฤปจำลองดินเผา ชันนี้พบที่ เมืองทัพชุมพล หรือเมืองหนองกรด หมู่ที่ ๑ ตำบลหนองกรด อำเภอเมือง จังหวัดชัชนาท เป็นสมบัติของนายแพทย์สำนวน ปลายัดน์วิไชย แห่งโรงพยาบาลจังหวัดชัชนาท ซึ่งกัณชากรักษ์

จารึกสฤปดินเผาเมืองท้าวชุมพล ๒ สบ. ๒๖

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราชได้สำรวจพบ และขอคัดลอกนำให้นักภาษาโบราณ กองหอสมุดแห่งชาติ พิจารณาอ่านแปล

ลักษณะรูปอักษรที่ปรากฏเป็นแบบอักษรหลังปัลลวะ จารึก เป็นภาษาบาลี แต่ข้อความจารึกที่เป็นภาษามอญตัวอักษรลบเลือน เป็นส่วนมาก อ่านได้แต่เพียงคำว่า ปุณ และ วิหาร เท่านั้น จารึกภาษามอญ ดังกล่าวเข้าใจว่าจะเป็นข้อความเดียวกันกับ จารึกstupedinเมืองทพขุมพล ๑

ลักษณะการจารึกอักษร จารึกไว้ ๒ บรรทัด แบ่งระยะ จารึกอักษรเป็น ๓ ช่วง คือ ช่วงที่ ๑-๒ เป็นจารึกภาษาบาลี ช่วงที่ ๓ เป็นจารึกภาษามอญ ลักษณะรูปอักษรเป็นลักษณะ อักษรหัด

คำจารึก

๑.

๒. เขธมฺมาเหตุปฺปภาว เขสฺสเหตุตถาคโคอาหเตสฺส จโยนิโรโรเอววาทิมหาสมโน

คำจารึกเรียงตามคาถา

เข ธมฺมา เหตุปฺปภาว	เขสฺส เหตุ ตถาคโค อาห
เตสฺสจ โย นิโรโร (จ)	เอว วาที่ มหาสมโน

คำแปล

พระมหาสมณเจ้าทรงมีพระวาตะอย่างนี้ คือ
 ตรัสธรรมที่มีเหตุเป็นแดนเกิด
 อนึ่ง ตรัสเหตุของธรรมเหล่านั้น
 ตรัสความดับของธรรมเหล่านั้น
 และตรัสอุบายเป็นเหตุดับ (ของธรรมเหล่านั้น)

นายเทิม มีเต็ม อ่าน
 ศาสตราจารย์ นาวาอากาศเอก (พิเศษ) แย้ม ประพัฒน์ทอง แปล

จารึกบนพระพิมพ์

ทะเบียนจารึก	
อักษร	หลังปัลลวะ และจีน
ภาษา	สันสกฤต และจีน
ศักราช	พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔
จารึกอักษร	จำนวน ๒ ด้าน ด้านหนึ่งเป็นอักษรหลังปัลลวะ อีกด้านหนึ่งเป็นอักษรจีน
วัตถุจารึก	ดินเผา
ลักษณะวัตถุ	พระพิมพ์
ขนาดวัตถุ	สูง ๘.๕ ซม.
บัญชี/ทะเบียนวัตถุ	ลบ. ๑๐
พบเมื่อ	ประมาณ พ.ศ. ๒๕๒๔
สถานที่พบ	เมืองศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์
ผู้พบ	นายภาวาส บุญนาค
ปัจจุบันอยู่ที่	นายภาวาส บุญนาค
พิมพ์เผยแพร่	ในหนังสือจารึกโบราณรุ่นแรกพะที่ลพบุรี และใกล้เคียง
ประวัติ	ในโอกาสที่ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์มหาราช จัดนิทรรศการเกี่ยวกับจารึกรุ่นเก่ายุคแรกรับวัฒนธรรมอินเดีย (สมัยทวารวดี) आयुราवพุทธศตวรรษที่ ๑๑-๑๖ พบที่จังหวัดลพบุรี และจังหวัดใกล้เคียง ในเดือน กรกฎาคม ๒๕๒๔

จารึกบนพระพิมพ์ ลป. ๑๐

นั้น นายภูษงค์ จันทวิช เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ได้แจ้งเรื่องการค้นพบจารึกบนพระพิมพ์ที่เมืองศรีเทพ อำเภอศรีเทพ จังหวัดเพชรบูรณ์ ซึ่งน่าสนใจยิ่งเพราะจารึกด้านหน้าใช้อักษรหลังปัลลวะ ด้านหลังใช้อักษรจีน ปัจจุบันเป็นสมบัติของ นายภาวาส บุญนาค รอง-
ราชเลขาธิการ

ผู้จัดทำหนังสือเล่มนี้เห็นว่าเป็นโอกาสดีต่อการเผยแพร่หลักฐานสำคัญดังกล่าว เพราะเป็นการค้นพบจารึกอักษรจีนในวัฒนธรรมแบบทวารวดีหรือมอญโบราณเป็นครั้งแรก จึงได้ติดต่อขอขยืมจากนายภาวาส บุญนาค เมื่อเดือน เมษายน ๒๕๒๔ เพื่อขอความอนุเคราะห์จากผู้เชี่ยวชาญได้พิจารณา อ่านแปล รวมทั้งจะได้นำมาจัดแสดงในนิทรรศการคราวนี้ ซึ่งได้รับความร่วมมือจาก นายภาวาส บุญนาค ด้วยดี อย่างไรก็ตาม ยังเป็นสิ่งที่น่าเสียดายว่า พระพิมพ์องค์นี้ส่วนใหญ่ชำรุดหักหายไป ด้านหลังซึ่งเป็นอักษรจีนก็ขีดด้วยเส้นบางเบา ยากต่อการวินิจฉัยหาความหมายที่แน่นอนได้

คำจารึก

อิรม.....ปฺรชาวลิ

คำแปล

โลก.....สันตติวงศ์

วิจารณ์รูปอักษร

๑. (อ) เป็นสระลอยเหมือนกับรูปสระ อ ในจารึกวัดมเหยงก์ (Vat Maheyang inscription) ซึ่งประมาณอายุไว้ในพุทธศตวรรษที่ ๑๒ หน้า Plate XXIIa หนังสือ Indian Palaeography by A.H. Dani

๒. คำว่า (ชา) และคำว่า (ปฺร) เหมือนกับคำว่า ชา และ ปฺร ในป้าจารึกเกะหะ ที่ ๒ (Kedah No.2 tablet ins.) ซึ่งมีอายุ

ประมาณพุทธศตวรรษที่ ๑๓ หน้า XXI a-b หนังสือ Indian Palaeography by A.H. Dani

๓. คำว่า ปุรชาวลี เส้นล่างของอักษร ช หนามาก และมีปลายเล็กลงล่าง เล็กน้อยคล้ายกับจะให้ เป็นอักษร ญ ช้อนอยู่ แต่เนื้อที่จารึกแคบเกินไป ถ้าเป็นอย่างนี้ คำอ่านจะต้องเป็นปฺรชฺฌาวลี ซึ่งแปลว่า กองทัพปฺรชฺฌา (ธรรม) หรือกองทัพธรรม แต่ อักษร ญ ไม่ชัด จึงขออ่านเป็น ปุรชาวลี

๔. คำว่า ปุรชา แปลว่า สันตติ (ความสืบทอด) คำว่า วลี แปลว่า กองทัพ แต่พจนานุกรมสันสกฤต-อังกฤษ ของ นายวิลเลียมส์ หน้า ๕๒๗ ได้ให้ความหมายว่า วลี เท่ากับวลี ซึ่งแปลว่า วงศ์

นายเชอม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกหินขนอน ๑

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต และเขมร

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกอักษร

จำนวน ๔ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๑๓ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๑๕ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๑๕ บรรทัด ด้านที่ ๔ มี ๑๘ บรรทัด
ศิลา

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

เสาสี่เหลี่ยมมีอักษรจารึกทั้ง ๔ ด้าน

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๔๐ และ ๓๐ ซม. สูง ๑๐๐ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

น.ม. ๒๘ ในประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔ กำหนดเป็นหลักที่ ๑๒๑
ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 388

พบเมื่อ

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐

สถานที่พบ

บ้านหินขนอน อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ผู้พบ

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์

ปัจจุบันอยู่ที่

บ้านหินขนอน อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

พิมพ์เผยแพร่

ในหนังสือ Inscriptions du Cambodge เล่ม ๖ และในประชุม
ศิลาจารึก ภาคที่ ๔

ประวัติ

ศิลาจารึกหินขนอน เป็นจารึกบนเสาสี่เหลี่ยม ตั้งอยู่ใน
บริเวณโบราณสถานบ้านหินขนอน อำเภอปักธงชัย จังหวัดนคร-

ราชสีมา โบราณสถานแห่งนี้จะเป็นพุทธสถาน มีเสาดังตั้ง
คู่กันเป็นใบเสมา บางเสามีภาพจำหลักรูปเจดีย์ บางเสามีจารึก
โดยเฉพาะจารึกที่เสา ณ หินขอนี้ มี ๒ เสา ให้ชื่อว่า ศิล
จารึกหินขอน เลขที่ นม.๒๘ และ นม.๓๑

จารึกบนเสา ๒ ต้นนี้ จารึกด้วยอักษรตัวโต ๆ มีลักษณะ
เป็นตัวอักษรโบราณ คล้ายกับตัวอักษรที่ใช้จารึก ณ บ่ออึก
และปราสาทนาควส (Nāk Buos) ใน พ.ศ. ๑๒๑๗ และ ๑๒๔๓
ลักษณะสำคัญก็คือ สระอาจารึกยาวมากเลยลงมาได้เส้นบรรทัด
และม้วนย้อนไปทางด้านขวา ลักษณะเช่นนี้ก็พบอยู่บนเสาหิน
ภาษามอญ ที่จังหวัดลพบุรีเช่นเดียวกัน ในจารึกที่หินขอนี้ยัง
แสดงถึงอิทธิพลของมอญด้วย เป็นต้นว่า มีคำว่า “กุยาภ” ซึ่ง
แปลว่า พระผู้เป็นเจ้า และคำนามว่า “มาง”

คำเขมรบางคำ เช่น “กิ” “โปน” “โชน” “เบร” น่าจะ
ทำให้คิดว่า จารึก ณ หินขอนี้อยู่ในสมัยก่อนสร้างเมืองพระนคร
ในประเทศกัมพูชา คืออย่างช้าที่สุดในราวพุทธศตวรรษที่ ๑๓-
๑๔

แต่การค้นพบคำว่า “กมฺรตง” และ “กมฺรเตง” ที่ปรากฏ
อยู่ด้วย ก็แสดงให้เห็นว่าคงอยู่ในระยะหลังกว่านั้น แต่แม้ว่า
จารึกเหล่านี้ จะมีอายุเก่ากว่าพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ เราก็คควร
คิดว่า พระนาม “อินทรวรมัน” และ “โสทรวรมัน” ซึ่งกล่าว
อย่างไม่ค่อยแจ่มแจ้งนั้น ไม่ได้หมายถึงพระราชชาวมแห่งเมือง
พระนครในพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕ และ ๑๖-๑๗ ทั้งนี้ก็เพราะ
ภาษาและตัวอักษรสมัยเก่าอาจคงอยู่เป็นเวลานานพอใช้ หรือ
อาจมีการพยายามเลียนแบบตัวอักษรและภาษาโบราณ ในสถานที่
ที่บางแห่ง ซึ่งยังคงมีตัวอย่างเหลือให้เห็นอยู่บ้างเล็กน้อย

ศิลจารึกหินขอน นม. ๒๘ จารึกอักษรอยู่บนเสาสี่เหลี่ยม
ทั้งสี่ด้าน ด้านแรกใหญ่มีจารึกภาษาสันสกฤต ๑๒ บรรทัด
แบ่งออกเป็น ๓ บท คือ สรรคธรา ๑ บท สารทูลวาทิต ๑
บท และโศลก ๑ บท ข้อความภาษาสันสกฤตนี้สลับต่อไปบน

ด้านเล็ก อันเป็นด้านที่สอง อีก ๘ บรรทัด แบ่งออกเป็น ๒ บท คือ อุปชาติ ๑ บท วัชัศสา ๑ บท และมีจารึกภาษาเขมรต่ออีก ๑๑ บรรทัด ด้านที่สามมีจารึกภาษาเขมร ๑๕ บรรทัด แต่ด้านที่สี่มี ๑๘ บรรทัด ใช้ตัวอักษรที่แปลกออกไป ๑ บรรทัดแรกเป็นภาษาสันสกฤต แต่ก็ชำรุดไปมาก ดูเหมือนจะแต่งเป็นสรรคฺรรา ซึ่งใช้จังหวะไม่ค่อยถูก มีจารึกต่ออีก ๑๑ บรรทัดแต่งเป็นร้อยแก้ว หรือมาตราฉันทที่ไม่ถูกต้องซึ่งเรื่องราวภาษาสันสกฤตนั้นเต็มไปด้วยคำเขมร

จารึกภาษาสันสกฤตในด้านที่ ๑ และ ๒ นั้น เป็นของนักพรต ซึ่งมีตำแหน่งเป็นราชภิกษุ ท่านได้สร้างโบสถ์มาลาขึ้น ๔ แผ่น ซึ่งคงรวมเสาหินที่มีจารึกและภาพสลักเหล่านี้ไว้ด้วย และยังได้สร้างวิหารซึ่งท่านได้บริจาคสิ่งของเป็นอันมาก เราจะเห็นว่า ท่านราชภิกษุ ผู้นี้คือ เจ้าชายซึ่งได้ออกผนวช จารึกบทอื่น ๆ คงมีแต่การสาบแช่ง

ข้อความภาษาเขมรนั้นชำรุดไปมาก ท่านราชภิกษุผู้นี้มีสมญาว่า อุปฺชยาชะ และสถานที่ตั้งศาสนสถานของท่านซึ่งคงเป็นหินขอนนั่นเอง ก็มีนามว่า เสราปุรา หรือ สุโรปุรา ซึ่งในอีกจารึกหนึ่ง เรียกว่า สุโรปุราชะ จารึกด้านที่ ๒ จบลงด้วยการเริ่มต้นบัญชีสิ่งที่บริจาค ซึ่งมีต่อไปในด้านที่ ๓

จารึกด้านที่ ๔ แจ้งให้เราทราบว่า ท่านราชภิกษุนี้เป็นเจ้าชาย (หรือพระเจ้า) นฤเพนทราธิปติวรมัน โอรสของผู้สูงศักดิ์องค์หนึ่ง ซึ่งมีพระนามคล้ายคลึงกัน ทั้งสององค์คงเป็นเจ้านายในราชวงศ์พื้นเมือง ต่อจากนั้นจารึกก็กล่าวถึง กำหนดเขตของพื้นที่ ซึ่งอาจมีชื่อว่า สตุกฺสุวย และการบริจาคที่ดินแห่งนั้น ก็คงจะจารึกอยู่ในบทก่อนหน้านี้

ในปี พ.ศ. ๒๔๘๐ ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ ได้อ่านแปล และพิมพ์เผยแพร่ศิลาจารึกหินขอนนี้ ในหนังสือ *Inscriptions du Cambodge* เล่ม ๖ เป็นภาษาฝรั่งเศส ต่อมาในปี พ.ศ. ๒๕๑๓ คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรีได้ทูลเชิญ ศาสตราจารย์ ม.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล

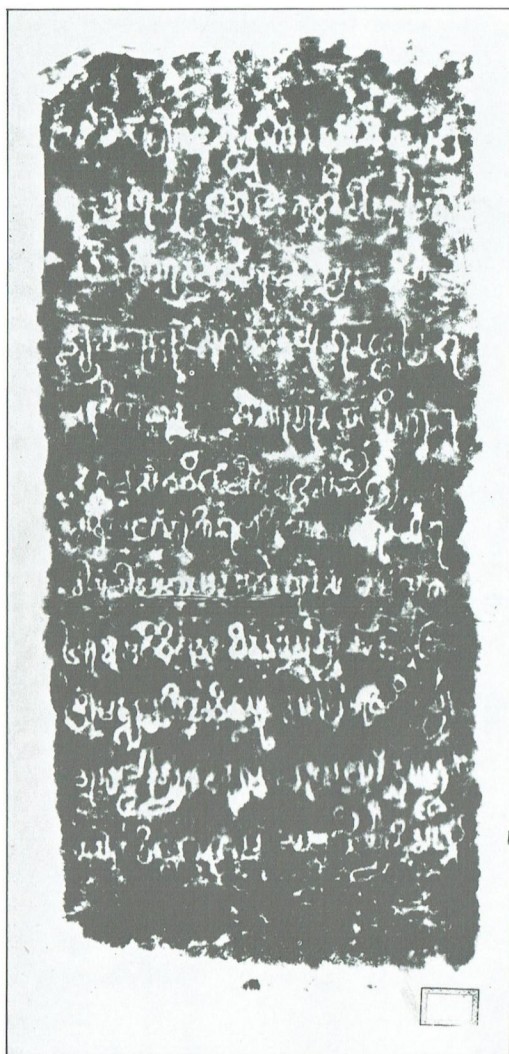
แปลเป็นภาษาไทย และนำลงพิมพ์ในหนังสือประชุมศิลาจารึก
ภาคที่ ๔ การรวบรวมจารึกอักษรปัลลวะและหลังปัลลวะ เพื่อ
จัดพิมพ์หนังสือจารึกในประเทศไทย ครั้งนี้ ได้คัดคำอ่านแปล
ภาคภาษาไทยนั้นมาพิมพ์ไว้พร้อมทั้งใช้ ชื่อจารึกว่า จารึกหิน
ขอน ๑ และจารึกหินขอน ๒ ตามลำดับ

คำจารึก ด้านที่ ๑

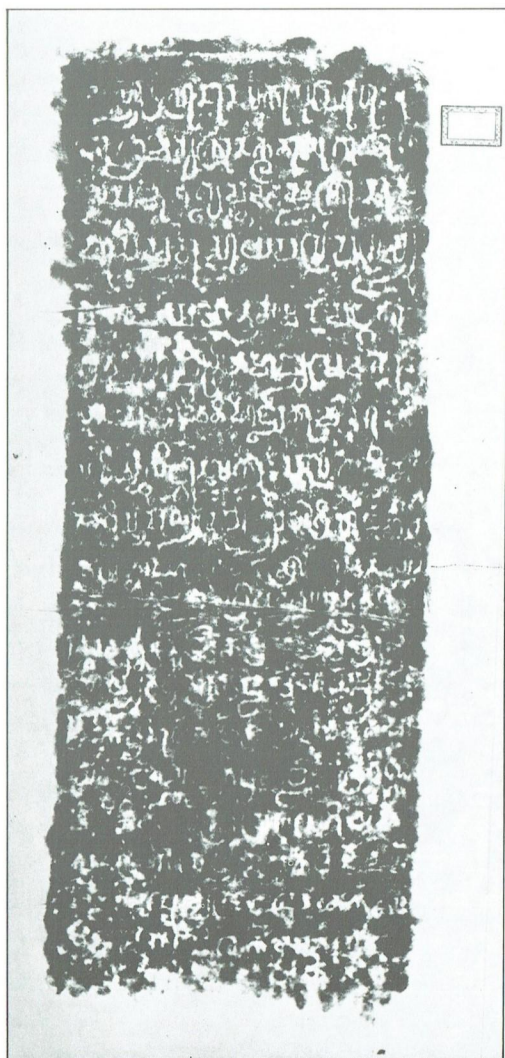
- บทที่ ๑ ๑. อาสัตุ ศุรัราชภิกษุชะ ปรวรรณศิริรา-ส
 ๒. ทาษุญญาปาทามโกษาชะ กุรุวู๊ด สัมมาชะ ปรวร
 ๓. มนัสสิลา วรุตท โสภมาชะ จตสุระชะ วีสรุชชะ
 ๔. ทู ภูษิต่างกาน สุตตตุนุยุตานุ เกษตรทา
 ๕. สาทิยุกตานุ วิหารานู สางมิกานำ
 ๖. ทศ จ สกถิเน จีวร เทว สัจจุโยชะ //
- บทที่ ๒ ๗. สรวูวานำ ชคตำ หิตาย ทิวเส กุรุวู๊ด ทานำ สทา
 ๘. วสุตริ จีวรทานมู อนนัม อสนำ ปำน สตามวุตถกม
 ๙. อาราม วิวิธาวโรปิตตรปุษไปชะ ผโลรู นน-กั
 ๑๐. ศรีมตฺสงฆนิเขวิตสฺ สุระตฺระชะ ศุรัราชภิกษุรุ ยยุ ---
- บทที่ ๓ ๑๑. จาตุรุชชาตุโย - ทตฺติ เม จาลยนฺติ ทูราตฺมก - (าะ)
 ๑๒. นรกวิงฺสนฺ เต เสนำ สนนฺดาไนรุ ยฺยานฺติ สปฺตภิ- (ะ)

คำจารึก ด้านที่ ๒

- บทที่ ๔ ๑. - - ตฺริโกนา นรกา สฺโฆระชะ
 ๒. - ฌยจตุโกณกุตตา สฺคาฒชะ
 ๓. ปญจศศสฺสฺปตฺทสนฺญโกนาชะ
 ๔. ปาปฺนุชวาสาช ปเร ปเร สฺยุชะ
- บทที่ ๕ ๕. - - - สายนฺตฺรสมนฺตสฺงกตชะ
 ๖. - - - - - - - มางฺสเมธกะชะ
 ๗. - - - - - - - ะชีวติหิงฺสกาธมาชะ
 ๘. สวิสฺสุพฺริชฺจา นรกะชะ ปเร กุว จิต

จารึกหินซอน ๑ นม. ๒๘ ด้านที่ ๑

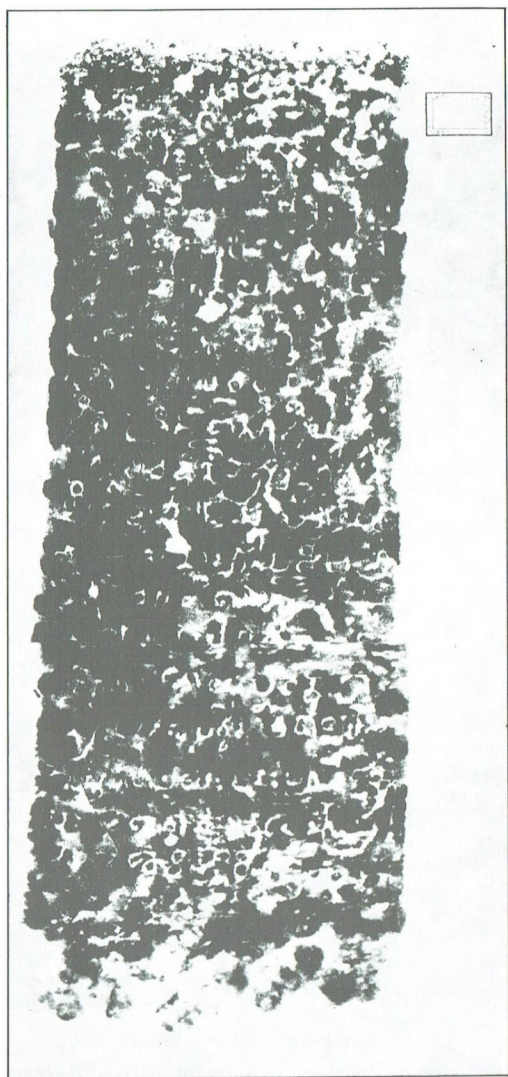

จารึกหินขอน ๑ นม.๒๘ ด้านที่ ๒

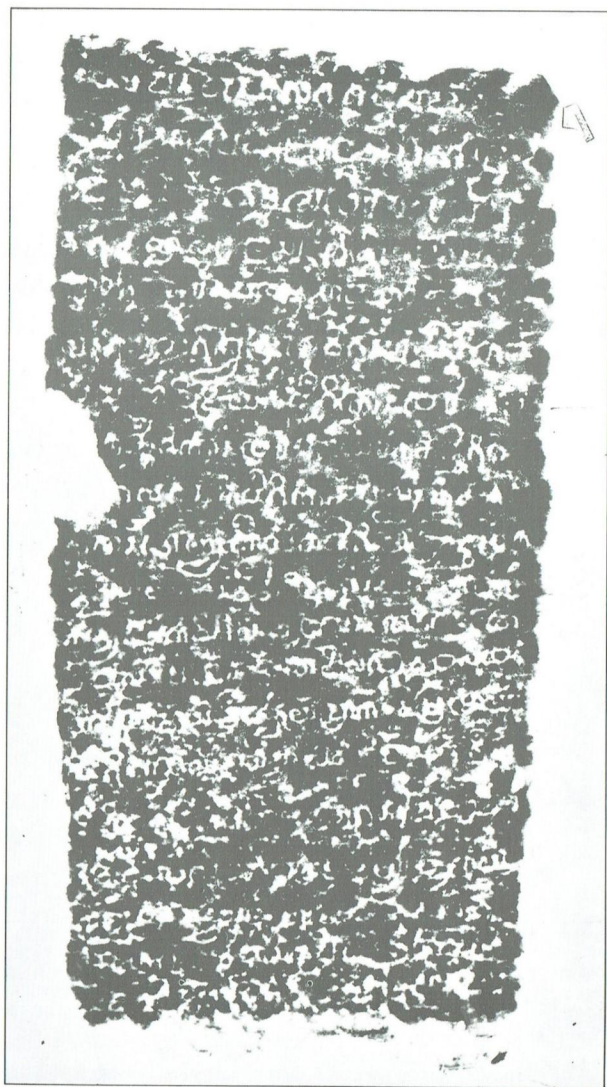
๕. เนะ คี รุ ปุณฺณ อุปาธยาย ศรีราชภิกษุ
 ๑๐. เตล สฎาปก อายุ เสฺวรา พุรา มนุ สนมเม
 ๑๑. นิ - ตถุ พุร ฤยากุ ศรีวุฒุเทศวร อินทรวรมม จ
 ๑๒. กุฏราวรตฺติ / นุ วุระ กัมมฺตางุ อณฺศุรี
 ๑๓. โสฺรยวรมม ต กุรงฺง - อายุ มฤ โทง
 ๑๔. วุระ กัมมฺตางุ อณฺ ศุรี จกฺกัรฺวรตฺติ ติ อ
 ๑๕. ยุ ตํรฺงฺ เสตฺง กัมมฺตางุ อณฺ ศุรีวิกฺกัร
 ๑๖. มรฺพุร ติ อายุ สุโร พุรา / เนะ คี อโน(ย)
 ๑๗. - - - - วิ พุรฺว ย ติ มนฺโ (ย)
 ๑๘. ต วุระ ทํเนปฺปร เชนฺ เทน เตกฺ ต
 ๑๙. - - พุร รงฺกะ เตกฺ อาสฺตรน

คำจารึก ด้านที่ ๓

๑. . ยา ๑ ปุรพุทธาน กตศ สงฺข โทร...ล
 ๒. งกา ๑ จรา ฐป . กงฺศ . อารุณฺ ๑ ตํโปงฺ ท
 ๓. ริงฺ โมยุ สลา เต ๒๐ เสฺร เพฺร สนมฺเรยฺ เทา ต
 ๔. คี ตุนฺถลฺล ถุโวะ ชสฺส อํราตฺ ติ เชนฺ วิหาร
 ๕. - ๑๐๐ ตุมฺรุ ตปฺ ทเนฺ สฺนํงฺ ยารุ . . .
 ๖. ลานียฺ เนะ คี กุญฺ วุระ โวธฺกน กนฺไต คี โกณ
 ๗. ปิยฺ โวธฺปฺริย กนฺไต คี โกณ เพฺร กะ .
 ๘. . กนฺไต คี โกณ เพฺร. หฤทยรฺกษ กนฺไต คี โกณ
 ๙. ..ศีลฺกน กนฺไต คี โกณ ปิยฺย กุทฺต กนฺไต
 ๑๐. คี โกณ โมยุย กไชย กนฺไต คี โมยุย ทวาร ก
 ๑๑. นฺไต คี . โมยุย . มนุชฺรม . วิทฺยาคุปฺต . ย ..
 ๑๒. กนฺเยงฺ . โวธฺศีล . ภทฺร . ปะ โวธฺคุปฺต . โว
 ๑๓. ธิปาล . มํงฺ ตมฺ . โวธฺสมฺโภต.พลย.
 ๑๔. จนฺโทย มาส จนฺโทย ปฺราก . ตัมมฺรฤ โมยุ
 ๑๕. เนะ คี อโนย (อุปา) พุฑฺธาย กัมมฺเตงฺ อณฺ ศรีรา

จารึกหินขอน ๑ นม.๒๘ ด้านที่ ๓

จารึกหินขอน ๑ นม. ๒๘ ด้านที่ ๔

๑๖. ชกิกษุ ต วระ

๑๗-๑๘. ชำรุด

คำจารึก ด้านที่ ๔

บทที่ ๖

๑. สุนสุ ศุรินฺตปนฺทราธิปติ
๒. . . วรุมม (ณ) ศุศุรินฺตปนฺทรา
๓. ธิปติวรุมมา ยศ จ ศุริรา
๔. ชกิกษุ ภูวิ ภริตยศ
๕. . . ทา . . ยาสฺ เต ปฺร
๖. รุโว ธิสํ
๗. . . ตเย ลวฺชวณฺตณฺ เทโว
๘. ร ทัก ศุริมฺททาสาทยุกต
๙. วหฺวิวิธณฺ ภูมิ . . . น
๑๐. กุณฺดินฺทราตุ สตุกฺ สุวายุ
๑๑. วายวฺย นา. ปศฺจิม . .
๑๒. . จรติเร . ภู (ติ)
๑๓. ศเน ตฺ เสรา ปติตะ ท
๑๔. กุณฺธโต ยสฺ ตวนฺ อุปาธยายะ //
๑๕. ปุรุเว ตฺ ตรวาญ ปฺร ส
๑๖. ไนถตฺเต ยะ ปฺนะ นฺปุระ-เอา
๑๗. สะ เอเต ชวานะ วิวุโธะ เสรา
๑๘. วุรา เทเว วิศนฺติ วิชฌะ //

คำแปล

ด้านที่ ๑ บทที่ ๑ มีท่านศรีราชกิกษุ ซึ่งบาทบงกช ได้รับการเคารพบูชาจาก.....
แห่งศักระของบุรุษผู้มีชื่อเสียง ท่านได้สร้างเสมาศิลา ๔ หลัก ซึ่งมีลักษณะอย่างดี
ยิ่ง และงดงามได้ถวายวัด ๑๐ วัด แก่คณะสงฆ์ ประกอบไปด้วยองค์แห่งพระสุคต
ทุ่งนา ทาส ฯลฯ และจีวร ๒ ผืน พร้อมกับกฐินและเจดีย์

บทที่ ๒ เพื่อประโยชน์แก่สรรพสัตว์ทั้งหลาย ท่านศรีราชกิกษุผู้ซึ่งได้
รับการเคารพจากคณะสงฆ์ ได้บริจาคทานแต่ละวัน ดูกดตั้งต้นกัลปพฤกษ์ในสวรรค์

ทานนั้นประกอบไปด้วยเครื่องนุ่งห่ม จีวร อาหาร เครื่องขบเคี้ยว เครื่องดื่ม หมาก และสวน (สิ่งประดับด้วย) ผลไม้และดอกไม้ต่าง ๆ จากบรรดาต้นไม้ที่ปลูกไว้ในที่นั้น

บทที่ ๓ ขอบัณฑิตบุคลลจทรมที่มอล่วงเกินสิ่งซึ่งข้าพเจ้าได้บริจาคแก่บรรดา
ทั้งสี่ จงลงไปสู่ปรโลก โดยไม่ยกเว้น ๙ ชั่วโมง

ด้านที่ ๒ บทที่ ๔ ขอบัณฑิตบุคลลจทรมที่มอล่วงเกินสิ่งซึ่งข้าพเจ้าได้บริจาคแก่บรรดา
อันปัดปรน นรกล้ำเลิศ หกเลิศ เจ็ดเลิศ แปดเลิศ และนรกล้ำเลิศ จงเป็น
ที่อยู่ของบุคลลจทรม

บทที่ ๕ ---ชุมนุมกันและล้อมรอบไปด้วยเครื่องมือ (สำหรับทรมาน)---
(ผู้ที่เสพ)เนื้อและเครื่องดื่มอันหมักคอง-----คนเลวทรมที่ทำอันตรายแก่สิ่งที่มี
ชีวิต---นรกล้ำเลิศเป็นที่อยู่ของบุคลลจทรม

บรรพตที่ ๕-๑๖ นี่คือการบำเพ็ญกุศลของท่านอุปราชยะ ศรีราชภิกษุผู้สร้าง
(วัด) ณ เสราพรา อุทิศถวายเป็นจำนวนเท่ากันแด่พระกษัตริย์รฐเทศวร อินทร-
วรรณะจักรวรรดิ และ พระกัมมธางอัญศรี โสธวรรณะ ผู้ครองที่มฤ เช่นเดียวกับ
พระกัมมธางอัญศรีจักรวรรดิ ณ ตำราวดแสดง กัมมธางอัญวิกรมมฤระ ณ เสรา
พรา

บรรพตที่ ๑๖-๒๐ นี่คือการอุทิศ---เป็นของสังเวกถวายแด่พระผู้เป็นเจ้า
เริ่มด้วยเชิงเทียนเหล็ก---รังคะเหล็ก แท่น

ด้านที่ ๓ บรรพตที่ ๑-๕ วรรธมานะ ขวด สังข์---หล่อด้วยทองแดง จรา
สำหรับใส่กำยาน---คธา สวนปลูกต้นไม้ ๒๐ ต้น นา ๒ สันเรย ตั้งแต่---
ถนนจนกระทั่งถึง---เชิงวิหาร ๑๐๐ ---โค ๑๐ คู่---

บรรพตที่ ๖-๑๓ นี่คือการทาส แห่งพระผู้เป็นเจ้า ต่อจากนั้นเป็นรายนามของทาส
และภรรยาทั้ง ๓๒ และจำนวนบุตร โคน

บรรพตที่ ๑๔ จันโหยทอง จันโหยเงิน ช้าง ๑ เชือก

บรรพตที่ ๑๕-๑๘ นี่คือการถวายจากท่าน กัมมธางอัญ ศรีราชภิกษุแด่
พระผู้เป็นเจ้า (ต่อจากนั้นไปชำระ)

ด้านที่ ๔ บทที่ ๖ ศรีนฤปนทรธิปติวรมัน โอรสแห่งศรีนฤปนทรธิปติ---
วรมัน คือท่าน ศรีราชภิกษุผู้มีชื่อเสียงบนแผ่นดิน----- (ท่านได้บริจาค) พันดิน
---พร้อมด้วยทาสผู้มีประโยชน์ ฯลฯ ตลอดจนทรัพย์สมบัติที่มีจำนวนมาก และ
ต่าง ๆ กัน---จากพระราช

บรรทัดที่ ๑๐-๑๘ เป็นกำหนดเขตของพื้นที่แห่งสตูกสวย ซึ่งข้อความภาษา
สันสกฤตนั้นไม่อาจแปลได้

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ อ่าน แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส
ศาสตราจารย์ น.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล แปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทย

จารึกหินขนอน ๒

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต และเขมร

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกอักษร

จำนวน ๓ ด้าน ด้านที่ ๑ มี ๑๓ บรรทัด ด้านที่ ๒ มี ๑๘ บรรทัด ด้านที่ ๓ มี ๑๕ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา

ลักษณะวัตถุ

เสาสี่เหลี่ยม มีอักษรจารึก ๓ ด้าน

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๓๒ และ ๒๑ ซม. สูง ๘๐ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นม. ๓๑ ในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๔ กำหนดเป็นหลักที่ ๑๒๒ ใน Inscriptions du Cambodge กำหนดเป็นหลักที่ K 389

พบเมื่อ

ประมาณ พ.ศ. ๒๔๘๐

สถานที่พบ

บ้านหินขนอน อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

ผู้พบ

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์

ปัจจุบันอยู่ที่

บ้านหินขนอน อำเภอปักธงชัย จังหวัดนครราชสีมา

พิมพ์เผยแพร่

ในหนังสือ Inscriptions du Cambodge เล่ม ๖ และในประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๔

ประวัติ

ศิลาจารึกหินขนอน ๒ เป็นจารึกบนเสาสี่เหลี่ยม มีอักษรจารึก ๓ ด้าน ด้านที่ ๑ จารึกเป็นภาษาสันสกฤต แต่เส้นอักษรลบเลือนมากอ่านจับใจความไม่ได้ ด้านที่ ๒ และด้านที่ ๓ จารึก

เป็นภาษาเขมรอ่านจับใจความได้บางตอน ซึ่งกล่าวถึงการสร้าง
สิ่งของต่าง ๆ ถวายไว้กับวัด เพื่อให้ผลบุญนั้นนำไปสู่พุทธภูมิ

เนื่องจากศิลาจารึกหินขอน ๒ นี้ พบในที่เดียวกับศิลา
จารึกหินขอน ๑ รายละเอียดต่าง ๆ ของประวัติจารึกโปรดดู
เพิ่มเติมที่จารึกหินขอน ๑

คำจารึก ด้านที่ ๑

๑.
๒.ศุ ธรรมวาทา . กนกม
๓. . นุตตลโลก. อ . ปุทธระ
๔. . อากรรณพรวร
๕. มาภิษิต
๖.สิทธิ
๗. - ๘. ชำรุด
๑๐. ยารามิ ไกสุ ...
๑๑. ... ตยทศขวาทยป
๑๒. ปานาทิกะ ภูยสุ ธรรมว ...
๑๓. ยกฤวาน ปณจตุรยสุโตภ ...

คำจารึก ด้านที่ ๒

๑. .. ยุ กนฺไต โมย
๒. . ร // กุโนจุ กนฺไต โก
๓. . สัตถน เนะ กนฺไต โมย
๔. .. อาวิ ทง กัปปย เม ก ...
๕. . ตน ธรรมมกฤติ นุ เม ย ...
๖. . สุกตปาล . วิทยา .
๗. . ทาส . ฆานกั (รตุติ . วิ)
๘. ทยา กัรตุติ . ทังริจ เวร.
๙. .. อาจ ตล โทง อา (ยุ สุโร)

๑๐. (ว) ะ ตมฺรฺ ตปฺ ทฺเนมฺ ...
๑๑. ปาฐํ นฺ สุตาํ ลฺงฺ เต (ม)
๑๒. .. ตตฺ วอฺติ วฺรหฺมรฺฐิ
๑๓. กตฺส จรา ฐปฺ ..
๑๔. โปณฺ สํรฺกฺกฺ ลฺงฺ โม
๑๕. . กฺกฺ กงฺสตาณ ปิยฺ สมฺถ (ต)
๑๖. สฺงฺข ปิยฺ อุเทนฺ เน
๑๗. อมฺปฺลฺลฺ ปฺริโกก (ว) ร (ะ)
๑๘. กิํมฺรเตงฺ อณฺ .

คำจารึก ด้านที่ ๓

๑. เนะ กิ... อุปาทุชฺยา
๒. ราชวิหาร โชนฺ
๓. ต วฺระ // มหฺกํ ...
๔. วฺระ กิํมฺรเตงฺ อณฺ
๕. ปิณฺ ตปฺห
๖. นฺ จาหฺ วฺระ กิํมฺร (เตงฺอ)
๗. ฃ กฺลเ ปฺร.นฺลฺิงฺ ส.
๘. งฺ // คิต.
๙. ...ปฺราปฺ อายุ สฺโร
๑๐. วฺระ วิปាកฺญฺ
๑๑. (อุ) ปาทุชฺยา ราชวิหาร (ร)
๑๒. .. ร เลห นฺ อุปกา (ร)
๑๓. เกษตรฺ // สรวฺเว สดฺตฺวาหะ ส .
๑๔. . วฺทฺธา ภาณฺตุ .
๑๕. สรวฺวชฺฌ ตาชฺฌาน //

คำแปล

ด้าน ๑ จารึกภาษาสันสกฤตชำรุด บรรทัดที่ ๑๐ เป็นปัญหาระหว่าง
อารามิก คือ คนทำสวน หรือ ผู้ที่อาศัยอยู่ในอาราม บรรทัดที่ ๑๑ กล่าวถึงเครื่อง

ดนตรี บรรทัดที่ ๑๓ กล่าวถึง “สโตกะ” คือ “คำอุทานที่เปล่งออกมาเป็นทำนองเสียงเพลง”

ด้าน ๒ บรรทัดที่ ๑-๓ รายชื่อทาสและภรรยา

๓-๑๑. สวัน ๒ ชนิด ...สโร พร้า^๑ โค ๑๐ กู ...และต้นหมาก-ดั่ง....

ต้น

๑๒-๑๖.โวทิ พรหมรุธิระ^๒ ขวด จราใส่เครื่องหอม.....^๓ นื่องสัมฤทธิ์

๓ ใบ สังกข์ ๓ ใบ

๑๗-๑๘. ทั้งหมดนี้ถวายแด่พระกมรเตงอัญ

ด้าน ๓ บรรทัดที่ ๑-๒ ต่อไปนี้เป็นสิ่งซึ่งท่านอุปราชยะแห่งราชวิหารถวายไว้แล้ว

๓-๘.^๔

๘-๑๓. สิ่งซึ่ง...ณ สโร พร้า ผลแห่งบุญกุศลของท่าน อุปราชยะแห่งราชวิหาร....โลหะ เครื่องประกอบ พุงนา

๑๓-๑๕. ขอให้สิ่งมีชีวิตทั้งหลาย... จงเป็นพระพุทธรองค์.... (และบรรลุถึง) พุทธภูมิ

ศาสตราจารย์ ยอร์ช เซเดส์ อ่าน แปลเป็นภาษาฝรั่งเศส
ศาสตราจารย์ น.จ.สุภัทรดิศ ดิศกุล แปลจากภาษาฝรั่งเศสเป็นภาษาไทย

^๑ ต่อเติมตามบรรทัดที่ ๘-๑๐ ของด้าน ๓

^๒ คำนี้ซึ่งอยู่ระหว่าง “โวทิ” และ “กลศ” ย่อมหมายถึงภาษาสำหรับประกอบกิจพิธี

^๓ บรรทัดที่ ๑๔ “โปนุ” แปลว่า สี “สีวุกก” แปลว่า “น้ำ”

^๔ ศาสตราจารย์ เซเดส์ ไม่สามารถอ่านข้อความตอนนี้ได้ ในข้อความตอนนี้มีคำว่า “พระกมร เตงอัญ” อยู่ ๒ ครั้ง

จารึกห้วยมะอี

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

หลังปลัดวะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

ศิลา

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ชย. ๒

ไม่ปรากฏหลักฐาน

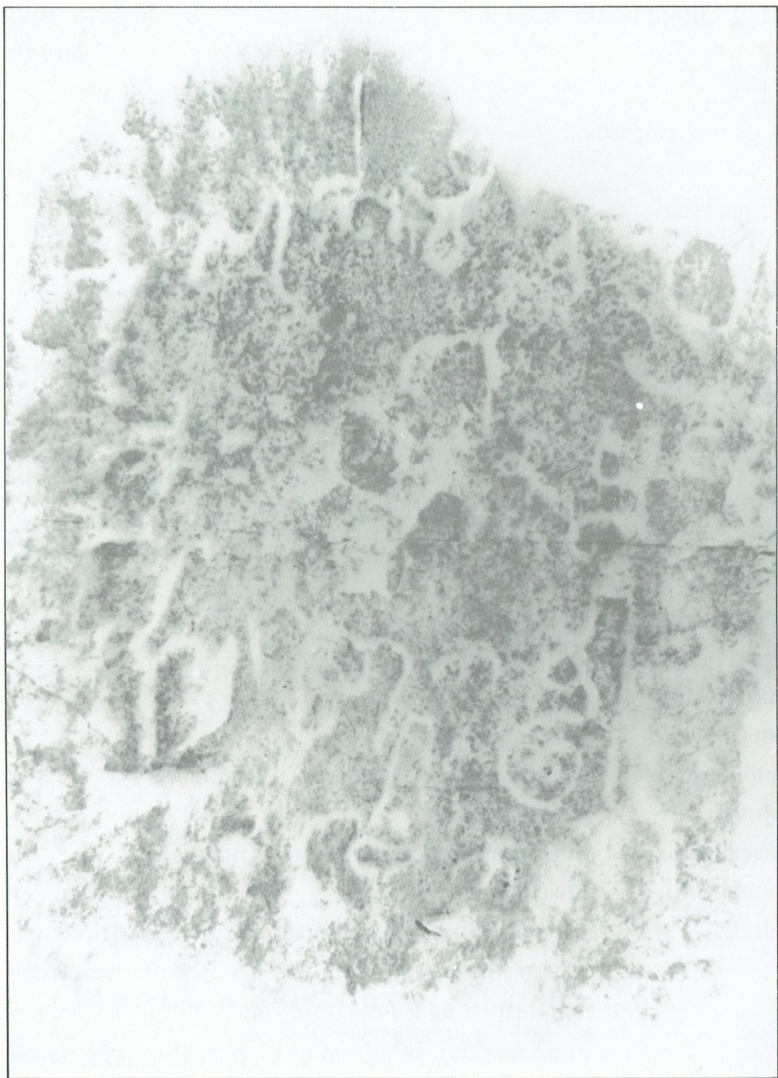
ห้วยมะอี กิ่งบ้านยาง อำเภอผักปัง จังหวัดชัยภูมิ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

หนองหินตั้ง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ

ครั้งแรก

ศิลาจารึกห้วยมะอีนี้ เดิมเรียกชื่อว่า ศิลาจารึกหนองหินตั้ง ตาม
ชื่อสถานที่ในอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ แต่ชื่อหนอง
หินตั้งในหนังสืออักษรานุกรมภูมิศาสตร์ ฉบับราชบัณฑิตย-
สถาน บอกไว้ว่า อยู่ในตำบลหนองบัวใหญ่ อำเภอจตุรัส จังหวัด
ชัยภูมิ ต่อมาได้พบหลักฐานบันทึกไว้คู่กับสำเนาจารึกว่า ศิลา

จารึกห้วยมะอี่ ชย. ๒๑

จารึกอยู่ที่ห้วยมะอี กิ่งบ้านยาง อำเภอฝักบัว จังหวัดชัยภูมิ แต่ตามความเป็นจริงในปัจจุบัน บ้านยางเป็นตำบลอยู่ในอำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ส่วนฝักบัวเป็นตำบลอยู่ในอำเภอภูเขียว จังหวัดชัยภูมิ หลักฐานต่างๆ แม้จะสับสน แต่ที่แน่นอนคือ ศิลาจารึกหลักนี้พบในจังหวัดชัยภูมิ คณะกรรมการจัดพิมพ์หนังสือจารึกในประเทศไทยได้พิจารณาแล้วเห็นว่าจารึกนี้น่าจะอยู่ที่ห้วยมะอี ตำบลบ้านยาง อำเภอเกษตรสมบูรณ์ จังหวัดชัยภูมิ ดังนั้นจึงใช้ชื่อว่า ศิลาจารึกห้วยมะอี

รูปอักษรในศิลาจารึกห้วยมะอีนี้ ลมเลือนมาก อ่านได้เฉพาะบางคำเท่านั้น ในการแปลจึงจำเป็นต้องแปลเฉพาะคำที่อ่านได้ความหมาย ส่วนคำที่อ่านตัวอักษรได้เพียงบางตัว จะคงไว้เฉพาะตัวอักษรโดยไม่แปลคำนั้น

คำจารึก

๑. โกไกร ว
๒. น มู
๓. โลกมู
๔. โมกุ(ษ)

คำแปล

๑. ด้วยโกะทั้งหลาย
๒. น มู
๓. ชึ่งโลก
๔. ความหลุดพ้น

นายชะเอม แก้วคล้าย อ่าน แปล

จารึกปราสาทหินพนมรุ้ง ๑

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้านมี ๔ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา ประเภทหินทรายสีเทา

ลักษณะวัตถุ

สี่เหลี่ยม

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๕๕.๕ ซม. สูง ๔๐ ซม. หนา ๑๘ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

บร. ๘

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

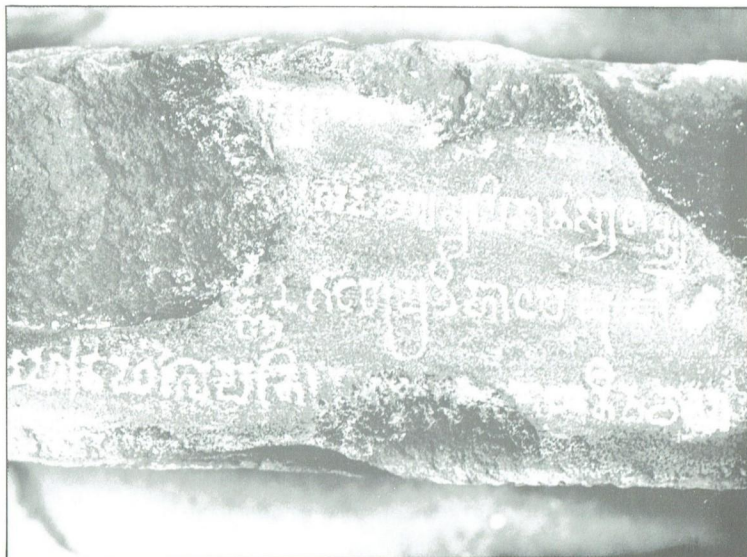
ปราสาทหินพนมรุ้ง จังหวัดบุรีรัมย์

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

ในบริเวณปราสาทหินพนมรุ้งพบศิลาจารึกหลายหลักเฉพาะ
ศิลาจารึกหลักนี้เป็นหลักที่กำหนดให้ใช้เลขที่ บร. ๘ สภาพของ
หลักศิลาชำรุดมาก รูปอักษรลบเลือนเป็นส่วนใหญ่ การอ่านแปล
จึงได้เนื้อความในจารึกไม่สมบูรณ์

จารึกปราสาทหินพนมรุ้ง ๑ บรร. ๘

คำจารึก

๑. ร คุณ
๒. ดทยุสุดาปีตา ดสุข สกตุยา
๓.หุณา นกรे ปรวีหาย มุทาย ..
๔.มเหเต ผลเ ปเต ... ยตั่วจสา...

คำแปล

.....ท่านผู้มีอำนาจได้สร้างวัตถุสิ่งหนึ่งขึ้นด้วยความกรุณาแล้ว ท่านสละ.....ไว้ในพระนคร เพื่อ (แสวงหา) ความสุขที่เป็นผล อันยิ่งใหญ่ตามคำแนะนำของนักพรตผู้เป็นเจ้า

วิจารณ์รูปอักษร

๑. ลักษณะการจารึกอักษรทั้งหมดเหมือนกันกับจารึกสถาปนาสีมา ขก. ๒ พบที่อำเภอภูจินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์ ซึ่งสร้างขึ้นในพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

๒. คำว่า ทยุสุดาปีตา ทำให้อ่านเป็นทอรุสุดาปีตา ได้ เพราะช่วงแรกของอักษร ข มีจุดภายใน อันเป็นลักษณะของอักษร ถ เมื่ออ่านเป็นอักษร ข ก็ถือว่าเป็นจุดของรอยหินแตกเท่านั้น ถ้าอ่านเป็น ถ ก็ขัดกับหลักภาษาว่า ร ที่ตามมานั้นจะเป็น วิสสุคะ ของ ถ ไม่ได้ จึงได้อ่านเป็น ทยุสุดาปีตา

๓. คำว่า หุณา อักษรหน้า ชำรุดหายไป จึงไม่อาจทราบได้ว่าเป็น อาหุณา หรือราหุยา เพราะความหมายอาจเป็นได้ทั้งสองอย่าง

๔. คำว่า ผลเ สระ เ ติดต่อกับหาง อักษร ถ เพราะบรรทัดที่สอง หาง อักษร ถ สูงเสมอ กับส่วนบนของอักษรเท่านั้น

นายชะเอม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกวัดบ้านมะค่า

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

หลังปลดละ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จำนวน ๑ ด้านมี ๑ บรรทัด

ศิลา ประเภทหินทรายเนื้อละเอียด สีแดง

สี่เหลี่ยม

กว้าง ๑๖.๕ ซม. สูง ๑๔.๕ ซม.หนา ๑๑ ซม.

กส. ๓

ไม่ปรากฏหลักฐาน

วัดบ้านมะค่า อำเภอท่าคันโท จังหวัดกาฬสินธุ์

ไม่ปรากฏหลักฐาน

หอพระสมุดวชิรญาณ กองหอสมุดแห่งชาติ กรุงเทพฯ

ครั้งแรก

ศิลาจารึก วัดบ้านมะค่า นี้เป็นศิลาจารึกขนาดเล็ก สันนิษฐานว่าคงจะเป็นส่วนของฐานพระพุทธรูป ซึ่งแตกออกและบังเอิญรูปอักษรส่วนที่เป็นชื่อของศิลา ชำรุดอ่านไม่ได้ จึงไม่อาจทราบนามของรูปศิลานั้น

จารึกวัดบ้านมะค่า กส. ๓

คำจารึก

... สรวุวิวิสัมติมานุโย . . ศิลา ...

คำแปล

... ศิลา ... เป็นที่เคารพตามสมมติเหมือนรูปตั้งปวง

วิจารณ์รูปอักษร

๑. ลักษณะการจารึกรูปอักษรเหมือนกับศิลาจารึกฐานพระพุทธรูป กส. ๕ ซึ่งอยู่ในเขตจังหวัดกาฬสินธุ์ เช่นกัน ฉะนั้นเข้าใจว่า ศิลาจารึกทั้งสองนี้อยู่ในยุคเดียวกัน และผู้สร้างจารึกอาจจะเป็นคนเดียวกันก็ได้ เพราะลักษณะอักษรเหมือนกันทุกประการ

๒. อักษร 𑂔 (ศ) เหมือนกันกับอักษร 𑂔 (ศ) และอักษร (ด) 𑂔 ของศิลาจารึกหลักนี้เหมือนกันกับอักษร 𑂔 (ด) ของศิลาจารึก Ang Chumnik ของพระเจ้าชัยวรมัน พุทธศตวรรษที่ ๑๓

๓. คำว่า มา 𑂔 อักษร ม ผสมสระอา ลักษณะความยาวของสระอา และอักษรเหมือนกับศิลาจารึกฐานพระพุทธรูป และศิลาจารึก Ang Chumnik ดังกล่าว ศิลาจารึกหลักนี้ คงเป็นชิ้นส่วนของฐานพระพุทธรูปเหมือนศิลาจารึก กส. ๕ แต่ชำรุดแตกหักไป จึงไม่สามารถอ่านแปลให้เนื้อความเป็นที่สมบูรณ์ได้

นายชะเอม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกฐานพระพุทธรูป

ทะเบียนจารึก

อักษร

ภาษา

ศักราช

จารึกอักษร

วัตถุจารึก

ลักษณะวัตถุ

ขนาดวัตถุ

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

พบเมื่อ

สถานที่พบ

ผู้พบ

ปัจจุบันอยู่ที่

พิมพ์เผยแพร่

ประวัติ

หลังปิดฉะ

สันสกฤต

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จำนวน ๑ ด้านมี ๒ บรรทัด

ศิลา

ฐานพระพุทธรูป

กว้าง ๑๐ ซม. ยาว ๒๐ ซม.

กส. ๕

พุทธศักราช ๒๕๒๓

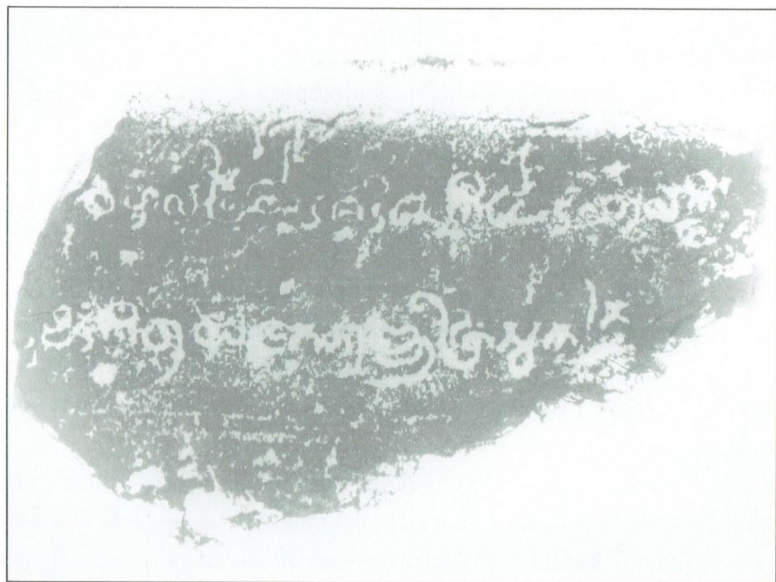
จังหวัดกาฬสินธุ์

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ จังหวัดขอนแก่น

ครั้งแรก

เจ้าหน้าที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น ได้ส่งสำเนาจารึก
ฐานพระพุทธรูปนี้ ให้แก่กองหอสมุดแห่งชาติ เมื่อวันที่ ๒๒
สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๒๓ เพื่อให้เจ้าหน้าที่อ่านแปล ข้อความใน
จารึก กล่าวถึงการสร้างสิ่งของอันใดอันหนึ่งเป็นกุศลทาน มี
อานิสงส์ยังให้เกิดความสุขในโลกสวรรค์

จารึกฐานพระพุทธรูป กส. ๕

คำจารึก

๑. วहुตฺตโรยทศทิเน กัโฏ ทยาลกฺขุยิ
๒. ... ทิวีทิวาย ชคตานุจเกร สุวกั สุรี....

คำแปล

นายกัฏฐะ ผู้มีความกรุณา ได้สร้าง...อันเป็นของตน ในวันแรม ๑๓ ค่ำ แห่ง ปักษ์ เพื่อความสุขในสวรรค์ของชาวโลกทั้งหลาย

วิจารณ์รูปอักษร

๑. อักษร 𑖓 (ก) มีลักษณะป้อมกลม เหมือนกันกับอักษร 𑖓 (ก) ของจารึก อังชุมนิค (Ang Chumnik) ของพระเจ้าชัยวรมัน พุทธศตวรรษที่ ๑๓

๒. คำว่า 𑖓 (วา) ในจารึกฐานพระพุทธรูปนี้ มีลักษณะเหมือนกันกับคำว่า 𑖓 (วา) ในจารึก ถ้ำเกาคูณ (Kawgun Cave) พุทธศตวรรษที่ ๑๒-๑๓

๓. อักษร 𑖓 (ล) มีลักษณะคล้ายกับอักษร 𑖓 (ล) ในจารึกปริวารชกะ (Parivarajaka) และจารึก อุจฉกัลปะ (Uchchakalpa) ฉะนั้นจารึกฐานพระพุทธรูปนี้ จึงเป็นจารึกร่วมสมัยพุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

๔. คำว่า กัโฏ ในบรรทัดแรก ซึ่งแปลว่า นายกัฏฐะ เพราะสันนิษฐานว่าเป็นชื่อเฉพาะ กัฏฐ แปลว่า แมลง จึงอาจเป็นไปได้ที่นำมาใช้เป็นชื่อ

๕. คำว่า ทยาลกฺขุยิ อักษร 𑖓 ห้วม้วนเป็นวงกลมคงเป็นเพราะชำรุด จึงทำให้เส้นติดต่อกัน ลักษณะ 𑖓 ตัวที่ ๓ ของบรรทัดแรก กับ 𑖓 ในคำว่า ทยาลกฺขุยิ เหมือนกันทุกประการ เป็นคำแสดงคุณลักษณะของนายกัฏฐะว่าเป็นผู้มีความกรุณา

๖. คำว่า ทิวี ยังเป็นที่เคลงใจอยู่ เนื่องจากชวนให้อ่านเป็นอื่นได้ และอักษรข้างหน้าก็ไม่ชัดเจน จึงอ่านเป็น ทิวี เพื่อความกลมกลืนของเนื้อความ

๗. คำว่า สุวกั อักษร 𑖓 ไม่เหมือนกันกับคำว่า กัฏฐะ จึงชวนให้อ่านเป็นอักษร 𑖓 ก็ได้

๘. คำว่า ศรี อันเป็นคำสุดท้ายของบรรทัดที่ ๒ ดูเหมือนว่า ร กับ ศี จะแยกกันคงเป็นเพราะการชำรุด จึงทำให้สับสนหายไป

ส่วนอักษรต่อจากศรี... ไม่ชัดเจน เข้าใจว่าคงเป็นชื่อพระพุทธรูป ที่นายก็ฐะ สร้าง

นายพะเอน แก้วคล้าย อำน แปล และวิจารณ์

นายชูศักดิ์ ทิพย์เกษร ตรวจแก้

จารึกสถาปนาสีมา

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้าน มี ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา ประเภทหินทรายสีเทา

ลักษณะวัตถุ

เสากลม

ขนาดวัตถุ

ยาว ๑๑๖ ซม. โดยรอบ ๑๖๒ ซม. ศูนย์กลาง ๕๓ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

ขก. ๒

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

อำเภอคูคตินารายณ์ จังหวัดกาฬสินธุ์

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

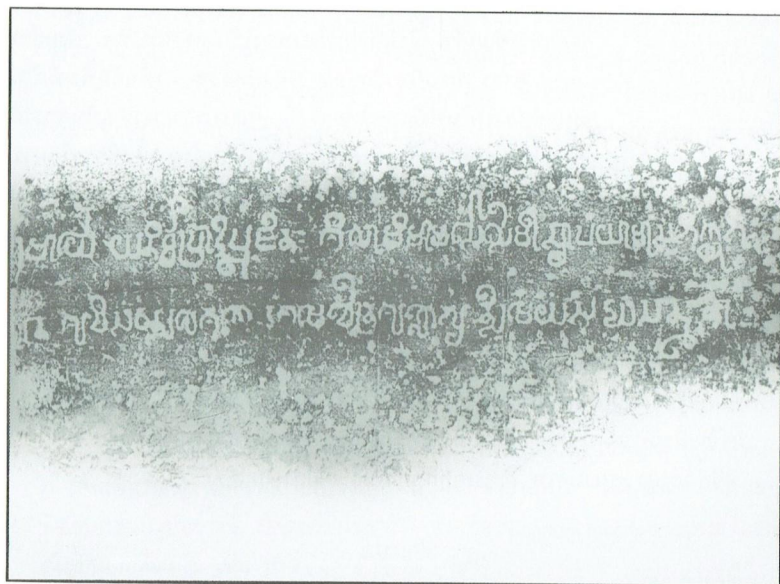
พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น จังหวัดขอนแก่น

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

ศิลาจารึกสถาปนาสีมานี้ แต่เดิมใช้ชื่อว่า ศิลาจารึกปราสาทหินพิมาย ทั้งนี้เนื่องจากเมื่อแรกพบศิลาจารึกหลักนี้เก็บอยู่ในบริเวณปราสาทหินพิมาย จังหวัดนครราชสีมา ต่อมาระหว่างเดือน กุมภาพันธ์ พ.ศ. ๒๕๑๘ เจ้าหน้าที่หอสมุดแห่งชาติได้สำรวจพบศิลาจารึกในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติขอนแก่น ใช้

จารึกสถาปนาสีมา ขก. ๒

ชื่อว่า ศิลาจารึกขอนแก่น เลขที่ ขก. ๒ ซึ่งเป็นศิลาจารึกหลัก
เดียวกับศิลาจารึกปราสาทหินพิมายดังกล่าวข้างต้น อีกทั้งได้
ทราบว่าแต่เดิมได้พบศิลาจารึกหลักนี้ ที่อำเภอภูผินารายณ์ จังหวัด
กาฬสินธุ์ และได้เคลื่อนย้ายไปเก็บรักษาไว้ที่ปราสาทหินพิมาย
จังหวัดนครราชสีมา ภายหลังเมื่อตั้งพิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ
ขอนแก่นขึ้นแล้ว จึงได้นำมาตั้งแสดงไว้ในพิพิธภัณฑสถานฯ ดังกล่าว

การรวบรวมจารึกอักษรหลังปัลลวะ เพื่อจัดพิมพ์เป็น
หนังสือจารึกในประเทศไทยครั้งนี้ คณะกรรมการดำเนินงานได้
พิจารณาชื่อของศิลาจารึกหลักนี้แล้ว เห็นว่าการตั้งชื่อจารึกตาม
นามสถานที่ซึ่งได้พบหลักจารึกนั้นจะเป็นเหตุให้เกิดความสับสน
จึงกำหนดให้ใช้ชื่อจารึกตามเนื้อหาของเรื่องที่ปรากฏในจารึกนั้น
ดังนั้นจึงกำหนดให้ใช้ชื่อว่า ศิลาจารึกสถาปนาสีมา แต่ยังคง
เลขที่ไว้ตามเดิม คือ ขก. ๒

คำจารึก

.....มาโยติรวิปราทิบุชิตะ สีลามิมามเสาสัสมิ์ สุตอุปยามาส ภิกษุภิกะ

.....ศุจิวิคตฺตฺสเร ศกาทสเม ใจตุรศุเกตุตฺสเมยิ์ สัมสนมตา //

คำแปล

พระเถระรูปใด เป็นผู้อันพรหมณ์เป็นต้นบุชาแล้ว พระเถระรูปนั้นพร้อมด้วย
พระภิกษุทั้งหลาย ได้สถาปนาสีลานี้ให้เป็นสีมา

สีมานี้ อันสงฆ์สมมติดีแล้ว ได้สำเร็จ (ได้มี) ในวันขึ้น ๑๐ ค่ำ เดือน ๕
แห่งวิษุภกกาล (เวลาอันเป็นมงคล) ในปีแห่งความสดใสนี้....

วิจารณ์รูปอักษร

๑. สระ อี ของคำว่า สี (สีม) ลากยาวลงต่ำเหมือนสระอ
ของคำว่า ภิ (ศุรี) ในจารึกแผ่นทองแดงอุทอง (ประชุมศิลาจารึกภาค
ที่ ๓ หลักที่ ๓๔ หน้า ๕ ประมาณ พ.ศ. ๑๒๐๐-๑๔๐๐) ฉะนั้น จารึกทั้งสองหลัก
นี้จึงน่าจะอยู่ในยุคเดียวกัน

๒. คำว่า **คก** (สกา) มีปัญหามาก เพราะอ่านได้หลายรูป เช่น

ก. อ่านว่า ศโค โดยแยกศัพท์เป็น ศุจิสดุสร + อิศ + โค แปลว่าแห่งปี
จลอันเป็นปีแห่งความสดใส แต่ โค ศัพท์ เมื่อเข้าสมาส ต้องแปลงเป็น คว ถ้าคง
รูป โค ยัษฐีวิกัตติ จะสำเร็จรูปเป็น โคะ ศัพท์ตามมามีอักษร ท เป็นโฆชะ ฉะนั้น
วิสรุคะ ที่โคะ ต้องแปลงเป็น รุ(ระผะ) แต่ในจารึกนี้ ไม่มี รุ(ระผะ) และสระโของ
คำว่า โค กับ สระโของคำว่า โย ก็ไม่เหมือนกัน จึงไม่อาจอ่านเป็น โค ได้

ข. ถ้าอ่านว่า สุรา (สุริ ศัพท์) สุจา (ศุจิศัพท์) โดยคิดว่า เพราะหิน
กร่อนชำรุดไป จึงทำให้ตอนล่างของอักษร ร หรือ จ ไม่ปรากฏ สระ เอา ของคำ
นี้ กับสระ เอา ของคำว่า อเสา ก็ไม่เหมือนกัน จึงไม่อาจอ่านเป็นรูปดังกล่าวได้

ค. ถ้าอ่านว่า สเก (ในศักราช) อักษร ก ของ สเก กับอักษร ก ของ
สุเกตุ ไม่เหมือนกัน เลขบอกจำนวนศักราชก็ไม่มี จึงไม่อาจอ่านเป็น สเก ได้

ง. อ่านว่า สกา สระอา กับอักษร ก สำเร็จรูปเฉพาะเป็นอย่างนี้ มีอยู่
ในจารึกเกตุกันภูคิต (Kedukan Bukit Inscription) ซึ่งอยู่ในยุคเดียวกันคือพุทธศตวรรษ
ที่ ๑๓ รูปยัษฐีวิกัตติจะเป็น สกะ วิสรุคะ มีอา ข้างหน้า และข้างหลัง เป็นพยัญชนะ
โฆชะให้ลบ วิสรุคะทั้ง คงรูป สกา แปลว่า แห่งวิเศษกาล หรือเวลาอันเป็นมงคล

๓. คำว่า สัมสนมตา (สั + สตุ + มตา) ตู ที่คำว่า สตุ อยู่หน้าอักษร
ม อันเป็นพยัญชนะโฆชะให้แปลงเป็น นุ ได้ จึงอ่านเป็น สัมสนมตา อักษร ม
ที่ซ้อนแล้วมีรูปอย่างนี้ มีตัวอย่างในจารึก จังคอด (Canggal Inscription) พ.ศ. ๑๒๙๕
อันเป็นยุคเดียวกัน เช่น คำว่า **ก** (กุม)

นายเชเม แก้วคล้าย อ่าน แปล และวิจารณ์

จารึกวัดสระแก้ว

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

สันสกฤต

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๓-๑๔

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้าน มี ๓ บรรทัด

วัตถุจารึก

ศิลา ประเภทหินทราย

ลักษณะวัตถุ

รูปใบเสมา

ขนาดวัตถุ

กว้าง ๔๕ ซม. สูง ๖๓ ซม. หนา ๑๖.๕ ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

อบ. ๓

พบเมื่อ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

สถานที่พบ

วัดสระแก้ว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี

ผู้พบ

ไม่ปรากฏหลักฐาน

ปัจจุบันอยู่ที่

วัดสระแก้ว อำเภอบึงสามพัน จังหวัดอุบลราชธานี

พิมพ์เผยแพร่

ครั้งแรก

ประวัติ

ในปีพุทธศักราช ๒๕๑๘ คณะสำรวจเอกสารโบราณของกองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร ได้เดินทางไปสำรวจเอกสารโบราณในภาคอีสาน ขณะสำรวจศิลาจารึกอยู่ที่ วัดสุปฏิหาราม อำเภอมือง จังหวัดอุบลราชธานีอยู่นั้น ท่านพระครูวิมลอุปการักษ์ ได้แจ้งให้ทราบว่า ณ วัดสระแก้ว อำเภอบึงสามพัน

จารึกวัดสระแก้ว อบ. ๓

จังหวัดอุบลราชธานี มีผู้ขุดพบศิลาจารึก คณะสำรวจเอกสารโบราณจึงเดินทางไปสำรวจพบ และได้ทำสำเนาจารึกดังกล่าวไว้ ศิลาจารึกนั้นคือ ศิลาจารึกวัดสระแก้ว

ศิลาจารึกวัดสระแก้วนี้ ได้มีผู้ขุดพบในอุปจาร ของวัดสระแก้ว อำเภอพิบูลมังสาหาร จังหวัดอุบลราชธานี พื้นที่ตำแหน่งซึ่งขุดพบจารึกนั้น ปัจจุบันทางวัดสระแก้วได้ปลูกต้นศรีมหาโพธิ์ไว้ เป็นสัญลักษณ์

คำจารึก

๑.
๒. มหิปติวรมณ
๓. จาติยุ . . . ตูร

คำแปล

๑.
๒. พระเจ้ามหิปติวรมัน ...
๓.

นายเชเฮน แก้วคล้าย อ่าน แปล

จารึกพระพิมพ์ดินเผา วัดโคกไม้เดน

ทะเบียนจารึก

อักษร

หลังปัลลวะ

ภาษา

บาลี

ศักราช

พุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

จารึกอักษร

จำนวน ๑ ด้าน มี ๒ บรรทัด

วัตถุจารึก

ดินเผา

ลักษณะวัตถุ

ฐานพระพิมพ์ดินเผา (ส่วนบนชำรุด) พุทธลักษณะประทับนั่ง
ขัดสมาธิราบปางสมาธิ

ขนาด

ฐาน กว้าง ซม. สูง ซม. หน้า ซม.

บัญชี/ทะเบียนวัตถุ

นว. ๖

พบเมื่อ

เดือนมิถุนายน - กรกฎาคม ๒๕๐๓

สถานที่พบ

ด้านตะวันออกของพระเจดีย์หมายเลข ๔ วัดโคกไม้เดน อำเภอ
พยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์

ผู้พบ

เจ้าหน้าที่หน่วยบูรณะชุดแต่งโบราณสถาน กองโบราณคดี
กรมศิลปากร

ปัจจุบันอยู่ที่

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร จังหวัดกรุงเทพฯ

พิมพ์เผยแพร่

ในโบราณวัตถุสมัยทวารวดีแห่งใหม่ และรายงานการขุดค้น
โบราณวัตถุสถาน ณ บ้านโคก ไม้เดนฯ จังหวัดนครสวรรค์

ประวัติ

จารึกพระพิมพ์ดินเผา วัดโคกไม้เดน เป็นจารึกที่ใช้รูปอักษรหลังปัลลวะภาษาบาลี จารึกอักษรไว้ที่ใต้ฐาน จำนวน ๒ บรรทัด ระยะเวลายุคจารึกพุทธศตวรรษที่ ๑๔-๑๕

พระพิมพ์ดินเผาดังกล่าว พุทธลักษณะประทับนั่งขัดสมาธิราบ ปางสมาธิศิลปสมัยทวารวดี ส่วนบนของพระพิมพ์ชำรุดตามรายงานการขุดแต่งโบราณวัตถุสถาน ณ บ้านโคกไม้เดน อำเภอพยุหะคีรี จังหวัดนครสวรรค์ ได้บันทึกรายงานไว้ว่า

“เมืองบน ซึ่ง ดร.กวอริคซ์ เวลส์ และเจ้าหน้าที่กรมศิลปากรสำรวจพบเมื่อวันที่ ๔ กุมภาพันธ์ ๒๕๐๗ มีลักษณะเป็นรูปรีหรือหอยสังข์ ขนาดยาวประมาณ ๑๕๐ เมตร กว้าง ๖๐๐ เมตร คล้ายเมืองกำแพงแสน จังหวัดนครปฐม เมืองอุทอง จังหวัดสุพรรณบุรี เมืองเสมา จังหวัดนครราชสีมา เมืองฟ้าแดดสูงยาง จังหวัดกาฬสินธุ์ เมืองพระรถ จังหวัดปราจีนบุรี และเมืองพญาเร่ จังหวัดชลบุรี

พระเจดีย์ หมายเลข ๔

พระเจดีย์หมายเลข ๔ ตั้งอยู่บนเขาไหว้พระทางทิศตะวันออกของเมืองบน ห่างกันประมาณ ๑๐๐ เมตร และอยู่ทางทิศตะวันตกของพระเจดีย์หมายเลข ๑

สภาพก่อนขุดแต่ง เป็นเนินโคก ปกคลุมด้วยอิฐปูนดิน ต้นหญ้า ไม้ ตะโก แข็งเป็นต้น วัดขนาด กว้าง ยาว ด้านละ ๑๓ เมตร สูง ๑.๕๐ เมตร ด้านหน้าพระเจดีย์มีรากฐานพระอุโบสถ เป็นรูปสี่เหลี่ยมผืนผ้า กว้าง ๘ เมตร ยาว ๑๕ เมตร และมีใบเสมาคู่ หินเขียว

วันที่ ๒๖ มิถุนายน ๒๕๐๗ ขุดแต่งด้านตะวันออกของพระเจดีย์หมายเลข ๔ และในวันที่ ๕ กรกฎาคม ๒๕๐๗ Miss Marshall บุตรสาว Dr. Marshall หัวหน้าแผนกนก แห่ง Seato Virus Lab กรุงเทพฯ ซึ่งสนใจทางโบราณคดี ได้ไปศึกษาการขุดแต่งโบราณสถานดังกล่าวด้วย

เมื่อขุดแต่งพระเจดีย์หมายเลข ๔ เสร็จแล้ว ปรากฏว่า มีลักษณะเป็นรูปสี่เหลี่ยมจัตุรัส กว้าง ยาว ด้านละ ๑๑ เมตร สูง ๐.๖๕ เมตร ไม่มีบันได

โบราณวัตถุและศิลปวัตถุ

ได้พบโบราณวัตถุและศิลปวัตถุในการขุดแต่งพระเจดีย์หมายเลข ๔ เช่น พระพิมพ์ดินเผา สมัยทวารวดี เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิและปางปฐมเทศนา เศียรเทวดา คนแคระดินเผา สมัยทวารวดี เป็นต้น และได้พบพระพิมพ์ดินเผา สมัยทวารวดี เป็นพระพุทธรูปปางสมาธิ มีอักษรจารึกได้ฐาน^๑

ตามบันทึกรายงานที่ได้นำมาถือนั้น แหล่งที่พบจารึก คือ พระเจดีย์หมายเลข ๔ วัดโคกไม้เดน

จารึกพระพิมพ์ดินเผา มีพยัญชนะบางตัว และอักษรวิธีบางแห่งที่จะนำมาถือนั้น คือ พยัญชนะตัว “พ” ที่ปรากฏรูปลักษณะในแบบ ๐ รูปลักษณะยังอยู่ในแบบตัวเหลี่ยม อาจเทียบได้กับพยัญชนะตัว “พ” ที่นับว่าเก่า ที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดโพธิ์ร้าง พบที่จังหวัดนครปฐม ซึ่งเป็นจารึกที่ใช้อักษรปัลลวะ ภาษามอญโบราณ ขอนำรูปพยัญชนะจำลองมาเปรียบเทียบดังนี้

วัดโพธิ์ร้าง	พระพิมพ์ดินเผา
อึยาᨶ - พihar	ᨶᩣ᩠ᩅ - พุทธศุส

สำหรับอักษรวิธีที่ใช้ในจารึกพระพิมพ์ดินเผา อย่าง “ ᨶ - ศุส ” นั้น มีลักษณะเป็นแบบเดียวกันกับที่ใช้ใน ศิลาจารึกวัดเสมามือง นศ. ๕ เป็นจารึกที่ใช้รูปอักษรหลังอักษรปัลลวะ ภาษาสันสกฤต พบที่จังหวัดนครศรีธรรมราช และศิลาจารึก ลพ. ๗ ซึ่งเป็นจารึกที่ใช้อักษรมอญโบราณ ซึ่งพบที่จังหวัดลำพูน ลักษณะที่ใช้ปรากฏดังนี้

พระพิมพ์ดินเผา	วัดเสมามือง	จารึก ลพ. ๗
ᨶ - ศุส	ᨶᩣ᩠ᩅ - ศุส	ᨶᩣ᩠ᩅ - ศุส
(บรรทัด ๑)	(ด้าน ๒ บรรทัด ๑,๓)	(บรรทัด ๑๓-๑๔)

^๑ โบราณวัตถุสมัยทวารวดีแห่งใหม่ และรายงานการขุดค้นโบราณวัตถุสถาน ณ บ้านโคก ไม้เดน จังหวัดนครสวรรค์, ธนิต อยู่โพธิ์ และ บรรจบ เทียมทัต. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๘, หน้า ๑๕, ๑๖, ๑๗, ๑๘.

พระพิมพ์ดินเผา สมัยทวารวดี ขุดพบด้านตะวันออกของเจดีย์หมายเลข ๔
มีอักษรจารึกได้ฐาน

จารึกพระพิมพ์ดินเผา วัดโคกไม้เดน นว. ๖

อักษรวิธี่เกี่ยวกับการใช้พยัญชนะตัว สุต ในลักษณะ “ H ” เรียกกันว่า ส ข้อน หรืออย่างที่เรียกตามอักษรวิธี่ของอักษรธรรมล้านนา ว่า “ส สองห้อง”

เรื่องราวที่จารึก เป็นคำนำมัสการพระรัตนตรัย คือ พระพุทฺธ พระธรรม และ พระสงฆ์

คำจารึก

๑. นโมพุทฺธสุสนโม
๒. ธมฺมสุสนโมสฺจนฺตฺ(ส)

คำอ่าน

นโม พุทฺธสุส นโม
ธมฺมสุส นโม สฺจนฺตฺ

คำจารึกเรียงตามคาถา

นโม พุทฺธสุส

นโม ธมฺมสุส

นโม สฺจนฺตฺ

คำแปล

(ข้าพเจ้า) ขอถวายความนอบน้อมแด่พระพุทฺธเจ้า

(ข้าพเจ้า) ขอถวายความนอบน้อมแด่พระธรรมเจ้า

(ข้าพเจ้า) ขอถวายความนอบน้อมแด่พระสงฆ์เจ้า

นายเทิม มีเต็ม อ่าน และเรียบเรียงประวัติ

นายบุญเลิศ เสนานนท์ แปล

ครุฑ

ก

กฐิน ๒๖๐
 กัดอ้ง, จารึก ๑๓, ๑๖, ๑๘, ๑๙, ๖๗
 กตญาณ ๖๓, ๕๕
 กมรดาญ ๒๕๒
 กมรเตจ ๒๕๒
 กรรมวาจก ๑๗๕
 กรุงเทพฯ, จังหวัด ๓๐, ๗๕, ๕๕,
 ๑๓๕, ๑๘๗
 กวางหมอบ ๒๓๔
 กษมาภูม ๑๕๕
 กษัตริย์เขมร ๑๔๓
 กองแก้ว วีระประจักษ์ ๕๗
 กัดควาจาก ๑๗๕
 กัมพูชา, ประเทศ ๑๓, ๑๖, ๑๘, ๑๙, ๒๐,
 ๒๑, ๒๕, ๖๗, ๕๗, ๑๔๗, ๑๕๗,
 ๑๖๐, ๑๖๓, ๒๕๒
 กัลปพฤกษ์, ต้นไม้ ๒๖๐
 กากะบาท ๑๑๔
 กามเทพ ๑๕๘, ๒๐๐, ๒๐๓
 กาสินธุ์, จังหวัด ๓๑, ๒๗๓, ๒๗๖,
 ๒๘๐, ๒๘๒, ๒๘๘
 กำแพงดิน ๑๓๑
 กำแพงเมือง ๑๓๑
 กำแพงแสน, เมือง ๒๘๘
 กำแพงแสน, อำเภอ ๕๘
 กิจจานุ ๖๓, ๕๕
 กัญ ๒๗๘, ๒๗๕
 กุณิคาราณ, อำเภอ ๒๗๒, ๒๘๐, ๒๘๒

เกะทะ, จารึก ๒๔๕
 เกตุกันภูมิต, จารึก ๒๘๓
 เกริน ๑๘๓
 เกษตรสมบูรณ์, อำเภอ ๒๖๗, ๒๖๘
 เกษตราธิการ, กระทรวง ๕๖
 เกะแก, เมือง ๒๒๘
 เกะกอเขา, ตำบล ๕๗
 เกิด ขอนตะวัน ๒๓๗
 เกียรติยศ ๒๐๑
 แก้วกาญจนาพร, รองอำมาตย์โทหลวง
 ๑๖๕, ๑๖๗
 โศกปุระ, จารึก ๑๓๘, ๒๔๐

ข

ขอนแก่น, จังหวัด ๓๑, ๑๕๕, ๒๗๖
 ขอนแก่น, จารึก ๒๘๒
 ขอม, อักษร ๑๖
 ขอม, อาณาจักร ๑๑๘
 ขุททกนิกาย, กัมภีร์ ๒๓๕
 เขมร, ภาษา ๒๑, ๒๕, ๓๕, ๑๗๕,
 ๑๘๑, ๑๘๓, ๒๕๑, ๒๕๓, ๒๖๓,
 ๒๖๔
 เขา ๖๘
 เขาปุ้มขี้วัว, จารึก ๓๑, ๒๒๓, ๒๒๔
 เขาพระนารายณ์ ๕๖, ๕๘
 เขาพระนารายณ์, จารึก ๕๓
 เขาพระนารายณ์เมืองตะกั่วป่า, จารึก
 ๓๐, ๕๖, ๕๘

เขาร้าง, จารึก ๑๓, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๒๑,

๒๓, ๒๔, ๓๑, ๓๕, ๓๖, ๓๗, ๖๗

เขาแสนกว้าง, กิ่งอำเภอ ๑๕๕

โขง, แม่น้ำ ๒๑

โขงเจียม, ตำบล ๑๕๘, ๑๖๑

โขงเจียม, อำเภอ ๑๕๘, ๑๖๑, ๑๖๕

โขลงสุวรรณภูมิพาราม, วัด ๒๒๓

ไขศรี ศรีอรุณ ๑๒๘

ก

กนกธาราธิปดี, พระยา ๑๕๑

คลองท่อน, บ้าน ๕๒

คลองท่อม, อำเภอ ๕๗

ควนเกย, ตำบล ๔๘, ๕๒

ควนลูกปัด ๕๗

คำเขื่อนแก้ว, อำเภอ ๑๖๘

คุณธรรม ๑๔๒, ๑๖๓, ๑๕๕

คุณวรรณ, พระเจ้า ๑๓๘

คุปตะ, ศิลป ๑๒๕

คุระบุรี, อำเภอ ๕๗

คูเมือง ๑๓๑, ๒๓๔

คูเมือง, บ้าน ๑๒๖

โคกปีบ, ตำบล ๑๗๕

โคกไม้เดน, บ้าน ๒๘๗

โคกไม้เดน, วัด ๒๘๗, ๒๘๘, ๒๘๕

โคกสำโรง, อำเภอ ๑๐๖, ๑๐๘, ๑๑๒,

๒๓๓

โคตร ๒๖๑

โคตรกุลปาทูะ ๑๘๔

จ

จดหมายเหตุแห่งชาติ, กอง ๑๕๑

จตุรัส, อำเภอ ๒๖๗

จรเข้สามพัน, ตำบล ๑๐๐

จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ

๘๕

จักร ๖๒, ๖๓

จักรพรรดิ ๑๔๒

จักรวรรดิ, พระกัมมรดาญ์ศรี ๒๖๑

จังกอด, จารึก ๑๔๒, ๒๘๓

จันทิก, ตำบล ๑๔๔

จันทิก, วัด ๑๔๔

จามร ๔๗

จิตรเสน, พระเจ้า ๑๔๕, ๑๕๒, ๑๕๗,

๑๖๐, ๑๖๓, ๒๒๗

จินตามณี ๑๕๘

จิระรัตน์, จารึก ๒๓๕

จีน, ภาษา ๒๔๗

จีน, อักษร ๒๔๗, ๒๔๕

จิรพัฒน์ ประพันธ์วิทยา ๑๕๓

จิ๋ว ๒๖๐, ๒๖๑

เจดีย์ ๒๐๐, ๒๖๐

ฉ

ฉ้า ทองคำวรม ๑๘๑

ช

ชยวรรณะ, พระเจ้า ๑๔๓

ชยันตะ ๑๘๘, ๒๐๐

ชยาภิวัฒน์, พระ ๑๕๑

ชลบุรี, จังหวัด ๒๘๘

ห้องสระแจง, จารึก ๔๐, ๔๒
 ห้องสระแจง, บาน ๔๐
 ซะเอม แก้วคล้าย ๕๖, ๑๕๔
 ชัยนาท, จังหวัด ๒๔๔
 ชัยนาท, โรงพยาบาล ๒๔๔
 ชัยบาดาล, อำเภอ ๑๑๖, ๑๑๘, ๑๑๙
 ชัยภูมิ, จังหวัด ๓๒, ๒๖๗, ๒๖๘
 ชัยวรมัน, พระเจ้า ๑๓๘, ๑๔๓,
 ๒๓๕, ๒๗๘
 ช้าง ๑๕๕, ๒๐๑
 ชิน อยู่ดี ๑๗๕
 ชี, แม่น้ำ ๑๕๗
 เชียรใหญ่, อำเภอ ๕๒
 ไชยา, เมือง ๑๕๑
 ไชยา, อำเภอ ๑๕๑

ช

ชัยจำป๋, จารึก ๑๗, ๓๐, ๓๑, ๓๒,
 ๑๐๓, ๑๐๔, ๑๑๖, ๑๑๗, ๒๓๒,
 ๒๓๓, ๒๓๖, ๒๔๑, ๒๔๒, ๒๔๓
 ชัยจำป๋, ตำบล ๒๓๒, ๒๔๑
 ชัยจำป๋, บาน ๑๐๒, ๑๑๖, ๑๑๘, ๑๑๙
 ชัยจำป๋, เมือง ๒๔๑
 ชัยจำป๋, วัด ๒๓๒, ๒๓๔

ญ

ญาณ ๕๕, ๑๒๑
 ญชธรรม ๑๘๓

ฐ

ฐานเทพรูปนารายณ์ ๕๖

ฐานบัว ๑๔๔
 ฐานพระพุทธรูป, จารึก ๓๒, ๗๐,
 ๒๗๖, ๒๗๗
 ฐานรองพระธรรมจักร, จารึก ๓๐,
 ๕๘, ๕๙

ด

ดวงจันทร์ ๑๒, ๒๕, ๑๕๘
 ดอกบัวตูม ๑๓๕
 ดอนเมืองเคย, จารึก ๓๑, ๑๖๘, ๑๖๙,
 ๑๗๐, ๑๗๑, ๑๗๒
 ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมพระยา ๑๑๕, ๑๘๗, ๑๕๐,
 ๑๕๑, ๑๕๒

ด

ดโนน ๓๘
 ดยคคุณ ๑๕๕
 ดวิษฐ์ ๑๐๕
 ดรา ๑๑๕
 ดราประทับ ๒๐, ๕๗
 ดลิ่งตุโว, จารึก ๑๓๘
 ดลาดีใหญ่, อำเภอ ๕๘
 ดะกัวป่า, อำเภอ ๕๖, ๕๘
 ดะลิ่งตุโว, จารึก ๒๔๐
 ดั่งคุระ, เมือง ๒๓๑
 ดันหา ๖๓, ๑๑๑, ๑๒๑
 ดาพระยา, ตำบล ๔๐
 ดำรงเสด็จ ๒๖๑
 ด็กถาววัดฤ ๑๕๒
 ไตรฤฎะ, จารึก ๑๖๔

ไศรภพ ๑๕๘

ไศรโลก ๑๕๖

ณ

น้าเกาคูณ, จารึก ๒๗๘

น้าเขาวง, จารึก ๑๘, ๑๕, ๖๗, ๑๐๒

น้าปราสาท, จารึก ๑๓๘, ๑๖๗, ๒๓๖

น้าเป็ดทอง, จารึก ๓๑, ๑๔๗, ๑๔๘

๑๕๑, ๑๕๓

น้าภูมโน, จารึก ๑๕๗, ๑๖๐, ๑๖๓,

๑๖๔, ๑๖๕, ๑๖๗

น้าฤๅษี ๖๘

น้าฤๅษีเขาวง, จารึก ๑๗, ๗๐

น้าฤๅษีเขาวงเมืองราชบุรี, จารึก ๓๐,

๖๘, ๗๐

น้าศีลาลมา, จารึก ๑๖๕

แถม พุ่มพวง ๑๒๘

แถม เสือดำ ๒๒๕, ๒๒๗

ท

ทมิฬ, ภาษา ๒๐, ๕๖, ๕๘

ทญกณ ๑๕๕

ทญคิณ ๑๕๕

ทวารวดี ๑๒๒

ทวารวดี, จารึก ๑๒๐

ทวารวดี, วัฒนธรรม ๑๑๘, ๒๔๕

ทวารวดี, ศิลป ๗๒, ๗๕, ๕๕, ๑๐๕,

๑๒๕

ทวารวดี, สัมัย ๑๖, ๑๐๘, ๑๑๑, ๑๓๑,

๒๓๔, ๒๔๗, ๒๘๗, ๒๘๘, ๒๘๙

ทวารวดี, อาณาจักร ๕๗, ๑๒๘

ทักษิณ ๒๒๗

ทัพพมผล, จารึก ๓๓

ทัพพมผล, เมือง ๒๔๔

ทัพมว, จารึก ๑๓๘

ท้านโท, อำเภอ ๒๗๓

ทานบัตริ, จารึก ๗๗, ๘๒

ทาม่วง, บ้าน ๑๐๐

ทาส ๓๘, ๓๕, ๒๖๐, ๒๖๑, ๒๖๖

ท่าหลวง, กิ่งอำเภอ ๑๐๓, ๒๔๑

ท่าหลวง, อำเภอ ๒๓๒, ๒๓๔

ท่าหิน, ตำบล ๑๐๕, ๑๒๓, ๑๒๕, ๑๓๒

ทุกข์ ๖๒, ๖๓

ทุ่งขวาง ๕๘

ทุ่งนา ๒๖๐

ทุ่งสง, วัด ๑๒๕

เทวรูป ๑๕๑

เทวี ๑๔๔

เทวสิทธิ์ ๑๑๔

ไทย, อักษร ๑๖

ไทยธรรม ๑๘๔

ไทยน้อย, อักษร ๒๓๖

ท

ทงจีน ๔๗

ทงพิคาน ๔๗

ทธรรม ๑๓๗, ๒๔๖, ๒๕๐

ทธรรมจักร ๕๘, ๕๕, ๑๐๕, ๑๑๘,

๑๒๐, ๑๒๑, ๑๒๓, ๑๒๕, ๒๓๔

ทธรรมจักร, จารึก ๓๐, ๓๑, ๕๕

ทธรรมเทศนา ๔๗

ธรรมบท ๑๑๕, ๑๒๑
 ธรรมลักขณนา, อักษร ๒๓๖, ๒๕๑
 ธรรมโมหะ ๑๘๑
 ฐป ๔๗
 ไตรยคุณ ๑๕๕

น

นครปฐม, จังหวัด ๒๒, ๓๐, ๕๕, ๗๕,
 ๗๕, ๘๓, ๘๖, ๘๕, ๙๒, ๙๔,
 ๙๕, ๙๗, ๙๘, ๑๑๘, ๑๒๐, ๑๗๔,
 ๒๘๘, ๒๘๙
 นครราชสีมา, จังหวัด ๒๗, ๒๘, ๓๑,
 ๓๒, ๑๔๔, ๑๖๘, ๒๕๑, ๒๕๒,
 ๒๖๓, ๒๘๐, ๒๘๒, ๒๘๘
 นครศรีธรรมราช, จังหวัด ๑๖, ๒๐, ๒๔,
 ๒๕, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๔๘, ๕๒, ๕๓,
 ๑๐๒, ๑๘๗, ๑๙๑, ๑๙๒, ๒๘๕
 นครสวรรค์, จังหวัด ๓๒, ๒๔๔,
 ๒๘๗, ๒๘๘
 นคร, เมือง ๕๘
 นทิวรรมา, พระเจ้า ๗๗, ๘๒
 นร ๒๖๑
 นฤเปณฑราชปิณฑรมัน, พระเจ้า
 ๒๕๓, ๒๖๑
 นักพรต ๒๕๓, ๒๗๒
 นักขัต ๑๘๓, ๒๐๐
 นัคคา ๑๔๒
 นาค ๑๕๕, ๒๐๑
 นาคบวส, ปราสาท ๒๕๒
 นางรอง, อำเภอ ๑๔๗, ๑๔๘, ๑๕๑,
 ๑๕๓

นายสิทธิ ๑๕๒
 นิพพาน ๑๒๑
 นิรยภูมิ ๑๘๔
 นิโรธ ๖๒, ๖๓
 เนินสระบัว, จารึก ๒๖, ๒๗, ๒๗,
 ๓๒, ๑๗๕, ๑๘๐, ๑๘๑, ๑๘๒

บ

บน, เมือง ๒๘๘
 บนที่ลือพระธรรมจักร, จารึก ๑๐๕, ๑๑๐
 บนฐานพระพุทธรูปยืนวัดมหาธาตุเมือง
 ลพบุรี ๓๑, ๒๒๕, ๒๓๐
 บนพระพิมพ์, จารึก ๓๒, ๒๔๖, ๒๔๘
 บนางพระธรรมจักร, จารึก ๑๒๓,
 ๑๒๔
 บนเหรียญเงิน (บ้านคูเมือง), จารึก
 ๑๒๖, ๑๒๗
 ปรึกษา ๒๕๓
 บริบาลบุรีภัณฑ์, หลวง ๒๒๕
 บวรนิเวศวิหาร, วัด ๔๔
 บ่อน้ำ ๔๒, ๔๓
 บ่ออีคา ๒๕๒
 บ่ออีคา, จารึก ๒๗, ๒๗
 บางปะกง, แม่น้ำ ๒๐
 บาทบกข ๒๖๐
 บ้านเช่า, อำเภอ คู่มือ บ้านใหม่, อำเภอ
 บ้านนา, อำเภอ ๑๕๐
 บ้านมะค่า, วัด ๒๗๓
 บ้านยาง, กิ่งอำเภอ ๒๖๗, ๒๖๘
 บ้านวังไผ่, จารึก ๓๑, ๑๓๕, ๑๔๐,
 ๑๕๑

บ้านหมี่, อำเภอ ๑๑๒, ๑๓๑
 ภาณี, ภาษา ๒๐, ๒๑, ๒๖, ๓๕, ๕๕,
 ๖๕, ๗๒, ๗๕, ๗๕, ๘๓, ๘๖,
 ๕๑, ๕๘, ๑๐๐, ๑๐๓, ๑๐๕, ๑๐๖,
 ๑๐๕, ๑๑๖, ๑๑๘, ๑๓๒, ๑๕๐, ๑๗๕,
 ๑๘๑, ๑๘๒, ๑๘๓, ๒๓๗, ๒๔๑,
 ๒๔๔, ๒๔๖, ๒๔๗, ๒๔๘
 บึงกอกช้าง, จารึก ๓๑, ๑๒๕, ๑๓๑
 บุญเขต ๑๘๔, ๑๘๖
 บุญช่วย ชินคง ๑๐๖, ๑๐๘
 บุญธรรม ชินคง ๑๐๖, ๑๐๘
 บุรีรัมย์, จังหวัด ๓๑, ๓๒, ๑๔๗,
 ๑๔๕, ๑๕๑, ๑๕๓, ๒๓๐
 เบลูจมนพิตร, วัด ๑๓๑
 โบราณคดี, กษะ ๕๗, ๑๑๕, ๑๒๖,
 ๑๒๘, ๑๕๓
 โบราณวัตถุ ๑๕๒, ๒๓๔, ๒๔๕
 ใบเสมา ๒๕๒, ๒๕๓

ป

ปทุมธานี ๑๕๖
 ปยุ, จารึก ๑๖
 ปยุ, วนชาติ ๒๒
 ประคำ, คำแปล ๑๔๗, ๑๔๕, ๑๕๑,
 ๑๕๓
 ประทีป ๔๗
 ประวัติศาสตร์ ๑๔๓
 ปรัชญา ๑๓๑
 ปรากฏคดี, ภาษา ๓๕

ปราจีนบุรี, จังหวัด ๑๓, ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๕,
 ๒๐, ๒๓, ๒๔, ๒๖, ๒๗, ๒๘, ๓๑,
 ๓๒, ๖๗, ๑๗๕, ๒๘๘
 ปราสาทหินพนมรุ้ง, จารึก ๓๒,
 ๒๗๐, ๒๗๑
 ปราสาทหินพิมาย, จารึก ๒๘๐, ๒๘๒
 ประสาร บุญประครอง ๑๕๐
 ปรีชิตธรรม ๑๘๑
 ปวิราชกะ, จารึก ๒๗๘
 ปุณณินทรวรรณ, พระเจ้า ๑๔๒,
 ป่าน อินทวงศ์ ๒๒๕
 ปักธงชัย, อำเภอ ๒๕๑, ๒๖๓
 ปักดะ, ราชวงศ์ ๑๓, ๑๖, ๗๐, ๗๗,
 ๘๒
 ปักดะ, อักษร ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๑๕, ๒๐, ๒๑,
 ๒๒, ๒๓, ๒๕, ๒๖, ๓๐, ๓๓, ๓๕,
 ๓๗, ๔๐, ๔๘, ๕๕, ๕๖, ๕๘, ๕๙,
 ๖๕, ๖๗, ๖๘, ๗๐, ๗๒, ๗๕, ๗๕,
 ๘๓, ๘๖, ๕๐, ๕๒, ๕๕, ๕๗, ๕๘,
 ๑๐๐, ๑๒๖, ๑๒๘, ๑๒๙, ๑๓๒, ๑๓๕,
 ๑๓๗, ๑๓๘, ๑๔๑, ๑๔๔, ๑๔๗, ๑๔๘,
 ๑๕๑, ๑๕๓, ๑๕๕, ๑๕๘, ๑๖๑,
 ๑๖๕, ๑๖๘, ๒๕๕, ๒๘๘
 ปากช่อง, อำเภอ, ๑๔๔
 ปากน้ำมูล, จารึก ๓๑, ๑๕๕, ๑๕๘,
 ๑๕๕, ๑๖๐, ๑๖๑, ๑๖๓, ๑๖๗
 ปากแม่น้ำมูล, จารึก ๑๖
 ปางปฐมเทศนา ๖๘, ๑๒๓
 ปางประธานอภัย ๒๓๑
 ปาลวะ ๑๓๗

ปีกระ, จารึก ๒๓๖
 ปุณชะคีรี, ภูเขา ๒๒๓
 ปุรุณ ๑๕๗
 ปุณณวรมัน, พระเจ้า ๑๖
 ปุรววรมัน, พระเจ้า ๒๓๕
 เป็ดทอง, ถ้ำ ๑๔๗, ๑๔๘, ๑๕๑, ๑๕๓

ผ

ผ่น้ำเจ้าเป็ดทอง, จารึก ๑๕๓
 ผักปิ้ง อำเภอก ๒๖๗, ๒๖๘
 ผัสสะ ๑๑๑
 ผ่าย บุญรอด ๒๔๑
 แผ่นทองแดงอุทอง, จารึก ๓๑,
 ๒๒๕, ๒๒๖, ๒๒๗
 ฝั่เขียว, ตำบล ๑๒๕

ฝ

ฝรังเศส, ภาษา ๒๕๓

พ

พญานาค ๑๕๕
 พญาเว, เมือง ๒๘๘
 พนมรุ้ง, ปราสาทหิน ๒๗๐
 พนมรุ้ง, ภูเขา ๒๗๐
 พม่า, ประเทศ ๑๖, ๒๒, ๘๒
 พยุหะคีรี, อำเภอก ๒๘๗
 พรหมทิน, บ้าน ๑๐๖, ๑๐๘, ๑๑๒,
 ๒๓๗
 พรหมณ ๑๒๐, ๒๔๐, ๒๔๓, ๒๘๒
 พรหมณ, ศาสนา ๕๓, ๑๕๗
 พฤษภ, ราศี ๓๘

พวงมาลัย ๔๗
 พระกาม ๑๕๖
 พระจอมมุนี ๑๘๕
 พระจันทร์ ๑๕๖, ๑๕๗, ๒๐๐, ๒๐๑,
 ๒๐๓, ๒๐๕, ๒๒๐
 พระเจดีย์ ๒๘๘
 พระเจ้าสิวะสกันทวรมัน, จารึก ๑๓
 พระชนันตะ คูที่ ชยันตะ
 พระศากย ๗๔, ๑๐๕
 พระไตรปิฎก ๒๓๕
 พระเถระ ๒๘๒
 พระทศพล ๑๘๔, ๑๘๖
 พระเทวี ๑๔๖
 พระธรรม ๖๒, ๖๓, ๑๘๓, ๑๘๔,
 ๑๘๕, ๑๘๖, ๒๕๑
 พระธรรมเสนานี ๗๒
 พระนกร, เมือง ๒๕๒
 พระนกร, อำเภอก ๑๕๑
 พระนารายณ์ ๑๕๖, ๒๑๓
 พระบรมมหาราชวัง, ตำบล ๑๕๑
 พระปฐมเจดีย์ ๘๓, ๘๕, ๘๒, ๘๔
 พระปลัดโพรด สุนัน ๑๓๒
 พระพรหม ๑๕๖, ๑๕๘, ๒๐๑, ๒๑๒
 พระพิมพ์ ๒๔๕, ๒๘๗, ๒๘๘
 พระพิมพ์ดินเผาวัดโคกไม้เดน, จารึก
 ๓๒, ๒๘๗, ๒๕๐
 พระพุทธ ๒๕๑
 พระพุทธเจ้า ๑๒๑, ๑๒๓, ๑๘๓,
 ๑๘๔, ๑๘๕, ๒๓๕, ๒๔๐
 พระพุทธบาท, อำเภอก ๖๗, ๑๐๒
 พระพุทธรูป ๒๓๑, ๒๗๕, ๒๘๕

พระพุทธรูปยืนปางเสด็จลงจากดาวดึงส์

๗๒

พระพุทธรูปยืนวัดข่อย ๑๓๑

พระพุทธรูปศาสนา ๑๐๘

พระโพธิสัตว์ ๑๕๖, ๑๕๕, ๒๐๒,

๒๑๓, ๒๑๔

พระมนุ ๑๕๗, ๑๕๕, ๒๐๑

พระมนุ ๑๕๕

พระนรท, เมือง ๑๗๕, ๒๘๘

พระรัตนตรัย ๑๘๑, ๒๕๑

พระราชนครินทร์ ชัยนคะ ๑๕๖, ๒๐๒

พระลักษมี ๒๐๑

พระวิษณุ ๑๕๗, ๑๕๘, ๒๐๐, ๒๐๓

พระศรีรัตนมหาธาตุ, วัด ๑๐๕, ๑๒๓,

๑๒๕

พระศรีรัตนศาสดาราม, วัด ๑๕๐

พระกัษ ๒๑, ๔๒, ๕๓, ๕๔, ๑๔๒,

๑๕๗, ๒๑๓

พระสงฆ์ ๑๘๔, ๒๐๕, ๑๘๖, ๒๕๑

พระสทวิระ อธิมุคิ ๑๕๖, ๒๐๒

พระสัทธรรม ๑๗๓, ๑๗๕

พระสุกต ๒๖๐

พระอศศิมหาคมน ๔๗

พระอมตธรรม ๑๘๕

พระอรหันต์ ๑๘๕

พระอภัยมณีขยานิพุทธ ๒๐๒

พระอินทร์ ๔๓, ๑๕๗, ๒๐๐, ๒๐๒,

๒๑๓, ๒๑๔

พระอาทิตย์ ๑๕๖, ๑๕๘, ๑๕๕, ๒๐๐,

๒๐๑, ๒๐๒, ๒๐๓

พระยง, จารึก ๒๓๖

พังกา, จังหวัด ๕๓, ๕๖, ๕๗

พิบูล, ต้นไม้ ๑๕๕

พิบูลย์มั่งสาหาร, อำเภอ ๒๘๔, ๒๘๖

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ๑๘๗, ๑๕๒

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ ขอนแก่น

๒๗๖, ๒๘๐ ๒๘๑

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร

๗๕, ๘๒, ๕๕, ๒๒๕, ๒๒๗, ๒๘๗

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระปฐมเจดีย์

๕๗

พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ

สมเด็จพระนารายณ์มหาราช ๑๐๘, ๑๐๕,

๑๑๑, ๑๑๒, ๑๑๖, ๑๑๘, ๑๑๕, ๑๒๓

๒๒๕, ๒๓๒, ๒๓๔, ๒๓๗, ๒๓๘,

๒๔๖, ๒๔๗

พิมาย, ปราสาทหิน ๒๘๐, ๒๘๒

พิมาย, อำเภอ ๑๔๔

พุทธภูมิ ๒๖๔, ๒๖๖

พุทธศาสนา ๒๐

พุทธสถาน ๒๕๒

พุทธสิริ ๑๘๑, ๑๘๓

พุทธอุทยาน ๑๑๕

พุทธอุทยานบ้านพรหมหิน, จารึก ๓๑,

๒๓๗, ๒๓๘, ๒๓๙

พุนพิน, อำเภอ ๕๗

พุมเรียง, อำเภอ ๑๕๑

เพชรบุรี, จังหวัด ๓๐

เพชรบูรณ์, จังหวัด ๑๖, ๑๗, ๑๘, ๓๑,

๓๒, ๑๓๔, ๑๓๕, ๑๓๖, ๑๔๑, ๑๔๔,

๒๔๗, ๒๔๘

เพลง, วัด ๗๒

โพธิ์ศรีมหาโพธิ, วัด ๑๗๕

ฟ

ฟ้าแดดสูงยาง, เมือง ๒๘๘

ภ

ภวคันทา ๖๓

ภัทธวรรมัน, พระเจ้า ๑๓๘

ภาคอีสาน ๑๕๕

ภานุพันธุยุคล, พระวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า

๘๖, ๘๘, ๘๙, ๙๑

ภาวาส บุนนาค ๒๓๗, ๒๔๕

ภาสการวรรมัน ๕๘

ภุขงค์ จันทวิษ ๒๔๕

ภูเขียว, อำเภอบ ๒๖๕

ม

มณิคราม ๕๘

มดิคุณ ๑๕๕

มธุสมัย ๑๕๕

มรแดงพุทธสิริ คูที่ พุทธสิริ

มรรค ๖๒, ๖๓, ๑๒๑, ๑๘๕

มฤ ๒๖๑

มหาไทย์, กระทรวง ๑๕๒

มหาธาตุ, วัด ๗๒, ๗๓, ๒๒๕

มหาธาตุยวราชวังสดุณดี, วัด ๑๕๒

มหานาวิกพุทธคุปตะ, จารึก ๘๒,

๑๓๑

มหานาวิกพุทธคุปตะ, พระเจ้า ๑๖

มหาวรรค ๑๒๐

มหาหิงคุ, ต้นไม้ ๑๕๕

มหิปติวรรมัน, พระเจ้า ๒๘๖

มเหศวรกรรม, พระเจ้า ๒๒๗

มเหศวรวรรมะ คูที่ มเหศวรวรรมัน,

พระเจ้า

มเหศวรวรรมัน, พระเจ้า ๔๒, ๑๓๘,

๑๕๒, ๑๕๔, ๑๖๐, ๑๖๓, ๑๖๗,

๒๓๖

มเหยงค, วัด ๔๔

มอญ, ภาษา ๒๐, ๒๔๖, ๒๕๒, ๒๘๕

มอญ, อักษร ๑๖, ๒๓๖

มอญโบราณ ๑๐๗, ๑๒๕, ๒๓๔

มะพร้าว, ต้นไม้ ๓๘

มะม่วง, ต้นไม้ ๑๕๕, ๑๕๙

มะยิทะโวละ, จารึก ๒๒๕

มักทุระ, จารึก ๒๒๖

มาเลเชีย, ประเทศ ๑๖, ๗๘, ๘๒

มุล, แม่น้ำ ๒๐, ๑๒๗, ๑๓๘, ๑๖๐,

๑๖๑, ๑๖๓

เมืองคุณ, จารึก ๘๒

เมืองพรหมทิน, จารึก ๓๐, ๑๐๖, ๑๐๗, ๒๓๕

๑๓๖

เมืองศรีเทพ, จารึก ๓๐, ๑๓๕, ๑๓๖

แม่หินบด ๘๖, ๘๙

ไมธชน, จารึก ๑๓๘

ย

ยโสธรวรรมัน, พระเจ้า ๒๒๘

ยโสธร, จังหวัด ๓๑, ๑๖๘

ยอรัช เซเคส ๕๕, ๑๔๑, ๑๔๒,

๑๔๓, ๑๕๐, ๑๕๒, ๒๕๑, ๒๕๓

เขษมมาฯ, กาณา, ๑๑๘, ๑๒๐, ๑๓๔,
 ๒๔๖
 เขษมมาฯ, จารึก ๒๒, ๓๐, ๓๑, ๖๕,
 ๗๔, ๗๕, ๗๖, ๗๗, ๗๘, ๘๓, ๘๔,
 ๘๖, ๘๗, ๘๘, ๙๐, ๙๒, ๙๓, ๙๔,
 ๑๗๔
 เขษมมาฯ บนแผ่นอิฐ, จารึก ๗๔, ๑๐๐
 ๑๐๐
 เขษมมาฯ บนพระพุทธรูปศิลา, จารึก
 ๗๒, ๗๓, ๗๔
 เขษมมาฯ เมืองศรีเทพ, จารึก ๑๓๒,
 ๑๓๓
 เข้ม ประพัฒน์ทอง, นาวาอากาศเอก
 (พิเศษ) ๑๘๑, ๑๑๕
 ริ
 ริศ ๖ ๓๘
 ร่อนพิบูลย์, อำเภอ ๔๘, ๕๒
 รัตนะ ๑๘๓, ๑๘๔, ๑๘๕
 ระนองหิน ๑๓๑
 ราชบุรี, จังหวัด ๑๗, ๓๐, ๓๑, ๖๘, ๗๐,
 ๗๒, ๗๓, ๗๔, ๒๒๓
 ราชภิกษุ ๒๕๓, ๒๔๐, ๒๖๑
 ราชโลหกิจ, กรม ๕๖
 เรือกลไฟ ๑๔๕
 เรือโป๊ะ ๑๔๕
 ฤๅ ๑๓๗

ถิ

ถิบุรี, จังหวัด ๑๗, ๒๗, ๒๘, ๓๐, ๓๑,
 ๓๒, ๑๐๓, ๑๐๖, ๑๐๘, ๑๐๙, ๑๑๑,
 ๑๑๒, ๑๑๖, ๑๑๘, ๑๑๙, ๑๒๓, ๑๒๕,
 ๑๓๑, ๑๓๒, ๒๒๕, ๒๓๑, ๒๓๒,
 ๒๓๕, ๒๓๗ ๒๓๘, ๒๔๑, ๒๔๗,
 ๒๕๒
 ถักขมี ๒๑๑
 ถ้ำลายมาส, อำเภอ ๑๔๗
 ถ้ำพูน, จังหวัด ๒๘๕
 ถูปลูก ๑๐๖

ว

วรรณคดีบาลี ๑๘๑
 วรรณะ ๒๖๑
 วสันตดิถีจันทร์ ๑๘๑, ๑๘๔
 วสันตฤดู ๑๕๗
 วังไผ่, บ้าน ๑๓๕, ๑๔๑
 วังศิลา ๒๕๒
 วังระ ๒๐๒
 วัฒนธรรมอินเตีย ๑๓๑, ๒๔๗
 วัดจันทิก, จารึก ๓๑, ๑๔๔, ๑๔๕
 วัดบ้านมะค่า, จารึก ๓๒, ๒๓๓, ๒๓๔
 วัดโพธิ์ร้าง, จารึก ๒๘๕
 วัดมหาธาตุ, จารึก ๕๓
 วัดมเหยงค์, จารึก ๑๖, ๒๑, ๒๓, ๒๔,
 ๓๐, ๔๔, ๕๓, ๗๗, ๗๘, ๘๒, ๒๔๕
 วัดศรีเมืองแอม, จารึก ๓๑, ๑๕๕,
 ๑๕๖, ๑๖๐ ๑๖๓, ๑๖๕, ๑๖๖
 วัดสระแก้ว, จารึก ๓๒, ๒๘๔, ๒๘๕,
 ๒๘๖

วัดสุปัฏนาราม, จารึก ๑๘, ๑๙, ๒๐, ๓๑,
๑๕๐, ๑๕๒, ๑๕๓, ๑๖๐, ๑๖๔, ๑๖๕,
๑๖๖, ๑๖๗, ๑๗๔

วัดเสนาเมือง, จารึก ๒๒, ๒๓, ๒๘,
๓๑, ๑๐๑, ๑๘๗, ๑๘๘, ๑๘๙, ๒๓๖,
๒๔๐, ๒๘๕

วัด ๑๒๖, ๑๒๘

วัด, รูป ๕๕

วิกรมรุทร, กำมรดางอัญ ๒๖๑

วิเคราะห์ศัพท์ ๒๐๔

วิชัย วงษ์สุวรรณ ๑๑๖, ๑๑๘

วิเชียรบุรี, อำเภอ ๑๓๕, ๑๓๙, ๑๔๑

วิทยาเทวี ๒๒, ๕๔

วินัยคุณ ๑๕๕

วินัยปฏิภ ๑๑๙, ๑๒๐

วิภาตคณา ๖๓

วิวัฒนาการ ๒๕

วิศิษฎ์กาล ๒๘๒

วิศวะ ๑๖๔

วิสังขาร ๑๒๑

วิลาษะ, เดือน ๑๕๘

วิสุทธิมณฑล, คัมภีร์ ๑๒๐

วิหาร ๓๘

วีระ ปาณจุรังคานนท์ ๑๐๐

เวทนา ๑๑๑

เวียง, ตำบล ๑๕๑

เวียง, วัด ๑๕๑

เวียงศักดิ์, ตำบล ๑๘๗, ๑๙๐

เวียงสระ, ตำบล ๑๕๐, ๑๕๑

พิ

พิภ ๑๔๒

พิภราช, พระเจ้า ๑๔๒

พิภคุณ ๑๕๕

พิภกาล ๑๕๗, ๑๕๙, ๒๐๐

พิภะ, ฤๅ ๑๕๘

พิภท, ฤๅ ๑๕๕, ๑๕๖

พิภทกาล ๒๐๕

พิภ, ฤๅ ๒๐๑

พิภโกรณจุฬา ๑๗๓, ๑๗๔

พิภเทพ, จารึก ๑๖, ๑๗๑๘, ๑๗๗, ๑๗๘,
๑๔๑

พิภเทพ, เมือง ๑๓๒, ๑๔๑, ๑๔๔,
๒๔๗, ๒๔๘

พิภเทพ, อำเภอ ๒๔๗

พิภธรรมโสณะ ๑๗๔

พิภธารสวร ๒๒๗

พิภวามัน, พระเจ้า ๑๔๒, ๑๖๓

พิภมหาโพธิ, ต้นไม้ ๒๓๙, ๒๘๖

พิภมหาโพธิ, อำเภอ ๑๗๕

พิภหาราชา ๑๕๘, ๒๐๐

พิภมิต อัมภคเณศวร, พระ ๒๒๗

พิภเทนทรวามัน คู่มือ เทนทรวามัน,
พระเจ้า

พิภเมืองแอม, วัด ๑๕๕

พิภฤๅเศศวร, พระ(ภยา) ๒๖๑

พิภวิชัย ๑๕๘

พิภวิชัยเทราราชา ๑๕๗, ๑๕๙

พิภวิชัย, กรุง ๒๐๐, ๒๐๑, ๒๐๒, ๒๑๒

พิภวิชัย, พระเจ้ากรุง ๑๕๕, ๑๕๖

พิภวิชัย, ภูเขา ๕๗

ศรีวิชัย, สมัย ๖๕
 ศรีวิชัย, อาณาจักร ๑๕๓
 ศรีวิชัย, พระเจ้า ๑๖๓
 ศรีสมาธิคุปตะ, พระ ๗๐, ๗๑
 ศรีสารคาม, พระเจ้า ๑๖๓, ๑๖๔
 ศรีธรรมวารม, พระเจ้า ๒๒๓
 ศรีอานันทรณม, พระ ๕๘
 ศรีอีสานธรรม, พระเจ้า ๒๒๓
 ศรีสุทนต์ ๑๕๕
 ศักดิ์สิทธิ์ ๑๒๘
 ศักดิ์ราช ๑๔๒
 ศักดิ์ ๔๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๗๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๓๑
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๕๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๘๓, ๘๔
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๐๕
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๕๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๑๘
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๐, ๒๑
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๕๕
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๘๑, ๑๘๒, ๑๘๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๕๕
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๕๗, ๑๑๕,
 ๑๒๖, ๑๒๗, ๑๕๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๑๖, ๑๔๔, ๑๖๘
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๒๗, ๒๒๘
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๓๕
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๗๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๖๐, ๑๖๓, ๒๒๗
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๗๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๖๐, ๑๖๓, ๒๒๗

ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๖, ๒๒๖
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๑, ๕๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๐๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๑๔
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๕๕
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๕๘, ๑๕๖, ๒๐๐, ๒๐๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๑, ๕๓, ๑๕๗
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๑๐, ๒๒๗
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๖๘
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๖๘
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๕๓, ๒๖๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๖๖
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๓๒, ๒๒๗, ๒๒๘,
 ๒๒๙, ๒๓๐, ๒๓๑, ๒๓๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๓๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๗๕, ๘๕
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๔๓, ๒๔๔, ๒๔๖
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๒๗
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๑๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๒๐
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๖๒, ๖๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๕๑
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๒๔, ๒๒๖
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๑๘, ๑๙, ๖๗, ๑๐๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๕๒
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๕๓, ๒๖๖
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๕๓
 ศักดิ์บุรี, เมือง ๒๖๐, ๒๒๖, ๒๒๗

สว่างอารมณ์, อำเภอ ๑๒๕
 สพายคนะ ๑๑๑
 สังข์, หอย ๑๑๔
 สังสารวัฏ ๑๘๕
 สังขญาณ ๖๓, ๕๕
 สัญลักษณ์ ๑๑๔, ๑๑๕
 สันตติวงศ์ ๒๔๕
 สันนิบาต ๕๓
 สันสกฤต, ภาษา ๒๐, ๒๑, ๒๖, ๓๕,
 ๔๐, ๔๒, ๔๔, ๔๘, ๕๓, ๕๕, ๖๘,
 ๗๐, ๕๕, ๑๐๓, ๑๐๕, ๑๑๒, ๑๑๔, ๑๒๖,
 ๑๒๕, ๑๓๕, ๑๓๗, ๑๓๘, ๑๔๔, ๑๔๗,
 ๑๔๘, ๑๕๐, ๑๕๑, ๑๕๓, ๑๕๕, ๑๕๘,
 ๑๖๑, ๑๖๕, ๑๖๘, ๑๘๗, ๒๒๓, ๒๒๕,
 ๒๒๕, ๒๓๑, ๒๓๒, ๒๓๖, ๒๔๗,
 ๒๕๑, ๒๕๒, ๒๕๓, ๒๖๒, ๒๖๓,
 ๒๖๕, ๒๖๗, ๒๗๐, ๒๗๓, ๒๗๖,
 ๒๘๐, ๒๘๔, ๒๘๕
 สัมบอ ๒๒๗
 สัมโพธิญาณ ๑๘๕
 สามนต์ ๑๕๗
 สำนวน ปาลวัฒน์วิไชย ๒๔๔
 สิงห์บุรี, จังหวัด ๓๑, ๕๗, ๑๒๖
 สิงหวรรณ, พระเจ้า ๗๘, ๒๓๖
 สิงหสนะ ๒๒๓
 สินาหุ ๓๘, ๓๕
 สัมา ๒๘๒
 สิวิกา ๒๒๗
 สุตตบุตรปิฎก ๑๑๕
 สุปฏิญาณรณ, วัด ๑๖๕, ๑๖๗, ๒๘๔

สุพรรณบุรี, จังหวัด ๒๒, ๓๐, ๓๑, ๑๐๐,
 ๒๒๕, ๒๒๗, ๒๘๘
 สุภัททศิ ศิษฏ, ม.จ. ๕๕, ๒๕๓
 สุราษฎร์ธานี, จังหวัด ๕๘, ๕๗, ๑๕๐,
 ๑๕๑, ๑๕๒
 สุริยวรรณ, พระเจ้า ๒๒๘
 สุวรรณาวรี, อำเภอ ๑๖๕
 เสมอ, เมือง ๒๘๘
 เสมอเมือง, วัด ๑๘๗, ๑๕๐, ๑๕๑
 เสราพรา ๒๕๓, ๒๖๑
 เสวีวราช, หลวง ๑๕๑
 เสากลม ๑๓๕
 เสางทอง, วัด ๑๓๒
 เสอแปดเหลี่ยม, จารึก ๒๗, ๒๘
 เสียมราบ, เมือง ๒๒๘
 แสง มนวิฑูร ๑๕๓
 โสธวรรณ, พระเจ้า ๒๕๒
 โสธวรรณะ, พระกัมมธางอัญศรี
 ๒๖๑

ห
 หองกรร, ตำบล ๒๔๔
 หองกรร, เมือง ๒๔๔
 หองบัวใหญ่, ตำบล ๒๖๗
 หองหม้อ, วัด ๕๒
 หองหินตั้ง ๒๖๗
 หนังสือตัวเขียนและจารึก, แผนก ๑๕๑
 หน้าเมือง, วัด ๕๘
 หมา, ต้นไม้ ๓๘
 หารวรรณ, พระเจ้า ๒๒๘

อินโดนีเซีย, ประเทศ ๑๖
 อินทร์บุรี, อำเภอ ๕๗, ๑๒๖, ๑๒๘
 อินทรวรม, พระเจ้า ๒๒๘
 อินทรวรมัน, พระเจ้า ๒๕๒
 อินทรวรมะจักรวรรดิ ๒๖๑
 อินทรี ๕ ๓๘
 อินทรีสังวรณี ๔๗
 อีย ๓๘
 อิลิปตมณฑกทวายวัน, ป่า ๑๒๓
 อีสานปุระ, เมือง ๒๒๗
 อีสานวรม, พระเจ้า ๒๒๗, ๒๒๘
 อุจจกัลปะ, จารึก ๒๗๘
 อุตุราภิมุข ๑๕๒
 อุทัยธานี, จังหวัด ๓๑, ๑๒๕, ๑๓๑

อุบลราชธานี, จังหวัด ๑๖, ๑๘, ๑๙, ๒๐,
 ๓๑, ๓๒, ๑๕๗, ๑๕๘, ๑๕๑, ๑๖๕,
 ๑๖๗, ๑๗๔, ๒๘๔, ๒๘๖
 อุโบสถาคาร ๔๗
 อุปกชีวก, พรหมณ์ ๒๓๕
 อุปจาร ๒๘๖
 อุปชาติ ๒๕๓
 อุปธยายะ ๒๕๓, ๒๖๑, ๒๖๖
 อุทอง, เมือง ๒๒๕, ๒๒๗, ๒๘๘
 อุทอง, อำเภอ ๑๐๐
 อุทองศึกษาลัย, โรงเรียน ๒๒๕, ๒๒๗
 เอกลักษณ์ ๒๖
 เอเซียตะวันออกเฉียงใต้ ๑๔, ๑๕, ๑๖, ๒๐
 โอม ๑๑๔

บรรณานุกรม

- ก้องแก้ว วีระประจักษ์ และนิยะดา ทาสुकนธ์ รายงานการวิจัยเรื่องการวัดคุณค่าของรูปอักษรธรรมล้านนา. กรุงเทพฯ, ๒๕๒๔. (การวิจัยนี้ได้รับทุนอุดหนุนจากสภาวิจัยแห่งชาติ พ.ศ. ๒๕๒๔). (อัดสำเนา).
- กำธร สติรกุล. ทยสือไทย ๑๐๐ ปี. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๒๖. (พิมพ์อนุสรณ์ในการพระราชทานเพลิงศพ นางห้วง สติรกุล ณ ฌาปนสถานวัดมกุฏกษัตริยาราม ๒๖ มีนาคม ๒๕๒๖).
- ดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้า กรมพระยา. ตำนานพระพุทธเจดีย์. กรุงเทพฯ : โรงพิมพ์ศิwap, ๒๕๐๓. (ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์พระราชทานในงานพระศพสมเด็จพระสังฆราชเจ้า กรมหลวงวชิรญาณวงศ์ ณ เมรุวัดเทพศิรินทราวาส ๒๖ เมษายน ๒๕๐๓).
- งานเกี่ยวกับจักรี. กรุงเทพฯ : ชีรพงษ์การพิมพ์ ๒๕๒๕. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานพระราชทานเพลิงศพ นายประสาร บุญประครอง ณ เมรุวัดสุวรรณารามราชวรวิหาร ๔ กันยายน ๒๕๒๕).
- นริศรานุกิตติวงศ์, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ เจ้าฟ้ากรมพระยา และดำรงราชานุภาพ, สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยา. สำนัสมเด็จลายพระหัตถ์สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอเจ้าฟ้ากรมพระยานริศรานุวัดติวงศ์ และสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอกรมพระยาดำรงราชานุภาพ. ๒๑ เล่ม. พระนคร : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๕. เล่ม ๒๒.
- ประชากรกิจกรจักรี, พระยา. พงศาวดารโยนกฉบับหอสมุดแห่งชาติ. พิมพ์ครั้งที่ ๑. กรุงเทพฯ : คลังวิทยา, ๒๕๒๖.
- ประชุมจดหมายเหตุสมณียุทธยา ภาค ๑. พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี-

มนตรี, ๒๕๑๐.

ประชุมพงศาวดาร ฉบับหอสมุดแห่งชาติ เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : ก้าวหน้า, ๒๕๐๗.

ประชุมพระตำราบรมราชูทิศเพื่อกลั่นา สมัยอยุธยา ภาค ๑. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการ
จัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรมและโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๐. (พิมพ์จำหน่ายเพื่อเป็นการส่งเสริมความรู้ทางวิชาประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดีของชาวไทยสมัยอยุธยา).

พระรัตนปัญญาเถระ. ชินกาลมลัปกรณ์. แปลโดย ร.ต.ท.แสง มนวิฑูร. พิมพ์ครั้งที่ ๕.
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๑๙.

พระราชพงศาวดาร. พระราชพงศาวดารฉบับพระราชหัตถเลขา. พิมพ์ครั้งที่ ๖. พระนคร
: ศิวพร, ๒๕๑๑. (พิมพ์เป็นอนุสรณ์ในงานบรรจุศพ คุณพ่อได้สั่ง พรประภา
ณ สุสานศรีราชา ชลบุรี วันที่ ๔ กันยายน ๒๕๑๑).

เพิร์น, เบอร์รี่ เรจินัลด์. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ (แปลจาก An introduction to
the history of South - East Asia by B.R. Pearn) โดย ม.ร.ว.จිරวัฒน์ จักรพันธ์,
พิมพ์ครั้งที่ ๒. กรุงเทพฯ : สมาคมสังคมศาสตร์แห่งประเทศไทย, ๒๕๑๕.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. พระบรมราชธิบายพระบาทสมเด็จพระ-
มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว วิธีใหม่สำหรับใช้สระและเขียนหนังสือไทย. พระนคร : โรง
พิมพ์ไทยเชชม, ๒๔๕๓. (๒๕) หน้า.

วชิรญาณวโรรส, สมเด็จพระมหาสมณเจ้า กรมพระยา. ภาษาดอกแลแบบอักษร
อริยกะ. พระนคร : โรงพิมพ์มหาจุฬาราชวิทยาลัย, ๒๕๑๔ (๑๕) ๖๗, ๒๕ หน้า.

ศิลปากร, กรม. การวิจัยเอกสารโบราณเบื้องต้น. โดย กงเดช ประพัฒน์ทอง. กรุงเทพฯ
: กรมศิลปากร, ๒๕๒๐. (หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงศึกษาธิการ
จัดพิมพ์เนื่องในงานนิตรรศการเอกสารโบราณ ครั้งที่ ๑, ๑ พฤศจิกายน -
๑๕ ธันวาคม ๒๕๒๐).

_____.จารึกโบราณรุ่นแรกพบที่ลพบุรีและใกล้เคียง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร,
๒๕๒๔. (จัดพิมพ์ขึ้นในโอกาสเปิดห้องนิตรรศการเรื่องจารึกพบที่จังหวัด
ลพบุรีและจังหวัดใกล้เคียง ณ พิพิธภัณฑ์สถานแห่งชาติ สมเด็จพระนารายณ์
มหาราช จังหวัดลพบุรี ๑๗ กรกฎาคม ๒๕๒๔).

_____.แบบเรียนหนังสือภาษาโบราณ . กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๕.

_____.พระพุทธรูปและพระพิมพ์ในกรุพระปรางค์วัดราชบูรณะ จังหวัดพระนครศรีอยุธยา.
กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๐๒.

ศิลปากร, กรม. ภาษาและวรรณคดีกรุงรัตนโกสินทร์ โดย กองหอสมุดแห่งชาติ และ กองวรรณคดีและประวัติศาสตร์. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๕. (จัดพิมพ์เป็นที่ระลึกเนื่องในโอกาสสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี).

_____. วิเคราะห์ศิลาจารึกในพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย จำปา เยื้องเจริญ อ่าน แปล เทม มีเต็ม คัดสรุป คงเดช ประพันธ์ทอง เรียบเรียง. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๒๒. (จัดพิมพ์ในโอกาสสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เสด็จทรงเปิดพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ หริภุญไชย ๒๐ กุมภาพันธ์ ๒๕๒๒).

ศิลาจารึก. จารึกพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ อ่าน แปล และรวบรวมโดย ชะเอม แก้วคล้าย. กรุงเทพฯ : กองหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๘.

_____. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๓ ประมวลจารึกที่พบในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และภาคกลางของประเทศไทย อันจารึกด้วยอักษรและภาษาไทย ขอม มอญ บาลี สันสกฤต. พระนคร : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๐๘. (พิมพ์จำหน่ายเพื่อเผยแพร่เกียรติประวัติชนชาวไทยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ โบราณคดี).

_____. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๔ ประมวลจารึกที่พบในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ ภาคตะวันออก และ ภาคกลางของประเทศไทย อันจารึกด้วยอักษรและภาษาไทย ขอม มอญ บาลี สันสกฤต. พระนคร : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๓. (พิมพ์จำหน่ายเพื่อเผยแพร่เกียรติประวัติชนชาวไทยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี).

_____. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๕ ประมวลจารึกอักษรไทย ภาพลายเส้นจำหลักบนแผ่นหิน เกี่ยวกับเรื่องชาดกต่างๆ ในชาดกหำร้อยชาติที่ประดับไว้ในเจดีย์วัดศรีชุม สุโขทัย. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๘. (พิมพ์เผยแพร่เป็นการอนุรักษ์รักษาสถาปัตยกรรมไทย การเขียนรูปลายเส้นและลวดลายจำหลักไว้เป็นรากฐานอารยธรรมของชาวไทย ทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี).

_____. ประชุมศิลาจารึก ภาคที่ ๖ ตอนที่ ๒ ประมวลจารึกสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ที่พบในภาคเหนือ ภาคตะวันออกเฉียงเหนือ และภาคกลาง. กรุงเทพฯ : คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๑. (พิมพ์จำหน่าย

เพื่อเผยแพร่เกียรติประวัติชนชาวไทยทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และ โบราณคดี).

ศิลปจารึก. ประชุมศิลปจารึกสยาม ภาคที่ ๑ จารึกกรุงสุโขทัย ยอร์ช เซเดส์ ชำระและ แปลพิมพ์ทั้งภาษาไทย และภาษาฝรั่งเศส. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ-พิพรรฒธนากร, ๒๔๖๗. (มหาเสวกโท พระยาราชนากุล (อวบ เปาโรหิตย์) อุปราชมณฑลภาคอีสานพิมพ์ในงานทำบุญฉลองอายุครบ ๔ รอบ เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๖๗).

_____. ประชุมศิลปจารึกสยาม ภาคที่ ๒ จารึกกรุงเทพมหานคร เมืองละโว้ แลเมืองประเทศราช ขึ้นแก่กรุงศรีวิชัย ยอช เซเดส์ ชำระแลแปล. พระนคร : โรงพิมพ์โสภณ-พิพรรฒธนากร, ๒๔๖๒. (สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พิมพ์ในงานฉลองพระชนมายุเสมอกับสมเด็จพระชนกชนนี พระพุทธศก ๒๔๖๒).

_____. ศิลปจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหง อ่านและจัดทำคำอธิบาย โดยที่ประชุมสัมมนา เรื่องศิลปจารึกพ่อขุนรามคำแหง. กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๐.

สายหยุด กระเวณกิจ. “อักษรสมัยก่อนพระนคร” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลป-ศาสตรมหาบัณฑิตภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัยมหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๒๔. (อัดสำเนา).

สุนทรี พิรุณสาร. “อักษรขอมสมัยพระนคร”. วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๒๔. (อัดสำเนา).

สุภัททดิศ ดิศกุล, ม.จ. ประวัติศาสตร์เอเชียอาคเนย์ ถึง พ.ศ. ๒๐๐๐. กรุงเทพฯ : สำนักนายกรัฐมนตรี, ๒๕๒๒.

สุรนี แก้วกลม. “อักษรขอมที่ใช้บันทึกภาษาไทย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๒๓. (อัดสำเนา).

อนันต์ ทรงวิทยา. “ลักษณะอักษรและอักษรวิธีในจารึกสมัยสุโขทัย.” วิทยานิพนธ์ปริญญาศิลปศาสตรมหาบัณฑิต ภาควิชาภาษาตะวันออก บัณฑิตวิทยาลัย มหาวิทยาลัยศิลปากร ๒๕๒๔. (อัดสำเนา).

ฮอลต์, แดเนียล จอร์จ เอ็ดเวอร์ด. ประวัติศาสตร์เอเชียตะวันออกเฉียงใต้ แปลจาก

A History of South – East Asia by D.G.E. Hall โดย คุณวรุณยุพา สนิทวงศ์ ณ อยุธยา และคนอื่นๆ. กรุงเทพฯ : มุลินธิโครงการตำราสังคมศาสตร์และมนุษยศาสตร์, ๒๕๒๒.

หนังสือภาษาต่างประเทศ

Coedès, George. **Inscriptions du Cambodge**. Hanoi : Imprimerie D' Extrême – Orient, 1937, 7 Vols.

Dani, Ahmad Hason. **Indian Palaeography**. Oxford : Clarendon Press, 1963.

Inscriptions. **Recueil des inscriptions du Siam première partie : Inscriptions de Sukhodaya** éditées et traduites par G. Coedès. Bangkok : Imprimerie Sobhonbibadhdhan – akorn, 1924. (Volume publié par S.E. Phya Rajanakul, Vice – Roi des provinces du Nord – Est à l' occasion de son quarante – huitième anniversaire).

Schmitt, Père. **Excursion et Reconnaissances**. Vol. VIII. Saigon : Imprimerie du Gouvernement 1884. pp. 169–180, “Les deux inscriptions de la Pagode de Pra – Kéo à Bangkok.”

U Tha Myat. **Pyu Reader, a history of Pyu Alphabet**. Rangoon, : The National Printing Works, 1923.

วารสารภาษาไทย

ก่องแก้ว วีระประจักษ์ และจำปา เยื้องเจริญ “จารึกวัดมหาธาตุเมืองนครศรีธรรมราช เลขที่ นศ. ๓ (หลักที่ ๒๘), “ศิลปากร, ๒๘ (พฤษภาคม, ๒๕๒๗), ๘๕–๘๘.

